CAETE DE DOR

METAFIZICĂ ŞI POEZIE

PARIS

1951-1960

Vol. 2
1952

CAETE DE DOR

●

METAFIZICĂ ŞI POEZIE

Volumul II

Seria „EDIȚII CRITICE“
•
Nr. 2

Supliment al săptămânalului
JURNALUL LITERAR

Ediție critică
de
Mihaela CONSTANTINESCU-PODOCEA
Nicolae FLORESCU

Realizată în cadrul
planului de cercetare al
Institutului de Istorie și Teorie Literară
„G. Călinescu“

Lucrare editată cu sprijinul
MINISTERULUI CULTURII ȘI AL CULTELOR

© Editura „Jurnalul literar“ – 2002

Prezentare grafică și coperta Ion PODOCEA
Tehnoredactare computerizată: Ionuț IONESCU
ISBN 973-9365-36-1
ISBN 973-9365-57-4

CAETE DE DOR

Metafizică şi poezie

Volumul II (nr. 5 și nr. 6, 1952, Paris)

– Ediție critică –

Editura „Jurnalul literar“
București – 2002

Notă asupra ediției

Din ediția critică a *Caetelor de dor*, inițiată de editura „Jurnalul literar" încredințăm acum tiparului cel de al doilea volum.

El cuprinde numerele 5 și 6 ale revistei, apărute la Paris, în cursului anului 1952. Se observă de la început, așadar, că din apariție trimestrială cum a fost în primul an, revista a devenit bianuală: nr. 5, februarie 1952, 91 pag. și nr. 6, septembrie 1952, 111 pag. Se remarcă faptul că rărindu-și aparițiile, publicația și-a triplat numărul de pagini.

Principiile de restituire a textului sunt, se înțelege, aceleași cu cele pe care le-am enunțat în *Notă asupra ediției* din primul volum al întreprinderii editoriale de față – *Caete de dor. Metafizică și poezie*, vol. I (nr. 1-4, 1951, Paris), Editura „Jurnalul literar", București, 2000, seria „Ediții critice", nr. 1, supliment al săptămânalului „Jurnalul literar", 296 p.

Transcrierea s-a făcut respectând normele curente ale editării operelor clasice.

Au fost conservate particularitățile lingvistice ale colaboratorilor și ortografierea inițială a titlului revistei. Acele greșeli care, în mod evident, aparțineau multiplicării textelor și în nici un caz autorilor incluși în sumarele numerelor respective au fost corectate tacit.

Editorii

CAETE DE DOR

METAFIZICĂ ŞI POEZIE

5

PARIS

REDACTORI: VIRGIL IERUNCA ŞI CONSTANTIN AMĂRIUŢEI

JURNAL LA CORDOBA[1]

de **MIRCEA ELIADE**

BADAJOS

Rămânem trei ceasuri în gara Badajos. Luna răsare, enormă, printre salcâmi, apoi se înalţă, parcă mai rece, mai tristă, deasupra oraşului. Niciodată nu mi s-a părut o gară spaniolă atât de tristă. Aproape că nu sunt privitori. Doar o femeie cu un copil de mână, care nu se îndură să plece din bătaia becurilor. Şi, mai departe, un tânăr în cârjă, întovărăşit de o femeie absentă, de o obosită vârstă. E, fără îndoială, soţia eroului. Căci, privindu-l mai bine, i-am zărit insigna marei decoraţii, de mutilat al războiului civil. Poate are treizeci de ani, sau poate mai puţin – dar cât e de nobilă oboseala care i-a ofilit obrazul şi i-a abătut fruntea! Rămâne multă vreme în penumbră, rezemat în cârjă; femeia îi ţine braţul cu răbdarea automată cu care se poartă o geantă. Privesc amândoi, aproape pe furiş, cum se fac paturile în vagonul de dormit. Când ultimul compartiment e gata, tânărul îşi răsuceşte o ţigare. O clipă, la lumina chibritului, figura i se însufleţeşte de o stranie patimă; parcă s-ar fi concentrat până la crispare ca să-şi potolească setea, foamea, tinereţea.

REÎNTOARCERE

O revăd aşa cum am lăsat-o cu multe luni în urmă, în acea caldă după-amiază de aprilie, când, la capătul podului peste Guadalquivir, maşina s-a oprit ca să putem privi pentru ultima oară Puerta del Ponte, cu turnul moscheei desenându-se singuratec către fund. Imaginea aceasta m-a urmărit multă vreme, cerându-şi parcă o nouă însufleţire, care s-o confirme şi s-o sporească. Astăzi, dimineaţa de 3 octombrie, o nouă Cordobă mi se înfăţişează din trăsura vetustă cu un singur cal, care m-a luat de la gară şi mă poartă alene pe lângă grădinile Victoriei, în înfiorata linişte a palmierilor şi eucalipşilor, cotim apoi pe Paseo del Gran Capitan, încă pustiu la această crudă oră, ca să mă aducă în ciudatul hotel *Los cuatro naciones*, în inima oraşului. O Cordobă invadată de vegetaţie, hrănită de opulente sucuri. Cele dintâi case care mă întâmpină sunt aproape moderne, cu multe caturi, uneori sobre, alteori de o timidă urâţenie, parcă şi-ar cere iertare că se află acolo, în fosta reşedinţă a califilor. Totuşi, cu cât înaintez spre centru, cu atât „modernitatea“ aceasta arhitectonică îşi pierde stridenţa. Soarele e atât de puternic şi cerul atât de albastru, încât culorile se estompează şi sfârşesc prin a se stinge, biruite. Intervin apoi toate acele noi elemente de decor – mesele cu umbrele pe

trotuare, plantele exotice, balcoanele înflorite – care atenuează trufia pietrei şi a cimentului, împingându-le parcă pe al doilea plan.

Impresia că te afli într-un oraş modern durează numai foarte puţine minute. Te trezeşti deodată într-o stradă pe care trăsurica o ocupă din trotuar în trotuar. Nu mai vezi decât cerul albastru deasupra, şi casele galbene-arămii, de zidurile cărora se lipesc trecătorii ca să nu împiedice pasul somnoros al calului.

GUADALQUIVIR

De data aceasta, soarele în declin, îngăduind văzduhului o transparenţă nefirească, la care lucrurile pământeşti parcă n-ar avea dreptul. Totul se reliefează, îşi precizează profilul. Nimic nu te mai poate înşela; nu mai ghiceşti, nu mai bănuieşti; până departe, către roata munţilor – *vezi*.

De-a lungul Guadalquivirului se întinde o largă promenadă, Ronda de Isasa, pe care aproape nimeni nu se plimbă niciodată, pentru că nu poţi contempla de aici decât apele galbene, repezi, şi mestecenii de pe celălalt mal. Parapetul de piatră e tocmai bun pentru odihnă; te abandonezi lui, şi priveşti o întreagă lume vie; malurile fluviului sunt verzi şi grase, şi păpurişul se amestecă cu grădinăriile. Iată un răzor de ceapă, pe care-l udă un băieţandru şi un bătrân, cel dintâi scoţând găleţile pline şi celălalt vărsându-le în şănţuleţul care împrăştie apa proaspătă pe întreg răzorul. Munca e ritmică, şi ai impresia privindu-i, că cei doi o fac într-un vis, şi o fac mereu de la începutul vieţii. Alături de ceapă şi pătlăgele roşii, se coc în efemera brazdă tolerată de fluviu, câteva verze, o floarea soarelui şi nenumărate salate. Câtă bucurie, să le poţi vedea pe toate, la câţiva metri sub parapetul de piatră, acolo unde, în curând, se vor învolbura apele Guadalquivirului.

Pe malul celălalt, sub soarele dulce al amurgului, mai mulţi copii goi evoluează, concentraţi şi fericiţi. Lângă ei, o fetiţă se pregăteşte să se scalde. Întoarce brusc capul; femeia care usucă rufele în iarbă, o cheamă. Nu i se aude răspunsul, dar e hotărâtă să intre în şuviţa de apă care se scurge prinsă între limba de pământ şi malul înverzit. Se opreşte însă din nou şi rămâne cu ochii pierduţi către dreapta; o luntre îşi croieşte anevoie drum pe sub mesteceni. O clipă, totul pare încremenit.

PASEO DE LA RIBERA

E în continuarea *Rondei*, şi e mai puţin pustiu. Trec, pe aici, foarte mulţi soldaţi. Sunt şi bănci de piatră, săpate în parapet – şi cu câtă părere de rău le las în urmă, neîndurându-mă să mă aşez pe fiecare din ele, ca să privesc un alt veşnic Guadalquivir. Îmi spun: de pe această piatră, în acest ceas apropiat de seară, poţi vedea o frumuseţe care se înfăţişează o singură dată în istoria lumii, şi pe care numai tu ai putea-o vedea, pentru că te afli *aici* şi *acum*, şi eşti singur. Niciodată nu se va mai repeta lumina aceasta prea clară, şi nu vor mai trece aceleaşi luntri, şi vor alerga aceiaşi copii pe lângă tine. Momentul acesta e unic; şi de pe fiecare bancă, ai o altfel de înfăţişare a lumii, unică şi ea. Eşti singurul, aici, care poţi salva din nimicnicenie măcar unele din revelaţiile acestea, acceptându-le, lăsându-te sporit de ele, îmbogăţindu-te. Ai să încerci mai târziu să reînsufleţeşti toate minunile acestea pe jumătate descifrate, şi n-ai să mai întâlneşti în

memorie decât imagini aburite, suprapuse, degradate. Opreşte-te şi priveşte-le bine: nici o înfiorare în ostrovul din mijlocul fluviului; un cer de opal; profilul aceleiaşi femei pe care nu o poţi uita; un băieţan scuipă prestigios peste parapet; o frunză s-a împiedicat de palma lăsată moale pe piatră, şi a rămas.

CONSOLACION

Aşa se numeşte strada pe care m-am antrenat, părăsind Paseo de la Ribera şi îndreptându-mă înapoi către cetate: *Consolacion*. Şi e tocmai după pofta inimii mele: populară, pitorească, bogată în secrete, inepuizabilă în surprize. Uneori, îngustă ca o adevărată uliţă maură, pentru ca lesne să poată fi acoperită cu rogojini întinse din terasă în terasă, în timpul cumplitelor arşiţe; alteori, croindu-şi loc victorioasă printre case, împingându-le de o parte şi de alta, respirând mai în voie, oprindu-se în faţa unui zid misterios, ocolindu-l. Sunt ghivece cu flori la aproape fiecare fereastră. Şi, cu cât înaintez, cu atât casele îşi recapătă noblеţea andaluză, lăsând să se întrevadă, printre porţile de fier lucrate în traforaj, *patio* răcoroase, cu mari vase de piatră din care se revarsă plante umede, şi cactuşi, şi aloeşi, şi lămpi grave atârnând în vestibule păzite de Maica Domnului. Mai peste tot domină *azulejos* albastru şi verde închis, uneori bătute cu roşul sângelui întunecat.

Ce mă atrage către aceste străzi fără glorie, ale căror nume, şi lumini, şi umbre, şi miresme, aş vrea să le păstrez pentru totdeauna în sectorul cel mai intim al memoriei mele? De unde izvorăsc toate bucuriile acestea, atât de naive şi de exotice totodată, de câte ori am prilejul să mă pierd, singur, într-un oraş necunoscut, pe asemenea străzi străvechi şi pitoreşti? Adesea, mă surprind mângâind zidurile sau trecându-mi palma peste *azulejos*, ca şi cum aş vrea să pot cuprinde cu toate simţurile concretul care-l străbat. Într-adevăr, chiar mirosul acestor străzi mă fascinează, chiar zonele acestea greu aerisite îşi poartă secretul lor, faţă de care nu am rămas niciodată insensibil. Şi de câte ori nu m-a trezit melancolia auzind o chemare, un început de cântec, un nume...

PROPĂŞIREA ŞTIINŢELOR

Am asistat la deschiderea Congresului luso–spaniol, care se ţine în singura mare clădire, modernă a Cordobei: Facultatea de Veterinaristică. Într-adevăr, în sala secţiei de istorie şi filologie se află, chiar la dreapta catedrei prezidenţiale, un cal de carton, mărime naturală. Când sunt nevoit să ascult o comunicare cu totul lipsită de interes pentru mine (despre cutare iezuit spaniol din sec. XVII, ale cărui manuscrise sunt de excepţională importanţă, etc. – despre un fort portughez ale cărui ziduri, năruite în nu ştiu ce secol, sunt teribil de controversate, etc.) îmi odihnesc privirile pe calul de carton, şi îmi las gândurile să alerge în voie.

Nimic nu mă încântă mai mult decât această frumoasă Facultate de Veterinaristică, fără îndoială cea mai mare din toată Spania. E emoţionantă perfecta continuitate întru iubirea şi desăvârşirea calului, de la califi până în timpurile moderne. Aici, în Cordoba, au fost admiraţi şi slăviţi în poeme fără număr acei orgolioşi, fremătători cai arabi, de care erau geloase chiar şi femeile cele mai iubite, căci le ştirbeau dragostea amanţilor. Şi numai în Cordoba califilor – neîntrecută în femei frumoase, bogată în biblioteci, şi scumpă poeţilor – îşi găsea înţeles acel vestit proverb,

care spune că paradisul se află în ochii adânci ai iubitei, într-o carte bună și pe spinarea unui cal arab. Mâine, citesc în programul Congresului, vom vizita faimoasa herghelie cordobeză, și ni se vor înfățișa cele mai pure exemplare din toate rasele hispano–arabe. Amănuntul acesta mă consolează de plictisul atâtor comunicări pe care locul pe care mi l-am ales în amfiteatru mă obligă să le ascult până la încheierea ședinței.

De două zile privesc cu mare atenție savanții. Gândul că odată aș putea ajunge și eu ca oricare din ei îmi amorțește sarcasmul, întristându-mă. Oamenii aceștia, probabil, știu foarte mult despre foarte puțin, căci așa definea cineva savantul: un om care știe din ce în ce mai mult despre din ce în ce mai puțin. Unul cunoaște tot despre anumite pietre, iar altul aproape tot despre anumite hârtii. Sunt niște posedați, și dacă își cheltuiesc zilele și nopțile în laborioase cercetări, nu o fac pentru aflarea adevărului și înlăturarea eroarei – ci, în primul rând, pentru că nu pot face altceva și nu pot face altfel; pentru că sunt pasionați de munca lor, dominați de o patimă egală aceleia a unui colecționar de timbre sau de melci. Majoritatea savanților, din întreaga lume, sunt simpli meseriași, neodihniți salahori. Pe figurile lor nu citești nobila oboseală a gândului, obsesia delirantă a adevărurilor fundamentale, pasiunea pentru înțelegerea globală a lumii – ci numai surmenajul fizic, modestia sau trufia, timiditatea sau absența. Oare pentru fixarea și prosperarea acestui tip uman au venit pe lume, au gândit s-au zbătut și au suferit un Aristotel, un Galileu, un Leonardo da Vinci, un Leibniz?!...

Și cât de înduioșătoare sunt micile lor manii, complexele lor de inferioritate sau de superioritate, conduita lor socială! Îndeosebi mă fascinează un foarte demn savant bătrân, fără îndoială un foarte mare învățat într-una din numeroasele științe care se cultivă astăzi în lume. E mărunt, umblă țeapăn ca să se știe că este încă zdravăn, poartă ochelari pince-nez și un înfricoșător guler alb în care gâtul aproape i se pierde – și, firește, redingotă. L-am zărit întâia oară la recepția congresiștilor la Ayuntamiento, în fața unei mese încărcate, cu un aer demn și absent totodată, silindu-se parcă să pară numai întâmplător acolo, alături de sandwichuri, aperitive și dulciuri. Din fericire, mândra lui soție îi purta de grijă, și, la răstimpuri decente, îi strecura câte o bomboană pe-ndelete aleasă, pe care savantul o primea detașat și o mesteca plictisit, privind către fereastră, singularizându-se cu încăpățânare în forfoteala aceea de oameni lacomi, însetați sau pur și simplu grăbiți. Nu știu ce mă atrăgea în statura micșorată a savantului, dar lungi minute nu mi-am putut dezlipi ochii de el; ce știință o fi stăpânind? mă întrebam. Cu ușurință aș fi putut afla, dar voiam să prelungesc cât mai mult misterul, să-l contemplu cât mai multă vreme în condiția lui generală, de savant. Astăzi, l-am întâlnit în curtea Facultății, conversând țeapăn cu doi preoți. Trebuie să fie istoric, lingvist sau filosof, mi-am spus. Dar, mai târziu l-am întâlnit la secția științelor naturale. Începe să mă recunoască, și, de câte ori mă vede, are o sclipire de jignită surpriză în priviri. Fără îndoială, își spune: necunoscutul ăsta habar n-are cine sunt eu; trece pe lângă mine și mă privește în ochi, ca și cum aș fi un domn oarecare, de o anumită vârstă, unul din miile de domni care se plimbă în neștire pe stradă, fără preocupări serioase, fără gânduri adânci. Acest tip impertinent îmi privește întotdeauna insigna de congresist, pe care o viață de muncă științifică îmi dă dreptul să o port cu onoare la butoniera redingotei mele, îmi privește insigna, zic, cu un surâs ridicol pe buze. Cine crede el că sunt eu? Cum de n-a aflat încă de mine, cum nu i-a spus nimeni numele, autoritatea și specialitatea mea? Căci, în insistența cu care mă privește, nu descopăr nici admirație, nici respect...

UN ÎNȚELEPT

Pe coridor, întâlnesc cu surprindere pe amicul din vagonul restaurant, omul căruia nimeni nu-i cunoaște numele și care, profitând de faptul că e membru al nu știu cărei asociații culturale portugheze (ceva cu progresul farmacopeei coloniale, dacă am înțeles bine), s-a înscris pe tabloul congresiștilor la Cordoba. Am mâncat de mai multe ori la aceeași masă, în vagon și la Cuatro Naciones. Este un bărbat care se apropie de 60 de ani, dar nu vrea încă să renunțe la călătorie, la aventură, la neprevăzut – ca orice om care și-a petrecut tinerețea în colonii. Știam că nu va ceti nici o comunicare, pentru că, așa cum pe bună dreptate comentase el, *„și comunicările acestea se fac la vremea lor... Acum, în al cincilea an de război european, cui îi mai arde?!...“* De aceea, nu-mi ascund mirarea întâlnindu-l la Facultate. Oare la ce secție vrea să urmărească dezbaterile? Dar, cu o sinceră promptitudine, mă deslușește. Să nu cred, cumva, că a venit până aici ca să asculte vreo comunicare. Nu; ci pur și simplu, a venit să-și ridice insigna de congresist, și să se intereseze de posibilitățile excursiilor în împrejurimi, sau chiar până la Sevilla. În programul tipărit sunt menționate câteva excursii, și nici una din ele prea departe. Asta să fie oare tot ce a organizat Congresul? Atunci – rămâne între noi – e prost organizat...

LIBERTATE

După ceasul șase, aproape că nu mai poți înainta pe Conde Gondomar. Este o neobișnuită afluență de tineri și tinere, care se plimbă în grupuri compacte, ajung până la piața José Antonio, se reîntorc pe Gondomar, se opresc o clipă la celălalt capăt al străzii, în frumoasa șosea Paseo del Gran Capitan, și se reîntorc – de zece, de douăzeci, de cincizeci de ori. Ai impresia că tot tineretul Cordobei se adună la căderea serii pe aceeași stradă. Și, privind trecând nenumărate perechi sau grupuri de fete, te întrebi dacă nu cumva Cordoba se poate mândri cu numărul cel mai mare de femei frumoase. Majoritatea, brune, de accentuat tip andaluz (oare unde sunt roșcatele de care pomenesc scriitorii arabi?) – dar parcă frumusețea lor e mai gravă decât a sevillanelor. Chiar atunci când râd, mai rămâne o perdea, grea, în privirile lor.

Dar câtă sete de libertate în plimbările acestea rituale de fiecare seară! Câtă fericire, să se poată opri în fața vitrinelor luminate, să-și întâlnească ochii în lăcomia altor nenumărați ochi, să fie singure, la căderea nopții, în inima cetății! Suferințele căror strămoși răzbună libertatea aceasta castă, mărturisită ca un prețios trofeu pe calle Conde Gondomar?...

MOSCHEEA

Nu mă pot hotărî să-i spun „Catedrală“, așa cum scrie în ghid, așa cum îi spun foarte mulți spanioli (dar, nu toți cordobezi). Pentru că nu e o catedrală. Nu are nimic din amploarea și rezonanța spirituală a unei catedrale. Cu toate monstruoasele deteriorări și, s-o spun fățiș, criminala inserare a unui sanctuar catolic în inima ei – a rămas ce-a fost; cea mai frumoasă moschee din Spania, și cea mai mare din lume după *Kasbah* din Lecca (pe care n-o cunosc). Zadarnic au fost zidite arcadele lăsându-i-se

numai câteva porți, zadarnic au fost aduse tablouri celebre, zadarnic se înalță, chiar în mijloc, impozantul Cor și frumoasa *capilla mayor*. De cum intri, ai sentimentul că te afli în sanctuarul paradisiac al unui cult exotic, la care nu poți participa, care îți rămâne străin. Nu mă miră că se roagă totuși aici, de sute de ani, cordobezii; pentru că, dacă nu putem ști nimic precis despre amestecul etnic al Cordobei, nimeni nu poate pune la îndoială pluritatea tradițiilor spirituale care au coexistat secole de-a rândul și, abia târziu, s-au contopit într-o singură sinteză, spiritualitatea cordobeză. Acești oameni se pot ruga în „catedrala" lor, așa cum strămoșii lor, numai pe jumătate convertiți la islamism, se rugau în „moschee". Sute de ani *maulas*, șerbi convertiți la mahomedanism ca să-și dobândească libertatea, și *muladies*, copii din tată musulman și mamă creștină, proslăveau pe Mahomed rugându-se în ascuns lui Christos. Dintre mozarabi (creștini aflați sub stăpânirea maurilor) și mudejari (musulmani căzuți sub stăpânirea principilor catolici), foarte mulți erau siliți să îmbrățișeze, cel puțin provizoriu, într-o mare criză politică, religia vrăjmașilor. Conviețuirea aceasta însă s-a transformat pe nesimțite într-o simbioză – și rasială, și culturală, și religioasă. Un cordobez de astăzi, oricât ar fi de bun spaniol și bun catolic, se mândrește în primul rând de trecutul maur al cetății sale. Pentru el, moscheea e catedrală, rămânând totuși „Moscheea".

Revin de nenumărate ori, pătrunzând prin Puerta del Perdon și întotdeauna ocolesc frumoasa grădină a portocalilor, Patio de los Naranjos, în care aleargă aceiași copii, și aceleași femei vin să scoată apă din fântână, și aceiași bătrâni stau la taifas pe băncile de piatră. Viața n-a încremenit aici, ci numai durează – aceeași de veacuri. O viață sanctificată numai indirect, prin vecinătatea locului de rugăciune; căci, dacă bagi bine de seamă, te afli într-o grădină de portocali, într-un paradis vegetal cu cinci fântâni și străbătut cu multiple șanțuri prin care apa se scurge și circulă ca într-o oază bogată în irigație. Sentimentul acesta de paradis vegetal l-am avut de cum am intrat în Patio de los Naranjos, în acea caldă după-amiază din mai 1943. Și, trecând din grădină în moschee, nu te poți opri să nu remarci o stranie simetrie; numai că, moscheea nu e un paradis de portocali, ci o pădure de palmieri. Nici o altă formulă nu poate rezuma mai clar unicitatea turburătoare a moscheei din Cordoba, în afară de această comparație; căci sutele de coloane care o susțin, cu dublul arc în cărămidă albă și roșie, îți dă, halucinant, impresia trunchiurilor zvelte de palmieri cu ramurile arcuite artezian. Și, poate, pentru că spațiul „aleargă" aici în două dimensiuni, în loc să se înalțe vertical (cum, bunăoară, se întâmplă în catedralele gotice), lăsându-ți o vagă impresie de opresiune; poate, de asemenea, pentru că pădurea de coloane te împiedică să realizezi, clar, într-o singură ochire, limitele, să „vezi" zidurile, ispitindu-te cu iluzia că poți parcurge indefinit moscheea fără să-i dai de capăt; poate, în sfârșit, din cauza penumbrei aproape totale care domnește aici (agravată, fără îndoială, de zidirea arcadelor de către cuceritorii catolici) – anevoie te poți apăra de gândul că te afli într-o oază de palmieri.

Mult trebuie să fi suferit oamenii aceștia de sete, atâtea sute de ani de viață nomadă în nesfârșitele deșerturi, dacă nu și-au putut închipui altfel paradisul și lăcașul de rugăciune decât ca o oază bogată în izvoare și bine umbrită de palmieri! Și ce calm era beduinul îngenunchiat în moscheea lui ca lângă trunchiul unui palmier! Dumnezeu *există*, și e adevărat, și e atotputernic și bun – dacă a făcut asemenea locuri, unde nu se mai moare de sete, unde soarele nu mai ucide...

Nu știu dacă Patio de los Naranjos exista, întocmai ca acum, cu toate fântânile și toate micile canale de irigație, pe vremea Califatului. E foarte probabil că ea a rămas,

structural, neschimbată, deși au trecut de atunci aproape o mie de ani. Arabii au plecat de mult, și sângele maur de mult s-a pierdut în etnia spaniolă. Dar copii continuă să se joace și astăzi în același paradis al portocalilor, neștiutori și fericiți. Căci a lor a fost și a rămas Împărăția Cerurilor...

CAI ȘI ARMĂSARI

Suntem invitați la Deposito de Sementales, ca să ni se arate câțiva din cei mai frumoși cai pe care îi are Cordoba. Aici se află faimoșii armăsari de prăsilă, și exibiția debutează cu unul din aceștia – sur, cu picioarele scurte, cu spinarea joasă, monstruos, dar teribil. Când îl poartă în pas repezit, alergând alături de el, un vizitiu – parcă se cutremură pământul. Dar cât este de dizgrațios! Pe lângă el, caii arabi și iberici care ni se înfățișează în urmă, par exemplarele unei alte specii animale. Fiecare dintre ei are frumusețea lui, un alt stil, altă vocație – dar e atâta noblețe bărbătească în profilul și privirile lor! Armăsarul de prăsilă este un specialist. Redus la o singură funcție, cea genezică, se urâțește. Vocația lui îi suprimă pe rând toate celelalte virtuți hipice. La ce bun frumusețea, eleganța, zvelțețea, acuitatea privirilor, precizia olfactivă, inteligența, siguranța pasului – când el e redus la teribila funcție a neodihnitei reproduceri? Forma lui tinde către aceea a unei larve zdravene. Este un predestinat al întunericului, al adâncurilor telurice, unde se revelează, de la începutul timpurilor, misterul nașterii și reproducerii vieții. Am o clipă impresia turburătoare că armăsarul din fața mea numai printr-o greșeală se află în plin soare, sub cerul clar, într-o lume a „formelor". Locul lui este în întuneric, în străfundurile materiei vii, în căldura începuturilor. Creator neodihnit de viață, e o victimă a propriei lui forțe genezice și, ca atare, proiectat pe nivelul vital al larvelor. Când, după ritualul exibiției, este purtat înapoi către grajd, am impresia că e dus foarte departe; cu milioane de ani îndărăt, în mâlul cald unde se dospea, în neștiință, viața.

SAN ANDRES. 50

Aceasta este, fără îndoială, cea mai frumoasă casă din Cordoba. Inima deschisă a cordobezilor mi-a îngăduit să intru în nenumărate case, să mă plimb în voie prin nenumărate *patios* – dar nici una nu se poate compara cu minunea din colțul străzii San Andrés. A fost clădită în secolul XVI, și printr-o fericită întâmplare, actualul ei proprietar, bijutier și meșter în lucrarea fierului, a restaurat-o, acolo unde a fost nevoie, cu ajutorul celui mai erudit arhitect. Nu e un palat, ca cel al Marchizului de Viena. Când intri, rămâi însă încremenit de câtă frumusețe poate fi adunată într-un *patio*; mozaicul pardoselii, fântâna arteziană în mijloc, în coapsa căruia se înalță până la etaj un lămâi, vasele de flori din lut ars și scoicile enorme – nici un detaliu de prisos, nici o nuanță stridentă. Scara de marmoră urcă, înflorită cu glicine, către galeriile de la etaj. Aștept să răsară acolo un chip care să abolească veacul, să valideze decorul...

Nu e nevoie să bați la ușă, ca să fii poftit. Don Domingo Gonzales del Campo își jertfește mai multe ceasuri pe zi pentru lămurirea vizitatorilor. Iar dacă i se pare că prea ai venit de departe ca să-i admiri minunea, deschide cu grije o cămăruță și, dintr-un mobil butoi, îți umple un păhăruț de vin de portocale. Și parcă ai fi ispitit să ridici paharul în fața scării, și să-l golești în cinstea ei, și a curții, și a casei.

AMĂNUNTE

Un jurnal intim sporește atenția. Scriind, vezi mai clar lumea din jurul tău, și îi uiți mai anevoie culorile. Și apoi, câtă bucurie să poți izola acele „experiențe indistincte", din care e alcătuită în bună parte viața oricărui om, să le poți istovi toate înțelesurile, stăpânindu-le, memorizându-le!

Am scris rândurile de mai sus așezat pe o bancă de marmoră albă în Plazuela de Capuchinas. Sunt acolo trei bănci și câțiva arbori; în față, poarta catedralei San Pallo. Soarele a răzbătut deodată din nori, amuțindu-mă. De unde a izvorât liniștea aceasta dulce și gravă, aceeași în văzduh, în pietre, în suflet?...

Să-mi mai amintesc și perechea tânără pe care am zărit-o, îngenunchiată, în catedrală. Mulțumeau, fără îndoială, unei dorințe care se împlinise. Privindu-i, pașii vizitatorilor portughezi ni se păreau mai depărtați, mai nefirești; parcă veneau din alte vremi. Sentimentul atemporal care m-a învrednicit o clipă.

JUDARIA

Îmi place să revin aici, în fiecare zi, la felurite ceasuri. Am început să recunosc anumite figuri: o femeie bătrână din Calle Maimonides, care stă întotdeauna la fereastră și cârpește ciorapi; fata aceea uluitor de frumoasă, cu o pată brună sub ochi, pe care am zărit-o întâi într-un grup de curioși adunați să privească zgomotosul cortegiu al congresiștilor, și pe care o întâlnesc de atunci mereu în Plazuela de Maimonides; un solitar, căruia i-am dat țigări. Toți de un ferm, neștirbit tip iudaic. Pe care, de altfel, nu-l identific numai în Judaria, ci pretutindeni în Cordoba. Ce Sulamită mai autentică decât tânăra aceea cu părul negru, în mărunți cârlionți, căzut pe umeri, cu ochii de păcură, migdalați, oblic înălțați către tâmple, cu figura palidă, gura nesățioasă, prea roșie, crudă, despicată de albul sălbatiec al dinților? Întrebând de numele ei, am aflat că aparține uneia din cele mai vechi și mai aristocrate familii cordobeze. Străbunii ei aveau locuri de rugăciune în catedrala San Pallo. Evident!...

Judaria se deosebește de toate celelalte cartiere arhaice și pitorești ale Cordobei; poate pentru că lumina soarelui, căzând pieziș, îngroașă volumele și prelungește umbrele; poate pentru că grădinile sunt mai ascunse, mirându-te mai mult de parfumul de iasomie care te întâmpină uneori de deasupra zidurilor.

Vechia și părăsita sinagogă păstrează încă fragmente din rafinatul ei tapet de *azulejos*. Pătrunzi în ea trecând întâi printr-o minusculă curte, cu ziduri înalte, în care cresc ficuși, bougainvilluri și glicină. E o mare liniște, turburată la rari intervaluri de zvonul unor porumbei nevăzuți. Aici parcă nu mai trece timpul...

În apropiere, casa unde a trăit Moise Maimonides. Un foarte modest *patio* pardosit cu pietre mărunte; flori de iasomie și un portocal crescut anevoie, la umbră; treptele vechi care urcă spre încăperile unde, în 1135, s-a născut învățatul rabin. Aici, plimbându-mă într-o seară și silindu-mă să-mi amintesc interpretarea, atât de stranie și de curajoasă, pe care o dădea Maimonide profeției – am întâlnit pe Don Eugenio, „*cel nobil născut*", cum își interpreta el, etimologic, numele. Dar despre această întâlnire, cu alt prilej...

UN ARTIST

Cu G. de M. la Rafael Bernier Soldevilla, în Ecarnicion 8, aproape de catedrală, ca să vedem cum se lucrează pielea de Cordoba. Ușa de la intrare o deschide cu un ingenios sistem de frânghii și sfori care traversează curtea interioară, o fetiță de la etaj. Urcăm treptele de marmoră către atelier, în gamele minore ale unei școlărițe sârguincioase – fata cea mică, și cea mai înzestrată, a maestrului, ni se spune.

Atelierul e alcătuit într-o luminoasă încăpere de la etaj, cu o bogată bibliotecă în care zăresc elegante ediții și cele mai amănunțite istorii ale artelor câte au apărut în Spania (și Dumnezeu știe că au apărut destule!), și o masă acoperită cu sule, burghiuri, ace de toate mărimile, lămpi cu alcool, creuzete și mojare. Maestrul este fără îndoială un artist; lucrează nu mai mult de câteva piese pe an, și numai de comandă. Înainte de război, ne spune, primea comenzi din Olanda și America. Nu ne poate arăta decât piesele în lucru: o cutie de bijuterii în lemn acoperită în piele; o legătură de carte și o minusculă tabacheră de doamnă. Toate, lucrate după modele autentice cordobeze, și, ne asigură, cu o tehnică dispărută din atelierele spaniole încă din secolul trecut? Lucrează uneori, cu gândul la anumiți oameni, vii sau morți.

Am făcut o mapă pentru Théophile Gauthier, întocmai așa cum știam eu că i-ar fi plăcut. Am ținut-o aici patru ani. La urmă, n-am avut ce face, și am vândut-o, cu opt sute de pesetas, în timpul războiului civil. Am făcut de asemenea o tabacheră pentru Berenson, asta mai de mult; dar n-a venit prin Cordoba, așa că n-a știut niciodată de ea, și a luat-o un străin, un colecționar belgian.

ARRUZAFA

Este o străveche mânăstire în apropierea Cordobei, pe cale de a fi transformată într-un pitoresc restaurant și casă de odihnă. Ajungem înainte de apusul soarelui. Grădinile au fost împodobite cu flori de foiță colorată și lampioane. La umbra portocalilor și a eucalipșilor, s-au așezat mese, scaune, bănci – căci, așa cum am fost anunțați, va avea loc o *fiesta* în cinstea noastră. Gonesc necontenit camionetele cu invitați, și cum aproape toată lumea se cunoaște, noii veniți se strigă, se cheamă, se îmbrățișează. Grădinile coboară în terasă, și ești surprins de nesfârșitul lor: parcă au fost întradins astfel făcute încât toate călugărițele să se poată plimba în același timp, fără să se vadă una pe alta.

Ce admirabil loc de odihnă! Sunt atâtea case tupilate sub arbori, încât nu știu unde se află inima fostei mânăstiri, unde e ascunsă biserica. Să poți trăi aici o toamnă întreagă, să vezi cum se singularizează verdele întunecat al portocalilor și al eucalipșilor în revărsarea necuprinsă de frunze dogorâte, însângerate, ruginite...

Pe o estradă, un tânăr poet, Juan Correa, recită poeme arabico-andaluze. Sunt vechi *romances* populare, și traduceri din poeți arabi, și versuri întocmite de el – toate rostite cu o bărbătească fervoare, clar, cu gesturi puține. Dar după un sfert de ceas de poezie, unii dintre ascultători își mai pierd răbdarea; în scurtele pauze ale rapsodului, bat din palme și comandă sandwichuri și vin de Manzanilla să se desmorțească. A apus soarele. Lămpile încă nu se aprind. E destulă lumină, dulce

filtrată în frunzişul arborilor. Juan Correa recită *Romance de Abenamar y el rey don Juan*. Când ajunge la cunoscutul şi, în Granada, mult repetatul vers:

Si tu quisieras, Granada,
contigo me casaria;
daréte en arras y dote
a Cordoba y a Sevilla

unii dintre cordobezi protestează, s-ar zice în glumă. Era într-adevăr nebun regele don Juan ca să îmbie ca zestre Granadei, dacă ea l-ar fi acceptat de soţ, Cordoba şi Sevilla?...

Pe estradă, la retragerea definitivă a rapsodului (recitase versuri aproape un ceas...), se aşează turceşte pe o saltea, cu alăute şi tobe, patru muzicanţi mauri. Sunt meşteri lăutari din Maroc, şi îşi încep tânguirile lor monotone, pe care la început lumea le ascultă cu încântare, apoi cu plictiseală, şi în cele din urmă cu o indefinită tristeţe. Indiferenţi, aproape orbi, muzicanţii îşi continuă plângerea şi după ce lampioanele s-au aprins, vântul a început să tremure florile de foiţă colorată şi unele grupuri, după ce au golit ultima sticlă de Manzarilla, se ridică să plece. Ei rămân acolo fără să vadă şi fără să audă nimic, pierduţi în lumea lor nevăzută, consolaţi de aceeaşi generoasă, prea clară logodnică, Melancolia...

REGI ŞI POEŢI

Aşa e Cordoba, îmi spunea simpaticul profesor de latină, văzându-mă că, îngândurat, privesc cerul întunecându-se şi ameninţând a ploaie. Aşa e Cordoba; seninul şi norii îşi lasă unul altuia locul de mai multe ori pe zi; în zilele de ploaie, se înţelege. Astăzi este, fără îndoială, o zi de ploaie. Mă închid în camera mea, reîntorcându-mă la istoria poeziei arabo-andaluze. Cât regret că E.C. nu o cunoaşte! Nu atât pentru valoarea ei strict poetică (oare ce poezie rezistă unei traduceri?), cât mai ales pentru viaţa celor care au scris-o, pentru epoca în care a înflorit ea. Epocă politiceşte vorbind, de mare decadenţă, căci poezia andaluză a prosperat şi, mai ales, a devenit un stil de viaţă, imediat după prăbuşirea califatului, în interregnul *taifas*, al principilor-emiri autonomi. În timp ce dincolo de strâmtoarea Gibraltarului africanii pregăteau în deşerturile lor un nou imperiu, principii aceştia ai sec. XI, *„debili şi fastuoşi"*, se întreceau în intrigi, calomnii, erudiţie, crimă şi poezie. Cum de n-a scris nimeni istoria romanţată a acestui interregn aproape neverosimil, în care fiecare principe îşi avea specialitatea sa (unul erudiţia, altul muzica, altul ştiinţele, etc.),când poeţii erau invitaţi din palat în palat, erau primiţi în audienţe, li se acordau considerabile gratificaţii, cînd *„un impromtu putea preţui un vizirat"* (Garcia Gomez)? Nu cred că a mai fost o altă epocă în care poezia şi poeţii să se fi bucurat de un regim atât de excepţional. Adevăraţii stăpâni ai Andaluziei erau Muzele. Chiar insultele personale şi declaraţiile de război se făceau în versuri. *„Înaltele personaje – regi, viziri, magnaţi, ambasadori – se invitau, se scuzau, se insultau, îşi trimeteau daruri, îşi rezumau biografia, în bileţele poetice, în care se comparau cu astrele sau cu florile. Totul era poezie!"* (Garcia Gomez). Emirii aveau în programul lor de audienţe zilnice ascultarea noilor poeme – a *„acestor delicioase arabescuri literare, adevărate Alhambre literare, care sunt poemele andaluze"*; uneori, producţia era atât de abundentă, încât emirul era silit să declare că nu poate asculta decât primele două versuri din fiecare poem.

Şi cine erau poeţii!! Un intelectual de surprinzătoare rezonanţă modernă, ca Ben Suhayd (992–1035); un elegant Don Juan şi conspirator, grav dialectician, polemist şi neîntrecut în ironie, teolog, jurist şi poligraf, ca Ben Hazu (994–1063), autor al *Cărţii Amorului* (sau *Gâtul Porumbelului*), pe care Garcia Gomez o numeşte o *Vita Nova* andaluză, autor de asemenea al unei *Istorii a Religiilor*, a unor aspre şi profunde *Confesiuni*, a unei ciudate cărţi intitulate *Om polemist*; un Ben Zaydum (1003–1070) care a fost, în ştiinţa tuturor, amantul principesei Wallada, fiică de calif (şi cât de amar plânge în versuri când l-a părăsit principesa!)...

Acestor destine regale de poeţi, le corespundeau vocaţiile prin excelenţă poetice ale regilor. Aproape toţi regii *taifas* făceau versuri, dar unii dintre ei erau cu adevărat poeţi. Mutamid, regele Sevillei (1068–1091) era fiul unui teribil despot, poet el însuşi, iar fiii lui au fost la rândul lor poeţi. Viaţa lui Mutamid, însă, nu-şi găseşte egal nici măcar în neverosimila epocă în care a trăit. Şi-a petrecut tinereţea ca principe de Algarve, unde guverna în numele părintelui său. Acolo a cunoscut un poet aventurier, Ben Amar, şi şi-a legat destinul de al lui. Când a ajuns rege al Sevillei, Mutamid a iluminat Guadalquivirul cu zeci de mii de lumânări şi facle, şi în albele palate ale emirului au început serbările care aveau să ia sfârşit peste un sfert de veac, odată cu căderea cetăţii. Amândoi poeţi, Mutamid şi Ben Amar, ajuns vizir, împărţeau regatul, duceau războaie şi îmbogăţeau pe poeţii întregii lumi arabe. Mergând odată Mutamid pe stradă şi căutând sfârşitul unui vers, îl află improvizat de o sclavă, Itimad, numită Rumaykiyya, pentru că era roaba unui oarecare Rumayk. A doua zi, Itimad ajunge regina Sevillei, şi pe această soţie inteligentă, artistă, fantastă, a iubit-o Mutamid până la moarte. Rumaykiyya cânta frumos şi spunea admirabil versuri, dar fanteziile ei sleiau visteria regatului.

Treceau anii şi prietenia între Ben Amar şi Mutamid se dovedea tot mai strânsă. De fapt, vizirul domnea în numele regelui, nu pentru că Mutamid ar fi fost incapabil, ci pentru că era mai categoric poet decât prietenul lui. Dar socotind într-o zi că vizirul îl trădează, dădu ordin să fie închis şi bine păzit într-o fortăreaţă. Ben Amar evadează totuşi şi se răzbună, în stilul epocii, scriind mai multe satire împotriva lui Mutamid şi a Rumaykiyyei. Regele răspunde şi el prin alte satire, în care face aluzie la originea fostului vizir. Dar, polemica înrăutăţindu-se şi intervenind şi intrigile Curţii, Mutamid ajunge să-şi urască de moarte prietenul. Când Ben Amar e făcut prizonier de un alt prinţ şi e vândut pe preţ mare regelui Sevillei, acesta îl omoară cu mâna lui, prin lovituri de secure.

Imposibil de rezumat aici viaţa dramatică a lui Mutamid. Destul de amintit că, în aceşti ultimi ani ai epocei *taifas*, puterea regelui Castiliei, Alfons VI, devine atât de mare, încât toţi emirii au fost nevoiţi să cheme în ajutor pe un şef berber din Maroc, Yusuf almoravidul. Acesta va birui pe Alfons, dar se înscăuna el Sultanul Andaluziei, instaurând o nouă dinastie, a Almoravizilor, şi nimicind pe rând pe toţi emirii care-l chemaseră în ajutor. Unul din ei era chiar Mutamid. Care l-a invitat pe Yusuf la Sevilla şi, după obicei, i-a oferit un recital de muzică şi poezie. Yusuf, sălbatec din munţii Maghrebului abia pricepea araba. Întrebându-l Mutamid dacă a înţeles pe poeţi, Yusuf îi răspunde: *„Nu i-am înţeles, dar ştiu că cer pâine!"*

Yusuf, care a adus cămile în Spania şi a inaugurat africanizarea Andaluziei, s-a războit şi cu Mutamid; mai ales că împotriva nefericitului rege al Sevillei se ridicau acum toţi zeloşii, plângându-se de luxul şi libertinajul lui. Zadarnic cere Mutamid ajutor

dușmanului de moarte al Islamului, lui Alfons VI. Sevilla e atacată, e cucerită prin trădare și el, împreună cu toată familia, e făcut prizonier și e dus în fortăreața Agmat, în munții Atlas. Acolo a scris ultimul poem, închinat lanțurilor lui – și devenit celebru în literatura arabă – și a murit cu gândul la palatul alb din Sevilla, închinat poeziei.

Și totuși acest nefericit Mutamid a fost răzbunat. Chiar almoravizii, berberi cum erau, au sfârșit prin a se civiliza, prin a deveni spanioli, cetățeni ai Andaluziei, adică, în primul rând, iubitori de frumos, de poezie, de lux. Urmașii lui Yusuf invită poeți la curte și umple cancelariile cu ei, ca pe vremurile *taifilor*. Se repetă același fenomen al civilizării nomazilor, pe care-l întâlnim repetat în istoria Chinei, a Persiei, a Indiei. Și la recitalurile almoravizilor se rosteau poemele lui Mutamid, și Sultanii lăcrimau auzind tânguirea lanțurilor. Iar după un veac, almoravizii devenind prea „civilizați" și la rândul lor fiind și ei acuzați de luxurie și libertinaj, sunt răsturnați de alți berberi, încă mai sălbatici decât cetele lui Yusuf, almohazii din munții Atlas.

Și cu fulguranta stăpânire a acestor berberi, se stinge puterea maurilor în Andaluzia.

AVENTURA

Neuitată noapte! Am plecat îndată după cină. Întâi, în parc. Răcoarea, ploaia care căzuse cu puține ceasuri înainte, trupa sevillană a Carmenei de Triana care adunase foarte mulți noctambuli în Teatrul de Varietăți – contribuiseră să purifice parcul, să-i redea tăriile lui primordiale, să-i restaureze magia. Nu se zărea nici o umbră de om, nu se auzeau pași. Către miezul nopții, vegetația biruie întotdeauna lucrarea omului, și o încorporează. Îndată ce te îndepărtezi de lumina palidă a felinarelor, ai sentimentul că ai ieșit din oraș, că ai scăpat de piatră și cărămidă. Toate revelațiile devin acum posibile. Fiecare trunchi, legănarea oricărei liane, șoapta cea mai înfiorată, dobândesc semnificații, îți descifrează mesagii.

Am coborât către fluviu, să văd răsărind luna – de astă dată bolnavă, galbenă, înfricoșată. Este drumul meu de fiecare noapte. Pe pod trec acum câțiva întârziați, agale, oprindu-se uneori să-și reaprindă țigarea. Guadalquivirul își continuă drumul, prin bulboane, prin ochiuri repezi de apă în care luna tremură și se abureşte. Dincolo, pe celălalt mal, în Campo de la Verdad, s-au stins aproape toate luminile.

Ocolesc moscheea și apuc, la întâmplare, pe una din stradelele din Judaria. Credeam că le cunosc destul de bine, pentru că am venit adesea în acest colț de cetate maură, la diferite ceasuri, sub lumina crudă a nămiezii, în amurg, după căderea serii. Abia târziu, după miezul nopții, mi-am dat seama că pătrund în ulicioare încă neumblate, în care vegheau din loc în loc felinare bolnave, asemenea opaițelor. Mă lăsam dus de pași, îngânat de propria mea singurătate, ispitit de melancolie. Străbăteam uliţe în care abia ar fi avut loc să treacă doi oameni, și mă opream în fața ferestruicilor zăbrelite, în fața porților ca și cum în orice clipă aș fi așteptat să mă întâmpine o nemaivăzută arătare, să mi se reveleze marele secret pentru dezlegarea căruia am fost trimis în lume, să mi se deschidă un drum fără întoarcere, să mi se arate locuri niciodată arătate unui muritor. Căci, nu mă îndoiesc, în asemenea nopți cu lună, și în asemenea locuri în care istoria nu și-a interzis nici o dramă, nici o crimă, nici o plenitudine, se pot întâmpla nefireștile ghiciri care echivalează cu o transmutare a întregii ființe spirituale. Nu mi-e frică de noapte. Iubesc nu numai faptul cosmic în sine, ci însuși regimul

nocturn al spiritului, abandonarea în matricea tuturor virtualităților și a odihnelor. Nu mi-e dor de întunerecul adâncurilor calde, telurice – ci de acest Univers germinal, redus numai la funcțiile fundamentale, la dragoste, la somn, la mit...

Auzeam, la început, râsete, voci, radio. Apoi numai șoapte. În fața unei ferestre ferecate, un geamăt. Și parcă mă pierdeam mereu, reîntorcându-mă pe lângă aceleași case, neizbutind să mă smulg din labirintul formelor deja cunoscute – așa cum se petrec lucrurile în nuvela mea *Nopți la Serampore*. Pentru a doua oară în viață, am avut, câteva ceasuri, sentimentul că nu mă pot rupe dintr-un cerc vrăjit, că nu-mi mai găsesc drumul, că, oricum m-aș învârti și în orice direcție aș apuca-o, mă întorc cu necesitate în aceleași lor de unde plecasem cu un sfert sau o jumătate de ceas înainte. Îmi spuneam: mi se arată *ceva*, pe care nu-l pot cuprinde, nu-l știu înțelege. Mă opream uneori să-mi trag răsuflarea, căci mergeam numai prin mijlocul drumului, printre pietre – și întotdeauna, ridicând ochii, regăseam aceleași case bine cunoscute, cu același portal ferecat. S-a întâmplat ceva aici, am fost cândva pe aici, poate, mai de mult, îmi spuneam. Dar știam că nu *aceasta* voia să mi se reveleze, nu o simplă aducere-aminte dintr-un vis sau altă viață, a altcuiva...

Am regăsit brusc drumul, când eram la capătul puterilor. Și, pe bine cunoscuta Angel de Saavedra, am ajuns în piață. Nu se stinseseră, încă, toate lămpile. Și mai erau taxiuri care așteptau, în neștire, fără somn.

MEDINA AZ-ZAHRA *

Neprevenit, ai impresia că ai venit aici ca să vizitezi o casă de țară, o *finca* ascunsă la poalele Sierrei Morene. Camioneta te lasă la câțiva pași de un zid modest, înapoia căruia nu poți bănui nimic vetust, nici glorios. Intrând, nu înțelegi bine dacă te afli într-o grădină încă nedesluşită sau într-un prea curios muzeu în aer liber. Ajungi pe o vastă terasă, de unde se deschide, largă, valea, repede pierdută în câmpie. În fund, departe, se distinge Cordoba. La dreapta, atelierul în care se adună, se curăță și se reconstituesc cioburile de oale și mozaicuri date la iveală de săpători. La stânga, se întind câteva alei umbrite, cu bănci scunde de marmoră, deasupra cărora atârnă ciorchinii de glicină și zorele. Din loc în loc, săpat chiar deasupra zidurilor exterioare, un chiparos își înalță melancolic întunericul, decupându-și profilul în cerul roz al amurgului. Abia coborând din terasă în terasă, înțelegi că pătrunzi din ce în ce mai adânc în inima unei cetăți pustiite, că te plimbi printre ruine. Săpăturile începute cu mulți ani în urmă au scos la lumină palatul-cetate clădit de Aberrahmen III pentru soția lui favorită, Azahara. Mai precis, au dezgropat o parte din ziduri și urmele sălilor, ale iatacurilor, ale grădinilor – căci palatul a fost devastat cu furie și ars din temelii în timpul unuia din acele războaie civile care istoveau periodic lumea hispano-arabă.

Oricât de exhaustiv se vor continua săpăturile, oricât de mare ar fi grija cu care se vor despărți încăperile una de alta, palatul nu va putea fi adus niciodată la viață. Zece veacuri a stat îngropat sub cenușe, și din marmora coloanelor lui s-au clădit și împodobit nenumărate catedrale, și palate, și vile. Unde sunt cele 4300 de coloane de marmoră albă italiană și marmoră verde de Tunisia – de care vorbesc analele contemporane? Aproape că nu-ți vine să crezi că 10.000 de lucrători musulmani și

* În *Jurnalul portughez*, publicat în Spania, numele e ortografiat Azahara (n. ed.)

creştini au muncit nici douăzeci şi cinci de ani, că se cheltuiau anual 300.000 de dinari de aur, şi că palatul, cu toate comorile şi dependinţele lui (căci puteau locui aici 12.000 de oameni), a costat peste un miliard de franci aur. Unde au dispărut toate aceste minuni exaltate de cronografii mauri, şi de realitatea cărora s-au îndoit multă vreme eruditii?

Astăzi, nu mai întâlneşti decât jumătăţi de ziduri, cioburi de mozaic, câteva trepte sfărâmate – şi doar urmele marilor saloane de recepţie, a gineceului, a grădinilor, a odăilor favoriţilor şi corpului de gardă. Săpăturile sunt încă departe de a fi sfârşite. Movile morocănoase aşteaptă alături. Când ajungi pe cea din urmă terasă şi priveşti înapoi, spre Sierra Morena, nu vezi decât piatra arsă a zidurilor – şi ulmii, chiparoşii, care străjuiesc, sus, pregătind un alt peisagiu şi germinând melancoliile privitorilor de peste treizeci de ani.

De aici, din vale, se aud anevoie alăutele orchestrei maure, care şi-a improvizat un divan din covoare şi perne în colţul unui mare salon. Sunt aceiaşi patru cântăreţi ai Conservatorului hispano-marocan din Tetuan, invitaţi într-adins pentru a însufleţi cu muzica lor stridentă şi monotonă totodată, pustiul acestui crepuscul printre ruini.

ABDERRHAMAN ŞI AZ-ZAHRA

Medina – adică „cetatea" – Az-zahrei, favorita celui mai mare principe omeyad, Abderrahman III. Ca şi Taj-Mahal, Medina Az-Zahra a fost zidită pentru o femeie; de astă dată, însă, nu întru amintirea ei, ci întru istovitoarea ei desfătare. Când, de la fereastra alcazarului din Cordoba, califul i-a arătat minunea de marmoră care se ridica pe fondul întunecat al Sierrei Morena, Az-Zahra, se spune, ar fi exclamat: „Pare o dalbă fecioară în braţele unui negru etiopian". Abderrahman a poruncit atunci să se sădească îndată migdali, măslini şi portocali, ca să se înveselească sumbra nuditate a muntelui. Ar fi vrut, se mai spune, să abată, prin ciclopice munci, întreaga coamă a Sierrei Morene, dar unul din miniştri l-a oprit: „Ceea ce Dumnezeu a făcut, numai El mai poate schimba!"

Opt ani după începerea palatului, califul a început să primească ambasadori şi oaspeţi acolo. De la o reşedinţă de vară pentru desfătarea Az-Zahrei, s-a ajuns repede la locuinţa permanentă a Califului. Cu timpul, Abderrahman nu cobora în Cordoba decât o dată pe săptămână, Vinerea, ca să conducă rugăciunea în marea moschee. Uneori, uita să vină chiar în acea zi sfântă – spre secreta indignare a zeloşilor. An după an cetăţuia îşi sporea comorile. Principii şi ambasadorii creştini care o vizitau rămâneau înmărmuriţi de atâta luxurioasă frumuseţe şi rafinată bogăţie. Aici au fost primiţi în audienţă de supunere sau de alianţă regina Tota de Navarra cu nepotul ei Sancho el Craso, a cărui obezitate i-a fost lecuită de medicii palatului; ambasada regelui german Otto condusă de călugărul Ioan de Gorz, solii împăratului Bizanţului, care aduceau în dar un preţios manuscris, a lui Dioscoride. Iar în timpul califului Alhaquem II, fiul lui Abderrahman, a mai venit Ordono IV al Galiciei, şi alţi nenumăraţi regi şi prinţi creştini sau berberi. Medina Az-Zahra ajunsese pentru califatul din Cordoba ceea ce va fi mai târziu El Pardo sau Granja pentru regii Spaniei sau Versaille şi Posdam pentru suveranii Franţei şi ai Prusiei.

Şi totuşi, minunea aceasta a artei hispano-arabe, a avut cea mai efemeră existenţă pe care o cunoaşte istoria arhitecturii. De ea s-a bucurat Abderrahman III, fiul (Alhaquem II) şi nepotul său, Hixem II, acesta din urmă fiind, de fapt, timp de 20 de ani

prizonierul primului său ministru, Almanzor, în paradisul de artă şi luxurie al Medinei Az-Zahrei. Începută în 936, la 1010 a fost incendiată şi nimicită în urma războiului civil. Alţi califi au încercat să o readucă la viaţă, dar distrugerea fusese prea radicală. Decăzând califatul de Cordoba, Medina Az-Zahra a devenit câtva timp adăpostul vagabonzilor, apoi a sombrat definitiv sub cenuşă şi pământ.

AY DE MI ALHAMA!

Rătăcind printre aceste melancolice ruine, am înţeles miracolul care a salvat Occidentul de totala cucerire a Islamului: periodicele crize de anarhie ale conducerii politice musulmane. Nu exista putere militară europeană care să se poată opune cu succes uraganului dezlănţuit de Mahomed. Nordul Africei fusese cucerit în câtiva ani. În 711, şapte mii de berberi trec strâmtoarea Gibraltar sub comanda lui Tarik, iar în anul următor întreaga Spanie e supusă semilunei. În 720 cuceresc Narbonna şi asediază Toulouse. În 732 emirul Abderrahman I străbate din nou Pirineii, şi dacă e bătut de Charles Martel la Poitiers, nu înseamnă că pericolul islamic a fost conjurat, căci în 737 arabii cuceresc Avignon şi pustiesc până la Lyon, iar raziile se continuă zeci de ani în urmă.

Nici măcar Carol cel Mare nu izbuteşte să restabilească echilibrul de forţe. Îndată ce trece Pirineii, e bătut. Lipsit de flotă, nu poate fructifica acele câteva victorii dobândite cu mare greutate. Singurul lui aliat preţios – ca şi al tuturor regilor creştini din Occident – este războiul civil latent care surpă granitul musulman. Declararea autonomiei califatului de Cordoba la 765, împotriva dinastiei abbasizilor, care domneau la Bagdad, a salvat Occidentul. Abderrahman I (755–788) a fost, de fapt, cel dintâi „spaniol" pe care l-a dat lumea arabă, adică, cel dintâi occidental. El a rupt Spania de Orient, detaşându-se de tutela califatului din Bagdad. Restaurând în Occident dinastia Ommeyzilor – cea dintâi care a domnit după stingerea Profetului – Abderrahman I a sfărâmat unitatea religioasă şi politică a Islamului. El, arabul „pur sânge", salvându-se miraculos din masacrul întregii familii şi refugiindu-se în Spania, a pus capăt supremaţiei arabe în Occident. Islamul va conta de aici înainte, în aceste părţi ale lumii, pe populaţiile barbare ale Africei de Nord şi pe masa etnică, încă imperfect amalgamată, a Spaniei. A fost cea dintâi ruptură în unitatea nezdruncinată a Islamului. Vor urma, după aceea, altele multe. Vor urma, mai ales, crizele, războaiele civile, uzurpările – care au îngăduit Occidentului romano-germanic să respire, să supravieţuiască, şi, mai târziu, să treacă la contraofensivă. Lunga şi sângeroasa epopee a „recuceririi" peninsulei Iberice nu poate fi înţeleasă fără ajutorul permanent pe care l-au adus principilor şi regilor spanioli disensiunile şi conflictele periodice ale musulmanilor continentali. Nici o mare victorie creştină n-ar fi fost posibilă dacă maurii nu aveau, de mai multe ori pe secol, grave socoteli de regulat între ei.

TREI DESTINE

Iată, bunăoară, această Medina Az-Zahra, ale cărei ruine povestesc cât o întreagă bibliotecă. A fost clădită de cel mai mare principe Ommeyad, Abderrahman III, despre care Dozy scria: *„acest bărbat fin şi sagace e mai degrabă un rege din timpurile moderne decât calif din Evul Mediu... Inteligenţă universală, căruia nimic nu-i scapă şi*

care se dovedește tot atât de desăvârșit în cele mai mici detalii ca și în cele mai sublime concepții". El a salvat Andaluzia de războiul civil și de amenințările din afară, a îmbogățit și a înfrumusețat Cordoba, de se putea întrece cu Bagdadul. A fost aproape întotdeauna victorios, și împotriva spaniolilor de Nord, și împotriva berberilor din Africa. Și a gândit, a trăit, a acționat întotdeauna regește. Față de el, o spune un tânăr arabizant spaniol, regii creștini din Nord duceau o viață de sat...

Fiul său, Al-Hakem II, era un mare bibliofil, dar priceput și în meșteșugul războiului. A continuat tradiționala politică a Ommeyzilor, de a se apăra de abbasizii din Orient apropiindu-se tot mai mult de Spania, devenind autohtoni adică europeni. Căci, așa cum observă Garcia Gomez, „*adevărații regi ai Spaniei erau stăpânii Cordobei*". Islamul iberic se deosebește tot mai accentuat de cel oriental. Dacă n-ar fi, bunăoară, decât libertatea pe care și-o dobândiseră în Spania femeile musulmane, mai aproape, în această privință, de surorile lor din Provența și Aqqitania, decât cele din Persia.

Fiul lui Al-Hakem și nepotul marelui Abderrahman, Mixem II, a domnit treizeci și doi de ani (976–1008), dar califatul lui a fost, în realitate, o lungă captivitate în deliciile Medinei Az-Zahrei. Era, fără îndoială, un abulic, dar a avut nenorocul ca sultana lui favorită, Aurora, să remarce de timpuriu, să iubească și să protejeze pe fostul ei intendent, devenit mai târziu prim ministru și conducător de fapt al Cordobei – Almanzor. Este acest Almanzor figura cea mai interesantă a Spaniei musulmane; un Cezar Borgia arab, de o nemăsurată ambiție, de o prudentă cruzime, inteligent, realist, militar de geniu, neîntrecut politician. Dintr-o familie nobilă, a Beni Abiamirilor, ar fi dus o modestă existență de administrator, dacă n-ar fi fost exaltat de nebunească ambiție de a ajunge prim ministru. Încă foarte tânăr, Almanzor își cunoaște drumul, și nu șovăie în fața nici unui compromis, a nici unei trădări și a nici unei crime ca să ajungă mai repede și mai sigur la țintă. Iubirea Aurorei îl ajută să urce vertiginos treptele măririi; dar iubirea aceasta regală nu i-ar fi putut dobândi locul de adevărat stăpân al Califatului de Cordoba, dacă Almanzor n-ar fi știut să se facă adorat de soldați și temut de generali, dacă n-ar fi îndrăznit să trădeze prietenii și rudenii, să întindă cursele în care cădeau unul după altul marii viziri și iluștrii generali, să ucidă, să chinuie, să surghiunească. Iubirea Aurorei se transformă cu timpul în ură; sultana nu-i putea ierta că, alături de soțul ei, abulicul calif Hixem, era ținută prizonieră la Medina Az-Zahra, paradis dincolo de zidurile căruia le era interzisă trecerea. Almanzor, de altfel, nici măcar nu se mai obosește să-și viziteze suveranul. Stăpânește singur, după pofta inimei sale. Își clădește o altă rezidență somptuoasă la Medina Zahira, unde primește ambasadorii și organizează fastuoase recepții. Admirabil general, este aproape întotdeauna victorios, și regii creștini i se supun pe rând.

Ce l-a împiedicat să detroneze pe Hixem și să se proclame el însuși calif? Fără îndoială prestigiul fabulos al legitimității Ommeyazilor. Înlăturarea lui Hixem ar fi dezlănțuit în câțiva ani războiul civil. Mulțumindu-se cu titlul de prim ministru, Almanzor amână războiul civil până după moartea lui. Zadarnic asaltează Barcelona și pradă principatul Leon, ajungând în Asturii; zadarnic năpăstuiește Santiago din Galicia, ale cărei porți sunt purtate în spate de prizonieri până la Cordoba. Când moare el (1002), apune definitiv steaua islamului occidental. Izbucnește războiul civil, și nici o mână, oricât ar fi ea de puternică, nu mai poate salva califatul iberic. În 1010, berberii devastează și ard Medina Az-Zahra – după ce alte triburi, alte grupuri, alte bande, au

devastat Cordoba și toate celelalte cetăți maure. Radicala distrugere a Medinei Az-Zahrei e o funestă prevestire. În 1031, vizirii declară abolit califatul de Cordoba. De aici înainte, fiecare emir domnește de capul lui în cetatea sau provincia pe care se întâmplă să o stăpânească. E domnia așa-numiților *taifas*, a „partidelor". Forța de expansiune a maurilor este pentru totdeauna secătuită. Dacă Islamul s-a mai menținut încă multe secole în peninsulă, faptul se datorește slăbiciunii principilor creștini și intervenției unui nou factor istoric: berberii din Nordul Africei ajung stăpânii Andaluziei. Spania musulmană, pentru a putea rezista presiunilor creștine, se africanizează.

Dar oricum s-ar fi desfășurat lucrurile, Islamul nu mai putea fi o primejdie pentru Occident. Îi lipsea continuitatea efortului. Patruzeci de ani după moartea lui Abderrahman III, Spania musulmană ajunge prada războiului civil și ca să-și mențină privilegiile, *taifas* se închină pe rând principilor creștini. Cine ar fi bănuit o asemenea surpare a prestigiului islamic în timpul lui Almanzor, spaima creștinătății apusene?...

Mă despart de aceste melancolice ruine cu o stranie liniște, o neașteptată împăcare. Astfel a supraviețuit încă o dată Europa, îmi spun; nu numai prin virtuțile și eforturile ei, ci mai ales prin slăbiciunea providențială a forțelor care năzuiau s-o suprime, convertind-o la ceea ce ea, Europa, structural, nu putea niciodată să fie.

Octombrie 1944

N. CARANICA

JĂLANII [2]

Line cortegii de daruri sub cer apenin
Voi amfore-adânci, dimineţile, serile
Daţi-mi, vă rog, un singur strop de senin
În cupa durerilor.

Fraţi nesătui de ceruri, arbori în delir,
Preaminunaţilor, marilor, cuiburi de îngeri
Rogu-vă, staţi din foşnit: trece Regele Lear
În mantia de-nfrângeri.

Iar tu mai ales, tu, soare bătrân,
Lasă-mă să mă-mbuib din mierea ta de toamnă.
Cât timp? Cât timp? Ah. Italia doamnă
Mă strânge la sân.

Din inoportunele mele jălanii barbare
Ce-o fi ghicind? Ce-o fi-nţelegând?
Nu ştiu. Ca o pată pe alba-i serbare
Întârziu plângând.

VICTOR BUESCU

ANTITEZE [3]

Din nou băjenăresc, precum cocorii,
Spre alte orizonturi iluzorii,
Cu iernile destinului meu crud
Spre mările văratice din Sud...

Luminile limanului atlantic
Cern negură pe sufletu-mi romantic
Şi-n taina pururi proaspătă a serii
Mă arde alinarea adierii.

Adulmec, din talazuri şi ostroave,
Regrete solitare şi bolnave
Şi-n vasta bucurie pură-a Firii
Aud doar cântul trist al amintirii

Doinind legenda fragedei vedenii
Găsită ieri, cătată de milenii
C-un dor de disperate-apoteoze,
Prin cosmosuri şi prin metempsihoze.

Şi, line legănând melancolii,
Mă mint că poate totuşi ai să vii,
Şi-alint, sub nostalgii de Paradis,
Iluzia speranţei ce-ai ucis.

Iluzia speranţei ce-ai ucis...

SONETUL LUI ARVERS

Domnului şi prietenului B. Munteanu

Am un secret în suflet, o taină-n viaţa mea:
O dragoste eternă 'ntr-o clipă zămislită.
Mi-ascund temenic boala cea deznădăjduită
Şi n-a ştiut făptaşa nicicând nimic de ea.

Am mers cu ea alături, deşi nu mă vedea
Pe mine, singuratic, – de mine ea-nsoţită,
Şi voi fi dus la capăt viaţa-mi obidită
Fără să-i cer nimica, fără-a primi ceva.

Deşi a'nzestrat-o Domnul cu-o dulce gingăşie,
Ea calcă drept, distrată, şi fără-a auzi
Un murmur de iubire sub pasu-i cum adie.

Şi datoriei aspre'nchinându-se întreagă,
Sonetu-mi greu de doru-i citindu-l, va grăi:
„De ce femeie-i vorba?...", – şi n-are să-nţeleagă.

CAIETELE SPANIOLE

CEAŢA*

de *ALEXANDRU BUSUIOCEANU*

Acea doamnă, căreia îi plăcea atât de mult conversaţia, nu credea în forţa supranaturală a ideii, nici în puterea artistului de a modifica prin geniul său forma – în spirit şi în materie – a naturii. Respingea cu tărie orice explicaţie metaforică sau paradoxală, socotind asemenea explicaţii drept conflicte cu bunul simţ.

Discuţia era însufleţită, pentru că era vorba de o temă concretă, atrăgătoare în sine şi plină de contradicţii. Cineva afirmase că sculptura greacă, pentru un ochi realist, era pură minciună; că nu putea da nici măcar ideea tipului de frumuseţe al femeii grece.

–Atâtea Afrodite, spunea acel critic, atâtea Artemise sau „Fanciulle d'Anzio" şi nu ştim dacă femeia greacă era de forme învoalte sau delicate, dacă avea mijlocul tot aşa de subţire ca cel al Venerei Medicilor sau sânii şi pântecul atât de divini şi umani ca cei ai Venerei din Milo.

– Eu, interveni poetul cu calviţie incipientă, cunosc o Afrodită din Siracuza care seamănă mai mult cu o Veneră botticceliană decât cu o zeiţă greacă. Sânii ei sunt foarte sus şi mici, iar trupul mlădios are ceva, are aproape tot, din *morbidezza* Renaşterii şi din graţia italiană.

– Aveţi dreptate (vorbea un sceptic). Eu nu sunt convins nici de „muntele lui Venus". L-am recunoscut în trupul praxitelian al Venerei din Cirena, dar nu în cel scopadeic (sau aproape) al Afroditei din Milo.

– Atâta scepticism nu plăcea acelei doamne, pentru că scobora prestigiul sculpturei greceşti şi nu ducea la nici o concluzie pozitivă, care să merite aprobare.

– S-o fi găsind poate, zise ea, vreo explicaţie *materială* a acestor varietăţi şi contraste în operele sculptorilor greci. Poate că modelele erau din regiuni sau din clase sociale deosebite. Pământul, societatea influenţează în artă.

– Această observaţie foarte la locul ei atrase intervenţia sculptorului, care tăcuse până atunci, şi strămută problema pe un teren mai sigur, garantat de multa experienţă şi de studiul atent al artistului asupra cazurilor concrete.

– Forma trupului omenesc, explică el, depinde în mare măsură de nutriţie. Eu cunosc, în unele regiuni din această ţară, fete de optsprezece ani, atât de groase şi de bucălate de parcă ar avea patruzeci de ani, numai pentru că abundenţa hranei vegetale şi preponderanţa feculei în alimente le fac să îmbătrânească prea repede. Am studiat şi arta preistorică şi sunt sigur că *steatopighia* femeilor neolitice nu era caracterul unei rase

---

* *În româneşte după versiunea spaniolă, apărută în revista* Insula *de la Madrid, iunie 1949.*

deosebite, ci urmarea proastei alimentări. Acele femei, ca și unele triburi din Africa de azi, abuzau de o alimentație prea feculentă.

– Dar d-ta, ce părere ai? se adresă acea doamnă către altă persoană, care se ținea mai la o parte și avea reputația de om timid și cam excentric.

– Eu ascult, răspunse acela. Prefer să nu interviu, ca să nu turbur acordul d-voastră perfect asupra unei probleme atât de estetice.

– Bine, dar n-ai nici o părere asupra temei noastre, insistă acea doamnă, care voia să lămurească chestiunea în toate amănuntele ei.

– Da, am, urmă timidul. Dar părerea mea e că vă înșelați. Femeia greacă și cea de azi n-au avut niciodată altă realitate decât cea pe care le-au dat-o artiștii. Natura n-are realitate în afară de idee. Iar arta, fără voia lui Aristoteles, n-a imitat niciodată natura. Natura a fost întotdeauna fiica ideii. Cred că nu spun nimic nou. Vreau numai să resping digresiunile d-voastră asupra alimentației și influenței societății și pământului asupra artei.

– Cu alte cuvinte, noi, aici, urmă puțin cam excitată acea doamnă, nu suntem decât niște idei, nu realități?

– N-am spus asta, răspunse excentricul. Noi, aici, nu suntem decât niște persoane, nu idei. Dar persoanele pot câteodată să reprezinte idei și să atingă chiar oarecare realitate.

– Începe a fi interesant, replică acea doamnă. Mi-ar plăcea mult să cunosc vreun caz *concret* de ceea ce numești d-ta idee și în același timp realitate.

– Nu e greu, răspunse timidul. Întâmplător, în chiar această reuniune, aveți o realitate și o idee în aceeași persoană. Uitați-vă la Juana (Juana nu asculta; conversa, laoparte, cu sculptorul). Eu sunt sigur că această Juana nu e aceea pe care o credeți, ci Juana de Arco (voia să zică Jeanne d'Arc) în persoană.

– Bagă de seamă, bagă de seamă!, interveni de alături, cu chip de călugăr trist, temător de Inchiziție, un prieten filosof. Să nu cădem în etrodoxii.

– Nicidecum, răspunse celălalt. Eu vorbesc de lucruri văzute și umane, nu de lucruri divine sau scrise în cărți.

– Dar, – zise, minunată, acea doamnă – ai cunoscut-o d-ta pe Jeanne d'Arc în persoană?

– Da, doamnă. Am văzut-o, acum destul de mulți ani, la Bruxelles. Interpreta cu un talent extraordinar, în persoana Ludmilei Pitoeff, rolul dramatic zguduitor, imaginat de Bernard Shaw. Avea pe atunci Juana un chip destul de straniu, mongoloid. Cu umerii obrajilor ieșiți, ochii puțini oblici, pielița feței foarte palidă, vocea învăluită (Doamne, ce voce!) și părul retezat scurt, pentru a fi acoperit cu coif. Și acum, iat-o. Nu mai are nimic comun cu cea de atunci. Nici sfântă, nici războinic. Dar ce e minunat, e că văzând-o pe această Juana, a dispărut cealaltă. Nu-mi mai amintesc de ea decât dacă vreau s-o evoc. Adevărata Jeanne d'Arc e aceasta. Dacă s-ar întoarce episcopul Cauchon, cu tribunalul său infam, cred că ar cunoaște-o și poate ar arde-o încă o dată de vie, pentru durerea oamenilor.

Această ieșire exaltată nu făcu cel mai bun efect asupra ascultătorilor. Privirile tuturor se întorceau întrebătoare când spre Juana, când spre apologistul ei.

– Și cum explici d-ta ciudățenia asta care îți vine în minte?, întrebă acea doamnă, vizibil enervată.

– Ce știu eu?, răspunse timidul. Poate numele. Numele e o aureolă. Dar în acest caz precis, numele, aureola, sunt și idee și realitate. Persoana e altceva. E ca mine, ca el, ca d-voastră (dacă îngăduiți) sau ca ceilalți.

Tăcerea care urmă fu curioasă și puțin cam jenantă. Juana însăși simți că se petrece ceva. Întrerupse conversația cu sculptorul și se întoarse către ceilalți. Acea doamnă o observă cu insistență. E sigur că nu-i văzu nici o aureolă. Se abținu de a înălța din umeri. Judecă cu severitate pe excentric și, întorcându-se către el, cu o indulgență care era un apel evident la bunul simț.

– Ne-am îndepărtat de tema noastră. Aici vorbeam de condițiile *concrete* ale artei și d-ta divaghezi asupra ideilor, numelor și aureolelor, care sunt străine de realitate.

– Vă rog să mă iertați, doamnă, răspunse inculpatul. Realitatea nu e niciodată străină de nume. Natura știe acest lucru, cum îl știe și artistul.

– Ce lucru curios vrei să mai spui?, întrebă, din nou iritată, acea doamnă.

– Iată, continuă calm, excentricul. Am să vă dau un exemplu, ca să fiu mai *concret*. Dacă d-stră ați fi trăit, să zicem, pe vremea lui Goya, ați fi semănat, în trăsăturile feței, fără să vreți, cu Ducesa de Alba sau cu contesa de Chin-Chon sau poate cu Tirana, ca atâtea alte madrilene din acea epocă. Ideea aceasta nu displăcu acelei doamne, deși în mod sincer ar fi preferat-o pe Ducesa de Alba. Și asta, urmă insidios excentricul, nu din vreun capriciu sau cumva din cauza alimentației, ci pentru că natura se simte atrasă de artă sau de ideea sau numele care o simbolizează. Și dacă îmi permiteți să spun ceva mai mult, adaug că nu numai natura omenească are acest instinct, dar și peisagiul, care, conștient – repet, *conștient*, – observă pe artist și izbutește să se modeleze potrivit gustului sau ideii lui.

– Ați auzit?, exclamă indignată acea doamnă, invocând de rândul acesta bunul simț al celorlalți. L-ați ascultat pe domnul acesta, care vrea să mă convingă că un copac sau un câmp privesc la șevaletul pictorului, ca să se pună la curent cu moda și să știe cum să se împodobească? Îmi vine greu să cred, domnule, că vorbești serios.

Dar timidul înfruntă toate riscurile. Cu o pedanterie poate cam supărătoare, pentru că contrazicea regulele bunei societăți, insistă.

– Am să vă dau alt exemplu, doamnă, ca să nu ne pierdem în teorii. D-voastră, care știți atâtea lucruri despre artă și cunoașteți așa de bine Italia, veți fi observat desigur că peisajul toscan de azi e identic, sau aproape, cu cel pe care îl admirăm în frescele și tablourile pictorilor din Quattrocento.

– Da, aprobă acea doamnă.

– Ei bine, continuă celălalt, e știut că acele peisagii, ale lui Benozzo Gozzoli, ale lui Pinturicchio, ale lui Botticelli sau ale altora, erau imitate, în multe elemente, după miniaturi persane și orientale, foarte prețuite pe atunci de pictorii italieni. Chiparoșii cu vârfurile răsucite, plini de forme curioase, ca niște umbrele, câmpurile de flori, cultivate de botaniștii specializați în plante paradisiace, grădinile miraculoase, unde picioarele îngerilor abia atingeau corolele florilor nu le întâlniți niciodată în pictori mai vechi, deși și unii și alții priviseră aceeași Toscană și simțiseră frumusețea țării lor.

– Bine. Și ce înseamnă asta?, întrebă impacientă acea doamnă.

– Nu înseamnă asta că Toscana se schimbase în secolul al XV-lea, după gustul pictorilor? Peisagiul din secolul al XIV-lea îl cunoaștem; Lorenzetti și ceilalți. Era mult mai sărac și mai rustic. Și cunoaștem și Toscana lui Giotto care era sărăcia însăși, așa cum se potrivea Sfântului Francisc – „il poverello".

– Şi d-ta vrei să spui...

– Da, doamnă, vreau să spun că acei arbori şi acele câmpuri, când şi-au dat seama, în secolul al XV-lea, că pictorilor nu le mai plăcea peisagiul vechi fiindcă se inventase altceva, s-au îngrijorat şi au făcut tot ce au putut ca să-şi schimbe forma şi să semene cu miniaturile persane şi orientale care plăceau artiştilor. Şi vedeţi cât de bine au reuşit.

– Şi d-ta crezi serios ce spui?, întrebă uimită acea doamnă.

– Da, doamnă, foarte în serios, răspunse incorigibilul. Pentru că, nu uitaţi că arborii sunt fiinţe şi simt. Uneori simt chiar mai mult decât pictorii. Şi nu numai atât. Aş mai putea adăuga, dacă aţi fi dispusă să credeţi. Nu numai natura vie se supune artiştilor, ci şi cea neînsufleţită. Cunoaşteţi observaţia lui Wilde despre ceaţa de la Londra, care nu exista înainte de a o inventa pictorii moderni. Ei bine, fiţi sigură că dacă în acest luminos Madrid ar apărea mâine un pictor cu destul talent, căruia să-i placă a vedea oraşul mai misterios, acel pictor ar aduce fără nici o dificultate ceaţa la Madrid.

– Ar aduce ceaţa la Madrid!, repetă acea doamnă, fără să-şi poată crede auzului.

– Da, doamnă, răspunse timidul. Cum au adus-o şi la Londra.

– Ei, nu! Asta întrece toate limitele, se scandalizează acea doamnă. Eu nu te mai urmăresc. D-ta nu eşti un timid, domnule, eşti un cinic. Şi mi se pare că e şi prea târziu ca să mai prelungim un dialog fără sens. Să lăsăm pentru altă zi paradoxele d-tale, pe care eu nu le înţeleg.

Se ridicară toţi, pentru că era ora de plecare. Se despărţiră de amfitrion, care, reţinut în alt grup şi necunoscând justele indignări ale acelei doamne regreta că nu asistase la o conversaţie atât de agreabilă. Se îndreptară către ieşire. Era noapte. Când fură în stradă, văzură că era ceaţă în oraş. Acea doamnă urcă, fără să zică nimic, în automobilul său. Nu observase ceaţa, cum, puţin înainte, nu văzuse aureola Juanei. Timidul se simţea stânjenit. Luă de braţ pe prietenul său, poetul cu calviţie incipientă, şi trecând strada, punea piciorul pe pământ cu multă băgare de seamă. Se temea să nu facă vreun pas excentric. – Curios! Erau în Plaza de la Villa, şi privind împrejur începea să confunde acel Madrid cu Londra.

Madrid, mai 1949

ION VELICU

IMN CĂTRE SEXUL DIMPOTRIVĂ*

Nimeni, niciodată să nu-nţeleagă
Totdeauna să te râdă lumea-ntreagă
Să nu-ţi ştie toate feţele
Să-ţi citească bucuriile ori tristeţele
Obiditule, truditule!

Ascuns ca o rudă săracă de care ţi-i ruşine
S-o iei alături, la masă cu tine
Înduri ocară, împărţind lumină
Cuib de vifor şi hodină
Sclavule... bravule!

Din turma flămândă care te paşte
Sălbatec, cine cunoaşte
Comoara de bucurie şi geamăte?
Tâlharii de febră şi fremăte
Jefuiesc taina şi spurcă raiul
În care scurmă şi scuipă buhaiul.

Dar tu ca un zeu eşti.
Fericeşti şi îngrozeşti
Plodul, flăcăul, bărbatul
Cum ştii să aprinzi patul
Înşelătorule, îngrozitorule, mântuitorule.

Şi mereu la sfârşitul ispitei răsai
Făgăduinţă şi mai frumoasă pentru altă raită în rai.
Biruitor cu soarele
Zâmbeşti cum taurul îşi linge picioarele
Luminatule, adoratule, împăratule.

Bucureşti, 1945

* Poem cenzurat din volumul *Catedrale*, la Bucureşti, 1945.

N. A. GHEORGHIU

SONET

Plecat, din drumul neştiut mă-ntoarce
Spre lespezile mării, nesfârşite
– De dor şi de privire ocolite –
Un gând pe care soarta încă-l toarce.

Întors, mă-ndrumă iar pe nesimţite
Un pas greoi, cu pulbere să-ncarce
Pustiul sufletului gol ce-şi stoarce
Îndemnurile şterse – abia ivite.

Tărâmul sterp a însemnat hotarul
Zadarnicelor căi ce dintr-un cleşte
Şi-au despărţit iubirea şi amarul.

Mireasma visului se iroseşte,
Nisipul dogorât îi soarbe harul;
Iar, mândră, floarea chinului rodeşte.

TOLEDO

Încununat pe culme de arşiţa nămiezii
Şi-n brâul de prăpăstii al Tagelui încins,
Cu creştetele sure de-olane şi de-ardezii,
Şi-adulmecă mărirea din care s-a desprins.

Vreun chip uitat de stâlpnic îi mai sclipea-n privire,
Mai descântau auzu-i crâmpeie de tropar,
Când, străbătându-i pragul posac de mânăstire,
Îi închină El Greco prinosul său de har.

A încetat prin farmec tot freamătul de plângeri,
De când cetatea poartă pecetluit pe cer,
În zbaterea furtunii, mănunchiul sfânt de îngeri,
Să-i străjuiască râvna şi pravila de fier.

Ci-ndelungate patimi şi-agonisite trude
Răscumpărară pacea spre veşnicul popas
A celui care printre fecioare, sfinţi şi rude,
Fu binecredinciosul lor conte de Orgaz.

MITICĂ SAU LOGOSUL PARAZITAR

de CONSTANTIN AMĂRIUŢEI

Introducere

Literatura scrisă sau orală ne-au prezentat un tip de existenţă românească şi care, la prima vedere, ar constitui un aspect al firei noastre de-a fi: miticismul. Pe de altă parte, descrierea şi intuirea acestui personaj cunoscut sub numele de Mitică, ni l-au făcut familiar încât, din grabă sau din lene, refuzăm o analiză mai adâncită a „cazului" Mitică. El era faimoasa „secătură simpatică". Căci, într-adevăr, cine era mai „bun băiat", mai „deştept", mai „amabil"?! Cine altul decât Mitică sărea fără ezitare să-şi împrumute prietenul cu „doi poli", chit că a doua zi trecea pe la el pe acasă pentru a-i vinde paltonul sau biblioteca?!

Ne-a plăcut să-l considerăm în această lumină, fiindcă prietenul Mitică era, uneori măcar, un reconfort. El ştia o „groază" de noutăţi, de cancanuri, de glume, de „mofturi". Şi Mitică ştia să le spună, cu un lux de detalii care mai de care precise, colorate, comice. Nu era rău băiat, deşi unii oameni, pensionarii mai ales cari aveau fete de măritat se fereau de el „ca de dracu". În fond, Mitică el însuşi îi disprețuia fiindcă trăiau „meschin" şi, servindu-se de ţigările lor, Mitică le spunea „verde, în faţă".

Cum să te plictiseşti de un asemenea om?!...

Şi, era să uit: Mitică, în timp de pace, ca şi în timp de război, era un patriot fără ezitare. De la cafeneaua lui, Mitică învingea duşmanii şi striga, beat de pasiune, „Trăiască România cea Mare".

Şi totuşi vom încerca să-i „revedem" cazul. Poate fiindcă am surprins în „miticism" semnele unei degenerări morale ale unor Români; poate numai fiindcă ni s-a părut că tipul Mitică se pretează de minune la o analiză filosofică. Adică la o *descriere fenomenologică*.

Ce înseamnă acest lucru?

Fenomenologia, ca metodă de investigaţie filosofică, este punerea între paranteze a lumii aşa cum apare ea constituită sau dată. În cazul nostru lumea este „universul miticist". O lume – filosofic vorbind – reprezintă o *deschizătură de noimă (semnificaţie) în neutralitatea Firei*. Cu alte cuvinte: lumea, aşa cum fenomenologia husserliană, heideggeriană sau sartriană o înţeleg, înseamnă de a face prezent, aproape şi cu sens fiinţa naturală. Pe aceasta din urmă noi am numit-o *„firescul-ca-atare"*[*]. El poate fi orice: stea, plantă, om, etc.; intrând-în-lume, firescul capătă un sens (ce constituie noima lui), făcându-se „aievea". Altfel, totul este haotic, ca într-un vis.

---

[*] vezi *Dorul de veşnicie la Eminescu*, „Caete de Dor", no. 1.

De ce punem lumea între paranteze? Pentru a nu reține decât esența ei, adică noima ei după care și în care apare firescul-ca-atare, adică obiectul material, ontologic. Punând lumea între paranteze, eu suspend aspectul familiar sub care am trăit „cutare noimă" – de exemplu, modul de secătură simpatică – pentru a dezvălui firescul ultim, adică ontologia pe care s-a construit lumea. Și în același timp, un al doilea element va fi evidențiat: *insul* ca intenție pură, ce și-a construit lumea prin intuirea firescului. Astfel pentru a rezuma, prin reducerea fenomenologică (sau punerea între paranteze) se va descoperi esența lumii, ca:

a) firesc-ca-atare, revelat, făcut aievea;

b) existența insului ca intenționalitate spre firescul aievea.

Intenționalitatea este îndreptată spre ființa naturală, și *hotărârea* la soartă alături de firescul ontologic. Existența insului va fi deci în noima lui, întrucât ea „vizează" ceva în afară de el, ireductibil și transcendent.

Cum se face această intenționalizare? Căci noima lumii se constituie în funcție de privirea omului asupra „naturii" (firea ontologică). Nu voi intra în analiza acestui proces ce, după noi, constituie însăși problema ultimă a filosofiei, deoarece ea caută *originea intențională a lumii*, ce nu este același lucru cu originile sociologice, zoologice sau biblice. Aceasta o vom schița altă dată. Ci, vom reaminti o sugestie dată pe vremea când ne interesau „isprăvile" lui Păcală. Și acum, o lume începe odată cu „lucrul" – isprava fiind inversul lui, dezalcătuind lumea. Aceasta, pentru că vom descoperi aici, în miticism, un alt mod de a dezintegra un dat, sub motiv de a-i dărui realitate; și anume *jocul*, fie cel de cărți, la curse sau de rișcă.

Dar altceva, pe lângă lucrare, ni se impune ca esențial constituirii lumii de la originea ei:e vorba de *limbaj*.

Într-adevăr, spune același filosof exemplar care este Husserl, limbajul este un fel de a viza un obiect prin *cuvânt*. Insul se adresează ființei naturale, ca un „*guide transcendental*", ce, înainte de-a fi numit, se desenează obscur, fără noimă, neutral. La fel și autorul lui *Holzwege*, spune în *Originea artei* că Pământul (adică firescul natural) ne vine ca un „ce", ce se ascunde. Heidegger nu-i departe de fragmentul heraclitian (N. 123 în ediția franceză): „*Naturii-i place să se ascundă din fața noastră*"*.

Or, limbajul intervine ca o revelare a secretului acestei firi; el oprește mișcarea de derobare, fixând firescul într-o lume spusă. Poeții au înțeles acest lucru, când au vorbit de un „*partie prise*"** al lucrurilor (firescurilor) ce este de fapt o atitudine non-intențională prin care natura refuză privirea și apropierea umană.

Dar de ce să mai întârziem cu astfel de exemple, când, nu mai departe decât la originea biblică a lumii, „Cuvântul" a numit firescurile stihiale – acele ontologii primare, ca lumina, apa, aerul, pământul, etc...?!

Astfel orice punere între paranteze descoperă în Lumea lui Mitică rolul limbajului. Miticismul este atunci un *fel de-a vorbi*. Dar orice fel de-a vorbi are un rol la constituirea însăși a firescului ontologic și-a existenței insului. De aceea, analiza limbajului ne va putea lămuri ce înseamnă pentru firea românească un Mitică.

---

* *Im Aufgehenden den west die Erde als das Bergende*, Holzwege, p. 31.

** În mod „explicit", opera lui Fr. Ponge. Dar nu găsim, de exemplu, în descântecul popular, această „încăpățânare" a datului pe care versul încearcă s-o învingă?

Limbajul sau Logosul de care va fi vorba mai jos, l-am numit „Logosul parazitar". Motivele le vom da pe măsură ce analiza fenomenologică va înainta, de-a lungul celor două capitole: 1) Invențiunea limbajului; 2) Fapticitate și Transcendență.

1) *Invențiunea limbajului*

Mitică este un fel de-a fi în lume, pentru că este mai întâi un fel de-a vorbi. Dar orice om este un mod de expresie auditivă. Să rămânem în lumea (și limba) românească și să analizăm un exemplu din colecția populară: „*degeaba sunt toate, dacă este moarte*". Pentru omul satului, un eveniment ontic – adică natural (deci ireductibil, transcendent insului) și care este moartea, este revelat în felul de-a fi al existenței lumești. Cuvântul „toate" este Firea, ca o colecție de date firești, familiare deoarece omul le-a introdus în gospodăria lumii, după categoriile noimatice (sau de sens) și care sunt: rânduiala și vecinătatea. Dar iată că „toate" sunt lovite de un eveniment care n-a încetat nici o clipă să le fie interior – cel puțin așa i se pare insului ce, făcând ca Firea să treacă prin „deschizătura lumii" (care-i evident „gospodăria"), se pe-trece și el în aceeași lumină. Adică de „moarte". Astfel intenția de-a viza firescurile, după ce le-a rânduit și învecinat, constată că rostul și tâlcuirea ultimă este *moartea*. Insul va fi obligat să re-intenționalizeze firescul, deja adus în noima sa. Această operație, după sensul prim duce la o luare de atitudine etică. Față de un eveniment ontic, insul reacționează moral. Cuvântul „degeaba" exprimă acest rezultat de trăire intențională.

Din acest exemplu se vede următorul lucru: orice cuvânt se adresează unui dat transcendental și, din felul propozițional de-a vorbi (care-i judecata, aforismul, maxima), reiese felul de-a fi al lumii. Totdeauna însă, cuvântul real se adresează *la* exterior: ce este spus pentru a intui, pentru a limita, a fixa și-a fi auzit. Altfel, prin cuvânt, omul și-a manifestat intenția de-a semnifica pe acel-ce-se-ascunde. Datorită lui Husserl știm azi că „*intenția de-a semnifica (Meinung) nu se găsește în afară de cuvinte și lângă ele, ci mai degrabă, vorbind, cu desăvârșire fără întrerupere o legătură interioară a intenției prin cuvinte; rezultatul acestei însuflețiri, e că orice cuvânt și întreaga seamă de cuvinte, întrupează astfel o intenție (Meinung) și care, odată încarnată, se găsește în cuvinte ca sensul lor intim*"*.

Fenomenologia limbajului demonstrează că *totul* este în cuvânt: gândire, obiect și sens. Ce înseamnă „Logos", se întreabă Husserl în același volum. Și observă că identificările lui cu „Discursul" sau „Cuvântul" nu s-au mărginit la atât. Logos a fost identificat cu „*Actul spiritual, cu Spunerea sau Gândirea*"**. „Logos" primește înțelesul de gândire, mai mult încă: de Normă a gândirii (*Vernunftnorm*). Cuvântul devine Rațiune***. Când se spune că în limbaj se exprimă viața sufletească a omului, noi înțelegem odată cu Husserl că „*în cuvânt se află în intenție signifiantă și că el servește ca punte spre obiectul semnificat*"; acestui din urmă îi dăm „de rost". De aceea îl „rostim". Logosul nu lasă nimic în afară și lângă el. Logosul prin – Dumnezeu – a rostit universul – adică i-a dat un nume și-o ursită. În afară de Logos – adică de Dumnezeu,

---

* *Formale und Transzedentale Logik*, Halle, 1929, p. 20.

** *Id.*, p. 16.

*** Vezi Heidegger: *Sein und Zeit*, pp. 32–34. Desigur că „rațiunea" va fi „deschizătură", des-coperire, sau „apofansis".

n-a rămas nimica, fiindcă totul a fost rostit în intenţia dumnezeiască de-a ursi – cosmosul (văzutele şi nevăzutele!).

E un lucru de-o foarte mare importanţă această descoperire, că:

– nu există gândire în afară de cuvânt;

– nu există firesc în afară de Logos.

Numai acum putem să ne întoarcem la o analiză de limbaj miticist. Ne-a fost necesară această incursiune generală în teoria Logosului, deoarece prin Mitică va trebui să abordăm un limbaj *„qui fait défaut“*, ca intenţie spre ontologic. Căci, în loc să constituie o lume originară, limbajul miticist se dezvoltă parazitar. Adică: obiectul firesc şi intenţia insului spre el, se referă la un *limbaj constituit anterior*. Mai precis: Logosul miticist creşte pe limbajul lumii de toate zilele, ca un neg urât, trăgându-şi *„sa raison d'être“* din munca unui limbaj *déjà* constituit de alte existenţe. Zicem atunci că Logosul lui Mitică a luat ca obiect, în loc de datul firesc-ce-se-ascunde (şi care cere un efort lucrativ şi-o activitate de semnificare), un limbaj gata lucrat, trăind astfel parazitar.

Două întrebări se pun cercetătorului fenomenolog: *cum* se constituie limbajul parazitar şi care este *cauza* că insul, în loc să hotărească un dat firesc, se îndreaptă numai spre limbajul deja existent, despuindu-l de gândirea originară şi de obiectul ei firesc?

*

a) *Cum se constituie*? După acelaşi proces de formare al oricărui limbaj: se dă un cuvânt unui obiect. Am spus că aici obiectul este însuşi limbajul constituit. În acest caz, expresia lingvistică nu se apropie de ceva ontologic (de ex. vin, casă, drum) ci, vizând noţiunea (*de* vin, *de* casă, *de* drum)*, creează o expresie nouă fără totuşi a îmbogăţi *vizarea* şi semnificarea firescului transcendental. Logosul acesta nou este parazitar şi numai *aparent* inventiv. Parazitar, fiindcă n-a limitat mai *aproape* de ins fiinţa naturală (în care operaţie oamenii văd însuşi riscul lor de-a fi ursiţi ca oameni); din contra o escamotează, o uită, pentru a se ocupa doar de expresie. În realitate expresia ea însăşi este distrusă căci nici o bogăţie de limbaj nu poate *real* exista, fără o situare a insului vorbitor lângă** Fiinţă (*Sein*). Din contra, Logosul Parazitar, aparent intenţional, interzice pentru totdeauna revelarea ontologicului. Adică a posibilităţii de adevăr şi de situare în Absolut a insului. Asistăm, în acelaşi timp, în paradoxul de-a avea un limbaj clar şi ermetic: clar, fiindcă el pleacă *totdeauna* de la noţiuni ce le ştim deja; ermetic, fiindcă obiectul fiind escamotat, noi ne batem capul să-i dăm de urmă.

Un exemplu ne va lămuri mai bine:

Lache întâlneşte pe Mache şi-i spune: *„hai să-i lingem un molan“*. Intenţia şi obiectul sunt prezente aici; invitat să lingă un molan, Mache va avea de ales între acceptare sau refuz. Dar Mache cunoaşte logosul acesta, el însuşi fiind un Mitică. Noi, însă, nu. Pentru ei, *„să-i lingem un molan“*, înseamnă să bem vin. Dar „bem“ şi „vin“ au încetat să fie acţiunea şi obiectul firesc, ci sunt doar „lingem“ şi „molan“, cuvinte ce, la urma urmelor nu sunt nici ele prea noi; dar trebuie subliniat că şi sensul firesc al lor a fost escamotat. Claritatea este în eroare (*„a linge“* nu este *„a bea“*) iar ermetismul nu dezvăluie un obiect nou, ci şi el a îndepărtat un vechi sens. Reiese că Logosul Parazitar

* Accentul cade pe *de*, ce dezvăluie conştiinţa intenţională a insului angajat în revelarea şi numirea obiectului de semnificat.

** „În aproximitate“ spune Heidegger. Tot pentru el, limbajul este *„o bunăvoinţă a Firei“*.

nu poate trăi fără o distrugere a limbajului spre care s-a îndreptat, ca spre un obiect oarecare.

Şi totuşi acest lucru nu-i o calitate exclusivă a Logosului Parazitar. Căci orice limbaj, referindu-se la un obiect, îl *nimiceşte* într-o oarecare măsură. Hegel spune că Adam, într-un prim act se determină pe sine ca stăpân peste lucruri (fire), prin faptul că a început să le numească; astfel Adam le *nimici ca existenţe independente, neutre*, neştiutoare de om şi de păcatul său. A numi, înseamnă a nimici aceste exterioităţi şi-a le face, prin cuvânt, interioare sieşi. Blanchot afirma acelaşi lucru: *„mon langage veut dire que cette personne-ci, qui est là, maintenant, peut-être détachée d'elle-même, soustraite à son existence et à sa présence et plongée soudain dans un néant d'existence et de présence; mon langage signifie essentiellement la possibilité de cette destruction“*.*

Rostul ..anihilării“ este aici o ridicare spre esenţă, deoarece se nimiceşte o stare nesemnificativă. Prin limbaj se creează un plus de exemplicare, necesară firei omeneşti. Căci *„nommer un objet, c'est s'arracher à ce qu'il a d'individuel et d'unique pour voir en lui le représentant d'une essence ou d'une catégorie“*.**

Se poate spune fără teamă că limbajul distruge şi inventează Firea. În filosofia românească am putut adesea observa că orice „firesc-ca-atare“, primea în schimbul ieşirii sale din Fire, o expresie precisă de „firesc-pur-şi-simplu“ (*o* stea, *o* pasăre, *un* arbore) sau de „firesc-ca-firesc-sieşi“ ce implică luarea de conştiinţă a stării sale firești; evident regiunea aceasta era cea umană. Totdeauna, însă, Logosul originar are funcţie ontologică, deoarece el este *„l'excès de notre existence sur l'être naturel“*.***

În cazul Logosului Parazitar, obiectul este distrus; cum obiectul este expresia vorbită, ceea ce se anihilează este limbajul şi odată cu el, atât gândirea cât şi firescul originar.

Ceea ce aduce în schimb, este doar o noutate amăgitoare, cu împrumuturi din alte expresii sau limbi, aşa cum, Mitică probează. Limbajul „ţigănesc“ din Mateiu Caragiale sau „franţuzesc“ din Ion Luca Caragiale, sunt „Logos Parazitar“.

Pentru a surprinde mai de aproape formarea acestui mod de a vorbi, să revenim la exemple.

Astfel, în literatura populară, o cimilitură apare ca o expresie *despre* un obiect. Mai precis: *o cimilitură este un exerciţiu de gândire şi expresie*, plecând de la un dat ontologic deja ştiut. În triada**** noastră:

Logos (cuvântul) – Noima (sensul intenţional) şi Firea (firescul de semnificat *în* expresia cuvântului), cimilitura nu cunoaşte decât Firea (F) pe care încearcă s-o prindă în formule cu alte sensuri.

Se cimileşte de ex.: oul (F. în formula noastră).

O expresie: *„am un buriu şi-n el ţin vin şi rachiu“*.*****

* *La part du feu*, p. 326.

** M. Merleau-Ponty: *La phénoménologie de la perception*, p. 205.

*** Id., p. 329.

**** Care n-are nimic de-a face cu Hegel sau dogma creştină.

***** Gorovei: *Cimiliturile Românilor*, No. 263.

Şi altfel: „*alb şi rotunjor, face pic din podişor*“*. Dacă „a cimili“ înseamnă a ghici – iar după A. Philippide** „*e un derivat* de la *un pierdut* ciumel *care înseamnă* – *«suflet, animus, âme, coeur, esprit, mut»*“ (Din *ciumel* s-a derivat imediat verbul ciumilesc... etc...), atunci vedem că o expresie de cimilitură este un exerciţiu de limbaj şi de gândire, deci e însăşi situarea omului de lângă Fire (oul) ca ins dotat cu suflet, mai larg: conştient de-a fi ins şi descoperitor, prin rostire, al tâlcului naturii.

Când este dat în schimb Logosul şi-l re-intenţionalizezi – ceea ce revine a înlocui cuvinte (L) legate de (N) obiecte (F), prin cuvinte (Logos parazitar) legate (N) tot de cuvinte (Logos originar) – atunci nu mai avem un exerciţiu de gândire, ci unul de *discurs*. Mai mult încă, de logo-machie, sau în limbaj popular de „pălăvrăgeală“. Se spune atunci că omul „îndrugă verzi şi uscate“ (adică de toate).

Limbajul lui Mitică este deci o încercare de-a vorbi, dând impresia că *un obiect se ascunde* în dosul cuvintelor. Astfel sunt discursurile lui „Mitică“ din *O scrisoare pierdută*. În noima lor, obiectele fireşti lipsesc; deşi înţeles, Mitică nu poate să-şi depună motivul sub simplul fapt că nu ştie decât să vorbească, fără să gândească o problemă.

De aceea, fraza lui preferată va fi aceeaşi din *O noapte furtunoasă*: „*Ce să mai căutăm la comediile alea nemţeşti,* (sunt) *nişte mofturi*“. Ce-i însă „moftul“? Simplu „*flatus vocii*“. E cuvântul-tip, poate, ce înlocuieşte în fiecare moment şi gândirea şi sensul despre un obiect rămas nerelevat. Moftul se adresează auditorului, dar acesta din urmă rămâne *nesituat* în ontologie, fiindcă oratorul el însuşi nu-i situat lângă ermeticul obiect, rămas nedescoperit. Limba franceză cunoaşte „le truc“, „le macin“, „la chose“...

Trăirea, deci existenţa spre fire, e goală. Invenţia de termen e de fapt suprimarea de viaţă. Mitică e „superficial“ fiindcă se fixează în moft. A fi serios – în scris şi în vorbire – este, în definitiv, o probă de trăire, cu toate că nu rareori se mimează seriozitatea existenţială. Dar de această poză, vom vorbi mai încolo, deoarece ea constituie o „şmecherie“ de-a lui Mitică.

Trebuie spus încă – în scopul de-a înlătura o confuzie – că pălăvrăgeala lui Mitică n-are nimic comun cu limbajul pur al poeţilor sau cu expresiile tehnice ale gândirii matematice şi mai ales filosofice. Să lăsăm Miticii poeziilor şi filosofiei să se amăgească cu pseudo-similitudinea cuvântului şi să explicăm deosebirea.

În filosofie, de exemplu, procesul de intuire (N) al Firei (F), limbajul (L) se forţează de-a se situa cât mai aproape de *firescul transcendental*, să-i reducă distanţa, misterul şi duritatea (de înţelegere, desigur), intuindu-l deci în esenţa sa cât mai *abstractă*. Abstracţiunea pură, adică semn, cifru şi goliciune transcendentală. Limbajul pare a se distruge el însuşi (vezi, de exemplu, Heidegger sau Sartre, pe care toţi l-am citit cu o senzaţie de neîncredere, privind ortodoxia termenilor); în realitate limbajul se adânceşte în substanţă – noematică ar zice Husserl – a firescului vizat. Omul vrea, prin limbaj, forma dintâi a Creaţiei. Adică „*le part pris des choses*“. De aceea literatura este „*la présence des choses, avant que le* monde *ne soit, leur persévérance après que le monde a disparu, l'entêtement de ce qui subsiste, quand tout s'efface et l'hébétude de ce qui apparait quand il n'y a rien*“***. Încercare a Logosului de-a deveni pur şi fără risc

---

* Vezi *Şezătoarea*, VII, 119.

** În *Altgriechische Elemente in Rumänischen*, in *Bausteine Mussafia* – după G. Pascu: *Despre Cimilituri* – P. I, Iaşi, 1909.

*** M. Blanchot: *La part du feu*, p. 330.

(„*o vorbă te pierde, creatorule!*“); e căutarea prin limbaj a tăcerii* dintâi. Un mare poet nu se recunoaşte altfel. Cum s-a spus pe bună dreptate de Mallarmé: „*là, où la tradition cherche au fond du passé le language adamique, Mallarmé s'efforce de constituer par le vers ou, par la page poétique une parole qui, soit au-dela des mots constitutifs*“**. Poetul e mai mult decât un potrivitor de cuvinte (modestie argheziană); el revelează tăcerea şi moartea lor. De aceea, H. Merleau-Ponty, putea spune: „*Notre vue sur l'homme restera superficielle tant que nous ne remonterons pas à cette origine, tant que nous ne retrouverons pas, sous le bruit des paroles, le silence primordial, tant que nous ne décrirons pas le geste qui rompt ce silence. La parole est un geste et sa signification un monde*“***. Experienţa ermetică a lui I. Barbu, se rezumă în aceeaşi frază mallarmeană, în chip de motto: „ne *fut-ce que pour vous en donner l'idée*“. Şi este foarte adevărat: Noi credem că poezia e limbajul ce redă o luciditate elegiacă, aşa cum adevărata filosofie ne redă o existenţă abstractă-dumnezeiască.

Gălăgia miticilor e o invenţie inversă de cuvinte ermetice speciale, îndepărtătoare de sens şi de fiinţă. Desigur că acest limbaj e interesant, nu prin ceea ce relevă (căci el nu relevă decât superficialul) ci prin ceea ce colorează. E parcă felul răului de-a se exprima, rău nefundat de Fiinţă. Româneşte: diavolul spune *pe cuvânt*, el fiind un firesc parazitar pe Firescul-ca-atare. Amintiţi-vă minunata poveste a povestei: Fârtatul (Dumnezeu) şi Ne-Fârtatul (dracul) ce creează lumea prin cuvinte: „Fluier spune Fârtatul; scripcă răspunde Ne-Fârtatul, adică ne-fluier. Popă cuvântă primul, călugăr zice dracul, adică ne-popă... etc.“****.

Vorbirea lui Mitică a reţinut pe scriitori. „*Era dat în Paşte, dat dracului. A! să fi voit el, cu darul de a zeflemisi grosolan şi ieftin, cu lipsa lui de carte şi de ideal înalt şi cu amăninţita lui cunoaştere a lumii de mardeiaşi, de codoşi şi de şmecheri, de teleleici, de târfe şi de ţaţe, a nărăverilor şi a felului lor de a vorbi, Pirgu ar fi ajuns să fie numărat prinire scriitorii de frunte ai neamului, i s-ar fi zis «maestre», şi-ar fi râvnit statui şi funeralii naţionale*“*****.

Acestui Logos nu-i va lipsi o anumită patimă. Dar ea nu-i *pasiune*******, ci doar *enervare*.

Astfel ajungem la cea de-a doua întrebare:

b) Care este cauza invenţiunei parazitare? Şi răspundem: insul este în stare de lucrare, de sâcâială********. Când este enervat, Mitică (Pirgu), scoate expresii: „*Să mă slăbeşti cu mofturi, se răţoi el, că altfel întorc foaia. Ai îmbătrânit nebun*“*********.

---

* Heidegger: „*Nur in echten Reden ist eigentliches Schweigen möglich. Un schweigen zu Konnen, muss das Dasein zu sagen haben*“, p. 165.

** Jean Starobinski, în *Mallarmé et la tradition pooétique française*, p. 38 – *Les lettres*, I, III.

*** Id., p. 214.

**** „Român“ zice Dumnezeu; „Ţigan“ spune dracul.

***** Mateiu Caragiale: *Craii de Curtea veche*, p. 106 (*Opera* – F. R.).

****** Ca în limbajul mallarmean: „*L'azur... je sui hanté...*“

******* „*Dăm cu sâc, din Isarlâk*“, spune Barbu, care s-a inspirat în acest ciclu din Anton Pann şi Mateiu Caragiale.

******** Mateiu Caragiale, id.

Totuşi enervarea însăşi nu-i suficientă pentru a explica motivul existenţei-moft. Cauza reală, pe care Mitică o cunoaşte până la obsesie, e că viaţa lui e dată ca „mulţime", ca un „oarecare", ca un „determinism faptic". De aceasta va fi vorba mai jos.

2) *Fapticitate şi transcendenţă umană.*

Existenţa în lume a insului apare dată, mai întâi, ca „mulţime". Acest lucru vrea să sublinieze faptul că legătura cu ceilalţi nu este o relaţie liberă şi constituită alegere cu celălalt ca „vecin", participând astfel, prin categoria vecinităţii, la Absolut şi la omenie. Ci, întâlnirea are loc pe planul anonim al cotidianului, fără substratul transcendental, şi fără a recunoaşte pe ins ca „ins aproape"*. Mulţimea este totalitatea ce nu conferă legături ontologice (substrat în Absolut), ci doar *apare*, ca „cineva" – un „oarecare tip".

În acest sens trebuie să înţelegem expresia heideggeriană *„de-a-fi-aruncat-în-lume"*. Insul se descoperă lipsit de proprietatea lui firească de-a fi; ceea ce îi conferă un *mod*, un fel de existenţă, este numai prezenţa mulţimii, ca masă anonimă; se poate spune atunci că oamenii sunt număr şi simple apariţii de turmă – sau de „masse". În realitate, oamenii au încetat să constituie o „unitate umană", fiindcă „mulţimea" deşi mimează o grupare de suflete (mai precis: de conştiinţe), este de fapt o existenţă fortuită. Ea se formează pe distrugerea determinării insului ca ins, în favoarea insului ca celălalt, devenind, nu pentru sine, ci pentru altul, „cineva". Sub raportul limbajului, masele sunt mânate de „slogan" şi de „mot d'ordre"**. Omul statistic este deci omul retras din sociologia mulţimii şi nu din metafizica vecinilor.

Aşa este Mitică: omul din mulţime, ce vrea să trăiască singular existenţa conferită de „masse".

Ce înseamnă a trăi „singular"?

Ştim că orice ins vrea să-şi apară sieşi fie ca monolog, fie ca dialog. Atât în „solipsismul" gramatical cât şi în convorbirea cu o a doua persoană, el vrea să-şi spună „Eu". E un proces firesc şi legitim. Din contră mulţimea, îl schimbă la persoana a treia, producând anonimizarea ca ins şi o „ficţiune gramaticală" ca existenţă.

În cadrul mulţimii, Mitică vorbeşte cu celălalt, care îi apare ca „cineva" – adică o persoană a treia. Aşa-zisul dialog este în fond o lipsă de interlocutor. Lipsa apare pentru Mitică ca un cineva care, deşi prezent – la întinderea mâinii – încât ar fi putut să-i spună „tu", este totuşi unul. Din mulţime, fără vizaj, cu un limbaj de mulţime, de pers. III. Invers, pentru „cineva", Mitică el însuşi este o persoană a treia. Lucrul acesta îl enervează pe Mitică. Ca orice ins care se îndreaptă spre propria sa transcendenţă, cu o mişcare de fundare în Absolut, Mitică vrea să fie *Ego*. A fi un Ego, nu înseamnă să fii închis în opera lumii – ca în idealismul criticat şi rău înţeles de gânditorii materialişti şi nefilosofi – ci din contra, un Ego transcendental este acela ce-şi descoperă fluxul de

---

* Isus Christos cerând a *„iubi pe aproapele său"* se fixa în vecinătate, deoarece el deschidea lumea feţei – care este cea a Dumnezeirii. Vezi: S. Kierkegaard: *Vie et regne de l'amour*, şi mai ales E. Levinas.

** De aceea revoluţiile de mase-în-slogan sunt fără importanţă. Faimoasa *„spontaneitate a maselor"* e înlocuită prin automatizarea limbajului şi evident a gândirii.

viaţă originară, acela ce situează pe ins cât mai aproape de „exterioritatea ontologică" (de fapt un „guide transcendental" cum spune Husserl). Or, Mitică vede că este celălalt fără să fie el însuşi. Un Anonim; ceea ce conferă o personalitate vegetativă. Astfel, insul de mulţime este „nimeni" (Niemand)*. Nimicirea insiităţii insului, ce ajunge la existenţa de nimeni, decurge din prezenţa mulţimii de „cineva". Enervarea lui Mitică îşi are originea în această evidenţă, că toţi, absolut toţi sunt „cineva" şi numai el nu-i nimic de seamă.

Ascultaţi-l pe Caţavencu, patetic şi lătrător: *„Ce vrem? Ce vrem? Ştiţi bine ce vreau. Vreau ce mi se cuvine. După o luptă de atâta vreme; vreau ceea ce merit în oraşul acesta de gogomani, unde sunt cel dintâi... între fruntaşii politici... Vreau..."***.

Pretenţie perfect justificată; oraşul de gogomani este mulţimea, şi ca atare, firesc este „cineva".

Ambiţiile fiecăruia sunt puse la încercare în momentul când Logosul cotidian revelă starea de mulţime; aici, celălalt apare întotdeauna ca „cineva" – şi care-i sufocă pretenţia interioară de-a fi şi el „cineva", o personalitate ca atare. Insul se vede atunci nimicit, în tragicul şi impersonalul „nimeni". Astfel omul din „mulţime" este determinat de cuplul de existenţă – mai precis de relaţia fapticităţii şi-a anonimului: *cineva-nimeni*.

Totdeauna am subliniat în filosofia românească faptul *categoriei* de-a fi; cugetul românesc fundează lumea, ca noimă de rânduială şi vecinătate. În acest mod, insul ursit de-a fi om (căutându-şi o soartă), nu se pierde în „fapticitatea" de-a fi aruncat în lume. Ci, el realizează creaţia lumii, întrucât cugetul său îl alege ca *„om la rând cu ceilalţi"* – *„om în oameni om"*, şi ca vecin – pe un picior de egală omenie. Nicăieri el nu-i „aruncat" şi nici nimicit.

Filosofic omul se fundează deci „aproape" de firesc şi *ca* aproape pentru „rumân" – vecin; invers, în mulţime, este departe faţă de fire şi anonim. De aici, împăcarea mioritică şi enervarea miticistă, unul în faţa ursitei, altul în faţa soartei.

Omul este – oriunde – o mişcare de transcendenţă; aceasta pentru a realiza un plus de existenţă. Îndreptarea spre sine, se face *numai* de-a lungul obiectelor şi-a orice „guide transcendental". „Celălalt" riscă şi devine un străin, o piedică. Prin Hegel, trecem la planul de luptă a conştiinţelor. „Stăpânul" este acela ce-a reuşit să supună o conştiinţă străină, prin care celălalt a devenit din cineva, un „nimeni", – sclav conştiinţei de sine. Ceea ce neliniştește pe Hegel este faptul că Stăpânul nu poate fi „cineva" decât în funcţie de nimeni. El era obligat să menţină pe sclav ca sclav, căci fără el personalitatea lui dispărea. Hegel însă rămâne în fenomenologia mulţimii – aceea a luptei între „anonimi", ce-şi schimbă *„à tour de rôle"*, condiţia de cineva şi de nimeni. Ni se pare de aitfel că oriunde sunt sclavi ce se recunosc ca atare, acest lucru este datorat unor anonimi fără nici o realitate transcendentală adică ontologică de omenie şi de rânduială. Transformarea lumii nu înseamnă simpla răsturnare a cuplului, ci trecerea din „mulţime" – în ursită. Acest lucru îl elibera pe sclavul Epictet şi-l făcea pe Stăpânul-din-Biblie să se dezbrace. Datorită lui Husserl noi am înţeles că fenomenologia hegeliană sau marxistă rămân pe simplul teren al „mulţimii" – deci al fapticităţii, ceea ce nu dă decât Logos parazitar – slogan, etc...

---

* M. Heidegger: *Sein und Zeit*, p. 128.

** *O scrisoare pierdută.*

Lupta pentru singurătate a lui Mitică este de fapt o chestiune de limbaj: trecem spre persoana I a dialogului. Or, aceasta se formează din anonimul interior al „nimenului". Mitică se înşeală crezând că „imitând" şi brodând pe un fundament de limbaj de „cineva", el va putea distruge acea conştiinţă de anonim-nimeni ce-l supără. De aceea el nu va fi silit să admire sincer pe cineva şi în acelaşi timp să-l invidieze. Totul nu-i decât, ca în hegelianul *„maître-esclave"*, răsturnare de raport. Mitică ne demonstra că cineva este gogoman, pentru ca el, un „nimeni" să fie cineva. Or, reamintim că în timp ce trăirea stării de nimeni este interioară, „cineva"-ul nu poate fi trăit decât ca extrerioritate. Ceea ce înseamnă că Mitică este mereu enervat, chiar *trist*, căci deşi a realizat pe „cineva", acesta nu poate fi interiorizat, ci doar manifestat pe plan exterior.

Fapticitatea rămâne totală.

Dar ceva a ieşit din acest efort spre singurătate: limbajul parazitar. Căci insul a re-intenţionalizat un dat exterior şi anume pe „cineva". Acesta din urmă era o persoană a treia. Asumarea acestei condiţii înseamnă mai întâi personalizarea ei. Deci: schimbare de limbaj – de declinare şi de conjugare. Mitică brodează pe gestul şi limbajul anonimului cineva, un gest şi-un limbaj personal, trăit la persoana I. Astfel se inventează un limbaj, am zice moral, deoarece el este o re-intenţionalizare mai degrabă decât o primitivă intenţionalitate. Poporul spunea „degeaba" pentru un fapt. Mitică introduce „moftul" (cu expresii de „pe şest", „mişto" etc.), ca o luare de atitudine. Prin aceasta el învinge obiectul-moftangiu, depăşind, crede el, starea de nimeni (goliciunea) şi de cineva străin.

„Se *vorbeşte*", aşa începe Mitică pălăvrăgeala sa. E mai puţin dogmatism decât în acel *„la început a fost Cuvântul şi Cuvântul este Dumnezeu"*, e drept. Dar când ştim că de la acest dogmatism, mişcarea reală a vieţii, cu creaţia lumii începe, ne dăm seama cât de periculos este ne-dogmatismul miticilor, căci acest *„se vorbeşte"*, nu face decât să creeze fapticitate, reproducând în culori parazitare o lume ce era aşa cum a lăsat-o Dumnezeu. *„Se vorbeşte"* – iată pălăvrăgeala sterilă. *„Un moft"*, ca să întrebuinţăm expresia favorită a miticilor.

Farfuridi ce desemnează pe Caţavencu cu acel: *„vii cu moftologii, cu iconomii, cu societăţi, cu scamatorii..."*, [recunoaşte], de fapt, pentru el, aceleaşi dorinţi şi enervare de mulţime. Căci condiţia transcedentală a acestor existenţe anonime este „de-a trage lumea pe sfoară", începând cu negustoreasca „înşelare la cântar" şi terminând cu faimoasa „propagandă electorală".

Faptul că Mitică „mărturiseşte" tot ce vede în „celălalt", faptul că el recunoaşte că acela este „cineva" şi nu-l ponegreşte, şi în sfârşit faptul că Mitică este un „băiat bun", ne obligă să vorbim de „sinceritatea" sa. Or, şi aici suntem de acord cu J. P. Sartre, sinceritatea nu apare – în cazul limbajului de mulţime – decât pe un fond de *rea credinţă*. Căci, cum poţi fi sincer, spune filosoful francez, dacă nu vezi mai întâi că drumul tău existenţial este acela al minciunii, al non-adevărului? În filosofia românească, sinceritatea nu poate fi decât în a-şi face destinul său de român: recunoaştere de transcendenţă divină şi de pe-trecere omenească. E totul. Ci în miticismul mulţimii, insul se află deja în stare de „nimeni" şi, acceptând acest lucru – pe măsură ce „se vorbeşte" de celălalt că este un „cineva", înseamnă că accepţi ceea ce te neagă şi te enervează. Deci, în sinceritatea despre „cineva", Mitică este de „rea credinţă" faţă de relaţia „nimeni".

Limbajul acestei sinceităţi ce presupune reaua credinţă, nu situează în adevăr, ci desituează; el este un limbaj parazitar şi fără viaţă primară. Insul *joacă* pe cuvinte, în loc să treacă pe obiecte ontologice. Mitică va fi astfel un fel de actor real – ceea ce-i implică irealitatea transcendentală a rolului (invers deci de starea magică a teatrului, a cărui dublu este firesc).

Astfel, fiindcă lumea este un mod de-a fi aruncat în mulţime, Mitică crede că ocuparea de posturi, sau un discurs fără noimă (– dar sincer!) – va reuşi să-l individualizeze, personalizeze şi deci să-l facă „cineva". Pristanda aminteşte fără încetare: *„în consideraţia* misiei *mele, care* ordonă *să fim scrofuloşi la datorie..."*, iar Trahanache se prezintă, scoţând hârtia: *„sunt aicea* toate comitetele". De Caţavencu se spune: *„mare pişicher! straşnic prefect ar fi ăsta!"* Peste tot jocul. Jocul prost, jocul de rea credinţă, nu acela inocent al copiilor ce descoperă lumea ca în poezia populară*.

Evoluţia firească a insului-din-mulţime ne duce la apariţia *lichelei*. Înţelegem prin acest epitet, felul-de-a-fi îndată ce insul joacă un rol. Licheaua reprezintă în primul rând pe „cineva" – care nu şi-a depăşit neantul interior decât spre *exterioritatea* tot aşa de găunoasă, dar etichetată. De la *„a se cunoaşte pe sine însuşi"* care este de fapt o luare de poziţie etică faţă de propria-ţi ursită în faţa lumii, la „a fi cineva", e toată gama dintre trăirea intenţională şi sinceră a lumii la expresivitatea de rea credinţă şi dogmatică a definiţiilor şi situaţiilor de turmă. Licheaua, în concepţia noastră, nu-i inversul „omului de treabă" – ci a insului fixat în ontologia lumii. Aceasta din urmă este însăşi concepţia într-un absolut uman şi lumesc. „Un om de treabă" este lichea, atunci când poziţia lui este joc şi nu pe-trecere firească şi conştientă de-a fi. Sartre numea această stare – bazată pe „mauvaise foi", „Saland":

*„Il y a la Légion d'honneur, les Salauds ont le droit d'exister: j'existe parce que c'est mon droit"***.

Licheaua ca şi *Salaud*-ul francez e omul ne-filosofic, acel pe care Aristot nu l-ar fi putut numi un animal raţional şi care nu ştie să spună *„cogito ergo sum"*. Licheaua vine din *comitete* şi *comiţii*, limbajul ei ţine de uşa (!) cortului, sau a Academiei în care a fost recomandat de alte lichele tot aşa de specialiste în istorie, de ex. – (Licheaua poate fi oriunde şi de orice tip de „ştiinţă")... Licheaua este cineva, ce are conştiinţa dreptului de-a fi, cum ar spune Sartre.

Mulţimea îşi recunoaşte fiul şi-l adulează după aceeaşi lege de „fapticitate". Căci mulţimea este licheaua anonimă, licheaua în proiect – singurul proiect de-a fi valabil al insului „oarecare".

De aceea în raportul Lichea-mulţime se interpune un sentiment transcendental – care ţine în echilibru şi enervare „pasionată", şi anume „patriotismul".

Niciodată un om conştient de sine, n-a fost în mod real – vreau să spun sincer – patriot. Pârvan mi se pare că publica *„părerile unui trădător de neam"*. Nepatriotismul nu înseamnă a nu-ţi iubi ţara şi neamul. Ci el e mai degrabă o reacţiune contra lui Mitică, ce a rău înţeles ţara. Licheaua vede în România o unitate biologică şi devine cu uşurinţă antisemit; Licheaua e economistă şi declară că suntem o ţară *„eminamente agricolă"*; Licheaua suferă de-o părere prea bună despre sine şi declară pe vecini ca „lepădături". Ascultaţi-l pe patriotul Mitică: *„Nu voiu, stimabile, să ştiu de Europa d-*

---

* De care ne vom ocupa într-un număr viitor al revistei.

** *La Nausée*, p. 145 – *N. R. F.*

tale, eu voiu să ştiu de România mea, şi numai de România. Progresul, stimabile, progresul! În zadar veniţi cu gogoriţe, cu invenţiuni antipatriotice, cu Europe, ca să amăgiţi opinia publică".

Ar trebui poate să facem într-o zi un portret amănunţit al Lichelei; în acest articol însă am subliniat originea şi logosul lichelei, origină ce urcă la mulţime (şi nu la „lume ursită") şi limbaj ce creşte parazitar, fără obiect. În jurnalistică, licheaua se specializează în înjurături; în comitetele „naţionale", la afectarea de titluri şi limbaj; ce sub orice meridian, rămâne „bonjurism", „chiriţism" şi „snobism"; iar în asociaţii culturale – fie republicane sau regale – licheaua ce nu pricepe nimic atât în literatură, cât şi în filosofie, istorie (de ce au predilecţie pentru istorii aceste lichele ce stau ca o sabie a lui Damocles pentru inşii singuratici ori exilaţi?) zic, aceste lichele se enervează când ceilalţi nu rămân „oarecare", „mulţime", şi când se pronunţă individualităţi, inşi şi „ameninţă cu demisia" (Licheaua nu demisionează totuşi niciodată!).

Până atunci patriotismul e calul de bătaie al lui Mitică. Titlu şi limbaj, are. Pasiune? Auziţi-l: „*Trâmbiţa răsună, tricolorul s-a înălţat!*" Şi cu deznădejde, urlând: „*Daţi-mi, daţi-mi arma mie, vreau să mor în bătălie, nu ca sclavul în sclavie, daţi-mi, daţi-mi calul meu*"*. Şi mai încolo: „*ne arată cum avea să joace peste Carpaţi, între Tisa şi Nistru, hora cea mare, hora unirii tuturor românilor, şi chiuia şi se fleorţăia: «ti cu floli la pălălie, ti cu floli la pălălie, uite-aşa, uite-aşa, hăi, hăi, hăi, hăi»*"**.

Şi acum să încheiem analiza lui Mitică; mai poate fi vorba de-o rămânere în mistificare? E Mitică un generos, un brav fiu al poporului, un om simpatic? Noi refuzăm să credem. Dar subliniem, imediat, că miticismul e mult mai răspândit şi mulţi ce se ştiau „oameni de treabă", sunt în fond nişte „lichele". Căci problema se pune de la intenţionalitatea limbajului, care denunţă autenticitatea gândirii (acel „*cuget, deci sunt*") cât şi firescul lumii („există un absolut").

Sfârşind şi poate recapitulând, dăm un pasaj din aceiaşi *Crai de Curtea Veche*, unde Pirgu e veşnicul şi adevăratul Mitică al lumii noastre româneşti:

„*Gore Pirgu era o lichea fără seamăn şi fără pereche. Nesăratele lui giumbuşlucuri de soitar obraznic îi scoseseră faima de băiat deştept, la care se adăugase – de ce, nu se ştie – şi aceea de băiat bun, deşi bun nu era decât la rele. Acest chimiţă avea un suflet de hengher şi de cioclu. De mic, stricat până la măduvă, giolar, rişcar, slujnicar, înhăitat cu toţi codoşii şi măsluitorii, fusese Veniaminul cafenelei «Cazes» şi Cherubinul caselor de întâlnire. Mi-a fost silă să cercetez mai cu deamănuntul ţiţele acestei firi uscate şi triste care simţea o atragere bolnavă numai pentru ce e murdar şi putred. Pirgu avea în sânge dorul vieţii de desmăţare ţigănească de odinioară de la noi, cu dragostele la mahala, chefurile la mânăstire, cântecele fără perdea, scârboşeniile şi măscările. Cu jocul de cărţi ce-i slujea de meserie şi cu boalele lumeşti ce-l istoviseră înainte de vreme, acestea erau singurele lucruri de care ştia să vorbească, întocmindu-i tot temeiul hazului cu care încânta celor ce-i preţuiau dobitocia.****" Şi mai departe: „*Rămâne de mirare cum nu insufla nicăieri scârbă şi teamă, cum nimeni nu voia să vadă în potaia aceea măruntă ce se târa şi se gudura*

---

* Mateiu Caragiale: *Craii de Curtea Veche*, p. 154.

** Id., p. 154.

*** Id., p. 70.

rânjind, că pizma ţinea deşteaptă şi asmuţea fără încetare, împotriva tutulor, o fiară spurcată şi căpie, pornită pe vrăjmăşie, pe vătămare, pe rău, părând a sluji soartei de unealtă de dezalcătuire şi de nimicire. *Mârşăvia nu se sfia altfel să şi-o mărturisească. Făcându-şi fală din isprăvi pentru care legea ar fi trebuit să prevadă puşcăria sau balamucul*"*.

Mitică a dezalcătuit lumea. Cândva un Voievod descălecase în istorie pentru a realiza o ursită. Azi lichelele „fac" istorie. Să fie evoluţia firească a unui neam uman?! Nietzsche, parcă, spunea că la început Absolutul a fost Cuvânt, ce s-a făcut om, pentru a nu fi azi decât Lichea...

Logosul moare pentru ca Logosul Parazitar să trăiască...

Nu-i oare proba unei crize de absolut în sufletul omului sau a neamului?!

---

* Id., p.

ION PÂRVULESCU

FLORILE DIN ZOCHAR

Ca şi părul uneia în veci adormite florile verzi
curg peste tumultoasa fugărire
a unor forme dincolo de infinit prelungindu-se

felurite fructe de toamnă au ajuns de putrezesc
în crengile cele mai înalte adunate acolo de
nemaivăzuta limpezime a vânturilor ce se surpă peste însuşi

preasfântă neruşinare a pietrei cycladice
tulbure alb şi sticliri de zăpezi întorcând
soarelui iubirea rotungimilor ei în păcat nemuritoare

marş pur al legiunilor întunericului spre Roma trădării
iepele nechezînd cu dinţii spărgându-se de frig
purpura şi blănurile moi neacoperind decât cortul acelei Sclave

or iată că înghiţind opalina încolţire a inelului ce
tu prin somn ar fi trebuit să mi-l dai şi tu mi l-ai dat
ţipând, întuneric sub fruntea Bisericii şi sângele apă nu s-a făcut.

ÎNGERUL N-A STRIGAT

În viitor se prelungeşte zidul tracic
dar fundul de-ar atinge, atuncea dimineaţa
ce-n creştet o poartă, ca sângerată rană
singură cum este n-ar mai rămâne
ci nopţii vii i-ar răspunde
ci pământului viu i-ar răspunde
ci nesfârşirii vii i-ar răspunde

„din neînchiderea timpului, «înaltă Coloană»
piatră peste piatră dezleagă
înnoptarea şi zorile de sânge
trecând peste cercul de săbii nevăzute
sub «porţile Barbare»
sub cerurile de Construcţii
şi'nceata geometrie a trupului Tău facă-se iarăşi
firmamente de jar"

astfel la mijloc tot mereu se stinge bucuria
de jur în jur un cocoş alb un cocoş negru se zbat spre viaţă
zodiacul nostru pe Soarele urmându-l
şi inimile noastre de soare arzând
şi ochii noştri în soare arzând.

TUDOR ARGHEZI

RADA [4]

Une fleur entre les dents,
Rada est un églantier aux piquants brûlants.
Elle danse dans la boue, les cheveux pleins de soleil,
Telle une abeille.
Elle se penche, se redresse, saute
Son collier tintant
Comme des mors, d'écume blancs.
Elle se cambre à moitié,
Sa hanche raidit, jette le pied
Vers la nuée: au ciel, où l'Archer
Guette la nuit la trace des aigles d'argent.

En sautant, elle a dévoilé
Sa noire pivoine et son pucelage,
Comme si d'un bijou de sang la cage
Se fût ouverte et fermée.
J'y mettrais la bouche et la presserais.

Sa statue d'ambre, la crucifierais,
Comme un maréchal-ferrant
La pouliche, à terre,
Hennissant.
Quand elle danse, dis-lui de ne plus faire
Des saules, des nénuphars et des jeux d'eaux,
Des jardins, des rétables et des vols d'oiseaux.
Je suis malade de parfums,
Mère, je suis malade de chants.
Amène-la-moi, qu'elle danse couchée, en gémissant.

Traduit du roumain par *Antoine GOLEA*

PSAUME [5]

Errant par terre et mer, grimpant aux roches,
J'essaie en vain de fuir le grand pourtour.
Mais plus l'espace est vide et sans détour,
Plus ses lointains confins me semblent proches.

Le pie finit au point où il commence,
La mer m'enclôt, le sol retient mes pas.
Je me révolte et cours, mais n'atteins pas
Cet horizon fuyant de steppe imense.

Je suis rivé de toutes parts d'emblée
Et tout en me flattant d'être vainqueur,
Je sais, Seigneur, d'où vient ma plaie au coeur
Et quelle est ma souffrance inconsolée.

Pourtant je puise encore un grand courage
Dans ma vaillance à mes anciens combats:
Je ne travers plus mon sort au pas
Mais déchainé soudain comme un orage.

Oh, n'entends plus mes chants gros de tempêtes
Troubler la fin des temps de leurs échos!
Ce sont remèdes vieux aux maux nouveaux
Et la mort retentit dans mes trompettes.

Traduit du roumain par *Ion URECHE* *

* *Extrait d'une* Anthologie de la Poésie Roumaine, *à paraître.*

PIERRE JEAN JOUVE
în româneşte de
Virgil Ierunca

NOAPTEA SFINŢILOR
I

Noaptea sfinţilor e fără umbră
(*Ritual mozarab*)

Eu sunt acela pe care tu nu l-ai iubit
Eu sunt acela pe care tu l-ai dorit
Pe drumul de noapte
Eu îţi adorm ochii întunecaţi ai turmelor tale

Eu sunt crainicul de pe stânci
Şi privirea mea preface-n ţărână stâncile tale
Eu sunt mâna care face să curgă
Din nisipurile tale apa botezului

Cu ochiul şi mâna, noaptea şi stânca
Atât de adânc e războiul acestor neîncăpătoare pământuri
Că tu rămâi cu tine întemniţată
Ţi-n faţa nopţii tu eşti ceea ce nu poţi să nu fii.

Trimisă de o dragoste ce va veni
Înaintează: ea deschide negrul abis
Al unei porţi foarte negre şi aude aude
Venind revenind păsările nenorocirii

Duşmanul e pretutindeni în spaţiu şi inimă
Ce duşman neîmpăcat acela al călătorului,
Noaptea aceasta de rătăciri, deznădejde, pierdută
De solul luminii şi al pământului!

Numai în strădania cea mai intimă a nopţii
Eu înţeleg să fac un pas bun şi să trec pragul
Ororii spre animalele clare.

N-am să vă vorbesc nici de umbră nici de zi
Şi nici de noaptea minunii
Nici de sânul stăpânii grădinilor
Nici de războiul surd al războinicilor

Nici de distrugerea oraşelor vinovate
Nici de morţile de departe
Nici de vântul turbat
La ieşirea mea din zidurile albe

N-am să vă preamăresc aurul templelor
Dragostea îngerilor din Ierusalim
Vă voi spune doar despre cei doi paşi pe care i-am făcut
Împreunându-mi mâinile în întunerecul mare.

Vântul duce moartea
Mioarelor de altădată
Pe care le mângâiam şi care-mi păzeau inima
Pe coasta zilei acesteia

Relele luptelor
Luminează luminează noaptea
Dar acum numai sângele pietrelor
Va primi întunerecul nopţii:

Păstorule scump, urna de aur
De vrere a Domnului
Tu te vei duce s-o porţi
Departe, foarte departe de casa ta.

Odată cu noaptea săvârşită de stele
Adâncimea fără vedere ne-a îngrozit
În fiori şi fântâna şi-a oprit
Apele juste apele de ziuă şi de cunoaştere

Am ieşit totuşi prinzându-mi mantia
Neantul se învârteşte în jurul războiului
Eu n-am rămas în căldura aceea
Amară, în jurul prejurul deznădejdii

E adevărat că rana noastră s-a redeschis
Că ea e mortală: hazardul şi paşii
M-au condus totuşi în bucuria dintâi
A celui care voia.

Noaptea e păroasă adâncă
Memorie, nu mă părăsi!
Să se nască memoria vie
A clipei unice şi adevărate
În care l-am iubit departe de aceste ziduri din mine!

Rezistenţa luminii împrăştiate
Aşa era întunecimea de acolo
Inima bătea în negrul
Morţii: unde priveam
Totdeauna privirea pierea

Neroditoarea noapte cu temeiul şi loviturile ei
Îmi înconjură casa: îmi voi striga oare teama
Voi recunoaşte că acum înţeleg
Înfrângerea tăcerii din propria mea casă?

Tăcerea mea este cuvântul dintâi pe care tu îl aştepţi
O ascultătorule al întunecimii
Tăcerea mea este desăvârşirea gloriei
Şi mâna pusă pe linia arcuită a inimii

Oh, trimete potolire peste temerea mea
Şi prăpăd peste dorinţe
Şi prihană peste tăcere
Şi întreg să fie întunericul şi fără pricină.

Lumina cea mai vie ca şi cea mai clară gândire
Petrec noaptea obscură şi mereu în jur împrejurul aurului mării

Ah, puterea este obscură!
N-am părăsit nici viaţa nici casa
Şi n-am servit ca ostatici războiului
Şi mereu în jur împrejurul nesimţirii timpului aurul mării!

Chiar şi lumina nu e lumină
Chiar şi întinsul este un vis de pace
Desprinde mai întâi picioarele de pământ
De nepăsare răneşte apoi ochii
În această călătorie lungă a trompetelor de război.

Ci odaia mea pe colină e acum singuratecă
Fericirea nu străbate cei patru pereţi
Pronie intimă sporeşte noaptea obscură
Când îmbătrânitul păstor îşi pleacă pieptul
Aşteaptă adevărul în miel şi în mână.

Munţii nu mai sunt albaştri
Liban din sufletu-mi
Unde este iubita ai cărei sâni sunt pui de căprioară

Goană de dragoste
Ruina și moartea au înlocuit munții albaștri.

Orbit de amiază
Eu nu mă gândeam decât la puii de căprioară iubiți
Și căutam ziua; tunetul totuși
Cădea noaptea prin mâinile îngerilor
Alături de criminalii neatinși de nimic și de nimeni.

Păstorului i s-a luat turma
Zadarnic freamătul îngerilor
Răscolește universu-i întristat
Noapte neagră o negru lăcaș
Cupe de foc cupe de teamă.
Melancolicul păstor
Avea doar o singură dorință: mielul
Și mielul s-a pierdut.
În locul acestuia deznădejdea
Ruină a reginelor de Saba.

Să lăsăm la o parte vestminte și ziduri
O frumusețe ale mele, culori prea trupești
Tot ce încă surâde în ierburi
După furtună sunt gol
Sunt gol dar mai ales nu exist.

Pronie, cer de temere al animalelor secrete
Care zgudui cerul cu toate ghiarele materiei
Spada din gură ți-e rece
O cât te iubesc milostenie prea-curată!

Iar cavalerul meu să mă aștepte la aceste fântâni
Unde m-a rănit altădată
Să lovească în deznădejde și în aripile
Nădejdii de asemenea în păcat și pe pieptu-mi!
Dă-mi mie rugăciunea și mărețul lăcaș
Al sfântului simplu Mihai încovoiat în luptă
Căci balaurul va fi legat și va reveni.

O miel dorit de mine
Dincolo de întunericul vieții mele neglorioase
Și pentru mângâierea păcatelor mele

Miel din stâncile mele triste
Arată-mi calea apropierii de tine
Lumea neantului prevede
Căldura însăși a păcatului.

Pentru a simți și a nădăjdui încă întru tine
Voi depune la picioarele tale

Viața, din clipă și nu petrecută
Totdeauna păcatul întoarce viața înapoi.

Noaptea nopții, ne îmbălsămează
Și aud gemând chiparoșii
Făgăduință a morții a doua
Tu cel ce trăiești învață s-o părăsești pentru mine.

O noapte adâncă în care m-am născut
Noaptea sexului nopții de vară
Noapte a dobitocului și a șarpelui
Noapte a necuratului

Noaptea nopții mele prea-încercate
Noaptea nimicului din mine noapte prea-curată
Noapte voință
Noaptea Sfântului Duh Milostenia

Pot oare să dezgolesc sublimelor
Pe toate? Noaptea e înaintată
Călătorul începe să urmeze
Însângerării pașilor lui.

Dă ochilor mei obosiți și frumoși rătăcirea absența
Dă-le pustiul destul al științei
Îndepărtează pe Iuda pe care o să-l chem din nou la mine
Du-ți prezența ta departe pe munți

Retrage-te din lumea aceasta umplută de păcatul meu
Și trimite-ți iertarea peste deznădăjduirea-mi
Ca să mor așa la întâmplarea orelor
Eu care aparțineam nopții tale atotputernice.

Cum ieșit-am goală sub vălul meu trist
Cu toată înălțimea acestui ținut al munților
Să-mi caut iubitul pe care nici o râpă
Nu mi-l aducea aminte

Încrucișat-am oameni din lumea asta aiurea
Gardieni care încercau să trădeze cetatea
pe care i-am întrebat: Văzuta-ți oare pe adoratul
Cerbul aprins în căldura din mine?

După obiceiul părinților
Oamenii aceștia nu știau decât socoti și mânca

Şi oamenii aceştia m-au privit râzând
Ca şi când murisem de mult şi revenisem să le vorbesc.

PĂTIMIRI

1. Pentru ce vinul mi-e astăzi amar
Pentru ce martorul mi-e ucis
Ce noapte ce noapte de execuţie vastă

Din tăriile-mi şi inima mea aşa a fost să fie
Ca martorul să sfârşească aproape de casă
Pentru ce vinul mi-e astăzi amar?

2. Tu care ai dat pildă de mizerie
Şi pe care te văd în întunecatele înfrângeri
Ale răului cu capul şi inima într-o parte

Află că eu te privesc dintr-un pustiu al fiecărei zile
Sângerând acolo unde singur ochiul stă în ruşine
Lipsit de dragoste în propria-mi casă
Vântul de fulgere se ridică în faţa naţiilor.

3. Demonul travestit lucrează pământul întreg
Acei pe care tu trebuie să-i loveşti s-au înmulţit foarte
Şi pe munţii aceştia viţa de vie creşte amară

Acei pe care tu îi iubeşti au fost ademeniţi şi-au murit
Cu totul ascunsă ne-a fost necinstirea
Şi totuşi eu nu sunt încă pumnul mâniei tale.

4. Pentru ce vinul mi-e astăzi amar
Tu care scuipi pe cei moloşiţi
Cum de n-au ştiut ei de dragostea ta de mânie şi foc?

Totuşi eu care-am trăit ca o cerşetoare
Pe bulevardele naţiilor
Eu am cunoscut şi noaptea cea mai fierbinte.
5. Dacă furia ta rugineşte la oţelul aleşilor
Dacă nu mai loveşti sfintele veşminte-nroşite
Ce-ţi mai rămâne de nădăjduit dacă nu mai aprinzi absolutul?

.Iată de ce vinul meu e astăzi amar
Din zi până-n noapte, din dragoste-n ură
Eu mă avânt în cea de pe urmă nenorocire.

6. Martorul se ţine bine şi singur în lăcaşul lui mistic
Aşteptând prăpădul care va birui mâine
Dacă mâna ta oarecare o să-l părăsească

Martorul e gol într-o casă de cărămidă
El nu mai zăreşte nici tronuri şi nici stăpâniri
Ci numai sânge negru, necurgător, mincinos.

7. Viaţa lui e acum mai mare şi mai amară
Ziua îl ocroteşte egal
El ştie că înapoi mânia ta e cer

„Şi dacă tu faci ca nemărginirea de oase
Să fie unica mea suflare
Dacă păstor eu nu mai am decât o turmă ce se pregăteşte să moară

8. Dacă nenorocirea singură sapă în mine
Dacă voi muri pe lespedea simţimântului tău
Glorie acestei nenorociri o Doamne Prea-Sfinte

Care ai făcut ca vinul să-mi fie amar
Care ai turnat must în inima mea împietrită
Care ai făgăduit moartea luminii mele dulci.“

II

Para venir à serlo todo,
No quieras ser algo en nade.
San Juan de la Cruz

Pentru a ajunge să cunoşti Totul
Nu căuta să-l cunoşti în Nimic
Şi pentru a stăpâni fiinţa în Tot
Nu stăpâni lucrurile în Nimic
Pentru a-ţi apropia în suspine Totul
Nu întâmpina privirea de Nimic.

Pentru a iubi duhul de Tot
Nu înfrâna trupul de Nimic
Pentru a simţi mângâierea Totului
Nu pătrunde în trupul Nimicului
Pentru a avea victoria Totului
Nu cinsti înfrângerea Nimicului.

Pentru a mistui Nimicul în Tot
Cheltuie totul în Nimic

Pentru a ucide totul în fața Totului
Totul să fie ucis înaintea Nimicului
Pentru a adora îndeajuns Totul
Fii pururea tot una cu Nimicul.

Ziua cea mare e ușoară, pământul e-n lanțuri
Spațiul ne ucide inimile ne sunt acum egale
Durerea ne mai ține, pentru că altfel pământ întristat
Te-ai fi scufundat odată cu ruga vorbelor.

Minunată e floarea subpământeană sau sexul
Nu e el oare binele cel mai de preț al apelor noastre?
Liniștea dulce de după moarte și ciuma
De care ne lepădăm noaptea aproape de râuri
Lacrimile noastre; când sexul e cel din urmă care rămâne
În lumea incendiată, eu sufăr pierzându-l
Pentru că el e totul și deci dușmanul Totului
Un ochi al totului și deci dușmanul Privirii
Care nu vrea să știe de mrejele artei.

O cupă stă mută pe masă
Manuscrisele sunt niște inele
Pereții sunt curați ca albul pereților
Prizonierul își respiră aici orele

Și totuși nimic n-ar fi prizonier dacă totul
Ar muri în mâinile lui și dacă tot pustiul din el
N-ar fi totdeauna decât pragul de care să se lovească
Nimicul acesta ce – câteodată – crește în Tot.

O cuvânt pierdut al oamenilor
A cărui strălucire neagă adâncul
În adânc strălucirea te neagă
Și lucrurile tale din casă
Dispar din pricina groazei.

M-am uitat înapoi și n-am mai văzut
Nici un zid deopotrivă cu pietrele lui;
Dacă vorbele mele n-au putut muri
Nici măcar numele tău, Suflare,
Hrănit de absențe
În ruine nu mi-a rămas decât un singur bine

Binele de a nega negația prezenței tale.

Dacă nu am nimic de iubit și dacă sunt silit
Să nu iubesc nici soarele acesta nici acest deșert nici pământul acesta
Nici aceste păduri de carne, de munți și de câmpii
Nici aceste amintiri scumpe nici aceste nădejdi
Nici aceste păcate nici fuga păcatelor

Nici pacea nici războiul
Nici frumusețea încrustată în statua gloriei
Nimic din ce mănânc sau refuz să mănânc
Unde-i e sângele inima semnul și frumusețea?

Trebuie retrasă viața morților
Pentru ca și Isus și ne-Isus să facă același pas
Și ca ciudatul Tot să nu-și mai arate fața.

Inima mea – o nefericirea mea – a orbit de lucruri atâtea
Ca și când toți acești Nu m-ar ține în robie
Și sufletul mi-e rănit numai la gândul
De ceea ce Ador disprețuindu-mi propriu-mi chip.

M-am uitat înapoi: și n-am mai văzut
Nimic din aceste întărite cetăți
Incendiate de dușmanii mei

Ia totul dușmane! această umbră de pământ pe care o urmărești
Pune nimicul acesta peste nimicul tău și consumă nimicul
Pentru că simt aici pe celălalt tot atât de puternic Nimic
O cât ești de rău, de monstruos din pricina totului.

Fii binecuvântat tu care îndrepți către Tot
Suflarea aceasta scurtă
Această vrere-n răspăr pe care o iau drept nimic.

Floarea este privirea ce râde de ruine
Și râsul acesta nu e râs ci ruină
Și casa omului și-a îndrăgit moartea
A săvârșit linia oarbă a ruinii
Falnica lumină a zilei e ruina

Și nu-ul este piatra neasemuitoare a ogivei
Din adâncime: un da unic ce trăiește
Nimeni nu îndrăznește să-l pronunțe cu limbă de moarte.

Ție nu ți-a mai rămas nimic: dă acest Nimic
Sacrificiului făcut de pământ
Pentru o simplă rușine! învață acest Nimic
Literă cu literă – sălbatecă, încropită
E litera sânului tău;
Ascultă cum se zbate în pustiu
Totdeauna zadarnic acest Nimic;
Iubește Nimicul acesta, el va deschide
Extazul Primei Grădini.

Fie ca nimicul pe care l-am iubit să întârzie să rămână nimic
O vid rămas plin şi îmbujorat
De cărnuri – e atât de greu să urneşti aceste aduceri aminte
Aceste mângâieri ale serii în oraşele cu păcate!
Cine-i acel ce poate să ajute pe-o vreme ca asta
La munca de netezire şi forţă a mizeriei
Dacă nu Dumnezeu sau Totul preocupat să zdrobească.

Nu înţeleg cum v-am ales şi iubit
N-am cunoscut oare fiertura ochilor voştri
Nevrednicia armatelor voastre, materia ce atârnă
În inimile voastre

Cum am crezut că iubesc pietrele acestea
De pe podişul acesta bogat unde oraşele par
Înfloritoare (cu sânge ce curge în râuri)

Cum am iubit statuile acestea pictate
Aceste cărţi scrise frumoase şi legate
Aceste găteli şi aceste trupuri aceşti sâni şi aceste jartiere
Şi cum am iubit până chiar şi aceste cuvinte...

Orice-ai fi tu viaţă în ruină
Ucide-ţi tatăl ucide-şi mama şi nu-ţi tăinui omorul
Şi părăseşte-ţi fiul nedemn de casa ta!
Dar toate acestea n-ajung încă, rămâne casa
Rămâne dragostea dragostea
Lasă-le să piară sub pasul barbarului
Şi lasă chiar şi faţa cealaltă legea
Şi timpul: te pleci atunci şi mă vezi
Tremur eu, suveranul tău gol de neapropiat
Şi gloriosul tău Tot ce te-a ales ca semn.

Când o să afli inimă neagră, că niciodată n-ai fost în fiinţă
Geloasă pe alte inimi din alte ceruri
Amară; când eşti nevoită casă a morţii
Să nu mai vezi decât acest pământ cu negri ciulini
Împrejmuitor al temniţei şi de chinuri sedus
Atunci varsă sânge stricat într-o cupă
Ca o nouă şi altă dăruire şi aruncă:

Departe de timpul d'întâi sângele devine cu totul transparent
Şi Acela care nu are deloc, Acela care nu vrea nimic
Apare surâzând în inima acestui Nimic.

Eram pe drum de pământ
Jumătate zi de aur şi noapte jumătate
Lucrurile înconjurau paşii noştri senini
Când în absenţa propriei lor umbre
Grăiau lucrurile

Noi nu suntem cele alte, cele separate
Tu nu eşti în durerea ta, desfacerea de pământ
Cerul nu e uşor pe pustiul acesta
Nu

Dumnezeu este bunătatea de nevăzut a acestui Nu gol
Acordează-ţi fiinţa la coarda de Nu a lui Luth.

Până la Nimic întâlneşti pustietatea
Dar în pustietate începe grădina
Nimicului; şi încă în pustietatea Nimicului şălăşuieşte
Duhul de ruşine maşină neagră:
Oraşul trebuie să se lase distrus
Duhul oraşului birui-va războiul.

Nimic din neantul marii îndurerări
Nimic din pierderea patriei
Nimic din valul nenorocirii
Nu mai răspunde lui a supravieţui

Nimicul căldurii fierbinţi
Nimicul pe prag şi iubirea
Deschide uşa nădăjduită
Ziua ta de primejdii e Totul.

Pierdut-am bunurile patriei
Pierdut-am onoarea cu lanţurile ei
Nu vreau să te iubesc mai puţin decât pe întreaga mea ură
Pământ! dar în viaţa mea nu mai e loc pentru pământ
Aşa cum îs încătuşat de pământ; mă păstrez
Pentru un altul; şi când libertatea pierdută
Va reveni sălbatecă de durere, eu voi fi fugit
Mai departe în pământ acolo unde pământul nu e pământ.

Acum că nu mai am nimic
Că aripa Nimicului mă preface
În zbor dinlăuntru şi că inima
Bate zadarnic în pieptu-mi!
Că nimicul nu e nimic lângă nimic
Să creez Nimicul care deschide
Şi poartă Totul în sânu-i.

Întunecime absenţă sau poftă
Rogu-te în goliciunea

Absolută a muceniciei noastre
Lucruri pierdute şi lucruri născute
Infinit al ruşinei necuprins de neajuns
Întunecime absenţă sau supravieţuire
Mai deşartă şi mai oarecare decât zorile unei zile de iarnă
Pe sânul unei Fecioare în piatră părăsită
Şi pradă foamei eu mă rog ţie
Nu-ţi mai desprinde mâinile de mizeria mea.

Regret neîndemânatec bătrân!
Cele ce-au murit sunt bine-mbălsămate
Munţii năruiţi foarte:
De gheţari înecaţi
Verdeaţa de aur funebru
Greşeala albastră, zdrobită!

Nimic din omorurile tale de fiară
Nimic din calda deschidere a alcovului
Din transfigurarea pe apă a cerului
Din mobilele adorate de pe tavanul prea vechi
Nimic nu este carnea, nici memoria, nici viaţa.

Zidul e cimentat de lacrămile mele amare
De zidul acesta al patriei sângele meu e lipit
Va trebui să renunţ la zidul la pietrele acestea?

Renunţarea la pietre.

Mai sunt şi înaltele arme ale libertăţii
Şi ale dreptăţii, nu? Şi mai e mersul diavolului pe pământ
Să trăieşti liber sau să mori în scriptele sacrului

Luptă renunţă jertfeşte libertatea.

Şi dacă rămân templele vechi ale artei
Măreţiile de pe marginea mării sidefului de carne
Mângâierile de aur ale pustiilor răsăritului
Unde Dumnezeu se ascunde-n coloane?

Să renunţi la minunăţiile de aur
Pentru că adevăratele minunăţii încep odată cu lipsa de aur.

Sunt singur în ţara pierzaniei
Şi pier simţind temniţa crescându-mi pe aripi
Dar temniţa – iubirea mi-o spune – e nefiinţa mea
Singura armă a Nimicului te-ar fi asemănat
O suflet lui Florestan nobilul, evadatul de plumb.

Priveşte povara morţii
Pe care o porţi la brâu
În prăpădul şi potopul îngerilor
Nu e el acela care însămânţează Nimicul
Sau născătorul de toate prea curat
Sau libertatea sau moartea
Nu e el în cutele ascunse ale steagului
Fie că trăieşti sau te izbăveşti
Sau mori tu continui să-ţi preamăreşti binele.

O sufletul tău este să fie pustiu
Nu simţi oare făgăduinţa
Făgăduinţa vie a îmbrăţişărilor
N-auzi au nu vezi bucuria cea mare
A despărţirii? Sfâşierea
De a stăpâni şi lupta
Şi totuşi tu lupţi – o! – până la sânge.

Mai înalt decât suflarea suflării sau dragostea războiului
Nimic pur, pe pragul Totului, matcă adâncă
Imposibila despărţire de Beatrice
Şi gândul pustiitor, lumina modestă
Cum să vă îndrăgesc pe toţi împreună şi pe tine fecioară
Sau de nu, cum să nu mor pentru că inima mea bate în voi toţi

Suntem din cei ce-au ascultat cuvântul abisului
Suntem din cei ce-au ascultat vorbele dintâi ale morţii
Prevestitoare de rele, din cei ce-au văzut îngerii pe deasupra oraşelor
Datorăm acestui cuvânt moartea noastră sălbatecă
Şi nu e încă nimic majestate a neantului
Războiul apare înţelegându-şi cuvântul – e primul
E iniţiala şi mama războaielor
Voi fi singur în clipa aceea fără un singur prieten
Şi victoria va lua cu asalt sufletul oaspeţilor negri
Cu mâinile goale ridicate spre cer.

Acum că absenţa e-n lucrurile triste
Nimicul e mai clar în inima înstrăinată
A inimii mele. Dacă bunurile mele
Nu cântăresc nimic va trebui să trăiesc în locul acela pustiu

Va trebui să pierd din vedere amărăciunea statuile
Va trebui să părăsesc credinţe iubiri
Singur fără nici un potrivnic ca steaua
Strălucind departe în sus în aerul acela negru.

Pentru a ajunge să fii totul
Pentru a atinge razele fără trup.
Pentru a înțelege trecerea uitată a zilelor
A cunoaște libertatea dezlegării iertării
Fapta spadei implântate în sânge

Pentru a izbuti să fii totul
Pentru a mântui de răul pământului
Pentru a te scutura de un păcat capital
Pentru a vedea toată lumina în întunericul tot
Pentru a fi de față la groapa morților schimbată în cer!

Nu căuta să fii ceva în nimic
Nu-ți interzice necumpănirea
Nu-ți fie dor de nici o mână
Nu iubi nici o lumină de zi
Nu refuza mai ales spada.

Ne-viața este o viață
Nu e viață tot ce are viață
E viață ceea ce n-a păstrat deloc viață

Acum când carnea e crudă și supraviețuiește
Prin trădare, vino din nou
În casa senină unde Nimicul întunecat e Totul vieții.

Moarte cinstire unică din această vreme a oamenilor
Moarte întinsă în majestatea pură
Eu văd în tine nădejdea părinteștei orânduieli
De veșnicie, surâsul de înger și cerul albastru,

Lisbé doarme. Prietenul meu de la Chartres adoarme.
Sunt liberi! trecând peste scârnăvia născută
Prin Nimicul absolut și pacea chiparoșilor
Minunatul surâs împietrit, nepotrivit.

Oricine s-a întors dintre asfodele palide
Știe că moartea e dulce și caldă ca lumina ochilor
Plină de libertate, liniștită;
Că războiul și ciuma au surâs în inima morții.

Ci moartea e a noastră a oamenilor.
Cu ochii pierduți în roba divină
De-a lungul unei zile întregi de albă ispășire
Moartea dă viață și pace unui nou firmament.

Trăim la începutul unei mângâieri rare
În dimineața unei raze ce face toamna aleasă
Suntem singuri
Ca țărmul ce se ferește de mișcările mării.

Nemaiavând furia apelor, neursiți
Privim drept în fața porții spiritului amuțit
Și ușa se deschide și într-un acord zgomotos
Ușa spiritului, trecerea morții!

III

MARIAL

Templu mintal, împlinire de aur
Har, sfâșiere de madrepor
Și lacrima unei răni dumnezeești într-o rână

Suspin, pe cel mai vechi adulter bine primit
Acolo unde respirăm nefericirea rasei omenești
Metropolă a sânului a bucuriilor și tuturor harurilor
Adânc templu mintal și veșnice grădini.

O, fecioară neagră, într-un templu de vânt
Stea a mării de pe pământuri zvântate de pe nisipuri
Surâs de sub stâlpi de marmoră ai inimii neînsufletite
Prințesă de dimineața până noaptea fără nădejde

Tu m-ai cunoscut la ceasul părăsirii pe o bancă uitată
Și eram fiul tău și-ți înduram îndurerarea
Și plângeam și de-atunci nefericiri fără număr
M-au izgonit din bine-firea razelor tale

O, Fecioară Neagră, într-un templu de vânt
Te regăsesc mereu cu mâinile împreunate în aduceri-aminte
în fiecare noapte stau pe aceeași bancă uitată
Ca trupu-mi dinaintea trecerii soarelui.

Eu sunt aceea care strălucește pe deasupra cetății
Eu sunt aceea care deține mersul îngânării zorilor
Eu sunt numita Marie cu pântecul fără prihană
Eu sunt aceea cu ochii albi în marmoră și care mântuiește
Sărut al morții rele n-ai prețuit nimic
Eu sunt melancolie ce dezleagă nepotrivirea

Dar cât de bună te vrea inima mea! În faşe
Unde fiinţa ta de nădejde e lovită de îngeri.

O mamă neprihănită şi tânără şi puternică a războiului
Şi care ai văzut curgând sângele fiului tău
Pe norul acela negru uşor ca eterul
Prin cele cinci mari răni nesfârşite de chin

În ochii noştri orbiţi de bietele neputincioase gânduri
Strălucitoare mai uşoară decât eterul
Ales porumbel tu te descoperi în arme
Poruncă glorioasă care opreşte războiul

– E adevărat că eu sunt mama pururi fecioară
A războiului, că sunt soaţa mielului
Sunt fecioara neagră şi luminez pământul
Sunt pragul strălucitor al morţilor venali

Îi iubesc şi le surâd când orice surâs
E prizonier timpului de melci şi merişor
Şi primul pentru care gura mea a voit să vorbească
Cunoaşte norocul misterelor uşilor.

O scumpă mai uşoară decât eterul
Eu mă descopăr ochilor tăi gânditori
Şi fără nici o noimă; bucuroasă mă miluieşti
De nevrednicia-mi deplină.

Maria când a spus
Iată
Roaba lui Dumnezeu îs
Şi tot ce vrea el va creşte în mine

Dumnezeu a fost atât de înfrânt
Că din veşnica sa înţelepciune
El a voit
Să umple cucernicul sân al fecioarei Maria.

O mamă fecioară tu
Contemplată în răsăritul clar
Întinde raza virtuţii
Piciorul pe viermele cărnii

Cucernică şi mândră regină
A omorârii a răului şi prea pură
Alegere! Treci dincolo de mâhniri
Pentru ca minune să pot saluta.

SPUNE MARIA

Tu păcătuieşti lume vinovată şi caldă
Şi niciodată de inima îngreuiată n-au fost izbăvite
Lucrurile tale: eu le cunosc pe acestea cunosc şi pământul
Niciodată morţii tăi gânditori n-au nădăjduit dragostea ta,
Lucrurile mele; cunosc lucrurile unde tu rătăceşti
Spre morţii tăi, care nu sunt sub platoşa mea.
Castel misterios pe pragul mării
Îndepărtare seara de acea de argint auroră
Suntem în vasta şi cea din urmă încăpere
Cu suflet ce-a trăit cele şapte dureri din miezul verii:
Castel ascuns unde doar privirea-mi frumoasă străbate
Lasă împlinirea iubirii aici şi precum Măria făcut-a
Trupul tău să fie pururea tăcut şi mai ales gata.

Te voi iubi întreaga de-a curmezişul
Oprire a luminii
Prezenţa ta e de noapte şi aur
Voi înainta în corpul tău

Gândind gol la unica Mamă
Prin această vrere de trupuri,
Îndeplinind ocolul oribil
Către templul tău de noapte şi aur

Unde da-mi-se-va Sânul
Te voi iubi de-a curmezişul morţilor
Trecând prin zdrenţele aruncate
Prin istovirea rănilor,

Prin şarpele de venin
Dragon de cruzime
Prin diavol, voi iubi
O Pacea din tine Stea a Nordului.

O prea dulce curcubeu, mamă a diademelor!
Spune neprihănită cât ne-a iubit Dumnezeu
Neprihănită spune despre regina adâncului
Izbăveşte neprihănită huma fiinţei din noi

Dă-ne nouă neprihănită puterea dintâi
Dinaintea trupului şi a zorilor, neprihănită, sângele
Refă neprihănită sângele fiu de lumină
În noi neprihănită şi crucea nopţii nopţilor.

EMINESCU CONTINUĂ...

Poetul nostru național este pe cale să trăiască o viață nouă, în țara lirică prin excelență care este „occidentala plajă lusitană" a lui Camoens, și, prin extensiune, în vastul semi-continent de limbă portugheză care este Brazilia.

Într-adevăr, apariția antologiei bilingve a *Poeziilor* lui Eminescu la Lisabona a stârnit, în mai puțin de un an, vâlva cea mai autentică în lumea literelor luso-braziliene: zeci și zeci de cronici elogioase în ziare și reviste, semnate de nume prestigioase ca Vitorino Nemésio, Joao Gaspar Simoes, etc.; scrisori entuziaste din partea unor lusofili iluștri, ca savantul G. Le Gentil, fost profesor de limba și literatura portugheză la Sorbona, sau din partea unor literați ca Julio Dantas, președintele Academiei Portugheze, poet el însuși, care vede în Eminescu *„gloria României și a Latinității"*; conferințe la radio datorate unor critici consacrați ca Joao Ameal, membru al Academiei, sau Pedro de Moura e Sa; mesagii lirice din partea celor mai reprezentativi poeți portughezi, ca Miguel Torga, sau brazilieni, ca Manuel Bandeira etc. Se poate spune fără exagerare că ecourile de tot felul stârnite de acest volum în lumea de limbă portugheză (căci au fost și ecouri din lumea hispanică) ar putea alcătui ele înseși un volum – fără a mai aminti de ecourile din publicațiile românești de pe toate meridianele exilului nostru temporar.

Succes al Poetului, succes, al României – datorat, desigur, în primul rând geniului eminescian, apoi „norocului" lui Eminescu de a fi fost tradus *pentru prima dată* de un mare poet, care a fost regretatul meu colaborator Carlos Queiroz (cum foarte pătrunzător sublinia Vintilă Horia, într-o cronică recentă).

Dar, nu despre acest aspect e vorba: aspect, aș zice, static, căci se ocupă de un volum și de primirea ce i s-a făcut. Ci doream să prezint cititorilor, sub binevoitorul imbold al d-lui Ierunca, un alt aspect al chestiunii, un aspect pe care l-aș numi dinamic: viața pluriformă, independentă, pe care începe a o trăi Eminescu în Portugalia, pornind de la textul tălmăcirii Buescu–Queiroz.

Într-adevăr, fie din pricină că această versiune a fost întocmită în versuri albe (spre a fugi de tirania rimei);fie fiindcă sensibilitatea altor poeți înțelege să reia temele eminesciene și să le adapteze lirei lor – o serie de asemenea traduceri, rimate de astă-dată, sunt pe cale de a răsări în lirica portugheză, continuând astfel viața lui Eminescu în Portugalia și definitivând integrarea Poetului nostru în cultura portugheză – dacă se poate vorbi de definitivare după abia un an de proces evolutiv.

Iată, spre exemplu, ce frumos și straniu sună poemul *La steaua* în adaptarea și fidelă și avântată pe care poetesa Olivia Guerra, unul din numele cele mai cunoscute din lirica portugheză de azi, a binevoit să mi-o dedice ca un omagiu adus Țării mele:

ATÉ À ESTRELA...

Tao longa estrada vai de nos à estrela
Erguida, além, no azul do céu distante,
Que a sua luz consome a percorrê-la
Molhares de anos, caminhado avante.
Talvez, quem sabe? Ha muito fosse extinta
Nos longes de qualquer remota aurora
E nosso olhar, numa obsessao, pressinta
Seu rutilo clarao somente agora.

So a imagem da estrela que morreu
Sobe no azul onde ela brilhou ja.
Nunca a vimos enquanto la viveu,
Vemo-la hoje que ela la nao esta.

Assim tabém, quando ao sabor da vida
O sol do amor em nos se apaga e finda,
Fica a saudade dessa luz perdida
A iluminar-nos como un luar ainda...

Nu mai puțin mișcat am fost de altă dedicație de același gen, din partea literatului și etnologului Luis Chaves, care prieten al României, pe care a vizitat-o în 1936, cu ocazia congresului internațional de Antropologie din București. Arheolog și folclorist de renume internațional, Conservator al Muzeului Etnologic din Lisabona, membru a numeroase instituții de specialitate din lume, colaborator la marile reviste ale disciplinei sale, autor a multe volume (*Les études ethnographiques en Portugal*, 1936; *O amor português*, 1922 etc.) – etnologul Luis Chaves e dublat și de un fin literat, autorul multor volume de inspirată ficțiune, ca *Os senhores de Montaldo* (1924), *O gato bravo* (1932) etc. Catolic fervent, în țara Fecioarei de la Fatima, era firesc ca evlavia sa să fie înfiorată cu precădere de întraripatul sonet *Răsai asupra mea...*, îndreptat către Maica Domnului. Sensibilitatea lui Luis Chaves l-a filtrat în melodioșii gravi endecasilabi ce urmează, pe care cred că i-ar fi semnat și regretatul Carlos Queiroz:

REFULGE EM MIM...

Trad. do Someto do eminente
poeta romeno Mihai Eminescu.

Ao Il. Prof. Victor Buescu

Refulge na minh'alma, o luz divina
Da celeste visao que tive outrora:
Mae de Deus, o virginea Senhora,
Meus pobres pensamentos ilumina.

Ergue minha esperança nesta hora
En que o pecado ainda me domina;

Teu olhar de piedade, o Mae, inclina
E, maternal, en mim descansa agora

Longe de todos, cai com ansiedado
Neste aniquilamento do meu ser;
Ja sem forças, minh'alma nao confia...

Renova em mim a fé e a mocidade.
No teu estrelado céu Te quero ver,
para sempre Te adorar, Virgen Maria!

După Carlos Queiroz, Olivia Guerra şi Luis Chaves: două momente noi din viaţa lui Eminescu în Portugalia, care abia începe – spre gloria perenă a „Dulcei Românii" cântate de Poetul ei.

Victor BUESCU

C. AMĂRIUŢEI

FAST

Să vii când ciorchinii de pe cer ai toamnei
Vor fi candelabre-umplute cu vin şi cu aur,
Aprinse pe albele pietre din apele Doamnei
Ce curg neascuns spre unicul tainic coclaur.

Pala Înalturilor se va culca în mirare
Pe vaste nisipuri de lumin'amăgită...
Undeva, zbura-vor paseri de reîntrupare
Tăcerea din arbori fălfăind obosită.

Şi voi [fi] singur şi palid, fără văz şi olog
Sub zgomotele lumii din înghețate chemări;
Când despuiat din mine, ermeticul Monolog
Se va prăbuşi spre-oglinda avidei înălţări.

GOLICIUNE TRANSCENDENTALĂ

Cum se resfrânge peste noapte, Calea
Imenselor aprinderi de pieiri şi veghe!
Hlamidă dezvelită-n somn n-e zalea
Când peste spaţii arse – vremea ne priveghe.

Ce-am tăinuit, comori pe raze-pieţe,
Tăcerea de fosfor aritmic o sonoră;
A caldelor amiezi; nespuse-o să înghețe
Când inima din cer va bate nici o oră.

Sorii în ger zadarnic cheamă cercul
Rostogolit pe drum galactic din greşeală;
Şi îndoita lună, Diană-şi rupe arcul,
Când visele din ape, corăbii curg spre Cală.

EXIL

Sunt rătăcit de mustrările lumii
Şi din chemări străine de care ascult

Pe nemărginite cărări ale lumii
Oraş de departe, oraş de demult!

Mai cad ploi monotone pe streaşini,
Iar pasările calde se-ntorc ca atunci?!
De strigă vecina copiii din vişini
La ora de şcoală sau vremea de muncă?!

Tare-s stingher şi asupra mi-e dorul
Oraş de sub brumă, privind alb în sus...
Cerurile mari te-nşală... Feciorul
Se-neacă sub ape fugind spre Apus!

CELĂLALT EXIL

Sub umedele alge sau verzii licheni
Plecarea aşteptată – neporuncit sau vrută –
Găsi-vor geografia, schiţată-n seri de leni
Sub paza albă-n suflet sau înnegrit de brută.

Dar poate că şi-acolo, mai singur şi departe
Vrânceana tânguire mă duce pe sub trepte;
Şi-aceeaşi pribegie, de ceruri mă desparte
Când stele noi mi-aruncă – ursitele nedrepte.

REGĂSIREA ILENEI COSÂNZENE

Plecată cândva prin neînduratele seri
Şi-alunecând fără umbră pe ape de mirt
Vei da de-ntinsul popas al străbunelor vreri
Fată de ţară, iubită, fată din vechi Răsărit!

Dulcile ierburi de păr se vor arde în miere,
Mătase de frig ţes frunzele moi de agud;
În aer se miră grădina, cum piere
Pe lună, bolnavul azur din veştedul nud.

Vom fi lângă altul, aproape, pe Celălalt mal
Şi dragostea nu va mai fi amăgită de zi...
Doară tăcerea târzie ne-acoperă-şal
Când somnul pe-aicea va trece suflând în făclii.

GLORIA DEO

Orele se-aprind câte una pe Zidul său veşnic
Ca fluturi punctaţi de lămpi în miraj

Când turmele lumii ies din Staulul paşnic
După ziua de fân răsfirată de-un Paj.

Izvoare de cer, păduri dinspre Nord şi adânc
Cu vremea le dă în pahare la inimi drumeţe;
Îmbătrânind mereu, de-a pururea-ı prunc
Când purpura serii o scaldă din nou, dimineţe

Mai şti-vom vreodată spre unde-am plecat
Rătăcire stelară din miez al orelor reci?!
Drumul ne fu alge sau pietre de aspru bazalt,
Gândul amiază ce arde pe jaruri de veci.

Poate cândva un poet îşi va mai aminti
De-anterioara clipă a somnului feeric;
Înnebunite de el, versurile sale vor fi
Gestul cu care se-opreşte, ceasul de-argint, la-ntuneric.

DOR ÎN MIAZĂ IARNA

Înăsprit de 'nalte stele cu lumini de ger
Dorul a-nserat pe ape, tremurânde cerc
Rotund, în cochilia visului de iarnă, melc
Cu tristeţea gerurană de pe albul cer.

Şi-au căzut colinzi spre mine din metala fulgă
Necăznitele îndemnuri se desfac pe drum;
Şi-n orbitele pribeaguri mă uimeşte, cum
Frunzare de glicine, somnul mi-l alungă

Vremuieşte dinspre Pragul gândului o uşă
Dalbe pârtii ce spre ţară, dorul o deschide.
„Doamne, când sideful vieţii mi-l rănesc silfide
Peste mine lasă vara, caldă de cenuşă."

CARTE DE CETIRE

Cu Maurice Blanchot literatura recapătă dimensiunea ei unică – aceea de a face din „restul e literatură", literatura e totul. Ori de câte ori vreau să nu mă cert de tot de e *livresc* în mine, mă gândesc la autorul lui „Aminadab" şi devin aproape înţelept. (Înţeleg prin înţelepciune imprudenţa de a participa la real). Maurice Blanchot e singurul scriitor modern, prin care literatura devine o religie, o altă religie – aceea care introduce *binele* în moarte şi care ucide moartea prin cuvânt. De la Maurice Blanchot încoace murirea este un tărâm de literatură tot atât de paradoxal şi necesar ca orice fel de apocalips. Şi cine nu vede în această vrajă a finitudinii literatura ca soluţie, ca sens – sens unic şi de departe? Pentru că literatura e veche, e ruptă din rai. Iar noi, izgoniţii, învăţăm s-o uităm în sudoarea frunţii şi incendiile inimii.

•

Cred că pasagiul la care trebuie să mă opresc din *Jurnalul* lui Ernst Jünger este acela în care – pe Pont des Arts – scriitorul pierde calea libertăţii, are panica orologiilor şi constată imposibilitatea mântuirii prin sinucidere. Pentru că aşa e cu podul acesta ciudat: se întinde, şi nu de mult, peste libertate, peste timp şi peste sinucidere.

•

Neîmpăcarea mea cu Gide creşte mai ales după *Et nunc manet in te*. Uit de stima pentru grămătic, de mirarea pentru disponibil, de confortul răspicat al culturii. Gide e abominabil. Nu prin dimensiuni, ca un Sade de exemplu (care e doar extraordinar), ci prin aranjamentele lui cu dimensiunile. După citirea acestui jurnal de vagă murdărie, îmi place din nou soarele şi mă îndepărtez de farmecul vicios al eclipselor. Cred că André Gide e singurul dintre spiritele care n-a putut cunoaşte, dori sau iubi iubirea. El nu e numai un *„Nietzsche de ghiaţă"*, cum îl numeşte atât de frumos Brasillach, ci şi un autor de „pretexte", dintre care cel mai „sincer" (cum îi place lui să spună) e acela al voinţei de fervoare! Cât de neîngăduit îi este lui Gide să-şi stilizeze puroiul în numele fervoarei, cât de neiertat îi este scuipatul, cât de nealeasă răsuflarea! Cred că niciodată n-am avut o nevoie mai profundă de muzică – adică de Bach – decât după citirea acestui jurnal „senzaţional", de fals mucigai şi de false lacrămi.

•

Ceva din disprețul pentru municipalitatea mulţimilor al lui Kierkegaard din credinţa lui Rilke, că Dumnezeu a făcut pe om şi nu pe oameni, trece cu orânduială şi ştiinţă în constatarea lui Karl Jaspers: *„Chiar organizată, masa devine totdeauna inconştientă şi inumană. Ea e existenţă empirică fără Existenţă autentică (Sie ist Dasein ohne Existenz), superstiţie fără credinţă."*

•

„Je parle des imbéciles..." (Georges Bernanos).

•

– „Et pourquoi faire le Mal?
– Parceque le Bien este déjà fait."

În această întrebare şi în acest răspuns (întrebare uşoară, răspuns tomist) e tâlcul acestei piese de teatru, pe care Jean Paul Sartre o numeşte *Le Diable et le Bon Dieu*, dar care s-ar putea numi tot aşa de bine teologie teribilă sau etică foarte ambiguă. De data aceasta snobismul antisartrian nu mă mai stinghereşte. Noua piesă de teatru a lui Sartre e o imensă „cădere" în care cu greu mai poţi întâlni pe acela care în *Les Mouches* a dovedit că îl poate „dărâma" pe Giraudoux nu numai cu argumente din Aristot, dar şi în teatru propriu-zis, la el acasă, în casa lui Giraudoux. *Le Diable et le Bon Dieu* e un eşec poate semnificativ. El arată fie că Sartre nu poate fi claudelian, fie că etica nu e o problemă în unsprezece tablouri.

•

Şi totuşi Jean Paulhan există. Dincolo de orgoliile lui de a fi reinventat limbajul, dincolo de vederile lui asupra picturii (care nu rămâne numai la Dubuffet sau Fautrier), dincolo de sutana lui de Richelieu al literelor, apare omul care spune nu în momente precise şi oamenii care spun nu în momente precise au ceea ce se chiamă, chiar şi în termeni psihologici, conştiinţă. La Jean Paulhan conştiinţa nu e totdeauna voinţă de scandal, ci expresie cinstită de a spune lucrurilor pe nume. E adevărat că operaţia aceasta e foarte grea pentru cineva care *ascultă* cuvintele, care face din cuvânt un pacient al adevărului. Cu toate acestea Paulhan nu ocoleşte adevărul, ci stăruie, poate mai mult decât ar trebui, asupra ocolului. Şi până la urmă adevărul e rostit simplu, direct ca această propoziţiune cu care Jean Paulhan îşi deschide recenta sa *Lettre aux Directeurs de la Résistance* :

„Messieurs, Je suis résistant".

Şi de-aici încolo, din gramatici şi din coduri, din câteva legi şi dogme Jean Paulhan desprinde ideea că rezistenţa nu e aşa cum o văd Directorii ei, că trădarea e o problemă de subtilitate, că mai ales Franţa, invocată mereu şi în coduri şi-n logică, nu coincide cu Franţa unor sofisme istorice. Revolta lui Paulhan e autentică. Aşa cum autentice sunt toate poziţiile în răspăr trăite, verificate pe viu. Şi fără complexul conversiunii care de le Sfântul Petru încoace trebuie să înveţe pe farisei că lucrurile omeneşti sunt dificile, dar că întoarcerea e reală. Fariseii să înveţe odată că nu e nici o cale între ifose şi calea adevărului. Înainte de a pomeni de „trădare" fiecare fariseu să înveţe să creadă, adică să se uite pre sine.

•

Lătratul câinilor, clopotele şi ceaţa sunt singurele orizonturi sau „sortilegii", cum le numeşte el, care fac din Michel de Ghelderode un purtător de cruce fără voia lui. Blestemele lui sunt adânci atunci când n-au nevoie fără vreun decor sau altul – de o biserică sau alta, de exemplu. Ghelderode e un meşter al ţipătului, un meşter care explică, descrie şi gândeşte – un meşter dialectic – cu totul opus unui Antonin Artaud ale cărui ţipete, deşi purtate pe scenă, pe o scenă, sunt verificate prin ţesuturile lui, sunt de partea unei biologii grăitoare.

•

De la René Daumal învăţ povestea-mi pe de rost: *„Je participe de ce que j'aime"* şi participarea e graţie dificilă.

•

Trebuie să recitesc încă o dată pe Cyrano de Bergerac, pentru ca să-mi pot explica și mai limpede că a târî în lună și-n soare morala înseamnă a o îmbrăca într-o poezie a cărei impuritate e de cristal.

•

Câteva nopți de-a rândul am fost izgonit de orologii. Câteva nopți de-a rândul timpul m-a avertizat sonor, insistent, că tot ce e nesfârșire se plătește. Dimineața la patru fără zece, când am intrat acasă, prietenul meu de alte nopți – Nopțile Bucureștiului – Robert Desnos îmi transcrisese trecerea, confruntarea mea cu timpul, într-un text căruia el îi spunea *Les trois solitaires* și pe care-l notez cu toată recunoștiința: *„Pour qui s'enfonce sans peur dans ses labyrinthes ténébreux, la nuit est pleine de retraites inconnues, de territoires vierges. Au gré de l'imagination, des créatures qui l'habitene se révèlent soudain avec, sur leur corps, les traces mystérieuses de leurs pérégrinations.*

Il n'appartient pas à tout le monde de s'enfoncer d'un pas ferme dans ces solitudes... Je me souviens cependant d'êtres pour lesquels les ombres de la nuit étaient sans épines et les routes obscoures sans ornières ni pièges. Une mythologie nouvelle n'avait pour eux que des visages favorables.

Ainsi en était-il des trois solitaires. De minut à deux heures du matin s'étend un territoire hors du temps et de l'espace.

Le dormeur qui s'éveille ne peut savoir l'heure immuable qui semble planer sur ce domaine du temps dont minuit ouvre les portes au retentissement de ses douze gonds...

Les horloges se répondent: quelques minutes d'intervalle dans le calme nocturne de la cité, c'est la demie de minute qui retentit... C'est le premier solitaire auquel, trente minutes plus tard, répond l'appel sonore d'une heure du matin, le second solitaire...

La demie d'une heure lance le troisième cri de ce camp étrange, dont les bivouacs sont dressés au coeur même de la nuit.

Et, la nuit suivante, les trois solitaires reprennent possession de ce domaine qui échappe aux règles établies par les horloges... ces illusoires arpenteurs du temps. Les trois solitaires sont trois sentinelles placées aux frontières du rêve et du réveil. Leur cri sonore retentit ironiquement dans les coeurs.

Interroge-toi, interroge ton coeur au lieu d'interroger les sonneries lointaines. Si tu n'es pas seul, si à côté de toi, une chère respiration mesure les heures sans te somettre aux règles astronomiques, demande-toi si tu dois préférer le pays fabuleux des cauchemars et des rêves, à la tragique atmosphère de l'amour. Et pourtant, le verger des rêves ne produisit jamais que des feuillages pourris et des fruits véreux, et par les rêves aux-mêmes l'amour qui les angendra fut toujours tué. Si tu aimes et que tu veuilles aimer ne rêve pas. Si tu es seul, écoute dans l'obscurité le battement sourd de ton sang dans tes artères et choisis entre l'insomnie exaltatrice et la mi-mort dans le pseudo-linceul des draps. Ou bien, perdu dans les rues et les boulevards, noctambule solitaire, ne cherche pas à déchiffrer l'heure sur les cadrans mal éclairés.

Profite du passage de trois solitaires et des bien-faits qu'ils multiplient. C'est ici le comble de la nuit... les ténèbres absolues.

Deux heures durant, tu pourras croire que la terre n'est plus soumise aux règles solaires et que, dans l'infini obscur, le monde roule dans un carnaval échevelé d'étoiles et de lunes.

C'est le domaine des fantômes que mènent les trois solitaires. De minut à deux heures, au gré de ton esprit, tu pourras converser avec eux et, si tu veux, même avec ton spectre.

Ne t'endors pas, c'est l'heure exquise de l'insomnie et de l'espoir.
Le domaine des trois solitaires.“

•

Împotriva lui Drieu la Rochelle am scris mereu la București, la vremea când el făcea politica ocupantului țării sale. Azi îmi dau seama că rândurile mele de cruzime precisă se datorau faptului că nu-i puteam ierta lui Drieu plecarea din demnitate, din singurătate. El care reproșa suprarealiștilor în 1927 frica acestora de singurătate, el care vedea în singurătate singura formă de a muri (*„nous ne pouvons mourir loyalement que de solitude“*) începuse să facă zgomot. Dar a venit apoi judecata fără judecată și Drieu s-a regăsit în moartea loială, în singurătatea de pe urmă. Din momentul acela m-am întors la Drieu. La inteligența lui întristată, la gustul lui de finitudine, la ratare, ca sarcasm de ținută. Imensa lui obsesie de moarte ca prag de trecut din motive corecte, moartea ca un risc de pace, ca o înghețare-n nimic mă întâlnește cu el de atâtea ori când sunt... *„ailleurs“*. Dar am să învăț, am să vreau să învăț în acest pustiitor Decemvrie, să pot spune cu acel Drieu de vârsta mea: *„Je conçois la vie comme une prière, et l'art, la façon d'articuler cette prière“*.

•

Voinței mele atât de pornite de a cuceri banalitatea îi adaug și aceste cuvinte din *Les enfants humiliés*: *„Depuis longtemps déjà le mot banal ne me fait plus peur. Un four banal, c'est le four de tout le monde. Je ne suis pas, un homme de théâtre, je n'ai pas le préjugé des fours, je voudrais pouvoir espérer que mon oeuvre fût ce four où chacun vient librement cuire son pain.“*

•

În Raymond Abellio există totuși voința aceasta nebună de a asigura literaturii prestigiul mistic de a reface, de a conchide. Lângă sfinții de ieri, romancierii de *azi* supun, cuceresc, înfrâng Timpul – crede Abellio. Dar de ce tocmai romancierii, de ce nu poeții? Pentru că romancierii sugrumă și realizează evenimentul? Dar sugrumarea evenimentului, schimbarea la față a istoriei n-a intrat deajuns în opera unui Hölderlin? E adevărat că Raymond Abellio prețuiește *„incendiile cu gust de cenușă“*, însă nu e mai puțin adevărat că poezia e mereu în incendii – în toate incendiile. Sau vrerea de epic apare la Abellio din *des-cifrarea* Bibliei? Bine, dar Iov?

•

Dominicanul teribil R. L. Bruckberger a fixat totuși, dacă nu mai bine decât Gabriel Marcel, mai definitiv, statutul Apelului: *„Si l'homme était à lui-même son commencement et sa fin, sa conscience serait sans appel. Or cette conscience est toujours en instance d'appel. L'homme réfléchit sur lui-même, sur son destin, sur ses actes, sur ses intentions: il est capable de remords. Il joue a lui seul tous les rôles de son propre procès. Il est l'inculpé, le témoin, l'avocat, l'accusateur, le juge. Il s'interroge, se défend, s'accuse, se condamne ou s'acquitte et finalement fait appel. La vie de l'homme, d'instance en instance, est une procédure qui n'en finit pas. Toute cette vie en appel. Et la mort même est un dernier et mystérieux appel, un appel et peut-être un recours en grâce.“*

•

Fără speranță – o știu de la Heraclit – n-o să dau niciodată peste cele nesperate. De aceea câteodată îmi răspund înainte de a mă întreba. Și lucrul acesta nu l-am aflat de la Heraclit ci din câteva dimineți.

•

„*Dorința este idolul meu*“, Angelus Silesius? Dar dacă trecerea de la începutul spre sfârșitul dorinței are în ea ceva ceresc? Dacă, în trecere, apare nesfârșirea?

•

„*Vrei să cunoști iubirea? – trebuie să renunți la iubire*“ (Mechtilda de Magdenburg).

•

„*Non enim erat tunc, ubi non erat tempus...*“ (Sf. Augustin, *Confessions*, I. XI, 13, 15).

Virgil IERUNCA

V. VOICULESCU

L'ANGE DANS LA MAISON [6]

Qui donc me tient
Fou, d'avoir osé?
L'Ange Gardien
L'a laissé passer;

L'Ange, en bas, des marches
Garde encore l'entrée,
Hautes et fières et blanches
Je les ai montées;

L'Ange gardant la Porte
M'a laissé passer...
Dieu, les chaînes mortes
Peuvent-elles séparer?

Lorsque nous entrons
Pleuvent, du Haut, les ors:
La jeune fille fait don
(Ange dans la maison)
De son âme; elle sort.

LA CHAIR. CITE DU TEMPS [7]

Cité du temps, c'est fini, personne ne sort plus.
Les chairs s'endorment en toi et se lèvent profanées,
Le soleil te pondit dans colères et abus,
De la soif, du sommeil, de la faim, tu est née.

Les démons prisonniers des verrous de sperme
Jeté en proie au hasard dans la nuit surprise,
Crient: „là-bas les nuages et ici les vers“. Ferme
Et sévère, l'âme seule, passe nue à travers la brise.

Traduit du romain
par Iulian PETRESCU

G. BACOVIA

MAUVAIS TEMPS [8]

L'automne et la neige
Descendent tous deux;
Il pleut et il neige,
Il neige et il pleut.

Et des cieux la nuit
Tombe sale et vide;
De l'école, enfants
Reviennent livides.

Les murs sont trempés,
Le froid me remue –
A ceux des tombeaux
L'esprit s'habitue.

L'automne et la neige
Descendent tous deux;
Il pleut et il neige,
Il neige et il pleut.

COUCHER DE SOLEIL ANTIQUE [9]

Le bassin, derrière le palais mort,
Jette toujours l'eau et pleure ses peines –
Au soleil couchant, les gouttes d'eau prennent
Vives couleurs de bleu, de sang et d'or.

Là, flottent en file des cygnes blancs –
Le rêve du parc dans l'eau se reflète –
Sur les cygnes, le soleil couchant jette
Vives couleurs d'or, de bleu et de sang.

Les statues laissées, de leurs regard creux,
Blanches, suivent leur rêve, leur tristesse –
Sur elles, les soleil au couchant laisse
Vives couleurs de sang, d'or et de bleu.

Traduit du roumain
par N. A. GHEORGHIU

G. BACOVIA

DECEMBRE

Te uită cum ninge decembre,
Spre geamuri, iubito, privește,
Mai spune s-aducă jăratec
Și focul s-aud cum troznește.

Și mână fotoliul spre sobă,
La horn s-ascult vijelia.
Sau zilele mele – totuna
Aș vrea să le-nvăț simfonia.

Mai spune s-aducă și ceaiul,
Și vino și tu mai aproape,
Cetește-mi ceva de la poluri,
Să ningă... zăpada ne-ngroape.

Ce cald e aicea la tine,
Și toate din casă mi-s sfinte,
Te uită cum ninge decembre...
Nu râde... cetește-nainte.

E ziuă și ce întuneric...
Mai spune s-aducă și lampa.
Te uită, zăpada-i cât gardul
Și-a prins promoroacă și clampa.

Eu nu mă mai duc azi acasă
Potop e-napoi și-nainte,
Te uită cum ninge decembre...
Nu râde... cetește 'nainte.

FURTUNĂ

Prin codrii Bacăului
Vâjâe vântul
Se-ntunecă lumea

Un cer ca pământul.
Şi codru pe codru
Se umple de clocot,
Iar toamna în hohot
Le cântă prohodul...
Şi parcă mă cheamă
De crengi atârnând
Avesalomi gemând
Cu plete-ncâlcite...
De spaimă mă prind
Priviri rătăcite,
Şi mintea, de zgomot
Nimic nu înţelege...
Şi aş vrea ca să mor
Ca Romulus Rege,
Uitat, legendar...
Cuprins de-o furtună
Pierdut să dispar

Prin codrii Bacăului...

ORIZONTURI ÎN CEAŢĂ [10]

D. Ştefan Teodorescu este profund supărat pe acei „*tineri gânditori români*“ care se grăbesc să scrie filosofie „existenţialistă“, înainte de a-şi fi însuşit „*fundamentele indispensabile unei mai exacte mânuiri a metodei, de care verbal şi terminologic (se) face atât uz şi abuz*“.

Cum însă consacră un capitol special *Caetelor de Dor* şi fiindcă se leagă în special de cele câteva articole publicate de-a lungul primelor trei numere, îmi voi permite să analizez câteva din „încercările“ mele de „filosofare“ în româneşte, în speranţa că, de data aceasta, D. Ştefan Teodorescu va fi mai atent cu textele pe care le citeşte. Căci nu faptul de a avea sau nu dreptate interesează aici, ci faptul de-a fi înţeles şi rezumat exact ideea şi intenţia unui autor fie el şi „tânăr“ şi „român“.

1. Astfel, în primul rând, o elementară punere la punct: niciodată n-am avut pretenţia de-a întrebuinţa o metodă de „reducţie existenţială“ în sensul în care d. Şt. Teodorescu descoperă la Heidegger; ci totdeauna am făcut „uz“ şi „abuz“ de metoda reducerii fenomenologice, aşa cum Husserl se căzneşte s-o instaureze şi s-o aplice. E o diferenţă enormă; diferenţa pe care Heidegger – în aceeaşi discuţie avută (oricât mi-ar fi de neplăcut s-o amintesc), o vedea ca: ne-ontologică la Husserl – citeşte chiar rezidual psihologică (ceea ce e fals) şi pur ontologică la el, termenul de Da-Sein însemnând mai mult decât Ego Transcendental. (În treacăt fie spus, Heidegger se apără contra traducerii sartriene de „Realitate Umană“, înţelegând doar responsabilitatea ontologică de „*păzitor al adevărului al lui Sein des Seinden*“; în orice caz Da-Sein nu poate fi – ca în greşita înţelegere a d-lui Şt. Teodorescu – „*subiectivismul creator*“.)

2. Aplicând reducţia fenomenologică, am operat o variaţie de esenţă a lumii în care trăia omul (insul român), în aşa fel că tot ce se determina, în descripţia fenomenologică, a fi soarta (sub forma de structuri istorice de-a fi în lume ca: moldovean, haiduc, proletar etc.), rămâneau în suspensiune. Ceea ce nu se reducea niciodată a fost sensul de om ca atare, o ireductibilitate ontologică de-a fi şi care reieşea din variaţiile de esenţa a fi, „URSIREA“.

Am zis atunci că *ursirea este un apriori a lumii* (de diferite soarte); acest apriori nu mi se pare deloc „idealism elementar“. Ci intenţia mea era să realizez, ca autorul „Ideilor“, acel fundament absolut de la care şi pe care se puteau funda diferite şi variate moduri de-a fi în istorie. „Ursita“ vroia deci să fie un Ego Transcendental cu avantajul de-a fi concret trăit de insul uman (sunt „ursit“ de-a fi om, nu pot deveni niciodată ca o stea „*nemuritor şi rece*“ – şi arătam tragicul acestei stări în *Luceafărul* eminescian), şi cu riscul de-a fi înţeles în „*perspectiva magică-mitică*“. Nu ştiu în ce

măsură am realizat avantajul concretizării; dar riscul mi-l confirmă d. Șt. Teodorescu (mă aşteptam la aceasta din partea acelora care n-au cunoscut niciodată reducţia fenomenologică).

3. Traducerile de termeni, ca şi aceea a „Drumului de ţară", pot lăsa de dorit, desigur. Personal cred că începuturile făcute de revista noastră ar trebui să fie continuate şi evident depăşite cu scopul de a pune la punct un vocabular filosofic.

Deocamdată câteva exemple din „nemulţumirea" d-lui Șt. Teodorescu:

– Când am operat cu Firea ca *Sein* am subliniat aspectul de verb, în forma lui de infinitiv lung: a fi, Fire. Iar pentru un dat firesc, am spus „a-fi-în- Fire", cu linioară, pentru a nu înţelege o substanţializare a cuvântului Fire, el fiind intim legat de „în" şi cu care am dat popularul „înfire"(a-şi veni în fire). D. Șt. Teodorescu se grăbeşte să comită eroarea: să fi uitat lecţia din Heidegger?.

– Când am spus că Firea=Natura? Din contră am evitat să o desemnez ca o colecţie de obiecte; Firea este şi rămâne Firea din „a fi" – deci firea cuiva, desemnînd un caracter, o poziţie, poate un *absolut* (fără majusculă).

– Firescul nu corespunde lui „Seinde"; se poate. Cum traduce d. Teodorescu? Pentru mine „firescul" reprezintă *onticul pur*, deci exact ceea ce vroia Heidegger, eliminând orice reziduu de „materie", „obiect", etc.

– Alte precizări ce decurg de aici, ca acel „firesc-pur-şi-simplu" şi „firesc-ca-firesc-sieşi", mă duc la însăşi fundarea metafizică a lumii. „Firescul ca-firesc-sieşi" este acel firesc pentru care starea firească, acel strigăt-tăcut (nu e un paradox) de „fireşte", devine sieşi spus şi auzit. Nu se schimbă nimic în starea sa decât doar că el ştie că-i un firesc sieşi. Cum şi de ce se întâmplă acest lucru nu interesează aici; ci îmi permit să atrag atenţia d-lui Șt. Teodorescu, că pe acest firesc-firesc-sieşi l-am numit *Om*, l-am deosebit de acele „firescuri" rămase desigur ca atare (însă fără această „ştiinţă absolută" de sine, adevărat „Mathesis Universalis"), i-am zis „ursită" şi „conştiinţă (absolută) de sine" cum era la Husserl „Bewustsein von..." În *Caete de Dor* nr.1 scriam: *„lumea trebuia să apară, fiindcă* ursirea *îndreaptă pe om spre firescul din afară"*...

4. *„Amăriuţei"* spune d. St. Teodorescu " *face confuzia capitală între ontic şi ontologic"*. Şi mai jos:*„de unde reiese că arborii sunt pentru el categorii"*. Mărturisesc că sunt de-a dreptul înmărmurit. Când şi unde am făcut o asemenea confuzie? (Las la o parte că acest abecedar heideggerian – care mai putea fi o problemă acum 8 ani – mă plictiseşte). Neatenţia este a d-lui Teodorescu; îi reproduc textul:

„De ce *arborele* din faţă, îl întreb pe Heidegger, acest «seiende» (onticitatea sa de firesc pur şi simplu)" etc. (*Caete de Dor* nr.1, *Cronica*). Mai era nevoie să scriu arbore-ontic ?

5 .Acelaşi lucru pentru transcendental şi transcendent. După d.Șt. Teodorescu eu le-aş confunda. E prea ieftină învinuirea:

„Ursirea" apărea ca o formă de autoştiinţă a firescului-firesc-sieşi, ce se funda astfel (ontic în adevărul său ontologic), devenind, ca în „Ideen"...*„regiunea ontologică a originelor absolute"(diese Seinsphare absoluter Ursprunge).* Dar ea (Ursirea – adică poziţia ireductibilă de Om), rămâne o funcţie transcendentală, adică:*„dacă punerea în afară din circuit a lumii şi a subiectivităţii empirice* (citeşte «ursita») *corespondente lasă reziduu un eu pur* (citeşte «ursita»), *cu aceasta din urmă se prezintă o transcendenţă* originală, *ne-constituită,*o transcendenţă în sînul imanenţei"(Idem-I-pg.110).

Totul se întâmplă ca şi cum „ieşirea"(prim punerea lumii sortite între paranteze) descoperă doar propria funcţie transcendentală a insului – cum „eu cuget" kantian trebuie să acompanieze reprezentările. Nimic de-a face cu Transcendentul, de dincolo, cu un Jaspers, sau mai ştiu eu ce filosof nemetodologic. Acelaşi sens are „a-fi-în-lume" la Heidegger care, aici,rămâne fidel formulei husserliene:a se îndrepta spre un guide transcendental.

Acuzaţia d-lui Teodorescu ţine de *Critica Raţiunii Pure*, cap. *Dialectica Transcendentală – Introducere.* Să fie amabil să nu confunde cu *Ideen* I.

6. Sunt acuzat de-a pune categoriile înainte de existenţialii(sic). Şi mi se reaminteşte că pentru Heidegger se petrece invers. Aş putea răspunde că eu nu intenţionez să-l copiez pe filosoful german. În realitate chestiunea este alta. Căci, „firescul-ca-firesc-sieşi" adică Omul (ca transcendentală spiritualitate a lumii) nu-i *existenţa*. De aceea pentru mine „subiectivismul creator", „trăirismul", „iraţionalismul", „viaţa pură" etc., n-au încă, în această regiune, nici un drept. A-fi-în-Fire ca om ursit, aici, nu eşti decât *posibilitate de lume* tocmai fiindcă ursirea acestui firesc este „ursirea de...". De aceea ursirea duce la lume.

Această îndreptare spre lume se face categorial: guidul transcendental (obiectele, semenii) trebuie să fie *Rânduit* (de categoria Rânduieli) şi *Învecinat* (de categoria Vecinătăţii). Angajat de aceste categorii de fundare a lumii, insul *ursit spre* lume (ce nu-i încă existenţa), va trăi *structuri existenţiale* diferite, istorice şi care constituie soarta sa „pe pământ".

D. St. Teodorescu nu ştie să citească (pe românii tineri, desigur!). De accea confundă. Eu scriu: existenţa nu poate, în mod major, să nu fie una din aceste trei *structuri*: haiducescul (...); mioriticul (...); păcalicul (...) *(Caete de Dor nr. 1, pg. 5).* Dânsul înţelege „categorii" *(„când se inventează noui categorii ca păcalicul, haiducescul, etc.").*

*

Ce era oare Dialogul antic? Ce poate fi el astăzi?

Mi se pare că în exil, şi între „doctori" şi „tineri gânditori români", el poate juca rolul de „paidea", dar în sensul heideggerian: educarea omului în adevărul despre Firea acelui „firesc" şi care este, aici şi acum, românul. Scoaterea din cavernă (grota din *Republica* platoniciană) poate fi şi îndepărtarea unei grele şi ascunzătoare ceţi ce s-a abătut peste „Orizonturile" noastre pribege, „Orizonturi" pe care le speram, ca odinioară, clare şi distincte.

Constantin AMĂRIUŢEI

măsură am realizat avantajul concretizării; dar riscul mi-l confirmă d. Şt. Teodorescu (mă aşteptam la aceasta din partea acelora care n-au cunoscut niciodată reducţia fenomenologică).

3. Traducerile de termeni, ca şi aceea a „Drumului de ţară", pot lăsa de dorit, desigur. Personal cred că începuturile făcute de revista noastră ar trebui să fie continuate şi evident depăşite cu scopul de a pune la punct un vocabular filosofic.

Deocamdată câteva exemple din „nemulţumirea" d-lui Şt. Teodorescu:

– Când am operat cu Firea ca *Sein* am subliniat aspectul de verb, în forma lui de infinitiv lung: a fi, Fire. Iar pentru un dat firesc, am spus „a-fi-în- Fire", cu linioară, pentru a nu înţelege o substanţializare a cuvântului Fire, el fiind intim legat de „în" şi cu care am dat popularul „înfire"(a-şi veni în fire). D. Şt. Teodorescu se grăbeşte să comită eroarea: să fi uitat lecţia din Heidegger?.

– Când am spus că Firea=Natura? Din contră am evitat să o desemnez ca o colecţie de obiecte; Firea este şi rămâne Firea din „a fi" – deci firea cuiva, desemnînd un caracter, o poziţie, poate un *absolut* (fără majusculă).

– Firescul nu corespunde lui „Seinde"; se poate. Cum traduce d. Teodorescu? Pentru mine „firescul" reprezintă *onticul pur*, deci exact ceea ce vroia Heidegger, eliminând orice reziduu de „materie", „obiect", etc.

– Alte precizări ce decurg de aici, ca acel „firesc-pur-şi-simplu" şi „firesc-ca-firesc-sieşi", mă duc la însăşi fundarea metafizică a lumii. „Firescul ca-firesc-sieşi" este acel firesc pentru care starea firească, acel strigăt-tăcut (nu e un paradox) de „fireşte", devine sieşi spus şi auzit. Nu se schimbă nimic în starea sa decât doar că el ştie că-i un firesc sieşi. Cum şi de ce se întâmplă acest lucru nu interesează aici; ci îmi permit să atrag atenţia d-lui Şt. Teodorescu, că pe acest firesc-firesc-sieşi l-am numit *Om*, l-am deosebit de acele „firescuri" rămase desigur ca atare (însă fără această „ştiinţă absolută" de sine, adevărat „Mathesis Universalis"), i-am zis „ursită" şi „conştiinţă (absolută) de sine" cum era la Husserl „Bewustsein von..." În *Caete de Dor* nr.1 scriam: *„lumea trebuia să apară, fiindcă* ursirea *îndreaptă pe om spre firescul din afară"...*

4. *„Amăriuţei"* spune d. St. Teodorescu " *face confuzia capitală între ontic şi ontologic"*. Şi mai jos:*„de unde reiese că arborii sunt pentru el categorii".* Mărturisesc că sunt de-a dreptul înmărmurit. Când şi unde am făcut o asemenea confuzie? (Las la o parte că acest abecedar heideggerian – care mai putea fi o problemă acum 8 ani – mă plictiseşte). Neatenţia este a d-lui Teodorescu; îi reproduc textul:

„De ce *arborele* din faţă, îl întreb pe Heidegger, acest «seiende» (onticitatea sa de firesc pur şi simplu)" etc. (*Caete de Dor* nr.1, *Cronica*). Mai era nevoie să scriu arbore-ontic ?

5 .Acelaşi lucru pentru transcendental şi transcendent. După d.Şt. Teodorescu eu le-aş confunda. E prea ieftină învinuirea:

„Ursirea" apărea ca o formă de autoştiinţă a firescului-firesc-sieşi, ce se funda astfel (ontic în adevărul său ontologic), devenind, ca în „Ideen"...*„regiunea ontologică a originelor absolute"(diese Seinsphare absoluter Ursprunge).* Dar ea (Ursirea – adică poziţia ireductibilă de Om), rămâne o funcţie transcendentală, adică:*„dacă punerea în afară din circuit a lumii şi a subiectivităţii empirice* (citeşte «soarta») *corespondente lasă reziduu un eu pur* (citeşte «ursita»), *cu aceasta din urmă se prezintă o transcendenţă* originală, *ne-constituită,*o transcendenţă în sînul imanenţei"(Idem-I-pg.110).

Totul se întâmplă ca şi cum „ieşirea"(prim punerea lumii sortite între paranteze) descoperă doar propria funcţie transcendentală a insului – cum „cu cuget" kantian trebuie să acompanieze reprezentările. Nimic de-a face cu Transcendentul, de dincolo, cu un Jaspers, sau mai ştiu eu ce filosof nemetodologic. Acelaşi sens are „a-fi-în-lume" la Heidegger care, aici,rămâne fidel formulei husserliene:a se îndrepta spre un guide transcendental.

Acuzaţia d-lui Teodorescu ţine de *Critica Raţiunii Pure*, cap. *Dialectica Transcendentală – Introducere.* Să fie amabil să nu confunde cu *Ideen* I.

6. Sunt acuzat de-a pune categoriile înainte de existenţialii(sic). Şi mi se reaminteşte că pentru Heidegger se petrece invers. Aş putea răspunde că eu nu intenţionez să-l copiez pe filosoful german. În realitate chestiunea este alta. Căci, „firescul-ca-firesc-sieşi" adică Omul (ca transcendentală spiritualitate a lumii) nu-i *existenţa*. De aceea pentru mine „subiectivismul creator", „trăirismul", „iraţionalismul", „viaţa pură" etc., n-au încă, în această regiune, nici un drept. A-fi-în-Fire ca om ursit, aici, nu eşti decât *posibilitate de lume* tocmai fiindcă ursirea acestui firesc este „ursirea de...". De aceea ursirea duce la lume.

Această îndreptare spre lume se face categorial: guidul transcendental (obiectele, semenii) trebuie să fie *Rânduit* (de categoria Rânduieli) şi *Învecinat* (de categoria Vecinătăţii). Angajat de aceste categorii de fundare a lumii, insul *ursit spre* lume (ce nu-i încă existenţa), va trăi *structuri existenţiale* diferite, istorice şi care constituie soarta sa „pe pământ".

D. St. Teodorescu nu ştie să citească (pe românii tineri, desigur!). De accea confundă. Eu scriu: existenţa nu poate, în mod major, să nu fie una din aceste trei *structuri*: haiducescul (...); mioriticul (...); păcalicul (...) *(Caete de Dor nr. 1, pg. 5).* Dânsul înţelege „categorii" *(„când se inventează noui categorii ca păcalicul, haiducescul, etc.").*

*

Ce era oare Dialogul antic? Ce poate fi el astăzi?

Mi se pare că în exil, şi între „doctori" şi „tineri gânditori români", el poate juca rolul de „paidea", dar în sensul heideggerian: educarea omului în adevărul despre Firea acelui „firesc" şi care este, aici şi acum, românul. Scoaterea din cavernă (grota din *Republica* platoniciană) poate fi şi îndepărtarea unei grele şi ascunzătoare ceţi ce s-a abătut peste „Orizonturile" noastre pribege, „Orizonturi" pe care le speram, ca odinioară, clare şi distincte.

Constantin AMĂRIUŢEI

C. NOICA:

PE MARGINEA ÎNVĂȚĂTURILOR LUI NEAGOE BASARAB [11]
(fragment)

C. Noica este alături de Mircea Vulcănescu printre primii filosofi români care au încercat să pună bazele unei filosofii româneşti. Străduinţele lui constituie un îndreptar de care ar trebui să ţinem seama ori de câte ori încercăm riscul filosofării pe româneşte.

...„*Să nu gândeşti că eu grăiesc acestea din capul meu*" spune Neagoe însuşi către Teodosie, într-un rând. Nu, nu le-a gândit din capul lui. Dar fragmentul acesta ne îngăduie să adâncim gândul şi simţirea lui. Ne îngăduie să adâncim gândul şi simţirea românească, dintr-un veac, din două veacuri, sau de peste veac. E tot ce-i cerem.
Că, mai întâi de toate, este „tăcerea" spun *Învăţăturile.*

Tăcerea noastră sau tăcerea lumii? Fireşte, e o tehnică de viaţă în duh; e un exerciţiu spiritual; deci e tăcerea noastră, ca fiinţe care ne putem pierde, amăgi, înstrăina prin cuvânt. Dar şi peste lucruri trebuie să se aştearnă tăcerea. Noi nu putem tăcea, – spre a asculta zvonurile lumii. Trebuie să fii surd lumii, ca muţenia ta să fie şi lăuntrică. Altminteri lumea ar vorbi în noi; ne-am pierde iarăşi. Deci tăcem, odată cu ea.

Dar tăcerea noastră face *oprire*. Oprire a cui? Iarăşi a noastră, deopotrivă cu a lumii. Valul acesta de care suntem purtaţi trebuie stăvilit; lumea aceasta a amăgirii trebuie oprită în curgerea ei. Dacă vrem să trecem mai departe, trebuie să înfrânăm ce e lume în noi. Deci ne oprim odată cu ea, ne desfiinţăm odată cu ea. Căci tăcerea noastră respinge, suspendă, desfiinţează totul.

„*Voi închide acum ochii, îmi voi astupa urechile, voi îndepărta toate simţurile, voi şterge de asemenea din minte toate imaginile lucrurilor corporale...*" Este aşa nepotrivit, în punctul acesta, citatul din *Meditaţiile* lui Descartes? Şi îndoiala metodică a lui Descartes înseamnă tăcere, lăuntrică şi externă. Şi ea duce la oprire, a noastră şi a lumii. Tehnica filosofiei, la fel cu cea ascetică, începe şi ea printr-un act de suspendare a lumii, printr-o reducţie. Iar reducţia fenomenologică de azi, prin acea universală punere în paranteză a lucrurilor, are parcă ceva din caracterul primelor două trepte ale experienţei spirituale din *Învăţăturile lui Neagoe*.

Şi abia acum, la cea de-a treia treaptă, iese mai limpede decât oricând la iveală toată deosebirea între tehnica filosofică apuseană şi cea de viaţă spirituală de aici. Descartes şi Husserl opresc şi ei valul lumii; dar pentru a îngădui spiritului să se reverse

peste lume. La ei, în clipa când totul e oprit, se iveşte spiritul. În punctul acesta devine deci posibilă cunoaşterea, certitudinea, o anumită filosofie a conştiinţei. Ce se capătă însă pe treapta a treia a fragmentului din *Învăţături*? Umilinţă şi plângere! În tăcerea lumii *nu-şi face apariţia spiritul*. Conştiinţa nu ia direcţia luminii proprii. Se adânceşte şi mai mult în întunericul nefiinţei pe care a invocat-o!

Sunt aici, dar abia începând de aici, două itinerarii spirituale deosebite. De o parte, spirit, conştiinţă de sine, cunoaştere, act moral – de alta, dramă de conştiinţă. Că numai primul itinerar e filosofic? Într-un sens de şcoală, poate. Dar treapta următoare din itinerarul al doilea aduce, de la umilinţă şi plângere, *frica* – de pierdere, de părăsire, de moarte? – iar frica unei conştiinţe care s-a izolat de lume, spre a nu se mai regăsi, e tema principală a filosofiei existenţiale de azi. Şi apoi e faptul acesta extraordinar sub raportul cunoaşterii psihologice: frica e *precedată* de plângere; întâi e expresia emoţiei şi pe urmă se naşte emoţia, – aproape ca în teoria Lange-James. O tehnică atât de rafinată nu putea fi întâmplătoare.

Se pierde sensibilitatea filosofică în sensibilitate religioasă, odată cu *smerenia*? Dar trecerea de la frică la smerenie e o adevărată etapă de cunoaştere existenţială. Conştiinţa trăitoare, dominată de spaime, presimte pe Celălalt; iese din strânsoarea nefiinţei prin faptul însuşi al fricii. Smerenia e conştiinţa unui raport la altceva decât ea. Iar dacă smerenia „*dă socoteală de cele ce vor să fie*" e tocmai fiindcă vesteşte conştiinţei un echilibru în altceva, o ieşire din singurătate, capătul de drum al unei inimi neliniştite.

Odihnită acum, inima e în stare de *dragoste*. Ea iubeşte pe creator şi nu va refuza dragostea ei creaturii. Şi încă o dată, pe această treaptă, ispita filosofică va ieşi în calea itinerarului nostru spiritual. Căci o conştiinţă încinsă de dragoste e şi conştiinţa augustiană sau pascaliană. Şi nu pregăteşte dragostea pentru cunoaştere şi înţelegere? Nu există o „*funcţiune epistemologică a iubirii*"? – De aceea am putea reveni, ca de pe o treaptă superioară, la un înţeles filosofic al lumii. Cine ştie dacă pe celălalt itinerar spiritul nu-şi începe prea devreme cariera şi nu rămâne închis în lumea lui, în tristul său idealism! Poate că se deschide aci o altă cale pentru filosofare.

Dar *Învăţăturile lui Neagoe* nu fac filosofie. Erau, până aci, în marginea ei tot timpul; puteau oricând începe dialogul filosofic cu lumea. Ele preferă însă dialogul cu îngerii.

Undeva în vecinătatea acestora, au presimţit pe Dumnezeu.

Prin urmare: există momente filosofice, prilejuri filosofice, care să îndreptăţească o istorie a gândirii româneşti pornind din sec. al XVI-lea. Rezultatele unei confruntări cu filosofia obişnuită sunt, însă:

Nu există în gândirea românească a timpului problematică de cunoaştere;

Nu există problematică morală;

Nu se pune problema spiritului ca atare;

Şi totuşi, conştiinţa trăitoare, analizată aci, e activă şi sfârşeşte prin a-şi găsi un echilibru. Cum? E poate prima dintre problemele unei istorii a gândirii româneşti.

Dar întrebarea prealabilă este: sunt rezultatele de mai sus româneşti pentru că privesc pe Neagoe? Sau aparţin lui Neagoe pentru că sunt româneşti? Iată cercul. Şi până ce nu vom găsi mijlocul de a cerceta o istorie în cerc, istoria gândirii româneşti va fi, ca şi până acum, aproape o glumă.

LA MOARTEALUI P. P. NEGULESCU

La Bucureşti s-a stins din viaţă Profesorul de Filosofie P. P. Negulescu – după cât se pare în *„deplină libertate“*; atâta protecţie va fi găsit bătrânul dascăl la fostul său elev Miron Constantinescu, succesorul prezumtiv al lui Gheorghiu-Dej la conducerea Partidului.

P. P. Negulescu a sfârşit la 79 ani o viaţă începută într-o lume de mult apusă, pe care el a supravieţuit-o în ciuda unei constituţii fizice foarte labile şi a unei sănătăţi permanent ameninţate.

Dintre toţi elevii lui Titu Maiorescu, lui P.P. Negulescu i-a reuşit cel mai bine să păstreze soclul maestrului depăşindu-l ca vastitate, fără să-l egaleze în concizie şi actualitate. P. P. Negulescu păşea rar şi ponderat în urma timpului. Atent, totuşi distant cu oamenii şi evenimentele.

Avea o frază ritmată, plină de intercalări stilistice, pentru a fi clar, complect clar. Problemele le vedea şi le rezolva, ca orice pozitivist, aproape definitiv, sigur de el şi de ştiinţa timpului. Contact direct cu faptele domeniului său de studiu nu a avut prea mult: s-a ocupat în tinereţe de filosofia Renaşterii, fără să fi dus lucrarea până la capăt, o parte din manuscris pierzându-se în peregrinările primului război mondial.

Filosofia antică reprezenta, pentru el, copilăria spiritului omenesc şi o trata numai pentru interesul ei istoric. Începutul propriu-zis al culturii şi ştiinţei umane îl vedea în Renaştere: de aci necesitatea studiului ei aprofundat, în special pentru noi românii, care ne găseam, la începutul carierei sale ştiinţifice, într-o fază similară.

Lui P. P. Negulescu i-a lipsit orice sensibilitate metafizică. Pentru filosofii cu preocupări teologice şi înclinaţii religioase n-avea decât un zâmbet îngăduitor. Idealul său ştiinţific a fost Herbert Spencer, modelul său academic: Kuno Fischer; cele mai bune prelegeri: despre Auguste Compte.

Evident când a început P. P. Negulescu să gândească, filosofia fusese de mult îngenunchiată de ştiinţele naturale şi filosofului nu-i mai rămânea decât... istoria şi enciclopedia ei ca sinteză a ceea ce „se ştie“ până la data respectivă.

Astăzi, noi ştim că ştiinţa nu mai are nevoie de serviciile filosofilor, oamenii de ştiinţă din zilele noastre sunt în măsură să tragă singuri concluziile şi – ceea ce este mai important – consecinţele descoperirilor lor. Astăzi, pentru filosof nu mai există decât un singur

domeniu de lucru: *existenţa umană*, în primul rând existenţa *proprie*, care trebuie pusă de acord cu întregul a ceea ce este sau nu este. Filosoful contemporan nu mai poate fi „naturalist“. Şi aceasta se aplică deopotrivă – şi mai ales – microfizicienilor, care, cu riscul existenţei proprii, încearcă să limiteze cât mai mult „cenzura transcendentă“.

În timpul războiului, cu ocazia vizitei la Berlin a Profesorului Ioan Petrovici în calitate de Ministru al Instrucţiunii Publice, Profesorul Otto Hahn îmi explica în colţul unei săli de recepţie că explozia atomică, pe care el o realizase în laborator, îi pune o gravă problemă de conştiinţă şi-i aruncă o responsabilitate ucigătoare... Filosoful secolului XX, aşezat între fiinţă şi nefiinţă, între a fi şi a nu fi, n-are timp de sinteze teoretice, ci trebuie să realizeze sinteze de *gând şi faptă*, adică să se *decidă*: acceptă sau nu riscul şi responsabilitatea de a *exista*, şi aceasta înseamnă: de a fi efectiv şi eficient.

Nu ştiu dacă, până la sfârşit, P. P. Negulescu va fi văzut în filosofie mai mult decât o *„cunoştinţă generală şi abstractă“* şi în filosof altceva decât o minte cuprinzătoare şi talentul de a expune clar rezultatul meditaţiilor şi lecturilor sale. E foarte probabil că filosoful P. P. Negulescu a murit, olimpic şi împăcat cu sine însuşi, în iluzia secolului al XIX-lea.

În politică – fără îndoială personalitatea cea mai marcantă alături de Mareşalul Avrescu în Partidul Poporului – a fost un democrat convins, sincer şi dezinteresant, dar tocmai de aceea fără influenţă şi consecinţe pentru societatea noastră uşor machiavelică şi foarte încântată de sine din epoca României Mari.

Din camera lui de lucru, baricadat până sus cu cărţi, P. P. Negulescu a observat totuşi unele deficienţe şi a propus unele soluţii. Din nefericire, soluţiile lui erau concepute în termeni inactuali. P. P. Negulescu lucra încet şi temeinic, insistând cu lux de amănunte asupra unor lucruri relativ simple. Spre deosebire de Nae Ionescu, care se mulţumea prea adeseori cu sclipitoare focuri de artificii, spre a nu mai vorbi de Gusti, care plutea nervos şi grăbit la suprafaţa metodologică şi bibliografică, P. P. Negulescu oferea prea mult de-a gata şi... obosea! Un tineret preocupat de esenţe şi copleşit de probleme noi, nu-l putea urmări până la capăt...

Era foarte mâhnit că tineretul nu găseşte timpul necesar să studieze lucrările *à fond*. Dar nici el, îndrumătorul, nu încerca să înţeleagă drama şi neliniştea acestui tineret, care presimţea furtuni şi căuta – deseori foarte în necunoştinţă de cauză – limanuri de salvare.

P. P. Negulescu a fost unul din puţinii noştri democraţi sinceri, care aveau ceva de spus. Nenorocul lui – şi al nostru – a fost că ceea ce alţii, mai puţin sinceri şi mai interesaţi, au avut prea mult, lui i-a lipsit complect: *talentul de a se face ascultat*.

Totuşi, dacă poporul român va avea norocul să-şi reia în timp util dezvoltarea normală, viaţa lui P. P. Negulescu nu va fi fost în zadar:

gândurile şi bunele lui intenţii, prelucrate de o mână pioasă şi cu mai mult nerv decât a lui, vor putea rodi într-un climat de libertate şi independenţă europeană şi românească, pe care el, înclinându-şi mintea, îl va fi implorat în ultima clipă de la marele Necunoscut.

D. C. AMZAR

SIMPLĂ NOTĂ DESPRE MIRCEA EIADE

Din cele câteva sute de articole şi recenzii care au apărut în lumea întreagă asupra ultimelor volume ale lui Mircea Eliade, nu ne-au căzut sub ochi decât vreo optzeci. Destule, în orice caz, ca să ne dăm seama de ecoul pe care l-au trezit descoperirile şi interpretările lui Mircea Eliade printre filosofi, orientalişti, etnografi şi istorici ai religiilor. Dacă ne-am gândit să spicuim pentru cititorii noştri câteva aprecieri asupra operei lui Mircea Eliade, am făcut-o în primul rând ca să împărtăşim românilor din pribegie una din acele victorii spirituale care nu supără pe nimeni pentru că sunt ale României întregi. Căci aşa cum scrie Albert-Marie Schmidt la începutul foiletonului său entuziast din *Réforme* (II, III, 1950), închinat cărţii *Le Mythe de l'Eternel Retour*, „*on ne saurait trop estimer, vanter, seconder les efforts de Mircea Eliade, le grand penseur roumain en exil, qui paie largement à la France les parcimonieux bienfaits du refuge qu'elle lui offre...*“ Acelaşi critic francez a consacrat de altfel lungi şi elogioase foiletoane fiecăreia din cărţile compatriotului nostru: „*Remarquable ouvrage, qui fait autorité auprès de tous les indianistes*“, scria în *Réforme* din 29 oct. 1948 despre *Techniques du Yoga*: „Le Traité d'Histoire des Religions *entraînera sans doute d'heureuses conséquences... l'imagination religieuse que M. E. comente avec génie...*“ (30 Avril 1949); „*Mircea Eliade, pour lequel nous éprouvons la plus affectueuse révérence... beau texte, admirable doctrine*“ (13 Oct., 1951, dând seama despre *Chamanisme*).

Din masa de comentarii, elogii şi adeziuni entuziaste, să detaşăm mai întâi câteva studii care se singularizează prin numărul considerabil de pagini. Prof. Laviosa-Zambotti consacră un studiu de 22 de pagini în *Revista di Scienze Preistoriche* (vol. IV, 1949) lui *Traité d'Histoire des Religions*. Cartea aceasta „*ocupă un loc de frunte în publicaţiile ultimilor zece ani*“ datorită „*obiectivităţii cercetării; bogăţiei informaţiei, profunzimii sale de gândire*“ etc., etc. Jean Daniélou, cunoscutul teolog şi filosof catolic, dedică teoriilor lui Mircea Eliade un întreg studiu din revista de filosofie americană *Thought* (sept. 1950), studiu pe care îl intitulează *The problem of Symbolism*. Pentru Jean Daniélou, problema simbolismului religios „*a fost tratată*

magistral de Mircea Eliade“. Giovanni Cavicchiolli publică în revista de filosofie *Valori* (ian.-feb. 1951) un studiu de 16 pagini: *L'eterne ritorno*, comentând întreaga operă a compatriotului nostru, dar în special *Le Mythe de l'Eternel Retour*. „*Opere capitale.. pune bazele unei filosofii a istoriei... singurul răspuns valabil dat de M. E. istoricismului... Între descoperirile lui Eliade şi Jung, cele ale lui Eliade sunt chiar mai importante...*“

Însuşi marele, ilustrul, bătrânul Benedetto Croce a dedicat două studii cărţii *Le Mythe de l'Eternel Retour* (în *Quaderni della Critica*, 1949, şi *Messagero* din 16 oct. 1949). Filosoful istoricismului nu putea lăsa necomentată o critică atât de radicală a propriei sale poziţii, dar mărturiseşte: „*Trebuie să laud imensa şi singura erudiţie a autorului, luciditatea expunerii şi argumentaţiei sale*“. Pentru filosoful spaniol, Eugenio d'Ors, *Le Mythe* marchează o dată în istoria gândirii contemporane; de aceea îi dedică patru articole în *Arriba*, unul din ele purtând următorul titlu entuziast: „*E vorba de o carte foarte importantă*“ (28 sept. 1949). „*O carte de aur*“, scrie emoţionat d'Ors. „*E atât de mare bogăţia ideilor pe care le conţine această carte, atât de mare noutatea ei, atât de extraordinar interesul, încât o dată terminat textul, nu poţi să nu te întorci la el.*“ Este probabil că Eugenio d'Ors a recitit-o de mai multe ori; ultimul articol pe care i-l dedică, intitulat *Del Mito*, este din 3 iunie 1951.

Pentru că răsfoim dosarul acestei cărţulii excepţionale, să mai plivim din atâtea şi atâtea elogii. Jean Hubaux, latinistul şi filosoful belgian, scrie: „*Ouvrage admirable et profond... Une originalité exceptionnelle... Le livre est si riche en faits concrets et en idées neuves qu'il faut lui souhaiter la plus large audience possible en notre milieu de siècle*“ (*La Face à Main*, Juin, 1950). „*On ne peut lire de livre dont l'actualité soit plus brillante...*“ (L. Ménard, *Les Temps Modernes*, Dec. 1950). Gonzague Truc dedică articolul său *Mentalité archaique et mentalité rationnelle* (*Epoque*, 4 nov. 1949) seriei „*des beaux travaux de Mircea Eliade*“. Achile Ouy, în *Mercure de France* (1 Oct. 1949) declară: „*Il serait vain de louer la vaste érudition de l'auteur. Son oeuvre se présente surtout comme une méditation sur la philosophie de l'histoire*“. „*Le remarquable ouvrage de Mircea Eliade*“ este subiectul foiletonului lui Michel Carrouges, *l'Homme contre l'Histoire* (*l'Aube*, 18 Juillet 1949). „*Cea mai importantă lucrare din ultimii zece ani*“, scrie puţin înainte de moarte fenomenologul Van der Leeuw (*Nederlands Theolologisch Tijdschrift*, IV, p. 114). „*M. Eliade soulève ici un problème important, dont il montre la dimension et qu'il aborde avec une documentation ethnologique abondante*“ (A. Dambuyant, *Journal de Psychologie*, 1949, pp. 366–368). „*L'auteur produit un dialogue magistral sur la liberté*“. (Ed. Pottier, *Etudes Nietzschennes*, Sept. 1949, pp. 72–74). „*L'Etude de l'ontologie archaique, telle que l'esquisse l'auteur, ne tendrait rien à moins qu'a renouveler les problèmes essentiels de la*

métaphysique. Cela seul devrait suffire à indiquer l'importance de ce petit Traité" (J. C. B., *Gazette des Lettres*, 6 Août 1949). „*Son originalité est son intérêt proviennent de ce que Mircea Eliade depasse le champ de la pensée occidentale pour réfléchir sur les conceptions des sociétés archaiques... On voit l'intérêt d'un ouvrage qui aborde un des problèmes essentiels de l'epoque*" (L. Beirnaert, *Etudes*, Nov. 1949, pp. 265–66). „*Cet ouvrage fondamental... En 250 pages M. Eliade trace un immense tableau de l'Homme devant sa destinée collective...*" (Pierre Mariel, *Le Lotus Bleu*, Oct. 1949, pp. 363–364). „*Ce petit livre du savant historien des religions prolonge sur un point précis les études de l'admirable manuel de mythologie comparée que l'auteur nous a donné sous le titre de* Traité d'Histoire des Religions" (Aimé Patri, *Paru*, nr. 53, 1949, pp. 110–111). Ar mai trebui să citäm şi alte texte, dar lipsa de spaţiu ne împiedică. Să amintim totuşi că până şi revista comunistă *La Pensée* s-a simţit obligată să discute textele din *Le Mythe* (Sept. 1951, pp. 127–30); ca să le respingă, evident, dar recunoscându-le totuşi valoarea: „*Rendons lui justice. Il y a là une analyse intéressante et en bonne partie valable de certaines conceptions archaiques*".

Despre *Traité d'Histoire des Religions,* un Jean Daniélou scrie că „*marque une date dans l'histoire de la science des religions*" *(Etudes,* 1949, pp. 421-22*);* René Dussaud, Membre de l'Institut, Directorul celebrei *Revue de l'Histoire des religions,* socoteşte că: „*il faut remercier M. Eliade d'avoir mis sa large science au service de nos études... l'oeuvre est solidement construite et sérieusement pensée, utilisant une profusion de documents bien choisis*" (*Syria,* 1950). „*On ne peut pas ne rendre hommage à tout la savoir rassemblé dans le livre de M. Eliade*" (M. Dambuyant, *Journal de Psychologie,* Mai, 1949). „*Un traité indispensable aux historiens des religions*" (Jean Filliozat, *Journal Asiatique,* 1950). „*L'ouvrage de M. E. est sans doute un des plus importants que l'on ait jusqu'à ce jour sur la question*" (Luc Guérin, *Paru,* 1949). „*Una conoscenza larghissima della letteratura storico-religiosa... Una squisita sensibilita religiosa... serve mirabilmente l'Eliade...*" scrie cea mai mare autoritate în materie, R. Pettazzoni, profesor de Istoria religiilor la Universitatea din Roma. „*Livre particulièrement* illuminant; *d'abord par l'extraordinaire étendue de son information*", comentează Marcel Brion în *Les Nouvelles Littéraires*. Cu puţin înainte de moarte, Ed. Mounier a închinat un lung articol în *Esprit* (1949): „*M. Eliade jette la dernière pelletée de terre sur cette série illusoire que l'on faisait comencer au* mana*, et par l'animisme, la magie, etc. finir au christianisme*". Madeleine Davy mărturiseşte în *Revue de la pensée juive* (1949): „*Oeuvre fondamentale sur le plan philosophique et religieux. C'est la première fois que paraît en France un exposé aussi complet des structures religieuses*". Profesorul Arthur Jeffery, de la Columbia University, scrie în *The Review of Religion* (1950): „*Autorul*

stăpâneşte o literatură enormă şi interpretează faptele expuse într-un mod clar, concis şi convingător..." În conferinţele sale de la Notre Dame, R. P. Michel Riquet a folosit exclusiv documentarea şi interpretarea acestui „*eminent spécialiste de l'ethnologie religieuse*" (*Le chrétien face aux athéisme*, V, 1950).

Imposibil de notat, chiar fragmentar, adeziunile obţinute de către *Techniques du Yoga*. Să amintim că, pentru indianişti ca J. Filliozat sau Et. Lamotte, cărţile lui M. E. „*sont de que nous possédons de mieux sur le sujet*". Sau, cum scrie M. M. Davy în *La Nef*: „*Rien n'a été dit sur ce sujet avec autant de savoir, d'érudition et de clarté... Ce livre renouvelle les questions...*" Cât priveşte ecourile despre *Le Chamanisme*, le vom înregistra cu alt prilej.

N-am vrea să încheiem aceste spicuiri din presa internaţională, fără câteva consideraţii asupra metodei de lucru a compatriotului nostru. Cred că avem dreptul să vedem în activitatea lui ştiinţifică şi filosofică un model pentru orice tânăr cercetător român. Mircea Eliade şi-a dedicat primii cinci ani petrecuţi la Paris aproape exclusiv activităţii ştiinţifice. Dar mi se pare că întrevedem în această activitate un plan: timp de trei ani, cursuri la Ecole des Hautes Etudes şi comunicări la societăţile savante (indianistică, istoria religiilor), apoi conferinţe în cercuri filosofice şi psihologice (Collège Philosophique, Cercle Jung, Etudes Carmélitaines), iar acum, în urmă, tot mai puţine conferinţe la Paris şi tot mai multe în străinătate (Italia, Elveţia, Suedia). Eliade a evitat dispersarea şi repetiţiile. A pornit de la câteva probleme precise de orientalistică (în speţă Yoga), a atacat apoi fenomenologia religioasă, propunând nu numai o nouă metodă, ci un nou *sistem* (care începe să fie accepat pretutindeni). Când „autoritatea" lui ştiinţifică a fost definitiv clădită prin *Traité* (trebuie să amintim, totuşi, că această autoritate fusese deja obţinută în 1936, cu *Yoga*, şi în 1938, cu Zalmoxis), Eliade a publicat senzaţionalul său eseu de filosofie a istoriei, *Le Mythe de l'Eternel Retour*. În sfârşit, acum câteva luni, a venit cu acea masivă monografie asupra şamanismului, prin care răstoarnă total problema „*originei experienţei mitice*". Cu alte cuvinte, utilizează ştiinţa istoric-religioasă pentru rezolvarea unei probleme de filosofia religiei şi, implicit, de teologie.

Opera lui Mircea Eliade ni se pare perfect construită: de la orientalistică şi etnologie, la istoria religiilor; utilizând apoi noul său sistem de a interpreta fenomenele religioase, se ridică la filosofia istoriei şi metafizică şi ne oferă o nouă interpretare a Mitului, a Istoriei şi a Omului arhaic; în sfârşit, sintetizând toate aceste rezultate şi interpretări, se apropie de problema finală a filosofiei religiei şi a teologiei: experienţa mistică...

Noi nu uităm, totuşi, că Mircea Eliade este înainte de toate un scriitor. Şi îndrăznim să-i punem întrebarea aceasta, rugându-l să ne răspundă chiar în paginile *Caetelor de Dor*: în ce măsură opera lui

ştiinţifică şi filosofică poate coexista cu creaţia literară? În ce măsură o sporeşte sau o sacrifică?

C. D. [12]

„CARTEA PRIBEGIEI“

Aşadar, exilul e pentru unii dintre exilaţi responsabilitate şi suferinţă. Pentru că în exil suferinţa apare ca expresie de *a fi*, iar responsabilitatea ca expresie de *a face*. Evident că sunt mulţi care se alătură acelui tărâm inautentic de a *avea*. Însă aceştia nu au nimic de a face cu statura exilului. De aceea focarul de tipăritură românească – e vorba de „Cartea Pribegiei“ – răspunde economiei spirituale a exilului, altfel decât *La vingt-cinquième heure*, ca să luăm un exemplu de întristată deosebire. „Cartea Pribegiei“ e suferinţă şi responsabilitate românească. *La vingt-cinquième heure* e o afacere. Afacerea pribegiei românești. Pentru că aşa se întâmplă lucrurile în lume – de 2000 de ani negustorii dau târcoale templului, pentru ca să-şi retrăiască prima izgonire. Şi niciodată mai mult decât în vremurile noua, negustorii n-au avut nostalgia templului. Altădată, cu mii de ani în urmă, ei intrau în templu ca negustori. Azi ei intră deghizaţi în preoţi. Ei desacralizează statutul precis al preotului. Ei nu mai vând, ci oficiază. Oficiază vânzând şi sub sutana lor de împrumut – cămaşa nefericită a Imposturii. Dar nu despre „afacerea pribegiei“, ci despre „Cartea Pribegiei“ însemn aici câteva gânduri.

Ca pe timpul acela de început şi lumină românească, timpul călugărilor din mănăstiri, al scribilor generoşi, al domnilor îngrijoraţi de pravile şi învăţături, al tuturor ce se osteneau să scoată – în vreme – lumina de sub obroc, „Cartea Pribegiei“ investeşte cuvântul cu o demnitate străbună – acea de a-l regăsi şi trimite în inima oamenilor. Tiparniţa aceasta care dă cuvântului ceea ce e al cuvântului, în sărăcie, în sacrificiu, în bucurie, în vrere de bine şi în exil, se situează într-un spaţiu spiritual românesc autentic. Şi lucrul acesta spune totul.

În plus, e foarte probabil ca Gutemberg să fi inventat tiparul în exil.

V. I. [13]

CRONICA POEZIEI A MURIT UN SFÂNT de VINTILĂ HORIA

Activitatea poetului Vintilă Horia era cunoscută şi apreciată în ţară unde, pe lângă publicarea câtorva plachete de versuri şi a unui roman, înfiinţase o revistă şi o colecţie literară: „Meşterul Manole“.

În aceeaşi colecţie pusă sub invocarea legendarului Meşter al Curţii de Argeş care, astăzi mai mult ca oricând, simbolizează biruinţa gândului românesc creator, Vintilă Horia a publicat acum doi ani, în

Argentina, o preţioasă *Antologie a poeţilor români în exil*, iar de curând în editura „Cartea Pribegiei“ din Buenos Aires, volumul *A murit un sfânt*, cu poeme scrise în ultimii zece ani. Cele trei cicluri ale cuprinsului: *Cântece din baroc*, *Balade lirice* şi *Austral*, dimpreună cu traducerile şi poemul dramatic *Torţa*, se situează la un nivel de calitate care face din apariţia cărţii *A murit un sfânt*, evenimentul literar românesc cel mai îmbucurător în acest început de an.

Soarta, care a risipit mii de români până în cele două Americi şi până-n Australia, a purtat pe rând paşii lui Vintilă Horia în Austria, unde a petrecut anii războiului, apoi în Italia şi acum în Argentina. Din această lărgire a orizontului geografic a rezultat şi o îmbogăţire a perspectivei lăuntrice, odată cu cristalizarea definitivă a sufletului „*fidel şi etern*“ al poetului, sub semnul amintirii supreme a ţării îndepărtate şi pierdute.

Acestea le aflăm din *Postfaţa la un deceniu personal* care deschide volumul de poeme şi în locul căreia îmi pare că ar fi fost mai nimerită o pagină simplu informativă. Cititorul s-ar fi lipsit, fără pagubă, cred, să ia cunoştinţă de condiţia exilatului modern, din laborioasa *lapalissadă* de la pag. 11-13, unde i se spune cu gravitate: „*Exilatul este egal cu un spânzurat şi cu un împuşcat, deoarece, întocmai acestora, este expulzat dintr-un mediu familiar, care se poate numi, cu aceeaşi valabilitate, Viaţa sau Patria*“. Nădăjduiesc că Vintilă Horia nu-mi va lua în nume de rău, dacă-i atrag atenţia asupra primejdiei de a se înduioşa literar de propria emoţie, – sinceritatea ei fiind, bineînţeles, indiscutabilă! – lăsându-se prins de acele „*stări sufleteşti, declanşate de un factor extern*“ (!), din care încearcă să se descurce împotmolindu-se de tot, cu o solemnitate pretenţioasă şi de un efect comic (despre „*lacrimile omului modern*“, pag. 8), ca şi acela provocat de lectura rândurilor citate mai înainte. Socotesc, iarăşi, că nu-i este îngăduit unui cărturar şi poet subţire, oricâte „*răscruci de meridiane şi paralele*“ ar fi cutreierat, să scrie pe româneşte, că „*omenirea întreagă... avea să schimbe de culoare şi de gust*“. Această supărătoare apucătură de-a... mlădia limba răsucind-o în feluri luate din limbi străine, dar nepotrivite felului românesc de a spune, mă surprinde mai ales la un scriitor a cărui producţie poetică dovedeşte un gust sigur în alegerea şi potrivirea cuvintelor. Mă şi grăbesc de aceea să ajung la poemele lui Vintilă Horia, convins că cititorul lor îşi va fi schimbat, ca şi mine, impresia neplăcută – (iar nu: va fi schimbat de impresie!) – lăsată de lectura postfeţei.

Amintirea nostalgică, bolnavă de dorul de-acasă, înfăşoară ca o culoare afectivă peisagiile streine pe care le străbate poetul, filtrându-i senzaţiile şi compunându-le într-o priveliştе personală, ca în aceste strofe scrise sub cerul Umbriei:

Bate-un vânt, ca un glas, cu miros de câmpie,
Trece-o fată pe drum cu un cântec străin,
Nu sunt beat de seara de mai, nici de vin,

Ci de dragostea ta, Românie.

Anii între noi au crescut ca un zid,
Chipul tău e o lună pe ape, o uitare;
Cine a-nchis fereastra pe care
Către tine nu mai pot s-o deschid?

E vântul în crengi sau un glas cunoscut?
Cine mă chiamă de peste şes?
E braţul tău, frate, sau un vârf de cipres
Înfipt în deal ca o spadă-ntr-un scut?

Stai o clipă şi-ascultă cum curg
Vocile inimii din spre Ţară-n spre mine.
În linişte cad, fluturând pe coline,
Frunzele roşii ale altui amurg.

Câteva versuri îi sunt uneori de ajuns lui Vintilă Horia, ca să creeze o stare sau o prezenţă lirică de neuitat, cu un răsunet lăuntric prelung şi muzical ca de pildă acest distih:

Cum a căzut noaptea ca o ploaie!
O aud cum cântă peste frunzele line.

Sau, ca începutul poemului care a dat şi titlul cărţii:

A murit un sfânt undeva.
Lumea spune că e floarea de tei
Care miroase aşa.

Aici vorbele se apropie cu o sfială parcă pioasă de înţelesuri, neîncumetându-se să le numească ori măcar să le atingă, ca să nu le divulge. E poate cea mai emoţionantă şi mai pură întâlnire cu poezia, din toată cartea. Dar e ca o prinsoare pe care poetul o pierde, din nefericire, şi odată cu el cititorul, fiindcă numaidecât după versurile citate şi până la ultimul, am impresia nu numai a unei scăderi de nivel, dar a unei căderi totale şi a pieririi harului din primele versuri: o cădere dintr-un aer îngeresc într-unul desfermecat, lumesc. Mai sunt, negreşit, versuri remarcabile, ca acelea evocatoare ale „*lumii lunatice*“, dar suava inspiraţie de la început se schimbă, în restul poemului, în „*dolce stil*“ autoimitat cu preţiozitate meşteşugărească (rimă repetată în interiorul versului al treilea din ultima terţină). În definitiv, *A murit un sfânt* e poemul unei ratări, în planul cel mai intim, autobiografic, al poetului. Nu fac o indiscreţie repetând ceea ce el însuşi spune clar în prefaţă: că trecând în 1938 prin Assisi „*ezitasem o clipă între a mă întoarce acasă şi a* rămâne acolo pentru totdeauna“ (sublinierea e în text). Fiecare din noi poartă în suflet un călugăr mort, – e o vorbă a lui Nae Ionescu, pe care o ştiu de la Emil Cioran. Smulgându-se din ezitare, Vintilă Horia a luat „*calea uşoară a întoarcerii*“, alegând – mai târziu, în 1945, când s-a întors în Valea Umbriei şi după ce-l auzise cântat la orgă, de un preot franciscan, în basilica San Damiano – „Trăiască Regele“, cu toate celelalte trăiri pe care le implică acest simbol: „*familia şi patria, prietenii şi peisagiile*

începuturilor mele de om“ (pag. 8). *A murit un sfânt* mi se pare, pe toate planurile – Vintilă Horia mă va înţelege –, consecinţa acelei alegeri. E omenesc, dar atât de omeneşte trist!

Întrebarea dacă ce a fost, putea fi altfel de cum a fost, cred că e fără sens; ca şi aceea despre soarta poemului dacă autorul lui, în loc să fi luat „*calea uşoară a întoarcerii*“, ar fi rămas lângă basilica Sfântului Francisc, unde i se descoperea brusc „*o nouă perspectivă a vieţii*“, făcându-l să înţeleagă „*lucruri pe care zbuciumata mea trăire bucureşteană mi le ascunsese sub un văl de plăcută înşelăciune*“. Poemul rămâne ceea ce am spus că mi se pare a fi.

Dar cel puţin o dată, ruptura de nivel pe care o semnalam în *A murit un sfânt* nu se mai produce şi poezia *Botez* e de o continuitate fără cusur a inspiraţiei. Un sentiment feeric al creaţiei şi al înfrăţirii cuvântătoarelor cu necuvântătoarele, într-o blândă familiaritate, face din această poezie una din cele mai frumoase pe care le-am citit în româneşte:

Migdalii s-au aprins ca nişte lampioane
În seara albastră a măslinilor.
Ce nume să-mi dau printre flori, printre fiare,
Botezătorule, Sfinte Ioane?

Să mă chem frunză sunt prea bătrân.
Să mă chem lup, sunt încă prea crud.
O rază de soare mă bate pe umăr:
– A venit seara, culcă-te-n fân.

Ca un rug de mure în blânda lucernă
Adorm printre greierii care se deşteaptă.
Soarele se scufundă oftând în amurg
Ca într-o pernă.

Steaua vorbeşte prin semne cu floarea din pom:
– Cine e trupul din iarbă?
Floarea răspunde în şoaptă, printre petale:
– E un om! E un om!

Apoi cade-n somn, înclinându-se agale
Şi visează cu spaimă că o culeg.

Până şi *Crăciun la Assisi* mi se pare, după *Botez*, anecdotic şi totuşi, numai poemul acesta ar fi de ajuns ca să întemeieze reputaţia unui poet. Dar vă las să-l citiţi şi recitiţi singuri, dimpreună cu enigmatica *Mezalianţă*, – poezia cea mai transcendentă din întregul volum – cu admirabila *Teama* şi alte câteva poezii de antologie: *Între astrele pure şi pajiştea mută*, *Pan bătrânul*; *Mâinile*, *Sonet la o statuie*, *Requiem pentru Ion Pillat*, strania şi obsedant-bacoviană *În parcul de la Torino*, *Culorile tăcerii* şi câteva traduceri remarcabile: mai ales cele două din Supervielle, una din Weinheber şi extraordinara *Floarea de aer* de Gabriel Mistral. Enumerare limitativă, pentru uzul

unei antologii personale, căreia i-aş adăoga neapărat unele strofe răzleţe, în care jocul subtil al corespondenţelor dintre plastic şi sufletesc creează, peste curgerea timpului măsurat în zilele anilor, fără timpul lucrului frumos:

Lacul e lin ca o lungă tăcere,
Apele zac peste culmea din fund,
Peste cerul întors, peste norul rotund.
Vântul în frunze e doar o părere.
Unde îşi taie pasărea zborul?
Pe sticla de apă sau pe zarea adâncă?
Sunt aici, pe marginea aspră de stâncă
Şi îmi sparg numai chipul din fund cu piciorul,
Sau cerul e jos, ca o cupă întinsă
De mâna minunii spre apa de sus?
(*Cântecul celui din urmă*)

Trec fete brune pe sub arcul porţii
Cu paşi sunând prin anii care nu-s
Decât un drum ştiut către apus
Bătut de mersul fără timp al morţii.
(*La San Pancrazio*)

Valea Umbriei trece spre toamnă
Ca o limbă de ceas spre minutele serii.
Vântul gol printre frunze-şi înseamnă
Drumul de mâine..
. (*Final estiv*)

Ceaţă-n amurg. Vârfuri de deal
Singure tremură-n frig până departe.
Numai soarele umblă, pe celălalt mal,
Cu flacăra-n jos ca o torţă de moarte
(*Superga*)

Deseori, un singur vers închide, în conturu-i limitat, esenţa inepuizabilă a unui întreg poem. Ce bucuros ar fi fost Ion Pillat, el care a scris atâtea admirabile „*poeme într-un vers*“, să citească unele ca acestea, cu nimic mai prejos:

Închisă-n verde, liniştea-i de brad,
Sau: *Ca un ceas nevăzut bate-un glas de secure.*
Şi: *De pe umeri, ca o mantie, trupul greu s-a desprins*

Unui cititor care-şi găseşte în lectură, a poeziei mai ales, suprema voluptate, îi va fi îngăduit să citeze şi versuri sau chiar, uneori, mai puţin decât versuri întregi: simple notaţii – nici măcar lirice! – a căror misterioasă claritate, tocmai din cauza preciziei aproape minuţioase

devine turburătoare şi emoţionantă până la lacrimi. (Îmi amintesc aici vorba lui Cocteau: „*Le mot qui me fait pleurer c'est le mot juste*“).

De ce tresar neliniştit, cu o teamă ca de ceva ineluctabil, citind această simplă constatare:

Numai o oră, numai o clipă mai desparte
Mustul de vin.
(*Octombrie în valea Umbriei*)

Sau de ce mă umple de o tristeţă a pustiului şi zădărniciei vieţii, inocenta armonie imitativă:

Inutil, inutil, fluieră mierla.
(*Doi îngeri*)

Şi de ce mă încântă, cu sentimentul unei intimităţi feerice, discriminarea, în aparenţă gratuită:

Nu e frig, ci iarnă.
(*În parcul de la Torino*)

Fireşte, în contextul poemelor, versurile citate răspund unor aşteptări, vin la locul lor, pregătind altele şi duc mai departe ecouri; altfel spus, se justifică şi deci „se explică“, fiindcă servesc la ceva. Dar prezenţa lor autonomă de ostroave dăinuind nemişcate şi după ce şi-au îndeplinit scopul mi se pare cu neputinţă de explicat. Mister al poesiei!

Mihai NICULESCU

AU COMMENCEMENT ÉTAIT LA FIN

O carte simplă fără „literatură“ şi mai ales fără orgoliu. Scriitoarea povesteşte ceea ce s-a întâmplat cu ea, cu ţara, cu lumea. Şi deodată – după trecerea prin birouri, pe străzi, în închisori, în munţi – eroina acestor întâmplări ajunge la *hotare*. Limite-ultime, unde viaţa trebuie să se transforme în altceva: în libertate sau în moarte. Dar:

„*Les routes qui ménent aux passages clandestins de frontières sont faites d'une boue et d'une terre spéciales qui ne peuvent connaître et comprendre que les seuls initiés*“.

Cartea doamnei Adriana Georgescu-Cosmovici este deci o „iniţiere“. Dar cine nu recunoaşte, aici, unica religie valabilă: iubirea de neam şi de adevărul său, precum şi singurul locaş de sfinţenie: munţii, apele şi câmpiile de la noi?!

De aceea se poate vorbi de o valoare „în sine“ a cărţii. Desigur că altele ne vor fi criticile de judecată. Nu document politic, nu carte de propagandă pentru apusuri adormite (pe când îndurerate turme de oameni robesc în Est) şi nu literatură, ci *autenticitate*, în ceea ce semnifică ea: identitatea dintre vorbă şi port, trăirea ca atare a unui adevăr. Iar la autoarea română, orice vorbă, orice gest, orice trăire, sunt resfrângeri pe cerul esenţelor de om şi pe câmpul unde de-a pururea se va petrece istoria de libertate a omului: Ţara Românească.

Iar acest *Naționalism Transcendental* ne-a vorbit pentru întâia oară, aici în exil, de aceea ce este și vrea neamul nostru. Căci pentru întîia oară cineva scrie cu dreptul aceluia care n-are pe cuget laşităţi şi minciuni, fapte şi trăiri silnice, faţă de neom, faţă de omul din el, faţă de istoria lui. D-na Adriana Georgescu e o scriitoare fără *„mauvaise conscience"* şi de aceea este o scriitoare autentică.

La-nceput a fost sfârşitul, e parcă un înfricoşat verset din biblie; dintr-o biblie ce începe cu Vremea Apocalipsului abătută peste întinsul României şi unde suferă, într-o frăţească unire, şi inocenţii şi vinovaţii. Faptul că mai sunt însă fiinţe care, în tot timpul acestor nopţi de chin şi beznă, au păstrat luciditatea celor ce se întâmplă, precum şi tăria de a striga credinţa lor în lumină ne face să sperăm că sfârşitul Apocalipsului nu va întârzia. Căci şi „Cuvântul" elementar şi suferind, se întrevede acum, ca în creaţia acestei scriitoare de talent.

C. A. [14]

OBSCURITATEA ARTEI ABSTRACTE

Notă ocazională şi filosofică la expoziţia pictorilor Damian şi Ionescu-Şoimu de la Paris, din noiembrie 1951.

1. Din punct de vedere pur plastic, se poate accepta *„reprezentarea obiectului artistic ca puritate de forme"*.

Triunghiurile, romburile sau cilindri proiectaţi pur şi simplu pe pânză, fără nici o pretenţie de semnificare, „reprezintă" moduri de expresie plastică şi aparent, artă. Aparent numai, deoarece obiectul redat este în fapt o *sufocare a obiectivului*, şi pe care pictorul este tentat a lua-o ca o „abstractizare a obiectului", ceea ce nu-i acelaşi lucru. Obscuritatea plastică începe în acest moment; căci, o compoziţie care nu are absolut nimic hermetic – totul este clar în câmpul unei pânze de linii aproape totdeauna geometric – ne este reprezentat ca pictură, în timp ce ea nu este decât *decoraţie*. Admirabilă sau nu, linia stilizată nu trimite „privirea" la „înţelegerea transcendentală" (se va vedea mai jos ce înseamnă aceasta), ci o reţine la reprezentarea ca atare. Plastic deci, culoarea şi compoziţia spusă „abstractă", deşi vrea să realizeze *„optic ideea sau gândirea"* (Van Doesburg), nu realizează nici măcar pictura pur şi simplu ca mod de neliniştire personală în vederea unui univers propriu şi *altfel*.

De aici uşurinţa de a copia şi a fabrica „stiluri". În faţa unei compoziţii abstracte, orice vizitator îşi descoperă talente de meşteşugar, ce nu are nimic de-a face cu talentul. În zadar spune Malevitch: *„n-am inventat nimic; ci doar am trăit în mine însumi şi în ea,* noaptea *în care am întrevăzut noul* obiect, *pe care l-am numit* suprematie. *Aceasta s-a exprimat pe o suprafaţă neagră ce reprezenta un pătrat"*; limitele talentului (ca o intuire a *„obiectului din noapte"*)

sunt şi acelea ale înşelării. Stilizarea nu reprezintă, în cadrul decorativ, nici un destin. Ci doar îndemânare. Câteva linii şi dreptunghiuri de Mondrian, trase cu rigla şi colorate cu priceperea orcărui şcolar, pot implica desigur o întreagă carieră artistică (experienţa „Cezanne", trăirea unei mistici sau teosofii personale etc.), dar nu împiedică pe nimeni, pe „elevi" mai ales să suprime acestea pentru a trece direct de la tipografie sau desen liniar la „arta abstractă". Desigur că nu este cazul pictorilor români cari sunt situaţi în artistic, prin lunga lor experienţă de la Bucureşti şi Paris. Doar pentru cei ce nu-i cunosc personal, talentul şi înşelăciunea fac una-acolo pe pânză. De aici „obscuritatea" ce ţine intrinsec de obiectul plastic (e decoraţie? e artă? nu vrea să spuie ceva? sau semnifică o lume?), şi nu de nepregătirea celui ce priveşte.

2) Ni s-ar putea spune că analiza filosofică nu are ce căuta într-un domeniu ce-şi are legile sale proprii de înţelegere. De fapt am avertizat: nota aceasta este pur filosofică şi nu are pretenţia de a face „critică plastică" (în sensul de „cronică picturală"). Totuşi există o legitimitate a analizei întreprinse în mod schematic, aici; şi anume faptul că „a filosofa" înseamnă, înainte de crearea unei „viziuni asupra lumei", surprinderea omului descoperitor de lucruri – obiecte firești, nefireşti etc. – şi, de asemeni, a omului existând într-o structură sau alta de existenţă. Deci, filosofia fiind o metodă, îşi poate permite de a analiza şi a înţelege obiectul şi lumea plastică. În zadar vor striga pictorii că filosoful nu este pictor; cercetarea unei antologii („adevărul" plastic aici) este obiectul filosofiei, oriunde şi oricare ar fi această antologie.

Mai mult încă, pictorii înşişi îşi îngăduie explicaţii filosofice. Ei au spus, cu „luciditate" că abstracţiunea este ideea colorată sau gândirea trasă cu rigla. Paul Klee (în Ueber die moderne Kunst) spunea că *„pictorul este un filosof"*; în sensul precis de a se îndoi de „unicitatea" lumii date, ca singura „exactă" pe planul privirii plastice. Şi îşi rezerva dreptul de a crea o alta. Această îndoială, mai mult decât carteziană, ajungea la ruperea familiarităţii dintre ochi şi peisaj, la *„punerea lumii cotidiene între paranteze"*, pe scurt la *„reducerea fenomenologică"*.

Este, aici, primul pas din descrierea lumii; dar şi ultimul. Căci pictorul-filosofant nu înţelege că desconsiderarea obişnuinţii zilnice de a vedea obiectele nu înseamnă *nimicirea* acelor obiecte. Ceea ce pierd prin reducere, este culoarea şi semnificaţia comună, nu însă tăria antologică a lor, *darea lor în privire*. Pictor-filosof, da, însă cu condiţia ca obiectul să-ţi apară esenţial – în adevărul său plastic, şi pe care o revelează talentul (trăirea ca atare). Aceasta înseamnă că s-a ajuns la *esenţa obiectului*, sau a obiectului esenţial al lumii plastice, dezbărat de culori şi de compoziţii banale. Esenţa este deci un *plus de obiectivitate*; deci *o mai adâncă şi eficace concretizare a lumii.* Pictorii – chiar şi cei români – ar putea să ştie că „iluzia" lumii este de fapt o lipsă de revelare a fundamentului şi obiectiv a miezului ei de

semnificare antologică. Este deci rolul creatorilor de a aduce obiectivitatea şi concretul, şi nu a le dispreţui sub motiv că sunt „iluzie" sau „anecdotă".

Astfel „abstracţiunea", este ajungerea la esenţă, ca obiect în sine. Pictorul ia deci „*conştiinţă de esenţa lumii*" (obiectului), şi nu rupe „ideea" de „copie", ca un platonician, de altfel decadent. Adânciţi în sofisme, pictorii abstracţi îşi permit să vorbească de o „*lume lipsită de obiect*". (Malevitsch: Die Gegenstandlose Welt); ca şi cum conceptul de lume poate fi înţeles fără *iruperea* în lumina ei, a firescului-din-fire, firescul-ca-atare. Aşa se explică „obscuritatea" tabloului abstract, unde lumea, ca fond de culoare revelatorie (cum este cazul admirabilului alb-gălbui de Ionescu-Şoimu) *nu vrea obiecte*, refuzându-se la fiinţarea lor. Rezultatul, acea sarabandă de romburi, trase cu linia, în tuş roşu sau negru, trecând de la stânga spre dreapta, ca o revistă de music-hall. Dar, deşi desenul este corect, – nimic din puterea artei (adică acea „*conştiinţă a esenţei plastice a obiectului*" şi care este „*înţelegerea transcendentală*"), nu intervine; rămânem în decorativ, adică în reprezentarea datului cotidian. Vrând să scape de „banal" şi de „concret", pictorul abstract recade în fadul lumii moarte (obiecte nimicite de prejudecăţi şi complectamente inautentice), fără prestigiul lumii ce le-a fiinţat cândva, (căci de această lume a „abstractizat-o pictorul-filosof"). Căci unde este „sensul sacru" al triunghiului pitagorician sau „splendoarea matematică" a cutărui poligon? Lumea mistică sau geometrică au fost pierdute, rămân doar fosilele pe care le copiază generaţia de azi a acelor ce văd „abstract" lumea. Asistăm deci la o moarte a creaţiei prin obscuritatea înţelegerii. „Noua geneză", de care vorbea P. Klee, este de fapt lipsa unei idei făcută culoare şi începând lumea.

La acestea, adăugând tristeţea mea personală, de a constata, în evoluţia pictorilor români, o îndreptare spre nesemnificaţie (căci unde sunt „sărbătorile" acelui roşu genetic, cum îl numea un prieten comun, sărbători de moarte şi de nemurire din tablourile lui Ionescu?).

Văd că, de fapt, mi-ar fi fost imposibil să scriu o „cronică picturală"; pentru aceasta mi-ar fi trebuit, în afară de pregătirea „erudită" în artă, picturi adevărate, iar nu decoraţii, ele însele fără noimă.

C. A.

A MURIT UN POET

A murit de curând în ţară, după ce fusese târât prin mau multe închisori, Constant Tonegaru. Nu era un poet mare. Era însă un poet în felul lui de a lua viaţa în răspăr, de a-i da un sens, atunci când trebuia, de a renunţa la ea atunci când era bântuit de o întâlnire ce-l apropia de

moarte. Nu era un poet mare. Însă de la Lautréamont încoace, va trebui să se ţină seama oricând de picătura de sânge a intelectualului. Pentru ca să nu mai pomenim de sângele poeţilor, care e sânge de aur. Constant Tonegaru moare înainte de împlinirea lui reală. Moartea lui e un asasinat, aşa cum asasinată e însăşi poezia acolo unde libertatea a devenit păcatul originar al unui regim.

Am în faţa mea *Plantaţii*-le lui, premiate de Fundaţiile Regale în 1945. Nu ştiu unde să mă opresc, la care poem să mă opresc. Să rămân la *Căţeii Pământului.*

CĂŢEII PĂMÂNTULUI

Necontenit, necontenit cu lovituri mărunte
săpaţi adânc spinarea voastră să asude
sub rădăcinile stejarilor de peste frunte
ce asudă în vârfuri seve crude.

Fraţi de verigă, unde ne este tinereţea firavă?
răsădită în bezne, pe nesimţite ca o oaste
deznădejdea urcă prin lujerul ei veştejit de otravă
ce ni se prelinge în picături de smoală pe coaste.

Când pe lespezi mucegăite se târâie seara,
armate, alte armate de şoareci fioroase
în tainiţi mai negre decât secara
ne rod lanţurile şi ultimele oase.

În fiecare seară din câte au mai rămas
ca un talaz cumplit în turn suie guzganii
odată cu rugina către ceas
să ronţăie lăncile din panoplii şi anii.

Voi săpaţi, săpaţi adânc în noapte
să se audă căţeii pământului lătrând
şi-n botul lor murdar de lapte
s-azvârliţi de pe cazmale Luna fumegând.

E poate singurul poem pe care îl primesc. Ceea ce primesc însă sigur e îndurerarea mea pentru moartea poetului. Îl văd pierind într-un Bucureşti scufundat în impersonal şi pieirea lui mă înfioară. Pentru că atunci când li se ia oamenilor şi libertatea de a muri, degradarea condiţiei omeneşti e fără margini. Şi fără marginile sunt acum în această capitală a impersonalului şi a durerii.

V.I.

BIBLIOGRAFIE

E. M. CIORAN. *L'OCCIDENT ET LE SENS DE LA FATALITÉ* în *Combat* din 8 noiembrie 1951. Redacția literară a ziarului *Combat*, în momentul când a prezentat ultima carte a lui Albert Camus *L'homme révolté*, a găsit de cuviință să publice – ca o replică a tezelor exprimate de scriitorul francez – câteva texte revelatoare de E. M. Cioran. Și de aici autorul acelui prețios *Précis de Décomposition* e prezent într-un stil care îi e propriu și cu o gândire, de data aceasta, îndreptată mai mult spre filosofia istoriei. Aceeași dezolare amară, aceeași vestire de apocalips și în aceste pagini recente ale lui E. M. Cioran: „*L'Occident a épuisé ses clartés. Ahuri par sa déchéance, frappé de stérilité et dans l'attente d'imbéciles futurs qui se mettront des siècles à se dégrossir, à faire démarrer un autre monde, il se traîne vers un autre âge d'idéaux à rebours, d'utopies noires*".

ALEXANDRU BUSUIOCEANU. *CUERPO CORTES DIVINAMENTE TRISTE* în *El Pajaro de paja – Carta Circular de la Poesia*. Într-o revistă de poezie în care îl regăsim alături de Eugenio d'Ors, d. Alexandru Busuioceanu publică poemul pe care îl reproducem în întregime:

OCTUBRE 1951 – MADRID

Puro espectaculo de Hombre
cuerpo cortés divinamente triste
flor de pensamiento y de nervio
sueno es tu carne segun la quimica celeste
onda tu flanco y seminal la ira
de dragon profunde de tu sexo

En la duracion de luz viviendo
tu sueno el color toma de tus ojos
la verdad no penetra en la pupila
y en el fondo de tu mirada te separas
del amor y herida y canto en que has nacido

Tu soledad aspira a la condicion perfecta:
desnudo un dios sobre la nube antica
Tu dolor humo sin memoria
Mas leve la ceniza que la sombra
cuando quemeda en un instante tu belleza

ALEXANDRU BUSUIOCEANU. *RETRATO SIN FIGURA* în *„Platero"-verso y prosa,* Cadiz, Marzo 1951. Totdeauna alături de cei mai de seamă poeți spanioli, d Alexandru Busuioceanu continuă să exprime o sensibilitate particulară, în care

vibrația poetică e susținută și de conștiința unui poet care știe ce este și cum este poezia modernă.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU. *EL LIBRO ABIERTO* în *Deucalion, Noviembre, 1951.* Un minunat prolog al unei cărți de poezie care e în curs de apariție și pe care îl reproducem în întregime:

En aquel tiempo el fruto de sonar sin noche
hacia las mananas y sus alas
Ardia mi estrella Mi suerte gravitaba
y un oraculo habia en cada signo en cada piedra

De tanto albor en ojos abiertos
se oscurecia la cima de los dias
Lo escuchaba todo Todo hablada
y en silencio cada cosa nacia en su palabra

Ya no estaba en ninguna parte
Uncs se habian ido Ya llenaban otros
el hueco que dejamos en la sombra
Daba el corazon la medianoche
Y lo sabia:iba a llegar demasiado tarde

Pero yo no hablaba para mi Ni para otros o vosotros
Qué lejos la palabra, del oidol
Yo solo andaba solo mi camino
Y el tiempo, de la mano con vosotros y conmigo

Algunos aman las volutas altas
la nube guerreando con la rosa y el azul del viento
Andar me basta Mi palabra es mi vida
Y todo es exacto aqui Yo y vosotros

SEVER POP. LA DIALECTOLOGIE – APERÇU HISTORIQUE ET MÉTHODES D'ENQUÊTES LINGUISTIQUES, 2 vol. 1400 pag. Louvain. Operă monumentală de erudiție care face cinste culturii românești și dă dimensiunii universitare un tâlc precis.

EMIL TURDEANU. FAUX ARGUMENTS D'UNE BIOGRAPHIE în *Revue des études slaves – T. XXII – 1946.* Specialiștilor, studiul d-lui Turdeanu le aduce concluziile și documentarea extrem de bogată într-o problemă îndelung dezbătută. Cititorilor, de orice natură, li se prezintă un admirabil exemplu de metodă științifică de lucru, unde se cere – în afară de onestitate – o solidă cunoaștere a subiectului, nelăsând astfel nimic la întâmplarea stilului și a vagului. În plus, discernarea adevărului de neadevăr, capătă o valoare existențială, dacă ne dăm seama că dl. Turdeanu a încercat să stabilească istoricitatea exactă a vieții unui om. De aceea recomandăm această carte, deoarece sperăm că intelectualii români vor găsi ceea ce ne-a pasionat și pe noi: o metodă de a gândi și de a scrie, acolo unde alții au falsificat adevărul.

EMIL TURDEANU. LE LIVRE GREC EN RUSSIE: L'apport des presses de Moldavie et de Valachie *(1682-1725) – T. XXVI – 1950.* Sforţarea d-lui Turdeanu de a dovedi Occidentului că micile provincii dunărene au jucat un rol civilizatoriu în estul „barbar", e încă o dată realizată cu acest studiu. Extragem concluzia care ne onorează: *„Au moment où l'usage des textes grecs était compromis en Russie et semblait voué à la disparition, les presses de Jassy et de Bucarest, animées par la puissante personnalité du patriarche Dosithée de Jérusalem, repondent leurs publications dans le monde orthodoxe et provoquent à Moscou, entre 1685 et 1700, un courant de traduction assez remarquable" (pg. 87).*

EMIL TURDEANU. LE MOINE GABRIEL DU MONASTERE DE NEAMTU (1424-1447) – T. XXVII – 1951. Împletind exactitudinea ştiinţifică cu dragostea de ţară şi de trecutul ei, dl Turdeanu expune lumii intelectuale din Apus, adevărul asupra dezvoltării literaturii slave din Valahia şi din Moldova. Şi dă un exemplu în persoana călugărului Gabriel de la mănăstirea Neamţului, care a îmbogăţit fondul primitiv al mănăstirilor venit din Bulgaria, Grecia şi Muntele Athos, punând astfel baza unei epoci de înflorire, epoca lui Ştefan-cel-Mare. Tradiţiei acesteia literare, timide şi eroice, îi datorăm noi acum, în mare parte, ortografia şi caligrafia naţională.

DESTIN, Numărul 2 Madrid, Octombrie 1951. Revista se menţine pe un plan, pentru care toate cuvintele de bine redactorilor şi colaboratorilor ei. În acest număr: George Uscătescu, Carl Schmitt, I. D. Coterlan, Aurel Răuţă, C. L. Popovici, Grigore Nandriş, Vintilă Horia şi Pamfil Şeicaru. O contribuţie de seamă sunt îndeosebi paginile d-lui Grigore Nandriş. *Din Cernăuţii lui Eminescu.*

J. N. MANZATTI. ÎŢI MAI ADUCI AMINTE, DOAMNĂ. Editura „Cartea Pribegiei", Buenos Aires 1951-187 pag. Cartea dlui J. N. Manzatti este o carte a Bucureştiului, a amintirii în care puterea de evocare este excepţională. Din prefaţa semnată de d. Mircea Eliade, citâm aceste pagini semnificative, care fixează şi mai bine „mesajul" acesta românesc de aleasă calitate: *„Cândva, când voi îmbătrâni, voi încerca poate să-mi scriu amintirile, şi fără îndoială că te voi regăsi atunci de nenumărate ori. Deocamdată aştept cu nerăbdare apariţia volumului care te va consacra ca scriitor, alături de puţinii autori «humorişti români». Ştiu prea bine, că după succesele pe care le-ai cunoscut cu muzica şi romanţele tale, cu invenţia lui Gâgă şi nenumăratele pagini de humor pe care le-ai redactat la «Vremea»şi la «Gluma», apariţia în volum a ultimilor tale creaţii literare n-ar trebui să constituie, pentru tine, un «eveniment». Dar acest volum nu va avea, cel puţin la prima lui ediţie, vitrină la librăria «Cartea Românească», ci va apare în Argentina şi va circula numai printre refugiaţi. De aceea el ne va fi mai scump decât toate celelalte cărţi pe care le vei tipări în ţară. Şi pentru el, îţi rămânem mai recunoscători decât pentru tot ce ne-ai dăruit până în aceşti trişti ani ai pribegiei; căci scrisul tău de astăzi ne este mai necesar ca altă dată, iar faptul că nevoile şi durerile n-au izbutit să-ţi sece izvorul fanteziei şi humorului, întăreşte, în fiecare din noi, credinţa în rezistenţa spirituală a neamului nostru. Reînvaţă-ne să râdem româneşte – Nellu Mânzatu – ca să putem aştepta neclintiţi ceasul întoarcerii acasă.*

TOADER IORAŞ: SFINŢIITORII DE ICOANE - roman. Editura „Cartea Pribegiei", Buenos Aires, 1951. 270 pag. Un roman de un scriitor român care şi-a

descoperit vocaţia în exil. Pagini de realism care vor să amintească de Rebreanu şi care nu ajung decât până la Agârbiceanu, deşi substanţa epică e înnoită prin tema şi teza romanului.

LE TEMPS DE LA POESIE, No. 5. Această revistă de poezie, care apare în condiţii excepţionale la Paris şi care e scoasă de tipograful artist Gui Lévis-Mano, el însuşi poet real, face loc în acest număr, alături de Jules Supervielle, Armen Tarpinian sau Octavio Paz, unui compatriot al nostru atât de puţin cunoscut în cercurile româneşti: e vorba de pictorul Vărbănescu. Pe Vărbănescu l-am întâlnit pentru prima oară în *Confluences*, unde scria pagini interesante despre arta lui pe care o slujeşte atât de minunat. În *Le Temps de la Poésie* găsim reproduse câteva desene de ale pictorului la *Les chants du Maldoror*–Vărbănescu e la locul lui în preajma lui Lautréamont şi lucrul acesta spune multe despre arta lui.

L'AGE DU CINEMA – numéro spécial surréaliste, Novembre 1951. Această excelentă revistă, a cărei orientare se îndreaptă de obicei spre evidenţierea permanenţelor suprarealismului în cinematograf, publică un număr închinat exclusiv suprarealismului, din care nu lipsesc nici André Breton, nici Benjamin Péret, nici Man Lay sau Jean Ferry. O semnalăm însă pentru că există şi o colaborare a Grupului suprarealist Român (*Malombra cerne l'Amour absolu*), în care recunoaştem pe aceşti doi autentici suprarealişti, care sunt Gherasim Luca şi D. Trost, care au reuşit să scape de urgia unui regim pentru care suprarealismul e o criză de lèse-higienă artistică.

LA REVUE DE CULTURE EUROPEENNE, nr. 1 et nr. 2. O revistă care-şi propune să dea o ţinută europeană valorilor româneşti. Colaboratori: Louis Barral, F. Taillez, Mircea Eliade, Claudiu Isopescu etc. Preocuparea aceasta e vrednică de laudă, deşi uneori, după cum se ştie, bunele sentimente nu ajung pentru a face literatură. Aşa de pildă, când se prezintă conştiinţei europene, Eminescu ca un *„Musset moldave"*, eroarea este mai mult decât primejdioasă. Pentru că, în definitiv, Eminescu este – dacă trebuie să rămânem în comparativ – un *„Hölderlin molduve.* Şi de la Musset la Hölderlin e o prăpastie, care defineşte riscurile înseşi ale poeziei.

ÎNDREPTAR – noiembrie 1951 *şi decembrie* 1951. Revista continuă să rămână la nivelul ei ridicat, datorită unor colaboratori ca d-nii G.Racoveanu, Octavian Bârlea sau Mircea Eliade, al cărui articol *Cum se face o cultură* a stârnit o seamă de discuţii în presa exilului. De semnalat apoi locul pe care revista l-a acordat poeziei, consacrându-i o pagină întreagă, unde s-au întâlnit Aron Cotruş cu Victor Buescu şi Nicolae Novac. În acelaşi număr, un articol în franţuzeşte, binevenit, de F. Taillez, întitulat *Un peuple né chrétien.*

INŞIR'TE MĂRGĂRITE nr. 4 – Octombrie-Decembrie 1951. Număr bogat, bine susţinut de colaborarea d-lor Mircea Eliade, Al. Busuioceanu, Eugen Relgis, Ştefan Baciu, I. G. Dumitriu, J. N. Manzatti, Ştefan Ion Gheorghe. Revista aceasta aduce contribuţii reale literaturii româneşti în pribegie, iar osteneala şi entuziasmul redactorilor ei merită toate cuvintele de bine.

CALENDARUL „SOLIA" 1952. Publicat de Episcopia Ortodoxă din America, acest calendar face un serviciu real Românilor americani. În plus găsim în el un articol interesant al d-lui D. C. Amzăr, întitulat *Mic Catehism al Românului ortodox* precum şi o *Rugăciune* a poetului Aron Cotruş.

ROMÂNIA MUNCITOARE – REVISTĂ SOCIALĂ ŞI POLITICĂ A SINDICALIŞTILOR ÎN EXIL, anul I, *nr. 1, ianuarie 1952*. Singura revistă muncitorească română care apare în pribegie se datoreşte luptătorului socialist – luptător real şi mare – Eftimie Gherman. *România Muncitoare* apare pentru a pregăti *„acea reînviere a mişcării muncitoreşti, ce s-a format în jurul blajinului I. C. Frimu"*. Se ştie că ziarul cu acelaşi nume a apărut exact acum o jumătate de veac. Dl. Eftimie Gherman continuă această tradiţie a luptei pentru dreptate şi demnitate socială, pe care regimul comunist a întrerupt-o şi zdrobit-o azi în România. În *„cuvântul de început"* al revistei găsim aceste cuvinte pline de înţelepciune, care fixează şi orientarea acestei preţioase publicaţii: *„Pentru a înlătura orice confuzie şi pregăti o adevărată renaştere a mişcării muncitoreşti libere din ţară, noi cei din pribegie, ne vom strădui, în paginile modestei noastre publicaţii, să strângem laolaltă, fără nici un spirit sectar, pe toţi acei ce vor să pună temelie nouă României Muncitoare, României de mâine"*.

VERS – noiembrie-decembrie 1951. Singura revistă de literatură care apare în Statele Unite e condusă de d. Nicolae Novac. În acest număr colaborează d-nii: Vasile Posteucă, Flaviu Popan, Pamfil Şeicaru, N. S. Govora şi Aurel D. Bugariu.

I. CHIVA. *ST. VIATRE, EVOLUTION D'UN VILLAGE DE SOLOGNE DEPUIS 1938 în Le Mois d'Ethnographie française – Mai-Juin* 1951. Un studiu sociologic, scris cu multă seriozitate şi competenţă, care aminteşte de şcoala de la Bucureşti, nu aceea a d-lui D. Gusti, ci aceea, mai puţin şcoală, însă mai reală, a d-lui Stahl.

*ÎNSEMNĂRI, No.*1 – *noiembrie* 1951, *Buenos Aires.* O revistă îngrijită, frumos prezentată, condusă de d. Radu Ghenea. În articolul program al revistei *Cine suntem şi ce vrem* găsim această precizare mai mult decât semnificativă: *„Suntem împotriva oricărei dictaturi, de stânga sau de dreapta"*.

FĂCLIA, Anul IV. no. 67, 1 *februarie* 1952. De semnalat articolul d-lui N. I. Herescu, întitulat *Habeam animam. „Dreptul fiecărei fiinţe omeneşti* – scrie dl N. I. Herescu – *de a avea propriul său suflet, acesta trebuie să devină noul cuvânt de ordine, care să mâne la luptă pe apărătorii libertăţii. Este noua lozincă a rezistenţei împotriva tiraniei"*.

VESTITORUL – decembrie 1951-*ianuarie* 1952. Publică, nesemnată, ca toate articolele – de ce? – o *„cronică literară a anului* 1951".

BIBLIOTECA ROMÂNĂ DIN FREIBURG a publicat cu prilejul sărbătorilor Crăciunului şi a Anului Nou o culegere de colinde, care au fost atât de bine venite într-o vreme când lipsa unor astfel de texte se face simţită în toate păturile pribegiei.

CREDINŢA – Foaia bisericii ortodoxe române, no. 2-3, *decembrie 1951.* publicaţie bisericească în care găsim adesea foarte potrivite culegeri de texte din clasicii români, precum şi figuri din trecutul românesc. În numărul acesta o prezentare a lui Iordache Golescu.

AMERICA. Nr. 89, 6 *noiembrie 1951.* Numărul acesta publică un poem al d-lui I. G. Dimitriu, desprins din volumul *Letopiseţ de veacuri,* pe care îl reproducem în întregime: Se chiamă *Horia:*

S-a dat poruncă să se strângă natul
Gătit în straie ca de sărbătoare,
Că ungurii au astăzi o zi mare
Olahilor le sfârtecă 'mpăratul,
Ce moartea şi-o priveşte-n nepăsare.

Pe jos, prin rânduri de ostaşi coboară
Măreţ, ca un stejar dintr-o dumbravă
Acel ce-o să se-nveşmânte-n slavă
Şi pentru libertate o să moară.

Un grof citeşte vina dintr-o carte,
Norodul poartă-n ochi nemulţumire...
Cu meşteşug şi parte lângă parte.

Îi frânge roata trupul în scrâşnire...
Vuieşte-n munţi şi codri, hăt departe!
Că jertfa-i pentru veac, bunăvestire.

CAETE DE DOR

METAFIZICĂ ŞI POEZIE

6

PARIS

REDACTORI: VIRGIL IERUNCA ŞI CONSTANTIN AMĂRIUŢEI

MIRCEA VULCĂNESCU

DESPRE SPIRITUL ROMÂNESC [15]

Textul acesta vede lumina zilei – ziua comuniunii cu ceilalţi – pentru prima oară. Un text inedit de Mircea Vulcănescu. Şi încă un text de filosofie românească. Se putea oare bucurie mai mare pentru paginile Caetelor de Dor? *Mircea Vulcănescu, filosof pentru care refuzul afişului devenise înţelepciune, a scris foarte puţin. E însă limpede că un singur studiu al acestui filosof autentic din Isvoare de filosofie preţuieşte tot atât cât şi strădaniile toate ale gândirii româneşti de a-şi făuri o expresie în filosofie. Aceasta nu însemnează că nu s-a gândit în româneşte sau pre româneşte. De la Neagoe Basarab şi Dimitrie Cantemir până la Vasile Pârvan sau Nae Ionescu, gândirea românească a fost mereu vie. Încercare de a surprinde un tâlc al lumii româneşti care să însemne cucerirea metafizică unui* limbaj *şi dezvăluirea unui* adevăr *românesc n-a început însă decât în vremea din urmă cu Constantin Noica şi Mircea Vulcănescu. Două inteligenţe care se completează, care îşi răspund. Noica, în rigoarea lui muzicală de a răstălmăci sensuri, nu putea să nu se întâlnească, pe drumul aceleiaşi voinţe româneşti, cu Mircea Vulcănescu, filosoful clipelor de prielnicie care răsplătea din plin economia expresiei prin adâncimea spuselor.*

Caetele de Dor *sunt astăzi în sărbătoare. Într-o vreme în care cuvântul şi gândul românesc sunt la strâmtoare istorică, norocul de vorbe noi al unui text de Mircea Vulcănescu e mare şi e deplin.*

Virgil IERUNCA

La o privire generală, spiritul nostru pare că nu şi-a găsit încă mijloacele de expresie şi împăcare. N-a desfundat încă izvoarele de creaţie ale vieţii. Nu stăpâneşte realitatea: nici în conţinut şi adâncime, nici formal prin organizare. Nu domină natura nici extern în instituţii ştiinţific organizate, nici interior în înfrânarea pasiunilor şi instinctelor. Simţurile sunt ademenite de o mare labilitate a existenţei, instinctele înrăite în conflictele minore, neproductive. În stat şi societate nu-şi vede obiectivitatea proprie, ci probe zilnice de insuficienţă.

Unde începe reflexie, ea suspendă responsabilitatea existenţială, *die Urthesis* în termenul lui Husserl. Ideile şi conceptele sunt trăite şi simţite estetic: ca ceva „interesant", „original", iar mediul lor e discuţia, mai mult sau mai puţin înflăcărată sau cel mult eseul. Nu au greutatea *îndatoririi,* decât pentru unii amatori, care-şi jertfesc viaţa pentru idee cam tot aşa precum se jertfesc alţii pentru femei.

Categoriile existenţiale şi cele spirituale nu se suprapun deci. În cultură intervine o saturaţie timpurie, mulţumindu-ne cu fragmente. Un amestec neizbutit de

raţionalism şi sentimentalism, în care umanul nu e conceput faustic şi nici mistic, şi tot astfel toate trăirile primordiale ale existenţi: Logos, Idee, Dumnezeu, Destin, Bine....

În acest mod este privit de obicei spiritul nostru şi acestei perspective nu i se poate nega o anumită îndreptăţire. Dar, privite mai adânc, lucrurile devin altfel.

Privit din afară, sar în ochi contradicţii ciudate: *„popor între două lumi"* spun scriitorii apuseni şi nu ştiu unde să ne plaseze, chiar când ne privesc cu simpatie şi ne recunosc talentele şi *„charmul"* (Romier). Ce ne lipseşte însă? Răspunsul e diferit, după concepţiile culturii filosofice ale fiecăruia: timp pentru dezvoltare, spirit creator, seriozitate morală etc.

Noi înşine ne criticăm groaznic şi suntem nemulţumiţi, fără însă să pierdem un anumit sentiment de superioritate, care persistă oricât l-am înăbuşi. Cum am fi putut altfel asimila atâtea influenţe străine şi de ce ne par unii apuseni copilăroşi, iar alţi vecini mărginiţi?

Orice ar deveni în cursul vieţii şi oricât de scurtă înflorire ar avea, spiritul nostru posedă o inteligenţă pură, incoruptibilă. Dezvoltată negativ sau insuficient, ea duce fatal la un pseudo-idealism, intelectualist şi abstract, sau un scepticism captios, dar rareori la cinism sau utopie insană.

Ce înfăţişare ia această ciudată distanţă în concepţia şi suportarea vieţii, cu înclinare spre o totală imersiune în absolutul clipei prezente printr-un sentimentalism covârşitor, azi din multe motive deficient ca mod de realizare, dar de nebănuite resurse într-o existenţă excedentară a cărei legătură cu cel mai adânc motiv din filosofia lui Kierkegaard, Nietzsche şi Heidegger (*die Ewigkeit des Augenblickes, der stille Mittag, Augenblick und jetzt*) este într-un anumit sens incontestabilă. În ce raport stă uşurateca noastră lipsă de grijă (*insouciance,* Tibal* cf. *die Sorge* la Heidegger), de o antemporalitate aproape antică, cum ar spune Splenger, tocmai cu lumea pragmatică, faustică şi avar-egoistă (M. Beck) a Europei moderne? În treacăt: un vechi hellen n-ar ezita nici o clipă să denumească civilizaţia modernă drept „barbară", cu toate înaltele ei creaţii.

De lumea apusului european ne despart, în multe privinţe, prăpastii. Mă refer la Europa căreia Nietzsche voia să-i redea prin cea mai erotică vivisecţie morală, curăţenia şi împăcarea conştiinţei, roasă până la rădăcini de nihilism.

Ethosul nostru nu este împovărat nici de fariseismul moralist (Kant), căci cea mai mare parte din minciunile noastre sunt mai adevărate decât multe din „adevărurile" apusene, în tot cazul mai sincere. Nici de egoismul lor avar: noi risipim cu uşurinţă egală avutul şi viaţa; iar celebrul *„Wille zur Macht"* nu ne va poseda niciodată până la hybris.

În trăirea valorilor, spiritul românesc arată o mare nemijlocire şi o impresionabilitate, care îl duce la situaţii paradoxale: clarviziune, disparare şi totuşi incorigibila conştiinţă a unei reale superiorităţi faţă de multe alte spirite naţionale; nefiind însă just înţeleasă această superioritate răstălmăcită sau negată facil, măreşte confuzia şi îndoielile de propriile noastre calităţi.

Pe jumătate străini azi, şi sceptici faţă de aşezămintele externe ale vieţii, nu ajungem totuşi la tensiunea ascetică faţă de realitate sau în duşmănie cu munca, pe care n-o simţim nici ca blestemul biblic şi nici ca *„Banausie"* ca vechii greci; lenevia pe care

---

* *Essay d'une psychologie du Peuple Roumain*, *Revue Bleue*, Paris, 1933.

vor să ne-o atribuie radical unele capete supra isteţe, nu e organică, ci rezultanta unor complexe deficienţe ale stilului nostru actual de viaţă, cum vom vedea la un studiu serios al structurii existenţei româneşti. Că nu suntem ceea ce numesc unii teoreticieni nordici *„Leistungsmenschen"* (L. F. Klauss), o cedăm bucuros: idealul vieţii *„Domnului din San Francisco"* al lui Ivan Bunin nu ne atrage. Nietzsche ştia de la greci că nu este posibilă o adevărată cultură fără răgaz şi contemplaţie*. E drept însă că nu am luat destul acont din răgazul creaţiei viitoare. În fond, noi integrăm şi munca ritmului organic omenesc al vieţii, nu maniei exhibiţioniste a recordurilor americăneşti, ţinând deci mai mult de structura ethosului apusean.

Studiul sistematic al trăirii valorilor noastre, în special sub raportul coeficienţilor ontici ai structurilor axilogice, ne dovedeşte un fel specific de simţire spontană, pură şi totală, corespunzătoare abandonării de sine, în demonia „Eroticului"de ex.. Tot de aici provine jocul şi uşurinţa până la înfruntarea lejeră a morţii: *l'étonnate facilité à finir avec la vie* (Tibal). Influenţa Apusului ne-a turburat deocamdată şi ne-a făcut nesiguri, dar ne vom reveni treptat pe măsura eşuării concepţiilor obiective. Centrul adevărat al ethosului nostru este undeva *dincoace* de Bine şi Răul faustic raţional al Europei moderne, fără să depăşească însă fundamentul Logosului platonic şi creştin de la temelia culturii europene, cum fac, de exemplu, ruşii, care n-au trăit încă *„Humanul"* ca centrală categorie a obiectivităţii tragice a spiritului.

„Omenia", valoarea centrală şi echilibrul vital al ethosului nostru ilustrează foarte exemplar toată complexitatea situaţiei spirituale, în sens larg: un studiu competent şi aprofundat va trebui să împrăştie energic toate trivializările concepţiilor naive şi parţiale (*„a da omului ce e al omului !"*).

Omenia presupune în primul rând incoruptibilitatea raţiunii, cel mai înalt dar al omului, în ciuda tuturor misticilor. Esenţa ei nu se poate surprinde în conţinuturi parţiale, etice, sociale sau ideologice, ci numai din raportul total al spiritului faţă de totalitatea existenţei; presupune apoi simţul graniţelor tragice esenţiale ale vieţii (*Grenzsituationen,* Jaspers) şi amestecul de strălucire, grandoare şi caducitate sau nemernicie proprie fiinţei umane.

Ethosul nostru este irezistibil uman, nu umanitarist; Umanul poate deveni, în anumite împrejurări, direct opus umanitarismului prin simţul prăpăstiilor, a ireparabilului şi a situaţiilor liminale din existenţă, precum şi a coruptibilităţii fundamentale, *„penitus insita humani generi"*. Orice ideologie care încearcă să nege sau să ignore aceşti factori ai vieţii omeneşti *„muşcă în granit "* spune Max Scheler. Inteligenţa, privirea noastră în lume, e prea trează, spre a se lăsa multă vreme înşelată de teorii ideologice; nici umanitarism, dar nici nihilismul ridicul spengglerian al cultului forţei, neuman şi pervers. Simţul realului e prea puternic pentru exagerările supreme. Pentru învingerea corupţiei, liberalismului actual, va trebui să mobilizăm alte motive creatoare proprii firii noastre.

În acest Ethos se întâlnesc toate coordonatele existenţii. Deocamdată este total dezorientat şi acoperit de amestecuri străine şi de împrumutul ultimului secol, menţinându-se în mari deficienţe. Noile prefaceri istorice îi vor ajuta să-şi regăsească forma sa adevărată.

---

* Jenseits von Gut und Böse 58... Die moderne, lärmande Zeitauskaufende auf sich stolze, dummstelze Arbeitsamkeit...

În rezumat şi cu formulări mai teoretice, spiritul nostru s-ar putea descrie astfel: un fel specific de realism, cu momente de realism, cu momente magice şi romantice, formând totuşi o unitate reală, *sui generis*. Ethos uman tragic, de un eroism resemnat şi minor deocamdată, în existenţa zilnică. Puternic geniu al inimii azi fărămiţat în sentimentalism, din cauze determinate. Uşuratec din sinceritate şi o anumită adâncime în simţul vieţii. Poate chiar în sensul lui Nietzsche: *die Liebe zum Schein ist tiefer als die Liebe zur Wahrheit*.

Spre deosebire de apusul european, o mare eroare de hybris. De aceea nu poate lua peste măsură în serios aparatul obiectiv al vieţii, fie el însuşi statul, noul moloch, care ameninţă să înghită viitorul culturii. Prin el însuşi, spiritul nostru nu ar fi ajuns niciodată la o criză cauzată de revolta lucrurilor împotriva omului, ca cea actuală (Scheler).

Un astfel de spirit şi ethos nu putea face mare lucru în istoria ultimelor secole, fiindcă nu posedă nici una din marile contradicţii ale Europei moderne; s-ar putea afirma că am rămas, într-un anumit sens, antici.

Cu cât evoluţia ultimă descoperă marile lipsuri ale sufletului „faustic", cu atât vom fi siliţi să înţelegem şi să aprofundăm slăbiciunile noastre de azi. Dacă n-am avea repulsie faţă de paradoxe, am putea spune: tocmai în slăbiciunile noastre de până acum stau virtuţile necesare viitorului, pe care Apusul se pare că le va plăti scump. Astfel de afirmaţii trebuiesc însă astfel fundate.

Va trebui solid şi sistematic dovedit cum în firea noastră zac posibilităţile unei mari şi noi sinteze de cultură şi soluţii proprii marilor probleme ale vieţii. În acest sens, ca o schiţă de tipologie ideală, vom încerca a preciza unele probleme, cum am făcut în rândurile de faţă, din analiza sistematică a factorilor culturii româneşti.

O distanţare metodică de vestul Europei şi o distrucţie aprofundată a ontologiei apusene, de la Platon până la Nietzsche, sunt principalele operaţii teoretice de care vom uza.

YVONNE ROSSIGNON:

(RUGĂCIUNE)

Doamne, cu ce sămânţă de spin,
cu ce buruiană ursuză
mi-ai semănat în primăvara asta ogorul?
Ce nume poartă rădăcina asta pocită
care mi-a otrăvit mieii râsului albi
şi şi-a înfiripat umbra între mine şi soare?
S-au întors berzele, au înflorit merii,
s-a înălţat până la brâu grâul.
Am trecut prin vremile învierii
cu ochii închişi, cu sufletul gol de cântec.
De unde a coborât în mine
tăcerea asta de cer prăbuşit, de agonie durută?
De pe ce cruce, de pe care pisc al singurătăţii?
În labirintul deznădejdii mi-am rătăcit timpul
aşa cum în vânt îşi rătăcesc frunza copacii.
Nici un glas, nici o lumină spre care
să-mi întorc faţa. O pădure de piatră,
un pustiu îngheţat peste care nici corbii
nu-şi poartă umbra înceată a pândei.
Doamne dacă-i adevărată povestea
toiagului pe care l-ai fi făcut să-nflorească
în mâna lui Iosif, îndură-te!
Sunt o brazdă înţelenită, o creangă uscată.
Doamne, mi-ar ajunge o lacrimă...

CREPUSCUL

Soare, soare al ierbii noi
al cireşilor tălăzuiţi de vânt,
al mieilor în prima zi a luminii,
soare al fluturilor şi-al întoarcerii
păsărilor care-şi regăsesc cuibul;
soare tânăr al apelor descătuşate,
al morţilor cu pas lent şi ascuns
de rădăcină nouă în taina

umbrei care-i desparte de aurora,
numai în mine drumul tău s-a curmat.
Crepuscul definitiv al sfârşitului,
dalie desfoiată de respiraţia tăcerii,
de mâna obosită a amintirii.
Continui totuşi o viaţă iluzorie,
aşa cum supt pământ continuă
să crească părul morţilor. Toată
fantastica arhitectură a primăverii
se ridică pe temeliile renunţării.
Crepuscul durut în care cad clipe
şi zile fără număr, ca frunzele
istovite de lumină şi spasm.

COPILĂRIE PIERDUTĂ

Copilărie pierdută pe drumuri pustii, de cenuşă,
o boare de vânt te recheamă, un zmeu înălţat lângă soare.
Uşor baţi cu deget de mugur şi-aştepţi... Ce-aştepţi, oare?
umbră cu glas de lăstun prin zări şi lumini jucăuşă?

Copilărie desculţă pe lunci de amurguri cusute
cu steme de ulii de aur şi roşii chemare de mac,
din piatra cetăţii de piatră, pe cer de oţel se desfac
doar zvonuri de plâns şi durute

tăceri, doar ciuntite aripi care nu ştiu să zboare.
Prin ani mă îmbii şi prin vise cu foşnet de frunză căzută.
Pe braţe te port şi tu cânţi cu glas somnoros de lăută.
Dar câtă tăcere în mine şi toamne pustii sub picioare!...

AMINTIRE

Doamne, mâinile tale eu mi le-aduc aminte:
uneori mă cuprind ca două capace de scoică,
mâinile tale asemenea întunerecului dintâi
şi între ele mărgăritarul luminii, gândul, omul.

Doamne, mâinile tale eu mi le-aduc aminte:
mari şi domoale, plutind în spaţiile fără umbră
ale luminii dintâi: una întinderea, cealaltă 'nălţimea
şi între ele râvna omului de-a fi întinderea, înălţimea.

Doamne, mâinile tale eu mi le-aduc aminte,
mari şi singure plutind în oglinda primelor ape,
mâinile tale, singurătate a întâilor continente

care nu născociseră încă jucăriile vieţii, tristeţea morţii.
Şi între ele prima ţâşnire a chiparoşilor negri
în care şi azi stăruie beznele tale, neclintirea ta.

Doamne, mâinile tale eu mi le-aduc aminte:
blânde şi leneşe ca trezirea întâilor fiare.
Uneori mi le simt în preajmă, uneori îmi înfioară spinarea.
Alteori mi le simt în palme: îmi vine, atunci,
să-ţi repet gluma, să mă joc de-a facerea omului.

UMBRE... UMBRE ŞI TĂCERI

Umbre...
umbre şi tăceri
mor în azi
nasc din ieri.
Cum crengile lui april
nu se mai pot recunoaşte
în istovita durere
care-ncleştează pe cer
ultimul spasm al toamnei, nu mă mai recunosc
în gest
în privire
în glas.
De vreau să mă întâlnesc
cu mine
mă caut în timp
aşa cum vara îşi caută aurul
în somnul pământului,
în tăcerile morţilor.

VINTILĂ HORIA

LA CAPĂTUL LUPTEI

Numai viața, numai viața trece,
În timp ce noi rămânem
Țintuiți în univers
Ca niște planete fără stingere.

Pe orice parte a pământului
M-aș întoarce, trosnindu-mi
Oasele ostenite de timp,
Mă simt nemișcat și singur
În fața Celui-care-nu-clintește
Și a spațiului care curge
În chipeșul sânge al cronicilor.

O, Doamne, poate că asta
E singura descoperire
Care face să fie trăită.
Într-o zi vom rămâne
Dincolo de aventura pământului
Cu picioarele lopătând la infinit,
În timp ce viața se va depărta,
Fremătând în palida-i rotunjime,
Ca un frunziș de piersic tomnatec
Din care se va desprinde,
La fiecare vânt, câte o viață sătulă.
Neclintit, neclintit, întocmai
Eternei speranțe de care
Am consimțit o clipă să mă desfac.

Ce rost să aibă altfel
Setea mea da repaus,
Pasiunea mea de a învinge,
Adică de a ajunge, într-un fel,
La capătul luptei?
La capătul luptei...

Buenos-Aires
Martie 1952

VASILE ȚÂRĂ

RĂZMERIȚA

Când au plecat la început din sate
Nu bănuiau cuțitele cât li-s
De-apropiate pumnului deschis
Pentru bineț și pentru bucate.

Munții-și roteau în jurul lor colțunii
Și ceasul era liber și comun.
Un tulnic prevestea peste cătun
Urcarea nouă și târzie-a lunii.

Așa-și înconjurară craiul lor
Ca pe un ulm și îl priveau în gură
și vorba i-a fost psalm, i-a fost arsură
Și i-a fost negură și vin învingător.

Apoi crescu un vis și o prea grea
Patimă ce i-a cuprins în ghiară
O mie de oglinzi se frământară
Și-n toate, ea lucea și strălucea.

O mie de oglinzi sfârșiră-nvinse
În vinele lor strânse ca un bici
Se mâniară crunt pe venetici
Și sufletul le arse și le plânse.

Iar Horia își simți deodată în sine
O soartă grea și-naltă cât Vlădeasa
Atunci s-opriră ei și ne-nțeleasa
Vuire-a codrului nu le păru a bine.

Și ca să scape de-acest gând afund
Își ridicară ochii-n zări de-odată
Acol' arama lunii-n vârf de Detunată
Părea un paloș aspru strâns în pumn.

Pe-atunci dormeau în codri urşii suri
Şi ora era grea şi-elementară
Ci Horia a vorbit chemând afară
şi oameni şi istoria din păduri.

Ei şi-au simţit cuţitele cum bat
Ca inimile scoase-n mâini – şi grele
Au pregătit tăciuni pentru castele
Şi pentru evul hăituit ca un vânat.

Iar flacăra se-ntinse spre câmpie
În josul drumurilor de dogari
Şi era albă noaptea-n ceruri mari
Crescând pe-a munţilor statornicie.

CAIETELE SPANIOLE

JOE BOUSQUET. REALISMUL SĂU MAGIC. *

de Alexandru BUSUIOCEANU

În limitele sale extreme, actul de a poetiza se confundă cu cel de a gândi şi de a trăi. În cazuri foarte înalte – un Hölderlin, un Poe, un Gérard de Nerval, un Nietzsche – identitatea dintre a fi şi a poetiza e atât de absolută încât nici nu putem deosebi omul de creaţia sa. Actul de a gândi poetic apare ca o incandescenţă, în care omul se consumă în spirit ca într-o flacără. Puţină cenuşe e biografia sa. În alte cazuri – cel al lui Gauguin, de exemplu – limitele se topesc în aşa măsură încât nu mai are importanţă nici măcar materia artei. Nu ştim bine dacă Gauguin a fost pictor sau poet. Pentru că arta nu e materie, e spirit. Nu e nici formă, ci *act,* care converteşte materia şi forma în spirit.

Pe acest drum, nu raţional, ci iraţional, ajungem să întâlnim unul din spiritele cele mai incandescente care apar în literatura franceză din ultimul sfert de secol, Joë Bousquet. Cuvintele mele nu apreciază proporţii, ci condiţii. Opera lui Bousquet, puţin cunoscută şi încă mai puţin studiată, nu e uşor de situat în ierarhia valorilor contemporane. Dar identitatea ei cu viaţa poetului, şi aspectul acestei vieţi, redus aproape numai la actul de a gândi, evocă acele limite extreme care poartă semnul fatalităţii şi introduc în mistica cea mai zbuciumată a creaţiei. Se şi începe a se reconstitui istoria uimitoare a vieţii acestui om fără biografie. Discipoli şi prieteni – între ei, nume transcendente ale poeziei şi artei franceze de azi – îi culeg opera şi încep să comenteze gândirea lui ermetică, ale cărei chei duc totdeauna în poetic şi la limbajul mistic şi emoţional.

Omul n-a fost decât un mare mutilat de război. Un erou din primul război mondial. La douăzeci de ani, un glonţ în coloana vertebrală îi reteză pentru totdeauna integritatea trupului. Propriile lui cuvinte: „*Un om fulgerat, o stâncă, un copac*". Dar în cazul său putem parafraza pe Pascal: O stâncă gânditoare, sau, dacă vreţi un spirit care începe să-şi degajeze flacăra *după ce* s-a mineralizat ceea ce fusese fibră sau vegetal uman. Nu mai e un paradox să imaginăm energia ca o consecinţă a unei distrugeri; nici un abuz să considerăm spiritul ca rezultat al unui eveniment. Acel glonţ a fost evenimentul. Iar în gândirea lui Bousquet, evenimentul, faptul care se *întâmplă,* e principiul fiinţei, al conştiinţei, şi al moralei de a fi: „*Singura morală pe care o reţin* –

---

* Articolul a apărut întâi în spaniolă, în revista *Insula* de la Madrid, septembre 1951. Mi s-a părut util să-l traduc în româneşte, şi pentru a vorbi despre Bousquet în *Caete de Dor,* dar şi mai mult pentru coincidenţa dintre Epilogul articolului şi ideea lui Virgil Ierunca de a da în româneşte un ciclu de poeme ale lui Pierre Jean Jouve. Nu toate coincidenţele sunt simple întâmplări. Despre Pierre Jean Jouve va trebui să ne întoarcem să mai vorbim în *Caete de Dor.* Dar mai întâi, despre Joë Bousquet (A. B.).

scrie el – *este aceea care ne impune drept unic principiu de existență întreagă faptul care ni se întâmplă, oricare ar fi el; singur acest eveniment e real, și ne aparține să-i îndeplinim perfecția și strălucirea" (Confession spirituelle,* în *Journal de poètes, 1948)* Iar în alt loc, în termeni mai simpli, aceeași idee, care suprimă dialectic, orice suport rațional al conștiinței: *„Ideea despre mine o simt nutrindu-se din lucrurile care mi se întâmplă"* (cf. F. Alquié, în *Cahiers du Sud*, XXXII, 1950).

E greu de vorbit numai despre poezia lui Bousquet, când în spiritul său nu există limite între lucruri și ființă, între ființă și gândire, între gândire și realitate, aceasta însăși niciodată streină conștiinței. Totul e prezent în același act: a gândi, a vedea, a iubi – adică a trăi – adică a poetiza.

Într-o scriere de tinerețe, Bousquet încercase să definească acest mod de a simți existența, prin cuvântul „prezentism", înfășurând într-o aceeași matrice conceptul intemporal de „prezență" și filigrana lui în timp, adică *„ceea ce e prezent"*. Cuvânt slab, prin ambiția de a cuprinde totul, fără prevederea antitezelor inseparabile în actul însuși de a gândi, de a fi și de a trăi. Pentru că Bousquet avea să descopere în „prezență" „absența" avea să dedubleze înțelesul ființei în fenomene contrarii și identice, pe care el le numește „eu" și „celălalt", în aceeași persoană; avea să cunoască că actul de a trăi e evaziv, e o „îndepărtare" sau un „reflex" al propriei existențe; și că în chiar această îndepărtare, care e ca o sublimare a actului trăit, se manifestă unda continuă, aparență-disparență, a realității. *„Lumea* – va spune el *e reală, dar existența ei e un spectru care ia de mână gândurile noastre" (Le mal d'enfance).* Sau, cu o imagine care exprimă emoția aceleiași idei: *„Toate castelele sunt bântuite, tot ce vederea poate revedea, tot ce există, lâncezește în ideea că trebuie să existe și plânge cu vântul nocturn care acopere pământul cu stele" (Ibid).*

„Realul", „ființa", „adevărul" sunt cuvinte care se întorc ca o obsesie în scrierile lui Bousquet. Toată sforțarea gânditorului – și „gânditor", în limbagiul pe care îl întrebuințez, e tot una cu poet – e pentru a atinge aceste certitudini chinuitoare, care piere în clipa de a te apropria de ele și prind trup în îndepărtare și în absență. Ar fi inutilă încercarea de a pătrunde în gândirea lui Bousquet pe calea comună a rațiunii, infirmată de el în ceea ce putem numi ineficacitatea ei cristalină. Logica lui Bousquet nu e rațională, e un fel de refracție a gândirii, deviere a imaginii, care, prin chiar unghiul ei obtuz, face îndoielnic obiectul și iluzorie realitatea. Silogismul lui Bousquet, dacă pot să sintetizez, e o judecată *oblică* (oblicul atinge inima) și e un ascuțiș care pătrunde în spiritul și în propria sa carne: Fericirea (cuvintele nu sunt ale lui Bousquet, dar îl reflectează e absență de durere. Dar absența de durere nu e fericire – e *destin.* Și destinul, act, sau eveniment, sau adevăr care ne prefigurează și își ia realitatea în noi. Cu cuvintele unui prieten intim (René Nelli), familiar cu gândirea poetului, *„lumea care ne apare, evenimentele cu care suntem amestecați nu există decât în măsura în care ele se împlinesc în noi, se confundă cu noi și ne așteaptă". Ne așteaptă.* Rana, deci, exista *anterior.* Ea aștepta numai să se umple de durere. Bousquet spune limpede:„ *exista înainte de mine; eu m-am născut pentru a o încarna".* Citez încă o dată din René Nelli, care culege aceste cuvinte dintr-un caiet inedit al poetului și adaugă observații asupra speculațiilor și practicilor de magie ce pasionau într-o vreme grupul de prieteni de la Carcassonne, strânși în jurul lui Bousquet. Pe atunci, Bousquet frecventase idealismul magic al lui Novalis, era în mare comerț cu hermetismele și ocultismele lui Duns Scot și Corneliu Agrippa și coincidea cu esoterisme moderne, care își găseau o expresie în

anumite teorii surrealiste ale lui André Breton. Fructul acestor speculații și experimente avea să fie realismul magic al lui Bousquet și ideea sa despre Destin, care, în viziunea sa, apare ca o misterioasă dedublare a unei aceleiași imagini, turmentată între oglinzi schimbătoare și oculte: *În momente desperate* – scrie el într-o pagină de paroxism – *am simțit ceva necunoscut care urla în mine, și care ar urla de bucurie dacă eu aș putea muri de a-l auzi" (Il ne fait pas assez noir).* Iar în alt loc, în termeni mai abstracți, ideea aceleiași dedublări, reflectată cu neliniște pe un plan de mister ontologic: *„De multă vreme susțin că există două cunoașteri, dintre care una privește în sine însăși și vrea să anticipeze asupra existenței, pe când cealaltă se întoarce către lucruri și, cum am observat adeseori, face să alunece tot povârnișul a ceea ce este, către dorința ființei de a se întoarce la izvoarele sale" (Le mal d'enfance).*

E miraculos cum o astfel de cunoaștere, care își avea originea în durere și în aproape anihilarea ființei fizice, s-a putut înălța prin reflexiune până la seninătatea totală, până la iubire nelimitată și mistică – și în erotic și în social – până la ignorarea morții. Nu voi întârzia în meandrele nesfârșite ale gândirii poetului, în neliniștea lui de mister, deschisă totdeauna asupra unor bogății halucinante care își iau trup din obscuritate. Poezia lui Bousquet (aproape toată în proză) e o pădure mistică, în care, pentru a vedea, pătrunzi cu ochii închiși, dus de mână de cuvintele lui, care operează ca niște ființe sau ca niște filtruri magice de dezvăluire și delir de realitate. Imaginația lui, nutrită de o capacitate fără limite de invenție verbală, se dezvoltă în metamorfoze concrete, în fabule de idei, face din cuvinte mituri, le dă figură, le dăruiește conștiință și le încredințează misiuni care duc propoziția făurită din vocabule până la transcendența lucrurilor *„ce n-au nevoie de adevăr pentru a fi adevărate".*

În această mistică a limbajului, învăluitoare de la primul contact, stă cheia gândirii lui Bousquet și secretul figurii lui printre enigmele *iluminante"* ale poeticei sale. Întâlnirea lui, în anii săi din urmă, cu personalitatea intelectuală a lui Jean Paulhan și cu teoriile acestuia asupra limbajului poetic, a avut o influență decisivă asupra evoluției spiritului său și a dialecticei concrete a lumii sale de idei. Influență – trebuie să adaug – prin contrast; prin acea forță de atracție care, în câmpul ei magnetic, definește două spirite prin divergența lor și le situează pe linia giratorie a polurilor lor opuse. Pentru că nimic mai opus, în speculație, decât fenomenalismul cu nuanțe corosive și sceptice al unui Paulhan, reducând cuvântul la simplul simbol al unei *„gândiri dinainte de limbaj"* și realismul concret al lui Bousquet, care dă Verbului sens ontologic și aproape forța și realitatea ființei carnale. *„Cuvântul nu e nici eveniment nici lucru, ci simplu semn",* spune Paulhan în niște glose recente, dedicate anume lui Bousquet (*A l'Abeille d'hiver,* în *Cahiers du sud*). *„...Vreau să zic,* – adaugă el – *că (cuvântul) nu își e suficient sieși, nu valorează decât ca reprezentant al altui obiect și nu-și primește în cele din urmă existența decât din decizia cu care îi dăm cutare sau cutare sens: din conștiința pe care o luăm despre el".* Iar Bousquet, răspunzând de mai înainte, într-o carte cu mult anterioară, duce tema la celălalt pol, și accentul său e patetic în această replică anticipată: *„Unde am învățat eu* – spune el – *că cuvântul e forme cea mai înaltă a ființei? Mi s-a părut că adevărul acesta lua aerul încolțit al celor care se ascund înapoia a ceea ce spun... Cei mai mari poeți au cerut lecții de stil de la cei care, neavând bani, își păstrau chipul senin. Era o vreme când lumea se mulțumea cu aparența. Mâine, cuvintele de viață vor gâtui pe cei care le-au întrebuințat fără să se*

conformeze lor. Vreau să spun că existența unui om va fi otravă pentru sine dacă nu poate fi pentru sine cuvânt" (Le mal d'enfance).

Unde învățase Bousquet că cuvântul e forma cea mai înaltă a ființei? Învățase acest lucru din realismul lui Duns Scot, nu poate fi îndoială. Și el va încerca mai târziu, sau își va face iluzia că poate încerca – ne asigură cei care cunosc opera sa inedită – o conciliere între realismul venerabilului englez și teoriile lui Paulhan. Vană speranță, foarte vană. Pentru că Bousquet – ca să reduc lucrurile la ultima lor extremă – reprezenta esența însăși a iraționalismului poetic; în vreme ce Paulhan e exponentul unui raționalism fără concesii, al *spiritului de finețe* operând cu perfectul instrument cartesian, ascuțit și de scepticismul și ironia unui logician care nu disprețuește sofistica. Paulhan se va îndoi – în chiar glosele dedicate lui Bousquet – nu numai de realitatea în sine a limbajului, ci și în principiu, de validitatea gândirii. „*Pentru că* – spune el – *dacă e adevărat că o opinie nu se* susține *decât luându-și obscur sprijin din opinia opusă – astfel încât și una și alta* ajung a fi același lucru, *și că alegerea, care se face (asta mai degrabă decât aceea) atârnă de purul arbitrar – cu mai multă dreptate același arbitrar ne izbește de la primul contact și ne revoltă în orice fapt de limbaj (Ibid).* Acestui scepticism aprioric, care exclude orice probă de convingere, Bousquet îi opunea încrederea lui absolută, reducând ideea propriei sale ființe la actul pur în care realitatea sa, ea însăși, se manifestă „*ca un verb căruia (el) nu i-ar fi decât subiectul*" (fragment de *Jurnal*, în *Cahiers du Sud).*

Nu, concilierea nu era posibilă pe nici o cale speculativă. Pozițiile contrastau, nu numai în logică, ci transcendental, în rădăcina însăși a actului de a gândi. Bousquet va încerca o atenuare a acestui „*dezacord infinit*" numai prin ceea ce am numit refracție în gândirea lui, prin judecata lui *oblică,* a cărei rațiune indemonstrabilă stă în gândirea lui poetică. Realismul său, de esență mistică, își va refuza căile rațiunii, se va întoarce din ce în ce mai mult către ceea ce el însuși numea „*o morală a limbajului*" și va lua poziție nu față de forma, ci față de funcțiunea vocabulului și a modului său de a acționa în conștiință: „*Eu cat o claritate care să schimbe toate cuvintele*" – va spune el într-un Caiet – "*...un experiment poetic pentru a distruge toate probele*". Acest experiment se traduce prin conceptul său despre iubire, difuzat în orice act de a trăi (pentru el, identic cu actul de a gândi), în inepuizabila creație de mituri, care mișună în imaginația sa și în invenția lui verbală, și mai ales în actul magic al expresiei lui poetice care, născându-se din irațional e ca o transubstanțiere a realității prin cuvânt. În acest proces magic, în care cuvântul, Verb, ajunge să fie „*lucru de carne*", Bousquet operează ca un traumaturg, convins de virtutea miracolului. Mesagiul său ajunge să fie o bună vestire și tonul său ia atunci accentul mesianismului poetic: „*Voi avea cuvinte de piatră* – anunță el – *și cuvinte de ploaie și cuvinte de mireasmă. Fiecare trebuie să intre cu natura sa în credința mea, într-o ordine nouă, viața de mâine și ideea ei nouă de iubire*" *(Le mal d'enfance).* Și judecata oblică continuă în aceeași ascensiune, până la suprem – identitatea Verbului, Ființei, Adevărului – pentru ca, apoi, să se întoarcă dintr-o dată, să atingă umanul, și să străpungă într-o aceeași mișcare de săgeată, inima: „*...Deodată, surprins* – va spune el, într-o tresărire bruscă, – *mi-am dat seama că vorbisem despre adevăr, crezând că vorbeam despre mine*" (*Ibid.*).

EPILOG.

Din această epocă, a cuvântului „*lucru de carne*" și a primului entusiasm al lui Bousquet pentru personalitatea lui Jean Paulhan, datează o pagină a sa, unde credința lui

în realitatea verbului poetic inventează expresia strigătoare de *materialism al cuvântului (Traduit du silence,* 1939*).* Acest „materialism" (să se înțeleagă bine: realitatea metafizică transubstanțiată în concretul carnal al cuvântului", îl proclama în ceea ce el numea *„marile opere poetice ale ultimilor cincisprezece ani"*, și care, în ideea lui, erau, anume:*„toată opera lui Eluard, aproape toată opera lui Jouve și alte câteva, între care aceea a lui Supervielle".*

Eluard, Supervielle, s-au spus multe asupra lor și opera unuia ca și a celuilalt și-a predat poate secretele majore. Dar vreau să subliniez numele lui Pierre Jean Jouve, pentru că mi se pare că timpul lucrează în favoarea lui. Unii gândesc acest lucru de pe acum, mâine îl vor gândi toți: Pierre Jean Jouve e azi vocea cea mai înaltă în poezia franceză. Și poate spun puțin. Dacă limbajul poetic are realitatea și cuvântul e formă de viață superioară reflexului său în obiect, dacă creația unui limbaj nou poate fi figură și speranță de umanitate și de adevăruri noi, atunci, între doi sau trei poeți ai epocii noastre, Pierre Jean Jouve e Poezia. Și termin cu această tangentă, care nu e o tangentă decât în aparență. Aș fi putut intitula acest articol: *Introducere la Pierre Jean Jouve.*

N. CARANICA

O, STEAUA... [16]

O, steaua mării dacă ne-ar vorbi
Adâncul lumii de s-ar luminare!
Ne-ar arde bucuria şi-am orbi
Sub cer cumplit de semne flaminare.

Veghiaţi fecioare! Conteniţi durerilor!
Şi al timpului tumult să tacă rogu-l
Că vine strălucind Alesul merilor
Al nouei bogăţii Marele Mogul

Nu mă-ntrebaţi ce vreu; nu ştiu nici eu
Chelălăiesc prelung în limbi de îngeri
Pe-oriunde trec noptatec, ca un zeu
Descarc peste cetăţi furtuni de plângeri.

O, pentru clopotul din mări extaze
Cu lacrimi vor spăla cerul Parisului
Să-şi plimbe pură cozile-i de raze
Pasărea mea, pasărea Paradisului.

Dar nici un pas mai mult. 'Napoi din prag.
Nu-i timpul să vă las adeverinţa
M-afund în noaptea lumii ca un mag
Să-i distilez, fanatic, suferinţa.

Hrăni-voi mâine gloatele cu lotuşi?
Pentru-nsetaţi ghicescu-mi o menire?
– Vanitas vanitatum!... – Totuşi, totuşi...
– Dormi ca un prunc, plăpândă omenire!

Un glas implor din inima tăcerilor
Un cânt suprem ca orgile-ndurării
Cu Domnul merilor, fătul durerilor,
Cu pasărea din rai, cu steaua mării.

UN VÂNT [17]

Un vânt mă bate iar
De noapte-mi dă de ştire
Un vânt mă bate iar
Un vânt din nesfârşire.

Un vânt cu glas de om
Pe şapte scări coboară
Mai tare ca un rom
Mă-mbată, mă doboară

– Ah, curge sumbrul Nord
Pe planta mea plăpândă
Eu tremur tot, mă-ncord,
Habotnic stau la pândă.

Să fug şi-acum? Mai sorb
De vânt o-nghiţitură
Sub cer, sub cerul orb
Vă cânt cu moartea-n gură.

ŞTEFAN BACIU

INVOCAŢIE [18]

În toate limbile, omul tace pe pământ,
Straniu călător venit de pe-o altă stea,
În călătorie de afaceri, pierzând avionul de întoarcere,
Numai pianele, tunurile şi tobele cântă neîntrerupt
Pianele pământului, tunurile infernului, tobele vântului,
Concert simfonic al frăţiei universale,
În numele tatălui, al fiului, dar nu al sfântului duh.

Îngeri paralitici, veniţi cu paraşutele din norii artificiali,
Îngeri cu monoclu, cu bastoane şi umbrele de soare,
Consultând ultimele ediţii ale celor din urmă dicţionare,
Caută să descifreze acest universal esperanto al tăcerii:
Tovu-Bahou, păsărească, academie de oratori surdo-muţi,
Constructori de turnuri babel, absolvenţi ai
Academiilor de cutremure de pământ
Vin cu lămpi de buzunar cu becuri negre
Scriind pe-un cer negru un nou alfabet Morse,
– Şcoală de dactilografi ai grabei fără termen:

SOS, SOS, SOS – cu o singură literă –
Mane, Tekel, Phares,
Numărat, cântărit, împărţit,
toţi au uitat tabla înmulţirii,
Toate balanţele cu talerele găurite –
Numai neamurile pământului sunt împărţite:
Adânc, fără drept de apel, teribil de definitiv,
Dintr-un singur motiv:
Tăcerea este aceeaşi,
Când pianele, tunurile şi tobele cântă neîntrerupt,
Pe deasupra, pe dedesubt:
Osana întru cei de sus, osana între cei de jos
În numele tatălui, al fiului, şi nu al sfântului duh.

La observatoarele meteorologice, marii oameni de ştiinţă,
Au scris cu degetul muiat în creier:
Timp frumos, timp plin de cele mai roze perspective,
Furtuni, uragane, cicloane, cutremure.
S-a dus vremea mazurcii, a muzicii de cameră,

În loc de hidrogen doi oxigen
A rămas numai o mică bilă de fier, o minge de tenis,
Mica, simpatica bombă de hidrogen.
Soarele-o rachetă, luna-altă rachetă,
Dumnezeu un jucător, Satan alt jucător,
Casapii lumii, judecători,
În numele fericirii miliardelor
Ce tac în aceeaşi limbă,
Când pianele, tunurile şi tobele cântă neîntrerupt,
La marginea prăpastiei, la marginea istoriei,
La care privim, cu biletul încă neperforat,
De cleştele care ne va scoate măseaua de minte,
În sunet de tobe, de tunuri, de piane,
În numele Sfintei Treimi,
Care nu ne mai dă nici ultimul amin,
Pentru că am uitat alfabetul
Pentru că tăcem în toate limbile lumii,
Uitând cele patru litere, ca o dezlegare:
A-M-I-N.
Poartă-ţi crucea, contemporanule!

ESENŢIAL [19]

Un pat, o masă şi un scaun,
– Dar putem visa şi în picioare –
În amintire, rafturile pline de cărţi
Ca să mobilăm singurătatea.

Atât ne rămâne după taifunul
Revoluţiilor fără ţeastă.

Stau şi privesc prin ferestre luminate,
– Noaptea când trec pe străzi –
Dulapuri, mese cu bibelouri,
Cristal de Boemia, ce fragilă e realitatea,
Când trece taifunul revoluţiilor fără ţeastă.

Un pat, o masă şi un scaun,
Sau un pat, sau un scaun.
Noaptea pentru vis, ziua pentru trudă,
Noaptea pentru trudă, ziua pentru trudă.

Şi umbra bibliotecilor prin care bate vântul
Unor mâini străine. Peste care cade
Ploaia unor ochi străini –
Când, fără întrerupere,
Bântuie taifunul revoluţiilor fără ţeastă.

ANTOINETA I. DE BODISCO

ȚĂRM DANUBIAN [20]

Pluteşti în orizontul meu de navă,
printre-nstelate golfuri de lumină.
Cleştar de ceruri umede, blajină
respiră marea briza ei suavă.

În valuri reci, – prea turbure argilă –
îmi oglindesc hotarele de stele
Din alba unduire-a vâslei mele
harta uşor ți-o rotunjesc fragilă.

Ce gânditoare porturi, bucuria
deschide printre ancore de seară,
când îmi aprinzi în pânze nostalgia...

Şi-n evantai de unde, prin izvorul
de ore, clipa modelând fugară,
înalț catargul tău, biruitorul!

Madrid, 1945

I. G. DIMITRIU

REGINA MEA DIN SABA

Mi-a trecut prin suflet
Şi mi-a lăsat urme pe nisipul inimii mele,
Divina regină din Saba.

Parfumul şuviţelor aspre, ca noaptea,
Mlădierea de cobră leneşe,
M-au învins...

Înmiresmat mi-e divanul de aur,
Sărutu-i sălbatic ucide
Şi cedrii din mine i-a-nfrânt.

Au tu eşti regina din Saba?
Cu ochii văpaie-n pustiu,
Cu gura de rodie coaptă,
Au tu eşti?

Revarsă prinosul tău cel fără preț
De miere şi lapte...
Ci ia-mi înțelepciunea deşartă...
Dă-mi sufletul tău, jeratec nestins.

Iar coruri de îngeri cânta-vor mereu,
Lăuda-vor prihana-ți, lăuda-vor...

Se-nalță aroma jertfită-n altar,
Jahve o primeşte cu voie...

Rio de Janeiro
13 Dechemvrie 1951

FILOELENISMUL LUI GRIGORE ALEXANDRESCU

(fragment dintr-un studiu asupra poetului)

de *N. A. GHEORGHIU*

Dintre cele trei poezii ale lui Grigore Alexandrescu, care alcătuiesc împreună ciclul „oltenesc", *Umbra lui Mircea – la Cozia*, *Răsăritul luminii – la Tismana* şi *Mormintele – la Drăgăşani*, deşi cea dintâi este cea mai cunoscută – datorită mai ales faptului că ea evocă amintirea unui erou naţional , cea mai desăvârşită însă ca realizare estetică şi în acelaşi timp cea mai semnificativă ca document sufletesc este fără îndoială cea din urmă.

În afară de această constatare – poate subiectivă, – *Mormintele* oferă cercetătorului un prilej îndoit de analiză, atât din punct de vedere al genezei, cât şi din punct de vedere al izvoarelor străine.

Astfel, geneza plăsmuirii se poate urmări în acelaşi timp – mult mai bine decât în ceea ce priveşte celelalte două poezii – atât în creaţia lirică a poetului cât şi în rândurile din *Memorialul de călătorie* în care Alexandrescu descrie peregrinările sale în Oltenia, mai ales pe la mănăstiri, timp „*de o lună şi jumătate*", în vara anului 1842 şi în tovărăşia prietenului său, scriitorul Ion Ghica, întors cu un an mai înainte de la Paris. Poetul însuşi scăpase nu de mult din închisoarea de la Spătărie, unde fusese trimis în urma conspiraţiei „Anului 1840" împotriva ocupaţiei ruseşti şi unde-l găsise încă Ghica la întoarcerea sa.

În cronologia călătoriei, Drăgăşanii au fost cel dintâi popas care stârnea avântul poetului înaintea celorlalte două. În plus, faţă de celelalte două poezii, al căror pretext liric urma să fie evocat de figuri sau evenimente din trecutul mai îndepărtat, de data aceasta inspiraţia poetului a fost cu atât mai exaltată cu cât evenimentul pe care locul i-l evoca făcea parte dintr-un trecut apropiat de el, şi anume nimicirea „batalionului sacru" al eteriştilor – numit astfel după batalionul lui Leonida la Termopile – de către turci în 1821, eveniment care-i va fi rămas în minte din copilăria sa.

Înainte de a ne opri la transpunerea pe planul liric al *Mormintelor* se cuvine să lămurim o problemă de datare în raport cu descrierea din *Memorial*. Gh. Bogdan-Duică socotea că *Memorialul* a fost izvorul celor trei poezii (cf. *Istoria literaturii române moderne – Întâii poeţi munteni*, p. 264, notele 1, 2 şi 4). Toate trei poartă însă data „*Iulie 1842*", ceea ce ar însemna că ele au fost scrise chiar în cursul călătoriei. Pe de altă parte, Alexandrescu – după cum mărturiseşte el – a scris *Memorialul* după întoarcerea sa la Bucureşti, la îndemnul unor cunoştinţe şi mai ales la acela al lui Iancu Văcărescu, fostul său maestru. Mai mult decât atât, poetul ne dă chiar data la care întâlnise aceste cunoştinţe, şi anume: 30 august 1942. Aşadar, după indicaţiile puse până acum la dispoziţie de poet, ar reieşi că cele trei poezii au fost scrise înaintea *Memorialului*. Dar tot Alexandrescu mai scrie în *Memorial* următoarele rânduri cu privire la întâlnirea cu Iancu Văcărescu: „*El asemenea mă opri şi-mi ceru să vază versurile ce nu le făcusem*".

Faptul că Văcărescu îi „ceru" să vadă versurile, înseamnă că el aflase că le scrisese, probabil de la Ion Ghica. De altfel, acel „*nu le făcusem*" arată – mai ales din partea lui Alexandrescu, preocupat totdeauna de o formă cât mai îngrijită – că poeziile nu căpătaseră forma lor definitivă şi că, dintr-un scrupul lesne de înţeles, n-ar fi voit să le înfăţişeze tocmai aceluia care-i îndrumase paşii spre literatură, mai înainte de a le fi dat această formă. În această privinţă, tot în *Memorial*, Alexandrescu însuşi aminteşte că a scris una din aceste poezii chiar în cursul călătoriei: „*Îndeplinind lipsa talentului cu entuziasmul pentru gloria naţională, plătirăm un tribut de laude meritate valorosului Mircea, prin poezia intitulată: «Umbra lui Mircea sau o seară la Cozia»*", titlu sub care poezia a fost publicată pentru întâia dată în revista ieşană *Propăşirea* de la 7 mai 1844. Aşadar, cele trei poezii au fost scrise cel puţin în parte în timpul călătoriei – în ceea ce priveşte *Mormintele* vom vedea mai departe că, de pildă, prima strofă a fost scrisă mai târziu – şi acesta a fost motivul care a îngăduit poetului să le dateze pe toate „*Iulie 1842*". În acest sens deci trebuia interpretată contradicţia aparentă din *Memorial*, unde pe de-o parte poetul răspunde lui Iancu Văcărescu că nu scrisese poeziile, iar pe de altă parte arată că scrisese cel puţin *Umbra lui Mircea*.

În această lumină, notaţiile din *Memorial* apar nu atât ca un „izvor", ci mai curând ca un comentariu al celor trei poezii. Spre deosebire de cele câteva rânduri din *Memorial* privitoare la celelalte două, pasagiul despre popasul la Drăgăşani oferă o paralelă mult mai stăruitoare cu poezia *Mormintele*. Cu acest titlu îl reproducem aici:

„...Valurile, cu o şoaptă înecată, se sfărâmau de mal, şi tăcerea misterioasă ce domnea împrejur predispunea sufletul la cugetările melancolice care ne coprinseră, când după puţin umblet sosirăm la locul numit Drăgăşani, loc cunoscut de iubitorii petrecerilor pentru dealurile lui şi calitatea vinurilor, iar de amicii omenirii nefericite, pentru moartea atâtor atleţi ai libertăţii grecilor.

Noaptea ne ascundea vederea obiectelor, dar cerul era limpede şi stelele scânteietoare păreau a-şi aţinta căutătura spre câmpul de rezbel. Din când în când, câte unul din acele focuri care călătoresc în spaţiu, se desfăcea din tărie, lăsând după dânsul o urmă luminoasă şi se cobora a vizita batalionul sacru prefăcut în ţărână.

A doua zi cercetarăm cu deamănuntul locul acela: nici o urmă nu arăta că aici au fost începutul luptei pentru libertate; plugul a trecut peste oasele grecilor, şi sângele lor nutreşte semănăturile, o singură cruce înnegrită de timp e monumentul ce îl arăt locuitorii cari au fost martori întâmplărilor de atunci. Simbol al păcei, ea uneşte subt umbra sa pe turci şi pe creştini, care se odihnesc împreună în liniştea morţii, marele împăciuitor al patimilor şi sfârşit al luptelor omeneşti.

Am auzit pe mulţi condamnând entuziasmul unui istoric, care pune batalionul de la Drăgăşani în aceeaşi linie cu batalionul tebanilor, spartiaţilor de la Termopile, şi garda împărătească de la Waterloo. Ba (cu) toate acestea sunt de părerea lui, trebuie să facă cineva o comparaţie relativă; trebuie să judece că o mică oştire rău armată, streină de tot felul de tactică, şi având a se lupta în contra unei mulţimi de zece ori mai mare, e tot atât de demnă de laudă ca şi acele faimoase batalioane, care în fine n-au făcut alt, decât a muri până la unul, ca şi cei de la Drăgăşani. Grecia le este datoare onoarea întreprinderii; cele din urmă strigări ale lor, au mişcat munţii Epirului şi inima lui Boţari, şi au făcut să nască soldaţi din fiecare stâncă. Dar oamenii înţeleg anevoie şi râd bucuros de întreprinderi al căror sfârşit li se pare himeric: numai spiritul Libertăţii urmează un punct luminos prin mulţimea anevoinţelor; numai el

singur inspiră curajul a semăna fără a culege; şi acei care mor pentru libertatea unei Naţiuni sunt demni a trăi în memoria naţiunilor."

Strofa I-a din *Mormintele – la Drăgăşani* este alcătuită în urmă, deoarece ea proiectează poezia în trecut:

Când visitam odată locaşurile sfinte,
Măreţe suvenire din vremi ce-au încetat,
Eu mă oprii pe valea bogată în morminte,
Unde atâţi războinici ai Greciei slăvite
Strigarea libertăţei întâi au înălţat.

Atmosfera nocturnă din *Memorial* cu „*tăcerea misterioasă ce domnea împrejur*" se regăseşte în primele trei versuri din strofa a doua:

Ziua de mult trecuse; natura obosită
Se odihnea: nici zgomot, nici cel mai uşor vânt;
Nimic viu: eram singur în lumea adormită...

Iar „*stelele scânteietoare*" care „*păreau a-şi aţinta căutătura spre câmpul de bătălie*" se precizează în ultimele două versuri ale aceleiaşi strofe:

Şi stelele deasupra pe lunca părăsită
Luceau ca nişte candeli aprinse pe-un mormânt.

„*Valurile*" care „*cu o şoaptă înecată, se sfărâmau de mal*" – cuvintele cu care începe pasagiul din *Memorial* – au trecut şi ele pe planul metaforic şi le regăsim în strofa a treia:

Părea c-auz un sunet, un uet depărtat,
Ca glasul unei ape ce-neacă-ale ei maluri...

pentru ca o altă metaforă, nouă, să ajute pe poet în ultimele două versuri ale strofei să pătrundă în subiect:

Sau ca ale mulţimei întârâtate valuri,
Când din robie scapă un neam împovărat.

Crucea stingheră care amintea trecătorilor bătălia, este evocată în strofa a patra:

Şi ochii-mi s-aţintiră pe semnul mântuinţei
Ce singur se înalţă în locul de suspin...

Eroii greci de la Drăgăşani cari „*au mişcat munţii Epirului şi inima lui Boţari, şi au făcut să nască soldaţi din fiecare stâncă*", sunt elemente transpuse în strofa a şaptea:

Aşa sângele-acelor ce-aicea se jertfiră
Născu pe-al libertăţii vestiţi răzbunători;...

Boţari însuşi este amintit alături de Miauli în strofa următoare:

Iar Boţari, Miauli, colosuri fioroase...

Comparaţia cu batalionul „*Spartiaţilor de la Termopile*", recunoştinţa Greciei faţă de eroii de la Drăgăşani, cărora „*le este datoare onoarea întreprinderii*", sunt sugerate fie prin acest vers din strofa a opta:

Sunt vrednici de vechimea din veacuri fabuloase...

fie prin aceste versuri din ultimele două strofe ale poeziei, cu o exaltare finală de cea mai izbutită calitate prin verbalismul prestigios, fără emfază, ca şi prin noutatea înmănuncherii de rime (zile – Termopile) sau a căutării unui accent (de remarcat cuvântul „diadema" care trebuie accentuat pe primul *a*: diàdema, ca în greceşte):

Cât vor număra grecii între vestite zile
Ziua când Leonida căzu la Termopile,

Şi cât va purta Oltul diadema-i de munţi,
Voi veţi trăi; căci vouă Grecia e datoare,
Căci voi aţi dat semnalul la libertatea sa...

Paralela aceasta din *Memorial* cu batalionul „*Spartiaţilor de la Termiopile*" ca şi cu garda lui Napoleon la Waterloo, după cum ne-o spune Alexandrescu însuşi, nu-i aparţine. Comparaţia fusese a „unui istoric" cu care de altfel – împotriva celor ce condamnau „entuziasmul" lui – poetul român este de aceeaşi părere. Acest recurs la mărturii din afară, mai ales, ne îndreptăţeşte să atribuim *Memorialului* caracterul de „comentariu".

Istoricul pe care Alexandrescu nu-l numeşte este francezul Pouqueville, doctor în medicină, fost consul al Franţei la Ianina şi autor al mai multor lucrări asupra Greciei. În volumul al doilea din a sa *Histoire de la Régénération de la Grèce* (4 vol., ed. I-a, Paris 1824; ed a II-a, Paris 1825) – una din cele dintâi istorii ale luptei pentru libertate, purtată de greci –, Pouqueville aminteşte cu destule amănunte răscoala eteriştilor din principatele româneşti şi compară într-adevăr vitejia batalionului sacru de la Drăgăşani şi aceea a falangei care lupta în acelaşi timp la Sculeni, în Moldova, cu bărbăţia anticilor tebani cari, subt comanda lui Leonida, au murit ca şi ei, până la cel din urmă, la Termopile: „*Le seul bataillon sacré... semblait s'animer d'un courage nouveau en apprenant qu'il allait bientôt en venir aux mains avec les oppresseurs de la Grèce. Les rues de Rimnik retentissaient des hymnes patriotiques des jeunes Hétéristes. Mais une poignée de braves ne pouvait maintenant avoir d'autre but que celui de combattre et de mourir avec gloire*" (ed. a II-a, vol. 2, p. 460). Sau mai departe: „*Skullen et Dragachan allaient voir renaître les beaux jours de la Grèce!... Le bataillon sacré appuyé à la rive droite de l'Oltau, non loin des frontières de la Transylvanie; la phalange d'Athanase, acculée à l'extrémité orientale de la Moldavie, sur le bord du Pruth, devaient renouveler le même jour le mémorable combat des Thermopyles. Les Grecs, dans ces positions éloignées, semblaient d'êtres entendus pour étonner leur siècle et la postérité*

*A la tête du bataillon des Hétéristes, nom qui rappelait l'*agème des Thébains, *mais avec des moeurs toutes pures et généreuses, on voyait, parmi une noble et florissante jeunesse que la mort devait bientôt moisonner, Démétrius Soutzos...*" (p. 461).

Iar ceva mai departe, Pouqueville amintindu-şi batalionul de la Waterloo, exclamă: „*Le bataillon sacré (à ce nom, quel Français retiendra ses larmes?), imobile, envoie, reçoit, rend mort pour mort et succombe...*" (p. 470).

De altfel, denumirea de „*batalion sacru*" acordată de asemeni gărzii lui Napoléon la Waterloo, apare curent şi o regăsim în poezia *La Bataille de Waterloo*, care deschide cartea întâia din *Mesenienele* lui Casimir Delavigne:

O douleur! quel spectacle à mes yeux vient s'offrir:
Le bataillon sacré, seul devant une armée,
S'arrête pour mourir.

Iar amintirea revine în a doua poezie din aceeaşi culegere a poetului, *La Dévastation du Musée et des Monuments*:

Je vois Léonidas. O courage! ô patrie!
Trois cents héros sont morts dans ce détroit fameux;
Trois cents! quel souvenir!... Je pleure, et je m'écrie:
Dix-huit mille Français ont expiré comme eux!

Mărginindu-ne mai întâi la momentul inițial al revoluției grecești pe pământul românesc, nu trebuie să trecem cu vederea anumite opere născute din însuși sânul poporului grecesc. Două poezii populare grecești publicate chiar pe atunci în volumul al II-lea din culegerea lui Fauriel, *Chants populaires de la Grèce moderne* (2 vol., Paris, 1824-1825), sunt închinate morții lui Gheorghe Olimpiotul și a lui Farmaki, la mănăstirea Secul din Moldova. Ele au fost contopite într-o singură poezie, versificată în limba franceză și publicată de Népomucème Lemercier în volumul al II-lea din *Chants héroiques des Montagnard et Matelots Grecs* (2 vol., Paris, 1824-1825). Iar dintre poeții greci contimporani în opera cărora acest episod al revoluției a lăsat urme, sunt de amintit: Andrei Kalvos cu volumul său de ode *Lira* (Geneva, 1824), tradus în limba franceză de Stanislas Julien și publicat în același an la Paris, care cuprinde o odă – a IV-a – *La Batalionul sacru*, și Alexandru Sutzos cu culegerea sa de poezii inspirate de actualitatea grecească, *Panorama Eladei* (2 vol., Nauplio, 1833), reprodusă în întregime de Emile Legrand în a sa *Grammaire grecque moderne* (Paris, 1877), în care, în al doilea volum, se află poezia intitulată *Visul meu sau Batalionul sacru jertfit la Drăgășani* și închinată fratelui său, Demetrie Sutzos, căzut în fruntea faimosului batalion al eteriștilor. Ne îngăduim să dăm aici în traducere, două versuri din ultima strofă a poeziei lui Sutzos, cuprinzând și ele metafora „*noilor spartani*" căzuți la Drăgășani ce-i plânge:

În brațele mele cei trei sute de noi spartani
Și-au vărsat cea în urmă picătură de sânge...

Alexandrescu a cunoscut – poate – opera lui Kalvos, ca și, mai ales, pe aceea – destul de răspândită pe atunci în principate – a lui Alexandru Sutzos, poet satiric îndeosebi, pe care îl amintește chiar, în *Epistola* către Alexandru Donici:

Sutul, zice într-o carte, că în Grecia, de vrei,
Poți să scrii orice îți place, fără vorbe și idei...

Dar, atât *Mormintele* cât și pasagiul amintit din *Memorial* se integrează, prin viziunea umanitară și mărinimoasă a poetului ca și prin izvoarele sale, în curentul filoelenic occidental care, în literatură și în artă, a precedat, a însoțit și a continuat chiar, revoluția grecilor din principatele românești, izbucnirea războiului pentru libertate în Grecia însăși și, în sfârșit, cucerirea independenței. Călători, istorici și diplomați ai Apusului împărtășeau încă mai demult, în scrierile lor, părerea că poporul grecesc, liberat de jugul turcilor, va ajunge din nou la strălucirea sa de odinioară și va dărui omenirii o nouă eră de propășire spirituală. De aceea, când cele dintâi ciocniri cu turcii izbucnesc în 1821, pe pământul românesc mai întâi, după aceea în Epir și în Grecia întreagă, la rândurile acelora care împărtășeau asemenea gânduri, se adaugă scriitori, poeți și artiști, însuflețiți de principiile generoase ale romantismului. Ei au determinat un viguros curent în literatură și în artă, curent care a împrospătat gama tematică a romanticilor.

Lordul Byron, mort la Missolonghi, cu poemul său *Pelerinajul lui Childe Harold*, din care primele două cânturi apăruseră încă din 1812, anticipează acest curent în literatura timpului. Lamartine cu *Le dernier Chant du Pèlerinage d'Harold* care încheia poemul autobiografic al Lordului Byron prin preamărirea jertfei supreme a poetului sau cu a sa *Invocation pour les Grecs* (1826) din volumul *Harmonies poétiques et religieuses* (cartea a IV-a) și Victor Hugo în multe din poeziile sale din *Les Orientales*, urmează poetului englez. Iar din sumedenia de poeți francezi ai epocii, cari s-au alăturat acestui curent literar, ne vom mărgini să mai desprindem pe Casimir

Delavigne cu câteva din ale sale *Messéniennes*, pe Népomucéne Lemercier care, pe lângă transpunerea în versuri a culegerii de poezii populare ale lui Fauriel, este autorul dramei *Les Martyrs de Souli*, pe Pierre Lebrun, autor – între altele – al unui *Voyage de Grèce* în versuri, scris în parte încă din 1820, dar întregit în urma izbucnirii revoluției grecești și publicat în 1827, pe Amable Tastu cu al său *L'Enfant de Canaris* din poeziile sale apărute în 1826, spre a nu mai aminti atâtea alte nume astăzi aproape cu totul uitate.

În artă, între alții, sunt de amintit Ary Schefer și mai ales Eugène Delacroix care – pe lângă numeroase studii, acuarele și desene premergătoare – expunea la Salonul din 1824 una din capodoperele sale *Les Massacres de Scio*, inspirată pe cât se pare din *Memoriile* colonelului Voutier (1823), care făcuse parte din corpul de voluntari francezi în Grecia.

Lărgirea cadrului la revoluția transplantată pe pământul Greciei, care alcătuiește miezul poeziei lui Grigore Alexandrescu, este tocmai un ecou al acestui curent filoelenic occidental. Iată de data aceasta în întregime, strofa a șaptea din *Mormintele*:

Așa sângele-acelor ce-aicea se jertfiră
Născu pe-ai libertății vestiți răzbunători;
Parnasul și Olimpul cu fală se priviră,
Când flotele barbare zdrobite le zăriră,
Și flacăra din ele suindu-se la nori.

În *Le dernier Chant du Pèlerinage d'Harold* (XIX), Lamartine înfățișa cu mult mai multe amănunte lupta navală din Arhipelag. Spicuim numai câteva versuri, pe care – fără îndoială – Alexandrescu le cunoscuse:

Excité par les vents, le rapide incendie...
Entoure le vaisseau de ses feux écumants,
Et, sous le coup du vent éparpillant ses flammes,
Revient et l'engloutit sous ses brûlantes lames...
La vergue tombe en feu, sur le pont qu'elle écrase;
La voile en frémissant se déroule et s'embrase;
Emportés dans les airs, ses lambeaux enflammés
Vont tomber sur les flots à demi consumés,
Et la mer, les portant sur les vagues profondes,
Semble rouler au loin des flammes au lieu d'ondes.
Mais le salpêtre en feu lance un dernier éclair;
L'air frémit, le coup part, le vaisseau vole en l'air...

În *Tyrtée aux Grecs* de Casimir Delavigne (*Messéniennes*, II, 4) – poet pe care Alexandrescu l-a cunoscut de asemeni – regăsim un tablou al aceluiași episod din războiul Greciei pentru independență:

L'incendie a glissé sous la carène ardente...
Et, pour la dévorer, embrassant la victime
Avec ses mâts rompus, ses ponts, ses flancs ouverts,
Ses foudres, ses nochers engloutis par les mers,
S'enfonce en grondant dans l'abîme.

În strofa a opta din poezia sa, Alexandrescu amintește două figuri de seamă ale revoluției:

Sunt vrednici de vechimea din veacuri fabuloase,
Sunt mari cum fu robia sub limpedele-i cer,

Şi lupta şi izbânda a Greciei frumoase,
Iar Boţari, Miauli, colosuri fioroase,
Se par ca semizeii eroi ai lui Omer.

Lamartine, în acelaşi poem al său (XXXIV), evoca la rândul său, trei figuri ale revoluţiei greceşti: pe acelaşi Boţari amintit cu prenumele său „Marc", alături de Odiseu Andrutzos şi Canaris, pe cari îi socotea de asemeni vrednici de lira lui Omer:

Qu'un autre aux tons d'Homère ose monter sa lyre,
Chante d'un peuple entier le généreux martyre,
Martyro triomphant, qui d'un sang glorieux
Délivre la patrie et rachète les cieux!
Un jour, quand du lointain les sublimes nuages
Couvriront des exploits du mystère des âges,
Les noms d'Odysséus, de Marc, de Kanaris,
Auprès du nom des dieux sur les autels inscrits,
Règneront...

Poate tot aceste versuri din poemul lui Lamartine au dat poetului român ideea dezvoltată în cele două strofe următoare din *Mormintele* – fără îndoială cele mai frumoase prin împlinirea desăvârşită a avântului lor liric –, în care el socoteşte pe Byron – „Arold" fiind transpunerea eroului Harold din poemul autobiografic al poetului englez, trecut apoi şi în poemul lamartinian – drept poet care, dacă moartea nu i-ar fi curmat firul vieţii, ar fi putut cânta noua „creştină *Iliadă*", scrisă cu sângele eroilor moderni ai Greciei:

A! dac-a ta viaţă de lume admirată,
Când naţiei gemânde veniseşi ajutor,
De asprele ursite nu ar fi fost curmată,
De-ai fi văzut tu ziua în ceruri însemnată,
Arold al deznădejdei, sălbatec călător,

O nouă epopee, poemă strălucită,
Creştină Iliadă *pământu-ar fi-ncântat.*
Ca trâmbiţa-nvierii de suflet presimţită,
Puternica ta liră, de mâna-ţi pipăită,
A veacurilor stinse cenuşă-ar fi mişcat.

În orice caz, figura acestui „*Arold al deznădejdei, sălbatec călător*" se apropie mai mult decât de eroul byronian de acela din poemul lui Lamartine, cu trăsăturile fixate în aceste două versuri (IV):

Mais où donc est Harold, ce pèlerin du monde
Dont j'ai suivi longtemps la course vagabonde?

Integrată astfel în atmosfera literară a timpului, *Mormintele* lui Grigore Alexandrescu capătă o semnificaţie mai cuprinzătoare. Urmele curentului filoelenic în literatura română sunt puţine şi fără nici o valoare estetică, aşa cum sunt de pildă versurile lui G. Serurie, astăzi – pe drept cuvânt – cu totul uitate. Opoziţia dintre eterişti şi mişcarea naţională a lui Tudor Vladimirescu este, probabil, la originea acestui fapt. Poporul român şi poeţii săi – ca Cesar Bolliac de pildă – au cântat, firesţe, pe eroul naţional. Grigore Alexandrescu dă dovadă în schimb de o înţelegere largă a spiritului de luptă pentru libertate şi independenţă, chiar dacă această luptă era purtată de greci pe pământul românesc. Nu trebuie să se uite că în clipa în care el scria *Mormintele*,

principatele româneşti se aflau sub ocupaţia Rusiei, că această ocupaţie îi stârnise accentele atât de viguroase din *Anul 1840*, că în urma acestei poezii el a cunoscut închisoarea de la Spătărie, din care scăpase abia în ajunul călătoriei sale în Oltenia şi că deci avea motive cu totul deosebite de a preţui lupta pentru libertate şi independenţă, purtată în numele lor oriunde şi de către oricine. Grecia le dobândise între timp, în 1842, şi pe una şi pe cealaltă. Glasul poetului evoca astfel în mod indirect tot ceea ce însemna năzuinţele naţionale ale generaţiei sale. Iar dacă faţă nu de mişcarea lui Tudor Vladimirescu, ci faţă de Tudor însuşi, Alexandrescu a dovedit, poate, oarecare neînţelegere, deoarece poetul califică pe eroul român de la 1821 drept „*om mărginit şi crud*", recunoscând totuşi că „*întreprinderea*" sa „*înaintă cu un pas libertatea politică*", faptul acesta se datoreşte aceluiaşi contact cu istoricii contemporani ai revoluţiei greceşti, cari în entuziasmul lor faţă de acţiunile eroilor greci, au nesocotit în parte sensul revoluţiei naţionale a lui Tudor. Acelaşi Pouqueville, pe care Alexandrescu îl amintea fără să-l numească în *Memorialul* său, scria în lucrarea amintită mai sus cu privire la eroul român rânduri în care îl înfăţişa de asemeni crud, trădător şi nepriceput:

„Un homme obscur, Théodore Vladimiresco, ancien chef de pandours, sortant d'un repaire ignoré, rassemble ses soldats, désigne les Boïards comme des sangsues publiques, fait pendre ceux qu'il saisit..." (ed. a II-a, vol. 2, p. 304).

Sau mai departe:

„On sut que le traître Vladimiresco, qui n'avait pas cessé d'agir de concert avec les Turcs, était sorti de Bukarest..." (p. 455-456).

Sau, în sfârşit, vorbind despre decapitarea sa, Pouqueville arată că Tudor se înconjurase „de la lie du peuple, pour former une entreprise qu'il était aussi incapable de diriger que de faire tourner à son avantage, quand il serait même parvenu au rang de hospodar qu'il ambitionnait" (p. 457).

De remarcat că Alexandrescu a înlăturat din aprecierile lui Pouqueville tocmai pe cea mai supărătoare pentru românul care era, şi anume pe aceea de „trădător". Relativitatea verdictelor istoriei apare mai vădită ori de câte ori naţionalismele se înfruntă, şi asupra ei nu este locul să stăruim aici.

VASILE POSTEUCĂ

CREŞTET*

Trec cruciaţi în mândre steme,
Pădure plină de poeme.
O tabără de stânjenei...
Tu vreme-n scuturi nu-i mai iei.
Când unul supt de rană geme,
În larguri cântă noui trireme,
S-arată nişte oşti pe drum,
Binevestind ce văd în fum...
Atâta-i gândul lor: un har
Din visul drept de iconar,
Al inimii ce stă la bord,
Cu noui lumini de dor, spre nord...
Spre Ţara unde-şi creşte firea
Pădurea, cerul, mânăstirea,
Şi Dumnezeu le ţine-n scut
Ca-n sfântul mare început...
Sunt iconar şi vreau să cânt,
Şi-adun mormânt lângă mormânt.
Doar timpul care stă să vină
Se-nclină-n marea mea lumină.
Păduri de cer, păduri de gând,
Trec cerbii prin poieni, pe rând,
Şi-adulmecă zări noui de vis
Pentr-un liturghier nescris,
Horecea nouă şi Cosmin.
Mă-ntorc în inimă, mă-nchin.
Sub semnul tău mă răzvedesc,
De gotic nou, moldovenesc.

ATEMPORAR

Ciobani sărută-n apele amiezii
Păraie noui venind din cerul clar

* Din volumul *Cântece din fluier*, în pregătire.

Şi cu lumina care-şi joacă iezii,
Pe munte, drept, în cântecul cintezii,
Doinescu-şi fluierul spre alt hotar,
Ca-ntr-un poem nuntit de iconar.

De bate vânt alin de înserare
Şi ciute beau pe obcini din azur,
E că-i prea multă vară în izvoare
Şi-n ele din adâncuri prind contur
Prea zvelte ciobăniţe de răcoare.

Ei cântă Domnului din stânci în stânci
Şi-l buciumă cu liniştea prin văi.
Când munţii ţării aplecaţi pe brânci,
Se roagă pentru aurul din clăi;
Citesc ciobanii semne mai adânci
Şi-asmuţă-n vadul stelelor dulăi...

Tălăngi de soare pentru somnul lui,
Zvonesc în strungă, în popas târziu
Şi focul vetrei – găinuşa-n grui, –
Îl poartă-n alte drumuri, ce nu-l ştiu.

Ei văd prin somn a depărtării ceaţă,
Spre unde mergi şi nu ajungi şi vii
Şi din mulsori, de căi lactee-nvaţă
Doiniri cu fluierul prin linişti cenuşii.
Şi-n zori descind cu stâna iar în viaţă ...

TAINA

Bucoavnă de ceaslov uitat,
Sub semnul altui împărat,
Eu te ridic în iconar,
Cu Ţara fără de hotar.

De nu te pot ceti defel,
În inimă te prind cercel
Şi lacrimă-ntr-un vechi ulcior,
De-ngenunchere şi de dor...

Din tine, tata a băut;
Cum bea luceafărul din Prut,
Şi-ademenit de semne noui,
El nu s-a mai întors ‘napoi.

Te-nchid nedezlegat şi eu.
Te voi deschide-n Dumnezeu.
Că-n preajma lui te tot cetim,
Tăcere grea, de ţintirim.

PLECARE

Pâcla clipelor mărunte
Aburcând poteci de munte
Tot îngână-n paltini şui
Fluierele vântului...

Lungi tristeţi ca niciodată
De fecioară despuiată,
Merg către-un priveghi din sat.
Moarte, cruce fără leat...

Lacrima căzu străină.
Ruja-n rana de rugină.
Stâna, vatra, munte gol,
Mâne-n zori nu mă mai scol...

Numai mândru soarele,
Buciume-l mioarele,
Murmure-l izvoarele,
Blesteme-l fecioarele...

TOIAG

Doamne, mă gândesc la drum.
E destul de când șezum...
Hai, să mergem: anul, luna,
Sporul, ruga, totdeauna

Lespedea te ține-n veac.
Eu găsii un leac: te tac...
Șerpii gândului, otravă,
Toarnă-n ceasul de zăbavă.

Cine nu-și făcu umblarea,
Cum ți-o rumeni cântarea?
Cum va merge mai departe?
Toți vorbesc pe-aci de moarte.

Ci, eu ți-am zidit altarul,
Câtu-i drumul și hotarul.
Mi-e toiag mâna cea dreaptă.
Haide, Doamne, că ne-așteaptă...

Spune-le precum să fie,
Crucea nopții cu stihie,
Și să mergem că ne-apucă,
Alte vieți, cu dor de ducă.

BELȘUG

E-un seceriș cum n-am mai pomenit:
În clăi, revarsă aurul belșug,
Și soarele, chiaburul din zenit,
Din nou înjugă mii de boi la plug...

În somnul clăilor visând recolte
Spre, viitorul altor sate de țărani,
Se-nalță crugul nesfârșitei bolte:
Chimirul nopților bătut cu bani.

Pe drumul vechi când poposește carul,
Priveliște cu amintiri și hori,
un vrednic glas cădelnițează harul
Cu care tu spre lumea mea cobori.

Și seara-n clacă, beți de bucurie,
Jucăm de curg sudorile din cer...
– Când vei descinde la arat sub glie,
Să mă alegi pe mine, semincer...

DRUM ÎNTORS

Copilărie, de azur stamină,
Te-am încrustat în cartea mea: refren...
Când bate vântul inimii, lumină,
Tu legeni curcubeie de polen.

Deschide-mă-n divina ta uitare,
Să stau la geamul ceasului ales.
Trec peste șes, cântând, secerătoare,
Și-ți va rămâne rodul necules.

Mi-i gândul tot, uscat, peste imașe, –
De mult când stam cu turmele-n păscut.
Desfă-mi norocul, rupe-mă din fașe
Și-aburcă-mi soarele căzut în lut.

Tu, grindă: de mai vezi o crestătură,
Ori vreo-nsemnare veche-n calendar,

Să știi că anii, pe furiș, ne fură;
Povestea scumpă toată e-n zadar.

Copilărie, stea, copilărie,
Când te ridic în marele colind,
Mă leagănă pământul și mă scrie
În vântul viu al văilor, vuind...

CÂNTECE DIN FLUIER

I

Zori de zi, zvonind ștergare,
Peste zări, în cinci ozoare.
Soare răsturnat în praguri,
Rouă răcorită-n faguri.

Ministergură în plaur,
Cânepa se toarce-n aur,
S-o descânte la portiță,
Fetele, pe sub altiță.

Brazda peste cer însemn,
Car, cu plug de nou îndemn.
Iarba-naltă și mlădie,
Urc în vis și poezie.

Zori de zi cusut pe iie,
Cântec zvelt de ciocârlie.
Beau lumină și mă-mbăt,
Primăvară și pomăt.

Și cum chiui peste tarnă,
Ceru-n mine se răstoarnă,
Și-arunc grâul stelelor
Roada nouă pe ogor.

Zori de zi, ștergar de in,
Lângă fața ta mă-nchin.
Pui tehui de rândunea,
Prinde-mi, Doamne, inima...

II

Seara asta-n câmpul mare
Stelele zvonesc răcoare;
Luna-i salbă cu crăițe,
Și ți-o scutur pe cosițe.

Prind în fluier doina veche,
Drag cercel lângă ureche.
Merg și parcă stau pe loc:
Trupul tău cu busuioc...

La chimir, peniță bună,
Să te scriu cu crini de lună,
Noaptea-n cântec să mi-o ții,
Drept pe cerul inimii...

Câtu-i obcina, sub seri,
Numai zariște de meri,
Cu miresme să te bea,
Inima, mândruța mea.

III

Stele sfarm într-o bătută.
Vântul codrilor în fluier.
Mă ridic în plai și șuier,
Mersul legănat de ciută.

În gurgui, luceafăr mare,
Cerb jucat în vis regesc.
Dorul dragostei mă doare.
Mă desfac în zări și cresc.

De-i dormi la noapte-n fânul
Cerului, cosit curând,
Vânt voi fi să-ți tremur sânul,
Mir de lună, murmurând.

Urc coline, beau izvorul,

Trupului cu magheran.
Fluieru-ți mai știe dorul,
Sat de-acasă, băietan...

IV

La strânsură de-oi mai fi,
Pană mândră de păun,
Voi juca spre zori de zi,
Creanga-n floare să te-adun...

Coroghească și-o-nvârtită,
Steblă lângă pieptul meu,
Drept mireasă și ursită
Cum ne știe Dumnezeu.

Șapte sate de m-or bate,
Dau cu moartea de pământ.
Dragoste, singurătate,
Colț de lună sub mormânt.

Șapte sate, șapte veacuri,
Spune creangă, spune lin...
Dor al firii fără leacuri,
Fluieru-i de lut. Amin...

V

Bucură-te, mânăstire,
Pentru steaua mea de mire.
Licăr sunet de cimpoi,
Pentru steaua mea de-apoi.

Vânt din culmi de păltiniș,
Pune-mi crucea curmeziș,
Și mă-mparte codrilor,
Să doinesc cu ei de dor...

Când o fi la cale-ntoarsă,
Ia-mi peniță, geană arsă,
Ți mi-o-ngroapă cu zorele,
Lângă tâmpla țării mele.

Să mă scol din nou, cu zorii,
Când i-or chioti feciorii,
Trâmbiță de-arhanghel: soare,
Câtu-i România Mare...

VI

Plâng în noi, înalte ploi.
Timp albastru ne-nceput,
Cu ștergare line, moi
Și cu pruncul înăscut.

Peste fluierul durut,
Curge sufletu-napoi.
Apă tulbure de Prut,
Apă bună de la noi...

Lângă umbra de copaci,
Dragoste, în trup mlădie,
Cântă-n zodii de ortaci,
Dor de țară, iasomie...

Cântă frunză; spune, bade...
Și deasupra crin de lună.
Ne tot ducem în balade,
Pribegie, mătrăgună.

Duce-m-aș și m-aș tot duce,
Drum cu brâul de mătasă,
Colo-n zare, fără cruce,
Dumnezeu ne-așteaptă-acasă...

VII

Stele licăre petunii,
Lănțujel la salba lunii,
Salbă veche din icoană,
Lângă sâni de cosânzeană.

Stele strune de vioară.
Dorul meu arcuș l-oi face,
Trestie în vânt de seară,
Mândra alunel să joace.

Alunel și-un nufăr mare,
Să se clatine-n oglinzi,
Când din ceruri a mirare,
Îngerii-or privi din grinzi.

Dorul, cofăiel de vin,
L-oi juca și-oi bea din el,

Sufletul să i-l închin,
Să i-l torn într-un inel.

Nunta-n margine de cor,
Două fire-ntr-o tulpină,
Nufăr sfânt și giuvaier,
Rugăciune și lumină.

VIII

Nufăr plin de sânge cald,
Dimineața lângă geam,
Și mă leagănă-ntr-un fald,
Florile de măr pe-un ram...

Liniștea le-o beau: culoare.
Dorul inimii: penel.
Scriu pe-un colț de cer chenare:
Fluier, sunet subțirel.

Îngerii mi-l iau în seamă,
Ca să-l spună-n cer la ei.
Scoborâse, unul mamă,
Ieri la mine în bordei.

Astăzi port lumina nouă.
Sărbătoarea: pacea lui.
Cerul într-un strop de rouă,
Ca să vezi în el ce nu-i...

Vânt de creangă scuturată,
Luluie-mă, lin, alin...
Inima, zare rotată,
Ora, clopoțel de crin...

IX

Apă lină, lună plină,
Păr bălai legat în cozi,
Sâni cu salbe de lumină,
În lăute de rapsozi.

Lângă cer, pe sub fereastră,
O baladă: serenadă.
Trup de iederă buiastră.
Stelele se-ntind să vadă...

Zvelt mijloc de busuioc,
Zvâcnet în oglinzi, aprins,
Psalm al sângelui și joc.
Pruni ce-au înflorit și-au nins...

Joc de îngeri până-n zori.
Vorba-i searbădă și slută.
Ochii sunt înșelători.
Praf și țăndări din lăută...

X

Întâiul răsărit de soare...
Pe tine, Doamne-n el te cânt.
Din veac în veac, preamăritoare,
Smerită umbra de pământ...

Revarsă-ți harul tot în plaiuri,
Pe coama munților, pe ape.
Aprinse rugi din mii de naiuri,
Mireasma inimii-n năstrape...

Din neam în neam: bunăvestire.
De-abia un început, un semn,
Că-n piept tu ne-ai turnat iubire,
Să-ți facem raiul dintr-un lemn.

Întâiul cântec, Doamne: iată-l...
Ning flori din rai, și clopoței.
Tu-mi cânți în fluer: Unul, Tatăl...
Tot cerul cântă-n anii mei...

XI

Vrăjit am ascultat cum cântă vântul,
Din plai spre cer, superbe simfonii,
Ce nu le prinde gândul, nici cuvântul,
De-a lungul nopții pline de stihii,
Rupându-mi printre cetine vesmântul...

Și-n zori am prins din creștetul de munte,
Cum trâmbițează soarele spre șes
Arhanghelii tăcerilor. Pe frunte
Luceafăr de splendoare necules.
Tămâia inimii, întinsa punte...

Și-am ascultat în murmur de izvoare,

Cum liniștea se leagănă-n talangi;
Cum brazii‘nalți îngenunchiați în soare,
Duc tot azurul fluturat în spangi,
În hohot, holdelor de pe ogoare.

Și cum vegheam sub seri singurătate,
Cu somnul turmelor visând păşuni,
Mi s-arată că-ntr-un cireş uitate
Plâng cântecele noastre din străbuni,
Legate de-o ursită, necântate...

Lângă chimir cum mi-a zvâcnit cuțitul,
Țipară-n noapte mii de spiriduși,
Pe-o geană sângerase răsăritul,
Cu zvon de îngeri, foşnet de pănuși,
Și pasări înstrunându-și ciripitul...

Cireşul cum l-a retezat baltagul,
Și-apoi custura l-a cioplit cu sârg,
Cântări trecură învierii pragul,
Doiniri de grâne care dau în pârg,
Și-a fost cântare de a mai mare dragul...

Am tot săpat pe dinlăuntru ramul,
Scoțând cântări legate fedeleș,
S-ajungă pentru veacuri la tot neamul,
Din taina unei vițe de cireș,
Înveselindu-i horele și hramul...

La urmă, goală, subțiată-n doagă,
Ținui în mână, tremurând, o țeavă...
O auziam din noapte cum mă roagă:
– Mai port aicea la oblânc, bolnavă,
Povestea ta, măi baciule, întreagă.

Și-am tot cioplit, cu-nfrigurarea mâinii,
Suită curcubeie peste hăuri,
Și mi-am uitat de rosturile stânii,
În țeava de cireș cu șase găuri,
De setea apelor, de foamea pâinii,...

Când m-am întors era pustiu la stână,
Alt veac purta pădurile în poale.
Măicuța mă striga prin veac bătrână
Și-am început să fug din plaiul meu la vale...
Trezindu-mă că fluierul mă-ngână...

Vrăjit, sfios, l-apropiai de gură,
Să-i spun tot freamătul din pieptul meu,
Și-a fost ciudat și fără-nvățătură:
Cânta într-însul însuși Dumnezeu,
Cu dorul meu... Și doinele-ncepură...

XII

Rai răsare:
Mândrul soare,
Câtu-s munții,
Stema frunții.
Câtu-i șesul
Ne-nțelesul,
Tot cu turma
Pascu-ți urma.
Unde cântul
Prinde-l vântul,
Doina-n șuier,
Pentru fluier...
Și-l dă zării
Depărtării,
Iarba mare
La mioare.
Paște-i fața
Dimineața.

Doamne, soare,
Cingătoare,
Cântec lin,
Când mă închin.
Moarte: carte,
De departe,
Și tropare,
De răcoare.
Rosmarin,
În veci. Amin.

XIII

Sunet, unul până unde
Steaua n-a știut răspunde.
Bucium, binecuvântare,
Plai de plai, zare de zare.

Maica Domnului Fecioară,
Lacrimă-n ștergar de cer.

Cautu-mi turma. Mi-o furară...
Dor și-o doină, și-un oier.

Deznădejde-n prag de strungă,
Cerul de luceferi smuls.
Turma cine s-o ajungă,
Când în zori o chem la muls...

Cânt și cânt, lumina lină,
Suflet chiotind, alai.
Și-aștept oile să-mi vină,
Colo-n margine de rai...

Numai una miorea
Sta-n genunchi și se ruga,
La măicuța Precista,
Cu Pruncul alăturea.

Numai una miorea:
Fluier jalea și-o doinea,
Și creștea, mâre, sub stea,
Peste staul liniștea...

Numai una miorea:
Merg icoanele cu ea,
Cât îi veacul, Dunărea,
Și raiul numai coleà.

Una sfânta miorea:
Muntele cu țundră grea,
Codrul verde rămurea,
Neamule, Măria Ta...

Mioriță, miorea,
Leagănă-l cu lacrima,
Pe cel Nou în ieslea ta,
Câtu-i lumea: Mesia...

XV

Bucium liniște și soare,
Cu ulcioare de răcoare,
Pentru zare și ogoare,
Rugăciune și-nchisoare,
Iarba mare la mioare...

Inima mi-o bucium: cânt,
Pentru viața din mormânt,
Dor de codri, doină-n vânt,
Gând de cer, negru pământ,
Zbor de înger în cuvânt...

Bucium: prag de priveghere,
Soare-n faguri grei de miere;
Plai și vale, sfântă vrere:
Domnul tămâind tăcere,
Adiere, înviere...

Bucium, fluier și răsteu
Pieptului de dor, al meu.
Strâng lumina-n glas și-o beu,
Veșnicie, curcubeu,
Drum smerit spre Dumnezeu...

XVI

Somn cu doruri de pe-aici,
Fluier pus la căpătâi,
Sub pieptarul cu arnici,
Vânt prin văi de clocotici,
Cu miresme și tămâi...

Vântul bate cetina,
Lângă strungă, jale lungă,
Mieii-și joacă noatena,
Drag de lume să te-ajungă,
Cum ne spune datina...

Cerul tot, până departe,
Pe chimirul tău se face,
Bumbi ce licăre a moarte.
Și mioara nu mai tace...
Domnul ție-ți somnul, bace.

Toate-s cum au fost în plai,
Codrul și izvoarele...
Stelele te cântă-n nai
Și te strigă soarele...
Somn pe-o margine de rai...

C. AMĂRIUȚEI

RĂTĂCIRE

Iar s-au închis tăcerile pe câmp
Învins sub piatra cerului de-amiezi
Că sufletul de-și strigă anii de răstimp
Îngenuche sub mersul inverselor cirezi.

E poate-o Catedrală, un Înger sau Cuvântul
Ce-mproaspătă trecutul cu vremuri de apoi...
Singurătatea vieții e ruptă prin sărutul
Vânzării reci a morții, când drumul ți-l îndoi.

Și de vei trece zarea, când ai aflat uitarea,
Și de-i închide poarta, sub ceea ce a fost
Mai largă îți va pare, câmpia-n strămutare,
Când sub amiază nouă, dispare orice rost.

PREGENEZĂ

Mi-e pasul în preajma luminii
Abstractă-n izvorul de linii.
Atât mă desparte-n corectă
Zidire de lume, de sectă.

De-aș face și pasul, deschisă
Tăcerea-n cuvânt e învinsă.
Îndemnul e cald și e-n mine,
Dulce de mierea de sine.

Mi-e pasul în vremea târzie,
Nimic nu mai moare sau 'nvie.
Când albele linii sunt frânte
În ceru-mi de ape stătute.

PEREGRINĂRILE SPĂTARULUI VRANA
(fragmente)

1. PE UN VECHIU DRUM ROMÂNESC.

Aritmii-petale
Din Sonora Cale
Stins aprind în zori
Drum de sărbători
Pentru cel din prag
Spre azur pribeag
Cu șoapte de ceață
Pal ecou de viață
Pe mirata față.

(Astă-i – ciocârlia
Gândului-câmpia
I-a întors, stihia.)

– Științific sol –
Luna-n corn domol
Geometrii a tras
Pentru dus și mas
(Dreaptă-n neocol
Moneda de-obol)
Pe apa din iez
Geamănă în miez
Cu vinul din Crez.

(Boii trag-într-una
Fânul din Cununa
Rumegând iar-luna

Amăgit de brad
I-am purtat la vad
Lângă porți de-aramă
Cu cheia amară,
Lângă stâlpi de jar
Cu-nsemnări de var...
Iar la Rând oprită
De Vecin cetită
Fața de cioban
Înfrățit cu Pan
Verde, nemirean,
Din vreme i-o desfac
Fața i-o prefac
În inel de lac
Palid, fără veac,

Sub sfințit colac.

(Greierii să toace
Grâul ce dincoace
De-Acolo s-o coace.)
*
L-au purtat anume
Dincolo de lume:

„Cer din omul rupt
În copac închis,
Vestejit de fruct,
Cosmos neprelins".

Lin mulțimi în mers
Curg spre Zi, invers:

„Orizont de taină
Adânc de aproape
Dorul dus de spaimă
S-a-necat sub ape"
*
Tăceri se așternt
Ore lungi de cern.

De departe vin
Sonuri reci de pin.

Seri de aur dur
Din ștergarul sur.

Nopți de adormire
Luna de uimire.

Din Sonora Cale
Stinse stele, pale...
*
– „Străinule Mire
Logodit în Fire
Ce-ai tăcut deodată
Tăcere-înțeleaptă
Din moarte-ntrupată ?!"

– „Spătare, spătare,
N-asculta chemare
De la lumi amare:
La Septentrion
Negre turmi de zvon!
Înspre Răsărit
Sori s-au pângărit;
Şi apusul lumi-i
Mireasa minciunii.

Spătare, pribege
Vremea ţi-o-nţelege;
Căci din zări lăsate
Trupu-i nedreptate
Şi sufletul moarte.
Ascultă mai bine
Pe Acelaşi – Cine,
Înspre Nefiinţă

2 – ÎNTR-O METROPOLĂ OCCIDENTALĂ.

– „San Germain des Prés
Pângărit mai e !“

Prezenţe puhave
L-au închis în cave.

(Jazz martirolog:
Săbii de Prolog)

„Fetele zălude
Nasc isuşi din iude.

Papi, cruciş exist
Anodin de trist.

Clopotini din beci,
Lălăi lilieci
Vinul putred stupă
Sânilor în culpă
Şoldului ce cască
Lesbinoasa iască...“

– „Floră, linzi de Flore
Fad café de dor:
Feţi-Urâţi din Sumeri

Totul îşi fiinţă:

Ritmică mişcare
Nestătută stare
Veşnic Una stând
În amiezi de gând.

Şi că-acelaşi drum
Neamul tău de-acum
Serile ţi-l cântă
Noaptea ţi-l descântă.
Iar spre zi de mori
Să nu te-nfiori,
Fiindcă, uneori,
Ţi-or aduce flori
Dulcile miori!...“

Babiloni de umeri
Peregrini de cur,
Casandre de-augur
Limbuţesc de-a surde
Modul vieţii-absurde,
Şi-n Chip festival
Se roagă lui Van“:

-„Tărâm transcendent
Ideal, absent,
Început astral
Din piatră şi val
Argint de uitare
Neant în mirare,
Ierburi vagi de somn
Visul veşted domn...

Arhaică treaptă
Minune nedreaptă,
Intact-Alveolă
Noapte Meanolă,
Limped minereu
Nestricat de zeu,
Sens neînţeles
Latentului vers...

Tărâm transcendent
La mine atent
De când sunt în dor
Anii mei se mor
Metafizic frica
Răsare-n «Nimica»;
Memorii de ieri
Dispar: «Nicăieri»!
Iar hotar de gând
Vremuirea bând
Te caută lent
Transcendent Absent!“

*

(-„Ia seama Spătare
În ce adăstare
Fără sens rămân

Cei fără tărâm:

Veacul li-e zadarnic
Sufletul amarnic;
Sori înalţi şi pari
Pentru nopţi răsar:

Sub fundal de mare
În munţii cu sare.
Şi pe luna verde
Încet li se pierde:
Câmpuri vestejite,
Ceruri amăgite
Lacrimi nesfinţite
Alge desminţite
Şi stele-adormite!“...

RÂNDURI DESPRE ION BARBU ŞI DIMENSIUNEA BALCANICĂ

de Titus BĂRBULESCU

„Fii un târg temut, hilar
şi balcan-peninsular.“

Poetica barbiliană se situa la antipodul poeticei argheziene. Cel puţin, ca veleitate teoretică şi până la apariţia ciclului: *Selim, Isarlîk, Nastratin Hogea la Isarlîk, Domnişoara Hus,* moment care marchează un popas în itinerarul spiritual al căutătorului de „Joc Secund“. Popas şi poate răspântie – unde călătorului îi stă bine cu drumul – în inima ţării pitoreşti şi parfumate a pitorescului balcanic.

Profesorul Tudor Vianu ne-a dat cândva un luminos studiu despre Ion Barbu şi etapele creaţiunei sale poetice. Domnia-sa releva *succesiunea* a trei ispite care au condus poetul la formularea mesagiului său definitiv. Ispita filosofică cuprinsă în poemele publicate în *Sburătorul*; ciudata ispită a „povestitorului“ din ciclul balcanic-oriental şi în sfârşit chemarea „ermetică“ din ultimele poeme reunite sub semnul „jocului secund“. Comentariul savant al d-lui Vianu este tot aşa de util pentru înţelegerea poeziei lui Ion Barbu ca şi exegeza sistematică şi ageră a lui Albert Thibaudet pentru înţelegerea poeziei lui Stéphane Mallarmé. Amândouă au păcatul unei încercări critice aplicate în marginea unei aventuri spirituale misterios de armonioase, deşi clădite pe contradicţii interne. În general, criticul este ispitit la rândul său să descopere o „arhitectură“ în travaliul unui poet, adică elemente ce se îmbucă artistic într-un tot, peste care creatorul pune pecetea numelui său propriu. Dar când poetul cântă „altfel“, criticul surâde: fantezie, şi totuşi din fantezie şi „sete de altfel“ naşte poezia. O manieră poetică poate deveni adevărată poezie; critica nu poate fi decât *manieră*, ce se plasează între publicul consumator şi creatorul de poezie. Ea epuizează discursiv un număr de probabilităţi *despre ce* ar putea să exprime un vers frumos. Ea este un lux al inteligenţii. De aici scepticismul oricărui efort critic. Poezia este expresie, adică taină ce izvorăşte de dincolo, din absolut pentru a se face trup, dincoace, în albia cuvintelor.

Ion Barbu reproşa lui Tudor Arghezi de a fi „*un poet fără mesagiu, respins de Idee, ca altădată de rigorile ascetice*“. Cu alte vorbe, un migălitor mărunt de „cuvinte potrivite“, de văpsele şi dresuri şi nu căutător de sensuri aprinse, spirituale, de stele căzătoare. Poet deci de contemplaţie plastică, de unde anecdoticul răsare hilar şi strâmb, acesta ar fi Tudor Arghezi. Iar Barbu injust şi parcă urmărit de un demon al „anecdoticului“, se apucă să scrie ciclul balcanic...

„Isarlîk, inima mea
Dată-n alb ca o raia
Într-o zi cu var şi ciumă

Cuib de piatră şi legumă
– Raiul meu, rămâi aşa!

Fii un târg temut, hilar
şi balcan–peninsular...“

Adică cetate marcată de hazul şi necazul Hogei Nastratin! Contradicţie? Fără îndoială. Ei şi? Poezia cuprinde contradicţia pe care o subliniază artistic şi tocmai pentru aceasta devine bogată. Dar demonul anecdotic frate bun cu plasticul şi cu pitorescul, nu se manifestă numai în ciclul balcanic-oriental al poeziei lui Ion Barbu. El se instalează ca o dimensiune permanentă în fundul unei „comedii poetice“ exprimate preţios, însă trăită adânc românește, adică sub cerul, pe drumurile şerpuite şi pe marea cea care fără falsă modestie, ne aparţine.

Teoretic, autorul *Jocului secund* respinge amestecul de elemente vii cu sensurile abstracte ale poeziei, ca o mezalianţă.

„Din ceas, dedus adâncul acestei calme creşte
Intrată prin oglindă în mântuit azur,
Trăind pe încercarea cirezilor agreste
În grupurile apei, un joc secund, mai pur.“

Ce este oare acest „joc secund“ altceva decât un zbor geometric înlăuntrul poetului, unde sensurile se descărnează într-un proces de purificare diamantină dar şi de moarte lucidă? Un „*cântec istovit*“ spre lauda „*grădinii de îngeri*“. Creaţie suptă de suc, în care cuvintele se reflectă unele într-altele ca într-o oglindă cu multe feţe, sau se conturează ca nişte epure pe hârtia albă.

„*Sa poésie comme une flamme pure, paraît brûler à vide*“, scria Thibaudet despre Mallarmé. Mallarmé *nu poate,* Barbu *nu vrea* să evadeze din temniţa interioară a unei sensibilităţi şi expresii iniţiatice. De aici, gustul pentru simbol (ou, şarpe, nuntă inel...); sau preferinţa pentru cuvinte înzestrate cu putere de evocare amplă, ca: verde, alb, rece, var..., culori, mirosuri, sau reprezentări uzuale desprinse de senzaţia concretă şi plasate într-un context eliptic, dens, de incantaţie muzicală. Iată, Barbu, poate puţin simplificat, poetul „veleitar“, cel care, ca şi autorul *Herodiadei*, închide în el experienţa poetică, cuprins parcă de teama de a nu-i altera valoarea de piatră rară prin contactul cu natura exterioară, prea fertilă. Mallarmé a visat o viaţă întreagă să creeze o *carte unică*, un fel de juvaer care să exprime prin strălucirea apelor şi prin corespondenţa lor intimă, inexprimabilul... Tentativă imposibilă şi cu gust de fruct sterp, dar totuşi nu exclusivă, permiţând din când în când poetului adorabile versuri de circumstanţă, madrigaluri de curtezan inspirat, ba chiar cronici mondene...

Ion Barbu este un „răsăritean“. Lumea din care geniul lui poetic îşi trage seva, este epică. Populată de poveşti, vrăjită şi parcă mai vrăjită de descântece, fixată în proverbe de un humor acerb, străbătută de transhumanţe, istoria Răsăritului european exercită asupra poetului o seducţie de care el *nu se poate* lepăda. În fapt, poetul se întoarce tot timpul la matca „impură“ şi colorată a fraţilor lui întru balcanism: Anton Pann, I. L. Caragiale, Mateiu Caragiale, ba pe alocuri chiar cel căruia îi respingea poetica, Tudor Arghezi. Plasticul pătrunde geometricul încă din versuri ca în *Păunul.*

„Se ploconea răsăritean şi moale
Mălai din mâna ta să ciugulească. "

sau: *Izbăvită ardere*

„ Curcanii au mutat pe soare şirul
De gâturi cu, nestinşii, cartofii roşii.
La cerul lăcrămat şi sfânt ca mirul
Rotunzi se fac şi joacă pântecoşii!"

Orătanii de curte, care lipăiesc în cadrul unui regn animal viu, precum melcii, incarnează eterna poftă erotică sub trei faze: minerală, intelectuală, ideală. Cât sunt de departe măgăruşii „apuseanului" Francis James!

Odată cu ciclul oriental, dimensiunea balcanică iese la lumină, viguros ilustrată de un personaj cheie, ca Nastratin, vast încadrată în cele două tipare eterne: Spaţiul şi Timpul. Cadrul ei geografic nu este uşor de determinat. De alminteri, interesul principal nu rezidă în fixarea unor limite exterioare, ci în centrul de roire a acestei lumi originale. Şi pentru că suntem în anecdotic, nu este poate lipsit de semnificaţie faptul că unul dintre interpreţii lumii noastre balcanice, Ion Luca Caragiale, s-a născut în Câmpia Dunării, la Haimanale...

Isarlîk se află la *„mijloc de Rău şi Bun"*. Cetate eternă, însorită – deci meridională, – dar nu evocatoare nici de Edenul ireal ce a premers păcatul şi nici de pierzania omului care a gustat din fructul oprit. Evocatoare pur şi simplu de un destin permanent al omului care soarbe absolutul din viaţa cotidiană. Un fel de vierme de mătase ce-şi trage firul argintiu din frunza de dud. Nastratin aduce drept marfă:

„ Pulberi de pe lună rase
Şi-alte poleieli frumoase.
Pietre ca apa de grele.
Ce fireturi, ce inele,
Opinci pentru hagialâc.
Deschide-te Isarlîk!"

Şi cetatea se deschide, la căderea serii, ca un Sezam, altfel feeric ca în *„O mie şi una de nopţi"*.

„ Pierea o după-amiază
Schimbată-n apa multă a ierbii ce-nviază.
...
Cer plin de rodul toamnei, îmi flutura-tartane-
Tot vioriul umed al prunelor gâltane.
Grădină îmi sta cerul; iar munţii parmalîk.
Un drum băteam, aproape de alba Isarlîk..."

Aceeaşi fâşie de drum alb, suitor, pe care poetul îl exprima ermetic, dar tot atât de fraged ca într-o doină „spusă" din frunză, în:

„ Urzite căi, neverosimil var,
Prin dimineaţa ierbii înmuiate."

Tabloul, de o transparentă prospeţime plastică se completează cu viziunea dunăreană. Nastratin vine „pe apă", pitoresc, într-un *„prea ciudat caic"*, fără vâsle şi în loc de pânze cu tot calabalâcul urcându-se la soare. Apă, munţi, cer, acesta este

peisagiul mare, ale cărei frontiere se varsă una în alta, ca într-o nepieritoare gamă de culori şi de parfumuri, în mijlocul căreia înfloreşte albă ca o mireasă, Isarlîk.

În întâmpinarea Hogei Nastratin, veneau

„de toată mâna, prostime, târgoveţi,
Dérvişi cu faţa suptă de veghi..."

Ce este această lume ce se îndoaie în temenele orientale, în faţa „Craiului", cum ar fi spus poate Mateiu Caragiale? Când, pe la o mie şi cât se plasează ea, într-o cronologie românească? Istoric, este o lume apusă. Poetul are grijă să nu indice într-un epigraf la Isarlîk: *„Pentru o mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann"*; iar la *Nastratin Hogea la Isarlîk*, dânsul o situează chiar în *„durata lumii turce"*. Domnişoara Hus, pe de altă parte, întruchipează *„prea turburata Pena Corcoduşa"* această bizară făptură urzită din fum, din dans şi din blesteme ce la Mateiu Caragiale încheia galeria ultimelor figuri ale lumii vechi, marcând crepusculul unei lungi domnii. Cadru deci tot atât de nedeterminat ca şi cel geografic. Istoria ne atestă existenţa unor paşale şi raiale în marginea Imperiului Otoman. Mica istorie, trecând peste date, prelungeşte existenţa acestei lumi, de apucături orientale, ce se rafinează în timpul fanarioţilor, până în ziua de astăzi. Şi evident, nu cu intenţii pejorative, un critic literar numea pe I. L. Caragiale *„ultimul mare fanariot"*. Lume veche, totuşi actuală prin originalitatea şi profunzimea unei atitudini în faţa vieţii pe care sufletul românesc a asimilat-o. Timp turc intrat într-o durată românească, căreia îi aduce un ciudat parfum, nu de istorie – aceasta fiind definitiv apusă – ci de amintiri regăsite într-o vază cu flori uscate.

„Primăvară belalie, cu nopţi reci de echinox".

Melancolie pentru *„altădată"*, ce naşte dintr-un pretext anodin, pentru a creşte în memorie un şirag de imagini mai puternice decât desfăşurarea lor reală, astăzi moartă.

„Les vrais Paradis sont les Paradis perdus", spunea Proust.

Nastratin debarcă în portul alb, primit de tot norodul îmbrăcat în straie de sărbătoare şi oferindu-i daruri, bucate alese. Dar, „efendi" – adică aristocrat făuritor de sensuri absolute – şi negustor de marafeturi orientale, hagiul vinde fără să primească nimic în schimb, în timp ce:

„În gândurile noastre soseau ninsori mărunte
Şi unsuroase linişti se tescuiau sub cer".

Hagiul îşi caută hrană în el însuşi.

„Vii, vecinici, din gingia prăselelor cumplite
Albiră dinţii în pulpă, intraţi ca un inel.
Sfânt trup şi hrană sieşi, Hagiul rupea din el."

Atitudine ce – cu toată uzura unui epitet – nu o putem numi decât tragică. Nastratin a lui Barbu, este incontestabil mai mult decât eroul lui Anton Pann, mucalit, înţelept şi făuritor de vorbe cu tâlc. Rupt în lăuntrul lui, tragica făptură se sfinţeşte prin jertfa cărnii. Preţul ei este spiritual. Lumea, pe care el o domină, creşte tocmai din acest preţ, ei dăruit.

Într-un peisagiu luminos şi bogat în fructe ale pământului, în mijlocul căruia forfoteşte o gloată organic legată de regimul mineral sau vegetal, iată că apare o figură excepţională, de mare respiraţie umană, ce suie interior (ca pe o funie, de care pomenea Fericitul Augustin) din materie către cer. Nastratin ne vine din Sud, ca şi puţinii sfinţi ce numără iconografia noastră românească. Din păgânătate limpede – sceptic surâzătoare –

peste care s-a suprapus exercițiul spiritual al ascetului pre- sau paralel creștin. Și dacă semnificația lui nu este bisericească, ea este profund religioasă. Ea este menită să se așeze față în față cu latura mistică – tradițională și prin aceasta devine indispensabilă în echilibrul de forțe spirituale ce constituie sufletul românesc. Și iată Barbu, poet de extracție meridională, cu străfunduri balcanice, perfect conștient – ca și Caragiale – de aportul *pozitiv* al dimensiunii balcanice adus universului spiritual românesc. Problema nu se mai pune dacă este sau nu Nastratin un personagiu de lume românească – ca Păcală bunăoară – sau o simplă apariție exotică, transpusă literar – ci pe posibilitățile de redare în sunet pur de limbă românească al unui mesagiu personal de tragică semnificație. De aci, consecințele grele de rod pentru cultura românească. Din balcanică dimensiunea s-a făcut dunăreană; din durata turcă a răsărit, ca un altoi, durata modernă. Înțeleptul hoge se sprijină pe o *prezență*, care alături de țăranul român sau intelectual dezrădăcinat – amândoi teme tradiționale și în parte romantice – traduce o nouă categorie de aspirații naționale, național fiind pecetea de eternitate ce Creatorul a pus pe fruntea unui popor. Din punct de vedere social, poezia lui Ion Barbu se leagă de clasa mijlocie, în parte disprețuită, poate, pentru amestecul cosmopolit de rase, poate pentru prea cunoscutul – dar nu singurul exponent al ei – Mitică... Lume ignorată de asemenea din cauza înțelegerii incomplete a interpreților ei, care, sub humor și sub prestigiul cuvântului, și-au ascuns discret mesagiul grav al clasei din care făceau parte. Nu știu care vor fi valorile viitoare românești, ieșite din contactul grăbit și exhaustiv cu lumea proletară din Est. Calitatea lor apare deocamdată sub-mediocră. Din fericire, înainte de a începe această necăjită experiență, România contimporană culegea roadele unei fierberi spirituale miraculos exprimate de trei mari poeți: Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu. Cultura românească ajunsese la o maturitate de expresie a unei paste interioare profund originale și novatoare. În tripticul mai sus pomenit, Ion Barbu reprezintă creatorul lucid de valori de circulație europeană, în sensul mare în care o cultură națională își trage un drum propriu într-o durată ce cuprinde Apusul și Răsăritul Europei. Intraductibil precum orice mare poet, mesagiul lui trebuie citit românește. Europa trebuie deci să învețe românește?... Și încă ar trebui să învețe *bine* românește. Atunci poate efortul luminos al poetului ce lămurea substratul dunărean al sufletului românesc, ar aduce roade în înțelegerea occidentală a dramei românești de astăzi. Dramă prin excclență spirituală.

ION PÂRVULESCU

STIHIILE, APRIL

Ajena Marces din cel mai rece delir ori
același Ajena Marces din cel mai rece delir –
Ajena Marces
tinerțea întâie cărbunele de azi adună încă
trecând, o ! steauă...
din cortegiu în cortegiu la racla-n vârf de stâncă:

dincolo de neadevărata tu, și-n mine s-a înnoptat –
dar mai departe de noapte, ce albește-n
noapte? noi, noi care suntem azi, aceeași
dar plini de-o sărbătoare mare...
(cuvântul se-nglodește în sângele negru și putred
aceasta-i Știința
din care linia nemișcătoare a fost cotită)
în mijlocul cântării se înalță însă
o gură ce arde, mereu la timpul ei, sub axă.

SPĂLĂTORUL DE FERESTRE

– viață
– spre ceea ce în fund trăiește în mine viață
– valoarea extremă a științei moderne
– și scut de bazalt peste buzele sângerate ale vieții
– în fund alb animal
– respirând înverzirea pământului putred
– în fund de mine, înghețată piatră vie –
– în stânga nean și nisipul grecesc aïon
– în dreapta pădurile sângelui începător Urghund
– deasupra alb nestrămutată Pasare din Prag
– sub mine izvorul morții cel mai drag
– astfel navigând spre
– agonica desfacere din forma amintită-n clar
– enumerarea morților succesive întârzie
– peste ruina nopții
– ruina a tot ceea ce așteptasem de-aici înainte

– adunarea într-una. Tingirea de vânt. Stânci
– stânci sub pânza apelor albe
– încă vrând
– încă vrând
– ca şi când n-aş şti ce depărtare arde
– candelă sub acest cuvânt în aer
– „drum lung“. Niciodată. Azi. Tu.

„VÂNĂTORULU EUTHANASIU“

piatră de horă ţintii în Aleph, cerească aripă; tu getic parcurs peste brazi
ce mistică prădare de sânge te-o mai aprinde de-azi?
sacrificiul doctrinei, cumpănă de vânt nici Fecioară; în aspre scântei
împlini sărutul rece al dorului, sub moarte, la urmaşii săi:

uitându-mă-ndărăt văzui văzui văzui
gârla de sânge a zăvoaielor în sfârşit de toamnă
şi alte chipuri copilăreşti împietrite în timp
ca vechi zodii câmpeneşti când întreci somnul de goliciune:

în faţă-mi e acelaşi zid de râuri şi de stânci
albă ca dimineţile sufletelor senine ce stau
sleite în treptele Cuvântului Ioanic care-aşteaptă
să le mişte, întru răsplătirea unui gălbior nume de fată –

a razelor morţii eterne rece văpaie, Căzând
din ochii de Aleph mai sus mai jos mai la dreapta în orbire
pe gura de apă şi privighetori şi zăpadă în Paradis
iată noua generaţie, viermuind mândră ale lumii oglinzi:

TITUS BARBU [21]

SONET

Trecut-au anii ca nouri lungi pe şesuri
M. Eminescu

Şesuri ostenite se despană în zare,
Arse, prăfuite, răzbite de alte veri...
S-a învârtit Norocul. Zadarnic ieri
Cu holde trupeşe şi miros de cicoare.

Ovale, ovale, stolul pribeag se duce...
Cerul se-ndoaie lin, lunecând
Pe osii aprinse de cuget flămând
Care-au purces din sânge, făcându-se cruce.

Întunecat alean! Avare, pline ulcioare
Preling subtil, buzelor arse, licoare
De pierzanie în cinstea nunţii înaripate.

Arcuşe frânte, strune, degete diafane,
Atâta maldăr de-alăute zac descărnate...
În mări de linişte, răsună grav timpane!

G. BACOVIA

Un poet nu poate fi decât al înălțimilor: albe, lucide, neîncepute. Ritmul interior transformă liric lumea – și prin aceasta o transcende dintr-odată spre un „dincolo" poetic – de unde totul începe – ca o nouă Fire, nemaiîntâlnită.

Desigur că se poate cădea: fastul transcendental e adesea acela al morții, al iubirii neîmplinite, al absolutului ne-ajuns. Dar *poetică* rămâne și ridicarea – cât și prăbușirea din înălțimi. Astfel poezia este liturghia – religioasă fără a fi simplă carte de religie; dezvăluitor – metafizică, fără a se împironi de categorii logice sau sistematice. Poezia e singurul lirism permis spiritului lucid de începutul său; poezia își e și propria ei credință. De fapt aceasta este și însăși Povestea Vorbei. Dar atunci cu ce drept am putea noi socoti astăzi pe Bacovia printre *adevărații* poeți ai țărilor românești?

Căci lumea sa nu-i *cădere* din înălțimi; ci avânt spre greul pământului. În lumea bacoviană, totul s-a umplut „cu fum înăbușitor"; iar fumul e parcă o formă de puritate inversă a pământului. Să fie însăși stihia năclăită a zidurilor citadine pe care o silabisește greoi poetul?!

Dar mai este și tristețea; nestăvilită, inumană, ce se scurge de pe coaja copacilor uscați, din roca stelelor arse și poate, de sub unda înămolită a apelor. Tristețea – anonimă și transcendentală omului – e autentică la Bacovia. Dar ea rămâne astfel, ca atare; nicăieri tristețea nu înflorește lichenii ce-au năpădit moartea copacului, nu urmează dâra de lumină lăsată de căderea ursitei stelare, și nici nu tremură în oglinda unei înfloriri (nufăr? față cerească? părere?) de pe prundișul greoi. Ci Bacovia, a căzut dincolo – sub lumină – chemat de întunecimea morții brute.

Bacovia „*aude materia plângând*".

De-acum toată poezia lui nu va fi decât această chemare. Iar fiindcă materia e fără istorie, lumea sa e clădită pe „*un gol istoric*". Ceea ce dă o amăgire de lume. De aceea – și-n treacăt numai spus, nimic nu-i mai înșelător decât o „*descriptivă lumeară*" sau „*socială*", în poezia lui Bacovia.

Căderea se face mai greu decât somnul – o cădere de plumb netopit – spre materia cea mai indivizibilă, spre *materia metafizică*.

Ajuns aici poetul întâlnește poate o formă de absolut; nu al morții, nu al lucidității, nu al vieții. Ci o neutralitate fără culoare, fără sens. Materie...

Ni s-a părut atunci că toată încercarea acestui liric al materiei întâlnește totuși ritmurile marilor poeți români. Căci și el încearcă *un mod al ieșirii* – deci un exil. Nereligios, desigur. Dar cu descântarea vorbelor de toate zilele, pentru a ajunge la Vorba neîncepută și pură. Observați repetiția obsedantă a cuvintelor. Niciodată cuvântul nu ajunge puritatea de azur și limpezimea sa stihială. Totuși cuvântul lui Bacovia se purifică de banalitate. Se îngroașă sub greutatea *mentală a sensului revelat* (ex.: plumb, violet, galben, trist, moarte...). Dar *sonoritatea* lui ne-a transcendat spre o realitate metafizică, fie ea și-a simplei substanțialități de-a fi.

Cuvântul e atunci în funcția sa poetică...

Totuși, când Bacovia nu reușește de-banalizarea cuvântului, atunci versul lui, deși „visător" sau „trist", e fără interes. Avem impresia că ne găsim pe tărâmul celui mai periculos poetic – al neautenticității, cum n-a reușit la noi decât Alecsandri. Desigur că nu mai vedem cocori și primăveri, ci corbi (negri!) ce cad peste un târg al toamnei. Nefireasca lumină al unuia e oare aceeași artificială întunecime din plânsul celuilalt?!

C. AMĂRIUȚEI

*VICTOR BUESCU**

DE DRAGUL TĂU... [22]

De dragul tău, acum (și-atâtea ori!)
Visez în insomniile din zori,
Când dorul dușmănos trezește glasul
Tăcerilor ce-mi zgândără plaivasul.

...De dragul tău, riscam ca mai târziu
Un critic familist și belaliu
Să spună pe un ton sentențios:
„A fost un filolog neserios!"

De dragul tău, piereau recunoștinți,
Uitându-mi de prieteni și părinți,
Și-ades urcam în culmea renegării,
Uitând, de dorul tău, durerea Țării.

...Ci azi, de dragul tău, storc ca pe-o iască
Mustoasa mea trăire sufletească,
Scurgând din ea iubirea și lamentul, –
Să nu te plictisească sentimentul.

De dragul tău, prin viața mea pustie
Azi cresc numai ciulini și colilie,
Și-n fișe, buruiene și dudău,
De dragul tău (absurd), de dragul tău.

De dragul tău, mi-e proză poezia
Și mi-e indiferență gelozia,
Îmi spun că-i bine totul, când mi-e rău,
Că nu te mai iubesc..., – de dragul tău.

De dragul tău, 'mi-impun ecuațiunea:
Simțirea e egală cu Rațiunea
(Prin care, furtunoasă, daseși iama)
Și-ncep să reflectez... Auzi?... Ia seama...

---

* Primim din partea harnicului profesor de limba și literatura română de la Universitatea din Lisabona și emeritului traducător al lui Eminescu în portugheză, această poezie originală.

PIERRE EMMANUEL
în românește de
Virgil Ierunca

CÂNTARE LUI HÖLDERLIN

Pierzaniile tale în vălurile prea mari ale gloriei
încă fierbinți de vechi vise. Unde sunt regii
năpădiți de ierburi și gânduri umbrele ciuntite
marmora odihnii mărilor și morții iubiți,
Prieten fără de vârste? Anotimpurile
zvântă soarele de demult și-i coboară căldura în pietre
iară vânturile lâncedele atârnă de ziduri:
totul e calmă tânguire în aducere aminte
totul conspiră tacit mormânt împreună cu Moartea
și iarba crește mare peste vremuri
Să vină noaptea
cu cornul ei! sângele prigonit în inima pietrelor
fugi-va oare în apele prezise în adâncul
desișurilor sfășietoare și reci ale ieșirii din minte?
Rele cățele ale tăcerii O Erynii
opriți amorțirea înșelătoare a vorbirii
și într-o neistovitoare pace cuprindeți verbul!
El vă îmboldește și vă ademenește
sângerează în cea din urmă așteptare a morții sale:
O strângeți-l din toate părțile nu mușcați însă din el
lipsiți-l de plăcerea sălbatică de a muri
înăbușiți-i strigarea, învăluiți-i privirea
să nu fie nimic nici măcar mort
și nicidecum nebun în solara noapte a demenței.

Da nebunia despicând vremea da liniștea
rărită pe vârful nespus al zborului
da duhul asupra Morții plutind până la pierderea Sufletului
da țipătul neantului zdrobind neprihăniții îngeri!
O pasăre împlântându-și în cer strigarea de extaze
un nor de negru soare străpuns de strigare
un Suflet care desface ziua – totu-i ascuns
poate în tine statuă schimbătoare a norilor
poate în mine care urmez drumul tău, fără a ști
care-i adevărată din umbrele noastre asemenea
Umbra-mi trece oare în tine sau dorința ta
turbură pădurile crunte ale umbrei mele
de puternice dâre prevestitoare de care iubire?

PIERRE EMMANUEL
în românește de
Virgil Ierunca

HYMNE A HÖLDERLIN

Tes ruines dans les plis immenses de la gloire
chaudes encore d'ancien songe! où sont les rois
pleins d'herbe et de pensées les ombres mutilées
les marbres où la mer se repose et les morts
que nous aimions Ami sans âge? Les saisons
énervent les soleils de jadis sur les pierres
et les vents pendent languissants le long des murs:
tout est calme désolation dans la mémoire
tout conspire tombe tacite avec la Mort
et l'herbe sur les temps grandit
Vienne la Nuit
avec ses cors! le sang traqué au coeur des pierres
fuira-t-il en ces eaux pressenties au profond
des halliers déchirants et froids de la folie?
Chiennes féroces du silence O Erynnies
secouez la torpeur menteuse de la voix
et cernez d'une paix haletante le verbe!
Il vous excite et vous appelle à la curée
il saigne dans l'extrême attente de sa mort:
O pressez-le de toutes parts mais sans le mordre
privez-le du plaisir sauvage de mourir
ne donnez à son cri point d'air, point d'étendue
à son regard. Qu'il ne soit rien pas même mort,
poit fou dans la solaire nuit de la démence.

Oui la folie crevant les temps oui le silence
raréfié à la cime indicible du vol
oui l'esprit sur la Mort planant à perte d'Ame
oui le cri du néant brisant les anges purs!
Une alouette au ciel fichant son cri d'extase
un nuage de soleil noir percé de cri
une Ame que défait le jour – tout est celé
peut-être en toi statue changeante des nuages,
peut-être en moi qui suis ta course sans savoir
laquelle est vraie de nos deux formes si pareilles.
Mon ombre se meut-elle en toi, ou ton désir
émeut-il les forêts sévères de mon ombre
de plis puissants avant-coureurs de quel amour?

În înalt contemplând mor negurile
în şi mai înalt sub apăsarea sângelui slobod inimile
se frâng. Trupuri ispitite de înălţimi
trupuri spetite de soare voi vă înălţaţi adâncul din voi
în spaţiile de iniţiale oprelişti!
Jos zac zeii prăbuşiţi în argilă
sus carnea spre zei îndreptată stâncă devine:
sângele e acum nedestul pentru a nutri visul
spaţiul trosneşte din încheieturile vremii
fruntea însă mereu mai semeaţă răsfrânge Umbra
în minunatele întinderi ale gheţarilor ei.

Ce mai înseamnă oare mormintele gestului (lăcaş de îngropăciune
mistuit de prăpăd şi ucis în clipă)
O libertate în scandal zămislită şi neclintită
aici draperiile plesnind de negru pământ
lichide întinderi din duhul tău izvorând
îţi pregătesc o înălţare triumfală în zodia accentelor
acestui gol neauzit pe care noaptea pasărea îl străbate
uneori (însă strigarea oprită ce mai rămâne oare
din nefericita nelinişte şi din întunecatele vorbe? un cer sublim
e singurul cuvânt). Verbul e-n pietre, în
arborii atât de iubiţi. Orice cântare e o parte
un început al Pomului şi al Cerului. Gestul său însă
sfârşeşte într-o copilărească întoarcere în vreme
o istovire, un trup. Tu singur atotînălţat
să devii! un Pom furios de oarbe cuvinte
în dimineaţa de neglăsuită trecere a nebuniei.

Luth monocord O instrument de îngreuiate lacrămi
Cântec unic la degetele Domnului! Cuteza-voi să încerc Moartea
şi nemaipomenita ardere a întregii fiinţe
şi clipa întreagă unde nebunia e-n pară de foc
pentru a te asculta crainic de bărbătească obârşie
Om de amuţire sfântă?

Poate. Să nu vezi nimic
să nu auzi nimic decât un ascuţit soare de lacrămi
în cumpănă (e totdeauna amiază în acest mare frig)
Nici o suflare să nu întine cristalul vostru copilării
pecetluite în iarna cea mai senină mai caldă
– O glas de îngheţuri iute surprins de lumină
atât de departe –

Très haut en contemplant se meurent les nuées
plus haut les coeurs sous la pression du libre sang
explosent. Chairs aiguillonnées par la hauteur
chairs recrues de soleil vous dressez votre abîme
dans les espaces de natale interdiction!
En bas gisent les dieux éboulés dans l'argile
en haut la chair tendue vers dieu devient rocher:
le sang ne suffit plus a nourrir tout le rêve
l'espace craque aux jointures de la durée,
mais le front toujours plus altier reflète l'Ombre
dans les superbes étendues de ses glaciers.

Qu'importe les tombeaux du geste (nécropole
de quelle ardeur terrible et tuée dans l'instant)
O scandaleuse liberté tout immobile
ici les draperies claquantes de sol noir
liquides étendues que ton esprit soulève
te fond une accension triomphale aux accents
de ce vide inouï qu'oiseau la nuit transperce
parfois (mais effacé le cri que reste-t-il
de l'angoisse et des mots obscurs? un ciel sublime
est le seul mot). Le verbe est dans les pierres, dans
les arbres tant aimés. Tout hymne est un fragment
une ébauche de l'Arbre ou du Ciel. Mais son geste
s'achève sur un puéril retour sur la durée
une fatigue, un corps. Toi seul, immensifié
deviens! un Arbre furieux de mots aveugles
dans le matin sans aucun son de la folie.

Luth monocorde O instrument de dures larmes
seul Chant aux doigts de dieu! O serai-je la Mort
et la brûlure épouvantable de tout l'Etre
et le total instant où flambe la folie
pour t'ouïr messager mâle de l'origine
Homme au mutisme saint?

Peut-être. Ne rien voir
ne rien entendre qu'un strident soleil de larmes
d'aplomb (il est toujours midi dans ce grand froid).
Que nul souffle n'embue votre cristal enfances
timbrées au plus aride et tendre de l'hiver
– O son de gel soudain saisi par la lumière
si loin –

paharul e însă sorbit în adânc, glasul e mort
ora caută un adânc de beții în absență
însă Cântecul tău adânc încă n-a fost cântat
O preafericită murire. Clară e setea
care alăptează-n amiază umbra câtorva peisagii,
Muma întinde sânul său năpârlit de dureri
aceluia pe care tâlcul cel mai amar chinuiește
și care scuipând amărăciunea știrsă a sângelui
și nevrednica veșnicie și taina
ar dori să-și guste moartea întreagă într-o singură lacrimă
ar dori să simtă topindu-se în el duhu-i întreg
așa cum se topește gustul precis al pământului
uneori seara, pe cea mai dulce limbă a neaducerii aminte.

La ce slujește sensul? au trebuie dat pietrelor un sens?
A fi piatră, sete a fi, iată sensul. Rămas bun
la cele frumoase! în această neumbrită odihnă
duh de marmoră nesiluit de nici-o daltă.
Sete a mea neîncepută apele tale țâșnesc în lumile mele
piatră a poemului în tine totul mi-e dat
înălțare nebună te povârnești peste adâncul din mine
muzică grea apăsare-mi pe cuget:
armonia ta e neînfruntata primejdie însăși
marele spațiu care se clatină-n jurul tău
din clipa în care un zeu gol își calcă peste gânduri
din clipa în care o zi mai de cenușă încă apasă viitorul.

LUI HÖLDERLIN NEBUN

I

Liniștit tu urcai în lumina sfântă
și acolo sus gândurile tale slobozitu-și-au
marile lor cercuri de libertate în sufletul stins
pe care vântul în cumpănă-l ține pe munți, pală tămâie

Din vreme-n vreme, în răstimpuri de vânt
fremătau depărtările în plângeri uitate:
copacii opriți într-o rână, ascultând
pasul acesta de rădăcini smulse tremurau toți.

Desfătare de a simți îndepărtându-se de trupu-ți
pași tăi cărora un Geniu curat le anină murirea!
Trecerea aceasta, albastră muzică între două lumi

Ce glorie dinainte de spaima tăcută a drumurilor
când înălțimea nesăbuită împreună în palmele umbrei
tăcerea-ți din rugăciunea mâinilor regăsite.

mais la dent mord la coupe et tue le son
l'heure cherche une lie d'ivresse dans l'absence
et la vraie lèvre n'a point bu ton Chant profond
encore O bienheureux mourir. La soif est nue
qui allaite à midi l'ombre des paysages,
la Mère tend son sein hâlé par les douleurs
à celui que le sens le plus amer tourmente
et qui crachant la fade amertume du sang
et l'insipide éternité et le mystère
voudrait goûter toute sa mort dans une larme
voudrait sentir se fondre en lui tout son esprit
comme se fond la saveur sûre de la terre
le soir, sur la plus douce langue de l'oubli...

Pourquoi le sens? faut-il cherche un sens aux pierres?
Etre pierre, être soif, voilà le sens. Adieu
à la beauté! dans ce repos qui n'a point d'ombre
esprit de marbre inviolé par le ciseau.
Ma vierge soif tes eaux jaillissent sur mes mondes
pierre de poésie tout m'est donné en toi
qui promontoire fou surplombe mes abîmes
poids de musique suspendu sur la raison:
ton harmonie est l'insoutenable danger même
le grand espace vacillant autour de toi
dès qu'un dieu nu pose le pied sur tes pensées
dès qu'un plus cendreux jour pèse sur le futur.

A HÖLDERIN FOU

I

Tranquille, tu montais dans la lumière sainte
et là-haut tes pensées allaient élargissant
leurs grands cercles de liberté en l'âme éteinte
que le vent sur les monts balance, pâle encens

D'âge en âge, dans les intervalles du vent
bruissaient les lointains abandonnés aux plaintes:
les arbres arrêtés à mi-pente, écoutant
ce pas d'arbre déraciné, tremblaient de crainte.

Délice de sentir s'éloigner de ton corps
tes pas, qu'un pur Génie allège de la mort!
Cette passe, musique bleue entre deux mondes

C'est – gloire avant l'effroi tacite des chemins –
quand la hauteur comblée joint les paumes de l'ombre
ton silence en prière à la crête des mains.

II

Asemenea odihnei lui Icar pe ţărmul vertigiului clar
braţul părăsit în adânc şi visând
asemenea cântării nesfârşite din suflet. Nehotărârea aceasta
a mâinii care se minunează şi simte cutremurându-se golul
această chemare a gravităţii în braţul întreg
şi dintr-o dată această dreaptă coastă de munte, acest perete
de carne, sau de stâncă ce se desprinde, şovăie
se clatină pe culmea tăcerii şi se va cufunda,
ultimele cuvinte (cutremurate de spaţii şi zdrobindu-se
plăpânde degete în strădania de a cuprinde necuprinsul celor oprite)
le chiamă înlăuntru, în fiori: visul
cu ochii deschişi urneşte din loc un cer de neguri înalt
îl prăvale pe acel Icar ce se naşte în viitoarea-i cădere
în soarele mut din departe de mare orbit.

III *Malurile Nekarului*

Cer răsturnat în aducere aminte o lac ciudat
transparent în părerea de rău a anilor ce vin!
E atât de bine să pleci asupra-ţi vârsta întreagă
să vezi jucându-se duhul adânc şi verde
pe nisipul zilelor strălucitoare şi aurul basmului
în care umbra voastră iute dispare, vii Idei:
a fi un nor sub talazuri, copacul acesta cu putrede alge
fremătând ameţit în înaltul apelor,
faţă pierind suptă încet de nisipuri
în clipa când pacea pogoară-n oglinzi.

Deşteptat însă printre atâtea feţe de oameni
s-ar putea să fiu încă unul din ei.

IV

O stranie harpă marile suveranele tale acorduri
pe care până departe privirea le face să fie!
Ochii au plâns au pierit, sufletul e închipuire curată
Patria e uriaşă uşoară, pe vânt
lung freamăt de gene visează la locul acela
de lacrămi în timp scoborâte, amintire

Viaţa ce se-ntinde înclină pe ani
a dat către seară o mană de lacrămi:
ci sus, înainte de aplecatul adio, popasul verii
pe cadranul unei feţe de demult. Ora-i fără povară
şi căldura din zi ca un sân gol odihneşte
în această după-amiază de pasări şi de aduceri aminte
pe sânul celui ce doarme în linişte aproape de vii:
călătorul întârzie să vadă pe Acela
ce-şi poartă somnul, părăsit la umbra munţilor.

II

Tel le repos d'Icare au bord du pur vertige
le bras abandonné à l'abîme et rêvant,
tel l'hymne inachevé dans l'âme. Ce suspens
de la main qui s'étonne et sent frémir le vide,
cet appel de la pesanteur le long du bras
et tout à coup ce flanc à pic, cette paroi
de chair, ou de rocher? qui se détache, hésite
vacille au comble du silence et va sombrer,
les derniers mots (tremblants d'espace, et qui se brisent
doigts frêles, en l'effort de saisir l'interdit)
les rappellent au coeur, en longs frissons: le rêve
les yeux ouverts déplace un ciel haut de nuées
sur Icare naissant à sa chute future
dans le soleil sans mots qu'aveugle au loin mer.

III *Les bords du Neckar*

Ciel renversé dans la mémoire ô lac étrange
transparent au regret des futures années!
Il est doux de pencher vers toi le front de l'âge
et de voir se jouer l'esprit profondet vert
sur le sable des jours brillants et l'or des fables
où votre ombre fuse soudaim, vives Idées:
être un nuage sous les flots, cet arbre glauque
frémissant de vertige en la hauteur des eaux,
ce visage ensablé doucement qui s'efface
quand le souffle s'est tu qui ridait le miroir

Mais, réveillé parmi tant de visages d'hommes
se peut-il que je sois encore l'un d'entre eux.

IV

Tes vastes, souverains accords, ô harpe étrange
que le regard jusqu'aux lointains fait résonner!
Les yeux se sont fondus, l'âme est vision pure
la Patrie est immense et légère, le vent
fait frémir les longs cils rêveurs du paysage,
rappel de tendres pleurs glissés le long du temps

La vigne qui s'étend sur la pente de l'âge
mûrit une liqueur de larmes vers le soir:
mais haut, avant l'oblique adieu, l'été fait halte
au cadran d'un visage ancien. L'heure est sans poids
et la chaleur du jour comme un sein nu repose
en cet après-midi de mémoire et d'oiseaux
sur le sein du dormeur tranquille près des vignes:
le voyageur s'attarde à contempler Celui
qui dort, abandonné à l'ombre des montagnes.

Încetul cu încetul pădurile coboară
ale pământului dintr-ale sufletului
ziua din urmă a frunții se stinge în părere de rău
pe urmele unui mare odinioară

Mari prea mari
prezențe stau la soare-apune. Omul unei singure zile
tâlmăcește hotărârea cea veche pe fruntea judecătorilor
pietre nestrămutate-n dreptate apăsând peste morți.
Ci trăsnetul făgăduit e la sfârșitul sfârșitului de zi
îndată după trecerea pragului lumii de dinainte
și în timp ce așteptarea la orgă-i veșnicie
marea cuprins-a călătorului pașii.

V

Toaca bate de departe, ușoară-i aducerea-aminte
– bucuria călătorului când seara cade pe drumuri!
Ultimii munți străjuind orele cele mai clare
trag linia hotărâtă a gândurilor
vezi însă: cerul imens e prea senin, o stea
tremură-n el nefericită, nemângâiată. Acolo acolo
amintirea din uriașele palidele ei umbre
urnește din loc și îndreaptă spre pașii tăi toate câmpiile.

Ce fragede sunt schimbăciunile lumii
pe un adânc de ciudate tristeți, de păduri!
Sus se alungă singure părerile de rău, gustul lacrămilor
în dulceață cerească pe buze se topește:
„să învăț odată să mănânc pâinea așa cum mănânc
cerul“ își spune trecătorul. Se roagă: vântul aleargă
din toate spațiile și se așează pe sufletul lui. Auzu-i
e plin de zvonul lin al cătunelor.
Pe culmea culmilor lumii, un loc de rugă de care atârnă
verile unui alt anotimp. Întunecate nume
dăinuiesc aici în de neclintita tăcere,
inimi nedibace, profunde: între ele înflorit-a
trandafir roșietic de-a-pururi! o inimă posomorîtă
inimă pe care numai călătorul noaptea va știi-o numi.

Lentement vers le val descendent les forêts
ce que l'âme a conquis la terre le regagne
l'arrière-jour du front s'éteint comme à regret
sur de jadis virils vestiges

De massives
présences siègent au couchant. L'homme d'un jour
déchiffre la sentence antique au front des juges
à-pics sévères de justice sur les morts.
Car la foudre à la fin de ce jour est promise
sitôt passé le seuil du monde antérieur,
et tandis que l'attente à l'orgue s'éternise
déjà la mer emplit les pas du voyageur.

V

La cloche vient de loin, légère est la mémoire
– allégrese du promeneur quand vient le soir!
Les derniers monts, bordant les heures les plus claires
y dessinent la lingne sûre des pensées,
mais vois: l'immense ciel trop lucide, une étoile
y tremble à te serrer le coeur. Là-bas, là-bas
le souvenir, de ses géantes ombres pâles
déplace lentement les plaines vers tes pas...

Si tendres sont les variantes de ce monde
sur un fond de tristesse étrange et de forêts!
En-haut s'éloignent les regrets, le goût des larmes
dans la douceur du ciel sur les lèvres se fond:
„que j'aprenne à manger le pain comme je mange
ce ciel“, dit le passant. Il prie: le vent vient
de tout l'espace sur son âme. Son oreille
recueille la rumeur paisible des hameaux.
A la cime du monde, une chapelle où pendent
les guirlandes d'un autre été. Des noms obscurs
y perdurent en l'immuable solitude,
coeurs malhabiles et profonds; entre eux fleurit
rose écarlate sur les siècles! un coeur sombre
dont seul le voyageur saura le nom, de nuit.

VI

Dacă nefericita neliniște se-ntinde până la lumina creată
îndreaptă-ți ochii spre zorii veșnici ai lacrămilor
și privește: totul e năpădit de apele muzicii, timpul
e sfânta durere a Cântecului care se mântuiește pre el
istovindu-și treptat propria umbră până la zborul
de aur și de taine al mâinilor pe înălțimi.
În fața morților stă un zeu și chipu-i ascuns
picioarele-i sunt albe pe deznădejdea oștilor
cutele vestmintelor sale au amuțit. Iar mâinile mâinile
odihnesc de o parte și de alta, nevăzute severe
sub feciorelnica pânză de in a tăcerii: taina
așteaptă încă omul dintâi pe țărmurile
neîncetat în suferință bătute de negrele valuri.
Tu însă! binecuvântează amarele valuri și fii acest om
căruia în sfârșit nefericita neliniște îi vestește limanul.

VII

Aceste două turnuri mai mărețe decât vântul
înalță nesfârșirii clasice a norilor
legați în stranii porturi către Ponant,
ruinele tale, o prea-exact și înalt peisaj
dăruit marei deznădejdi de amiază.
Princiara cetate a depărtărilor tale severe
se ridică în anotimpul verii același mereu: coloanele înaltele
atotputernice aripi ce se deșteaptă din piatră
poartă-n ele necuprinsa melancolie a Ideilor,
iar ironia își strânge la sân arc perfect viselor sale
pe umbra lacurilor tale în adâncime zdrobite.
Fluviu al unei vremi de mai înainte trăite, ocolurile
veacurilor de sub nisip spre mare se măresc
câmpia pălită și oropsită în care tu te pierzi
în noaptea mâinilor tale rătăcitoare, mâini oarbe
rupând înaltul coardelor de aur sub cântecul negru
al unei iubiri petrecută în firea ieșirii din fire
al unui nume care-ți ia văzul și care apare între turnuri.

VIII

Pașii mei, pe pajiștea moale a adâncitelor vorbe
și-au supus tăcerea măsurii tale, o Mare!
Am dat peste zei goi în ziua cea mare a basmului
ființa lor șovăielnică în marile lor jocuri
eu o învălui de strălucirea aducerii-aminte
năframe neatinse ale unui cântec în care bat limite
mult fremătătoare de mult negrăite metamorfoze
– atât de curgătoare printre degetele ce s-ar încumeta să le-atingă.
O ramură-și plânge florile pe un obraz
în înalt în aur ce mână tremură – care pasăre –
în trestiile călcate-n picioare, cine vorbește? Pe nisip
o creangă plăpândă de vânt îmi scrie ursita.

VI

Si l'angoisse s'étend à la lumière née
tourne les yeux vers l'aube éternelle des larmes
et vois: tout est baigné de musique, le temps
est la sainte douleur du Chant qui se délivre
épuisant par degrés son ombre jusqu'au vol
d'or et mystérieux des mains sur les montagnes.
Un dieu se tient le chef voilé devant les morts
ses pieds sont blancs sur le désespoir des armées
les plis de son manteau se taisent. Et ses mains
reposent à ses flancs, invisibles et sobres
sous le lin chaste du silence: le secret
attend encore le premier homme sur la rive
que la souffrance bat sans fin de ses flots noirs.
Mais toi! bénis la vague amère et sois cet homme
dont l'angoisse lui dit qu'il touche enfin au port.

VII

Ces deux tours plus majestueuses que le vent
dressent à l'infini classique des nuages
amarrés en d'étranges ports vers le Ponant,
ta riune, ô très-sur et hautain paysage
au vaste désespoir méridien livré.
Le noble monument de tes lointains austères
s'érige en ton été sans âge: tes frontons
ailes puissantes qui s'éveillent de la pierre
ont la mélancolie immense des Idées,
et l'ironie au sein parfait arque ses songes
sur l'ombre de tes lacs profondément brisés.
Fleuve d'un temps vécu d'avance, les méandres
des siècles ensanblés évasent vers les mers
la plaine lasse et délaissée où tu te perds
dans la nuit de tes mains errantes, ces aveugles
rompant très haut les cordes d'or sous le chant noir
d'un impossible amour comblé dans la folie
d'un nom éblouissant qui s'ouvre entre les tours.

VIII

Mes pas, sur le velours des profondes paroles
ont soumis leur silence à ta mesure, ô Mer!
J'ai surpris les dieux nus das le grand jour des fables,
leur essence indécise en ses jeux souverains
je la drape de transparence de mémoire
voiles tendres d'un Chant où baignent des contours
tout frémissants d'ineffables métamorphoses
– si fluides aux doigts qui les voudraient saisir...
Une branche pleure ses fleurs sur un visage
haut dans l'or quelle main palpite – quel oiseau –
dans les roseaux froissés, qui parle? Sur le sable
un rameau de vent frêle écrit-ma destinée.

Ţărmul însă unde paşii-mi spre neant îs prelungi
e atât de desăvârşit ocrotit de cele ce vin
că după mii de ani, semnul ciudat al visului meu
departe de încâlcitele drumuri de uitare ferit,
vă va părea urma pururea vie a unui zeu, o
muritori! şi pe frunţile voastre veţi simţi boarea
rămasului bun, veţi căuta mai departe-n lumină
ceva din vălul pierdut în depărtările drepte.
Şi va fi sub un cer ros de sarea cea veche
şi în umbra mărilor măcinându-şi statuile:
un teatru purificat de lacrămi, coloane
răzleţe – amante de vagi zei părăsite.
Celălalt pe care-l presimt în prezenţa-mi golită de viaţă
în paşii-mi eterni va veni cu sfială şi temere:
acolo acolo să odihnească în soare! faţa-mi
să-i fie pragul unde să respire cu o sfântă privire
începutul începutului în inima lumii
Diotima de noapte cu petalele de eter.

IX

Diotima singurul nume scăpat de primejdia lumii întunecate
umbra ta are înălţimea gânditoare a unei priviri
pe apele lunatecii uitări a cărei tăcere
creşte în milenare şi mari adâncimi:
oraşe uluite în zvonul de ceaţă al anilor
în care grădinile continuă să crească sub ape stătute,
ruine ale unor semne-desemne regeşti! Departe mor
iluştri cerbi, plângându-şi în vis nefericita nelinişte
– se stinge un corn sub fântâni... Şi, pierdută fiind
cea care se plimbă într-o rochie lungă ferindu-şi faţa de soare
coboară treptele de apă de noapte şi aleile
de-a lungul măştilor în mirare asupră-i,
spre răscrucea bântuită de o veche durere:
o liră uitată tristeţea îşi varsă
pe bănci ireale, păreri de rău, marmore.
În înalturi marea vânturilor printre copaci
muzica unui singur nume în pierzare amară.

X

A zugrăvi în limbajul simplu pe placul zeilor
în lumina ta o limbă unică universală
soare al buzelor (când irisul mişcător al lacrămilor
dă faţă magicei uitări în care am primit lumina zilei)
a zugrăvi în visul fiinţei lor lucrurile simple
bolta unei punţi peste aducerea aminte, o apă a copilăriei
umbra valurilor de pe vârste, mersul ce-atinge
ramurile obosite ale anilor, ah! fost-am un altcineva
cu picioarele goale pe nisipurile umede, şi care plângea?

Mais la grève où mes pas vers le néant s'allongent
est si parfaitement des futurs protégée
qu'après mille ans, l'empreinte étrange de mon rêve
loin des chemins confus par l'oubli préservée,
vous semblera d'un dieu la trace vive encore
mortels! et sur vous fronte vous sentirez fraîchir
l'adieu sacré, vous chercherez dans la lumière
un pan du voile aux purs lointains évanoui.
Ce sera par un ciel rongé de sel antique
et dans l'ombre des mers effritant ses statues:
un théatre ennobli de larmes, des colonnes
éparses – des divins amantes délaissées.
L'Autre que je pressens en ma présence morte
dans mes pas éternels mettra ses pas tremblants:
là-bas, ah qu'il atteigne au soleil! mon visage
lui soit le seuil où respirer d'un saint regard
la grande rose maternelle au coeur du monde
Diotime nocturne aux pétales d'éther.

IX

Diotime, seul nom sauvé du monde sombre
ton ombre a la hauteur pensive d'un regard
sur les eaux de lunaire oubli dont le silence
s'épaissit en de millénaires profondeurs:
villes confuses dans la rumeur des années
où les parcs continuent de grandir sous l'eau morte,
ruines d'un dessein royal: Meurent au loin
d'illustres cerfs, pleurant d'angoisse dans les songes
– un cor s'éteint sur les fontaines... Et, perdue
la promeneuse sous l'ombrelle en robe longue
descend les marches d'eau nocturne et les allées
le long des masques étonnants penchés sur elle,
vers le rond-point baigné d'une ancienne douleur:
une lyre oubliée y verse sa tristesse
sur des bancs iréels, des marbres, des regrets.
Très haut, la mer éolienne dans les arbres
la musique d'un nom sur le naufrage amer.

X

Peindre, dans le langage simple aimé des dieux
dans ta lumière ô langue seule universelle
soleil des lèvres (quand l'iris mouvant des larmes
colore le magique oubli dont je suis né)
peindre en leur rêve essentiel les choses nues
l'arche d'un pont sur la mémoire, une eau d'enfance
l'ombre des flots sur les années, le courant
frôlant les rameaux las de l'âge, ah! fus-je un autre
les pieds nus dans le sable humide, et qui pleurait?

Un păstor în cântecu-i grav îşi îndreaptă gândurile
către acele blânde mioare ale Pământului, aceste sfioase
arătări. Şi umbra creşte în iarbă cu pacea
morţilor, când toiagul păstorului departe împreună aştrii.
Sus însă vulturul, duh neîndurat care pluteşte în cer
mâinile-mi ridică deasupra negrelor turme
potir al unei morţi regeşti: se prăbuşeşte în fine!
ochii lui omoară pe-ai mei până în suflet, ceru-l
acopăr cu sângele privirii mele şi neprivit va rămâne.

XI *Odaia la Zimmer*

Atâtea zile jertfite să-ţi repete murirea
atâta neclintire sublimă la fereastra ta
atâtea veacuri de amintire între aceste ziduri
atâta muzică între paşii tăi, în sufletu-ţi neîncăpător
o călător de o parte şi de alta a pereţilor!
Ajung şapte paşi pentru a petrece răstimpul
unde de la naştere până la moarte tot omul se săvârşeşte:
tu mori cu fruntea pe geam, un peisaj
de eternă tristeţe în privirea-ţi curată
– pentru ochii tăi anotimpurile apar întunecate şi se duc
departe, trec prin degetele tale care nu le mai recunosc.
O teme-te de treziri! vorbeşte încet în lacrămile tale!
fiindcă un alt univers, plin de zile ce vin şi de arbori
când vei fi murit se va asculta născându-se în tine.

XII *Scara din turn*

O spirală ca nelumea de urzite tăceri
scară gonind după Noapte şi după turn!
Umbră a mea, sfredel în nesfârşire, să mergi până-n adâncul absenţei
mă răsucesc de nu ştiu câte ori fără seamăn în jurul
subţirelului fir al Prezenţei pure! urcuşul meu
funie fără noimă opreşte universalul somn
să cadă după gravitatea fără sfârşit
pe care, victorie în crunta strădanie a întunecatului sens!
răsucirea-mi fără întoarcere spre cele nefăcute şi negrăite
o înfruntă
Ci dimineaţa când privirea apune
firul de plumb, tăiat de-a curmezişul de zorii de ziuă
arcul riguros de a-toate-ştire a-toate-grăire
destins, de neiertat şi nejudecat tu cazi din nou o Pământ
în oarba lumină şi vinovată a cuvântului.

În deplin acord cu autorul, traducătorul s-a folosit pentru această „cântare“ de textul din ediţia originală **Memento des Vivants** (Edition du Seuil, Paris, 1944) iar nu de acela revăzut şi adăugit din *Le Poète fou suivi de Elégies* (A la Baconnière-Neuchâtel, 1948).

Un pâtre dans le chant incline pensées
vers celles douces de la Terre, ces timides
brebis. Et l'ombre croît dans l'herbe, avec la paix
des morts, quand la houlette assemble au loin les astres.
Mais l'aigle haut, l'esprit cruel qui plane en dieu
mes mains l'élèvent au-dessus des trompeaux sombres
ostensoir d'une mort royale: il fond enfin!
ses yeux crèvent les miens jusqu'à l'âme, et je saigne
un ciel de regard nu que je ne verrai pas

XI *La chambre chez Zimmer*

Tant de jours dévoués à répéter ta mort
tant d'immobilité sublime à ta fenêtre
tant de siècles de souvenir entre ces murs
tant de musique entre tes pas dans l'âme étroite
ô voyageur de l'une à l'autre des cloisons!
Sept pas sont suffisants pour franchir la distance
où du naître au mourir tout l'homme s'accomplit:
tu meurs le front contre la vitre, un paysage
de tristesse éternelle en ton regard lavé
– les saisons à tes yeux sont opaques et passent
loin, à travers tes doigts qui ne les sentent pas.
O crains de t'éveiller! parle bas dans tes larmes!
car un autre univers, plein de futur et d'arbres
lorsque tu seras mort s'écoute naître en toi.

XII *L'escalier de la tour*

Vrille insensée, ô spirale d'étroit silence
escalier haletant de la Nuit, de la tour!
Mon ombre, vis sans fin, creuse au dedans l'absence
je me tresse innombrable unique autuor du fil
ténu de la Présence pure! et ma montée
câble absurde retient l'universel sommeil
de choir selon la pesanteur interminable
que, victoire en l'atroce effort du sombre sens!
mon ascendante torsion vers l'ineffable
défie

Mais au matin quand le regard se rompt
le fil d'aplomb! tranché par l'aube horizontale,
le ressort rigoureux de la toute-pensée
détendu, sans pardon tu retombes ô Terre
dans la lumière aveugle et coupable des mots.

PENTRU MULTE FELURI DE PATIMI ŞI RĂZBOAIE ALE CURVIEI, CE SE RIDICĂ ASUPRA ROBILOR LUI DUMNEZEU

La un frate oarecare s-a ridicat dracul curviei cu mare şi iute război asupra lui, atât de mult, încât ardea ca focul înfierbântarea necuvioasă în trupul lui. Iar el se întărea şi se împotrivea atât de tare, încât nici gândul său nu-l lăsa să se abată spre acea necurăţie. Şi aşa, multă vreme luptându-se şi împotrivindu-se acelui război diavolesc, cu darul lui Dumnezeu a biruit şi a fugit de la dânsul acel război, neputând nimic să-i facă lui împotriva răbdarei lui. Şi îndată a simţit strălucire de lumină sufletească întru inima lui.

Doi fraţi au mers împreună la un târg, ca să-şi vânză lucrul mâinilor lor şi dacă au intrat în târg, s-au despărţit unul de altul. Iar unul cu meşteşugul şi îndemnarea diavolului, s-a înşelat şi a căzut în păcatul curviei. Şi după aceea aflându-l pe el fratele, tovarăşul său, i-a zis lui. Să mergem, frate, la locul şi chiliile noastre. Iar el a zis: Eu, frate, astăzi nu voi merge cu tine. Iar fratele auzind acel cuvânt, s-a minunat şi l-a întrebat zicând: pentru ce, frate, zici că nu vei merge cu mine? Iar el a oftat şi i-a spus lui, zicând: Eu, frate, după ce te-ai dus tu şi te-ai depărtat de mine, am căzut cu o muiere în păcatul curviei şi pentru aceea, frate, nu voi merge acum cu tine la chilia mea. Iar fratele auzind acestea şi văzându-l foarte mâhnit, scârbit şi deznădăjduit şi vrând ca să-i scoată sufletul lui din peirea deznădăjduirii, a zis lui: Frate, şi eu dacă m-am despărţit de tine, am căzut în acelaşi păcat. Pentru aceea dar, frate, să mergem degrabă la chiliile noastre şi cu osârdie să ne pocăim şi Dumnezeu ne va ierta greşala şi păcatul nostru. Şi aşa ascultând fratele, a mers la chilia sa şi mergând la bătrânul, şi-au mărturisit amândoi împreună căderea lor în păcatul curviei. Iar bătrânul le-a dat lor canon de pocăinţă; iar ei amândoi cu dragoste primind canonul, se rugau lui Dumnezeu unul pentru altul şi văzând Dumnezeu silinţa şi osteneala pe care o făcea fratele cel ce nu căzuse în păcat, pentru dragostea şi mântuirea fratelui său, peste puţine zile a iertat păcatul lui. Şi a înştiinţat Dumnezeu pre bătrânul, că pentru multa dragoste a fratelui ce n-a greşit, s-a iertat păcatul celui ce a greşit. Iată fraţilor, a zis bătrânul, acesta este dragostea cea adevărată, ca să-şi puie cineva sufletul său pentru mântuirea fratelui său.

Un frate a întrebat pre un bătrân, zicând: Ce voi face, Avvo, că mă supără pururea gândurile curviei şi nu-mi dau odihnă nici un ceas şi pentru aceasta mare scârbă are sufletul meu! Răspuns-a lui bătrânul, zicând: Fiule, doftoria acestei boale, adică a gândurilor spurcate, este aceasta: Când vei simţi că-ţi seamănă diavolul gânduri spurcate în inima ta, nu le primi, nici le lăsa să înceapă a se înrădăcina întru inima ta, ci îndată

mută-ţi gândul tău, ori la ce alt lucru şi aşa nu vor putea prinde rădăcină gândurile vrăjmaşului. Iar de vei lăsa cât de puţin şi nu-ţi vei muta gândul tău într-altă parte, la alt lucru oarecare, atunci acel gând spurcat îndată prinde rădăcină şi se începe pofta necurăţiei. Că obiceiul vrăjmaşului diavol aşa este, că aruncă gânduri necurate şi le samănă în inima noastră, însă el nu ne sileşte pe noi spre săvârşirea răutăţii ci ne lasă în voia noastră, ori să primim gândurile şi sfaturile lui, ori să nu le primim. Zis-a fratele: Dar ce voi face, Părinte, că eu sunt foarte neputincios şi nu pot să stau împotriva spurcatelor gânduri? Răspuns-a lui bătrânul: păzeşte-te, fiule şi pricepe şi cunoaşte gândurile şi sfaturile vicleanului vrăjmaş, care când le vei simţi sămănându-se întru inima ta, nu răspunde lor, nici te zăbovi cu dânsele, ci îndată te scoală şi te închină lui Dumnezeu până la pământ, rugându-te aşa: Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, ajută-mi şi mă miluieşte pe mine păcătosul. Zis-a lui fratele: Eu, părinte, aceasta mă silesc şi o zic, ci nu simt folos şi umilinţă în inima mea, fiindcă nu este în limba noastră această rugăciune şi nu înţeleg ce zic şi ce mă rog. zis-a lui bătrânul: Fiule nu te îndoi de aceasta, pentru că nu este pe limba ta şi nu înţelegi ce zici, ci te sileşte cu tot dinadinsul şi o zi tu aceasta şi Dumnezeu îţi va ajuta ţie. Că precum a zis Avva Pimen şi alţi mulţi sfinţi părinţi, ca şi descântătorii care descântă şi cheamă şerpii şi vin; nici aceia nu înţeleg ce zic, căci acel descântec nu-l zic în limba lor; însă şerpii auzind acel descântec vin şi se supun, că ei înţeleg puterea acelor cuvinte. Aşa şi noi, fiule, măcar de nu sunt în limba noastră acestea şi nu le înţelegem, însă dracii auzind că zicem noi aceste cuvinte şi ei înţelegând puterea acelor cuvinte, fug şi se depărtează.

Un frate oarecare de la Tivaida ne spunea nouă, zicând: Eu, fraţilor, am fost fecior unui jertfitor idolesc. Deci, când eram copil mic, vedeam pre tatăl meu de multe ori seara şi dimineaţa mergând în capişte, închinându-se şi tămâind idolii. Iar odată am mers şi eu după tatăl meu în taină, neştiindu-mă el, ca să-l văz ce face el, dacă merge în capişte şi cum se închină. Şi dacă am mers şi am intrat în capişte, am văzut pre satana şezând ca un împărat pre scaun împărătesc şi toţi ostaşii lui stând înaintea lui. Şi a venit unul din draci şi s-a închinat lui. Iar el l-a întrebat pre el, zicând: De unde vii şi ce ai făcut? Răspuns-a dracul şi a zis: Iată la cutare parte am fost şi am ridicat sfadă şi război mare şi multă vărsare de sânge am făcut între oameni, şi am venit să-ţi spui. Zis-a lui satana: În câte zile ai făcut acestea? Răspuns-a lui dracul: În treizeci de zile. Iar mâniindu-se a poruncit şi l-a bătut pre el, zicând: Numai această slujbă mi-ai făcut întru atâtea zile? Şi aceasta făcându-se a venit altul, închinându-se lui. Iar el l-a întrebat şi pre acela, zicând: De unde ai venit? Răspuns-a lui acela: Am fost pre mare şi am ridicat furtună mare asupra unei corăbii cu mulţime de oameni şi s-au înnecat toţi în mare şi am venit ca să-ţi spui. Şi l-a întrebat pre el, zicând: În câte zile ai făcut aceasta? Răspuns-a el zicând: În douăzeci de zile. Şi a poruncit de l-a bătut şi pre acela, zicând: Pentru ce numai acel puţin lucru şi aşa puţină slujbă mi-ai făcut întru atâtea zile? Şi iată şi al treilea a venit şi s-a închinat lui. Şi l-a întrebat şi pre acela: De unde ai venit? Şi a răspuns şi acela, zicând: Întru această cetate s-a făcut o nuntă. Şi am pornit sfadă şi război mare între nuntaşi şi între mire şi mireasă şi multă vărsare de sânge am făcut şi am venit ca să-ţi spui. Şi l-a întrebat pre dânsul, zicând: În câte zile ai făcut aceasta? Şi a zis: În cinci zile. Şi a poruncit ca să-l bată şi pre acela, zicând: Pentru ce în cinci zile numai atâta puţină slujbă şi lucru mi-ai făcut? După aceasta a venit şi altul şi s-a închinat lui. Şi l-a întrebat şi pre acela, zicând: Dar tu de unde ai venit. Răspuns-a acela

zicând: Eu, stăpâne, patruzeci de ani sunt de când pururea mă lupt cu un călugăr sihastru în pustie, iar întru această noapte l-am împins şi l-am aruncat în curvie. Iar el auzind aceasta, s-a sculat şi l-a sărutat pre el şi luând cununa care era pe capul lui, a pus-o pe capul aceluia. Şi l-a pus pre scaun aproape de dânsul. zicând: Cu adevărat, bun lucru şi plăcută slujbă mi-ai făcut, vrednic eşti de cinstea mea că ai făcut biruinţă ca aceasta. Acestea eu văzându-le cu ochii mei şi cu urechile mele auzindu-le, am cunoscut că mare este chinul călugăresc. Şi aşa eu lăsând lumea, am venit în pustie, povăţuindu-mă Domnul Dumnezeu la calea mântuirii.

Un frate oarecare fiind trimis de bătrânul său cu ascultare la ţară şi mergând pe drum a ajuns la un pârâu aproape de un sat, în câmp. Şi văzând el o femeie tânără, singură în câmp, spălând cămăşi în pârâu, i s-a aprins foarte trupul lui de spurcata poftă trupească. Şi văzând că nu este nimenea ca să-l vază, a mers la dânsa şi a început a-i grăi şi a o pofti pre ea să-i facă voia lui. Iar ea, măcar că era tânără, dar era foarte înţeleaptă şi i-a răspuns lui aşa: Părinte, acel lucru pentru care mă poftești, nu este lucru mult şi cu zăbavă şi pot prea lesne şi fără de zăbavă a-ţi face voia după pofta ta. Dar dacă îţi voi face eu aceasta după voia ta, voi fi pricinuitoare de multă scârbă şi supărare şi osteneală pentru tine. Zis-a ei fratele: Cum şi pentru ce să fi pricinuitoare a scârbei mele şi ce scârbă să am eu, sau osteneală, cum zici? Răspuns-a lui femeia, zicând: Părinte, după săvârşirea păcatului, îndată te vei vedea foarte înşelat şi îndată va începe a te mustra pre tine cugetul tău. După aceea, ori te vei deznădăjdui de mântuirea ta, ori multă pocăinţă şi osteneală îţi trebuieşte, ca să-ţi vii în orânduiala şi măsura în care eşti acum. Ci te sfătuiesc ca să te laşi de acel lucru rău şi necuvios şi mergi curat şi nevinovat şi fără prihană în calea ta şi roagă pre Dumnezeu şi pentru mine păcătoasa. Iar el auzind de la dânsa aceste cuvinte, s-a umilit cu inima şi a plecat în calea sa minunând-se de înţelepciunea acelei femei şi mulţumind lui Dumnezeu că l-a izbăvit pre el de căderea într-acel păcat Şi după ce s-a săvârşit slujba şi ascultarea sa, s-a întors şi a venit la bătrânul său. Şi i-a spus lui toată întâmplarea cu acea muiere. Şi s-a mirat şi bătrânul de înţelepciunea acelei femei. Şi a rugat fratele pre bătrânul său, ca să nu-l mai trimiţă pre el din monastire afară la lume. Şi aşa a petrecut neieşind din monastire până la moartea sa.

Un frate a întrebat pre un bătrân, zicând: Ce voi face, părinte, că mă supără gândurile curviei? Răspuns-a lui bătrânul, zicând: Fiule, de aceste gânduri se cade să te păzeşti după cât îţi este ţie cu putinţă. Pentru că din aceste gânduri, dacă cade omul în păcat, vine la deznădăjduire. Că precum este corabia pe mare, care se poartă de valurile mării şi de i se va rupe cârma ei, pătimeşte şi se necăjeşte, dar tot înoată; aşijderea şi lemnul vetrelei de se va rupe, tot încă mai este oarecare nădejde, fiind corabia întreagă, iar dacă se va sparge şi corabia şi începe a se cufunda, după aceea nu mai este nădejde de mântuire; aşa şi călugărul, de se şi supără de alte patimi, nădăjdueşte că le va birui pre ele prin pocăinţă. Iar dacă cade în spurcată curvie, îndată urmează şi deznădăjduirea.

Spuneau părinţii de un bătrân, care mergând pe un drum, a văzut urme de femeie pe nisip pe lângă drum. Iar el mergând, tot astupa cu piciorul acele urme, zicând: Ca nu cumva să le vază acestea vreun frate neputincios şi din vederea acestora să înceapă a-l supăra pre el gândurile şi războiul curviei.

Spuneau părinţii pentru un bătrân oarecare mare, că mergând la o monastire, a văzut acolo pre un copil învăţând carte şi n-a vrut să şază nici cât de puţin acolo, ci îndată a ieşit din acea monastire, deşi îl rugau pre el părinţii ca să petreacă cu dânşii. Iar fraţii cari erau cu dânşii, l-au întrebat pre el, zicând: Ce este, Avvo, că dacă ai văzut pre acel copil, nu ai vrut să mai zăboveşti nici cât de puţin întru acea monastire? Au doară, Avvo, şi tu te temi? Răspuns-a lor bătrânul: Eu nu mă tem, fiilor, dar pentru ce să primesc fără de nici o nevoie războiul pe care îl urăşte sufletul meu?

Spuneau părinţii că închipuindu-se diavolul în chipul unui bătrân mare, a mers la o monastire şi, bătând în poarta monastirei, a ieşit un copil înaintea lui, ca să-l întrebe pre el; iar diavolul văzând pre copil, i-a zis lui: Dacă trăieşti tu aicea, eu nu am ce face, că toată treaba mea o vei face tu şi tu le vei sluji fraţilor în locul meu.

Ziceau părinţii că pre copiii care vin în monastiri şi în sihăstrii, pre aceia nu-i aduce Dumnezeu în monastiri şi în sihăstrii, ci diavolul, prntru ca să sminteaască şi să răzvrătească pre cei ce vor să petreacă cu linişte întru curata şi cinstita viaţa călugărească.

Un frate oarecare trăia în pustie şi foarte îl supăra pre el dracul curviei. Iar el văzându-se întru atâta supărare şi poftă spurcată şi găsind o viezunie de urs, a intrat într-însa şi a şezut acolo şase zile, nemâncând nimic. Iar dacă a venit ursul şi văzându-l pre el fratele, s-a temut şi s-a spăimântat foarte şi a strigat, zicând: Doamne, de ştii tu că voi cădea în păcatul necurăţiei ca să-mi spurc trupul meu, mai bine voiesc ca să fiu mâncat de această fiară. Iar de ştii că nu voi cădea în păcatul necurăţiei, izbăveşte-mă de fiara aceasta. Şi îndată a auzit glas grăind: Scopiţi-l pre el şi-l lăsaţi aşa. Şi îndată dintru acel ceas a simţit că s-a luat de la dânsul acel război şi supărarea. Şi viind ursul a şezut lângă dânsul şi nu i-a făcut lui nimic. Iar el ieşind, a mers cu pace la chilia sa.

Zis-a un bătrân: Sarea este din apă şi când se apropie de apă, ea se topeşte şi piere; aşa şi călugărul, din muiere este născut şi de se va apropia de muiere, se va topi şi va pieri.

Ne spuneà nouă un frate oarecare o întâmplare a lui, zicând: Odată mi s-a întâmplat mie turburarea gândurilor şi foarte mare poftă de muiere, atâta încât nu ştiam ce să fac de supărarea aceea şi de nălucirile de noapte. Şi eram aproape cu gândul meu să las pustia şi să mă întorc la lume. Şi aşa turburat fiind, mi-a venit un gând, ca să merg întru adâncul pustiului, să cercetez pre părinţii care se află acolo. Şi îndată am ieşit şi am plecat şi am umblat douăzeci de zile în pustie, cercetând pre părinţii, cari au îmbătrânit în pustie cu pustnicească viaţă. Între care am găsit mai mare întru iscusinţă, întru înţelegere şi pustnicească viaţă, pre sfântul părinte Pamvo. Şi am îndrăznit a-i spune lui toate gândurile mele. Iar bătrânul mi-a zis mie: Fiule, nu te minuna de acest lucru, că aceasta nu doară din slăbiciune o pătimeşti, ci din nevoinţa şi silinţa ta. Că la această patimă, mai vârtos se cade călugărului a părăsi trebile cele multe afară la lume şi vorba multă cu oamenii. De vreme ce războiul curviei este în trei chipuri: Întâiu, se ridică asupra călugărului, când este trupul lui sănătos: al doilea din gândirea faptelor

celor mai dinainte şi al treilea din zavistia diavolească şi dintr-alte pricini. Că iată fiule, mă vezi pre mine că sunt bătrân şi sunt acum de şaptezeci de ani de când trăiesc aici întru această chilie, îngrijindu-mă de mântuirea mea şi la bătrâneţe şi vârstă ca aceasta am ispită şi supărare. Şi să mă crezi, fiule, că doisprezece ani neîncetat, ziua şi noaptea, m-a supărat dracul curviei, ziua cu gânduri spurcate, iar noaptea cu arătări şi cu năluciri necuvioase, atât încât socoteam, în gândul meu, că s-a depărtat Dumnezeu de la mine şi pentru aceasta sunt biruit de patimi. Însă eu mai bucuros doream să mor, decât să-mi spurc trupul meu. Şi am mers în pustiu, ca să mă dau mâncare fiarelor şi aflând viezuină de urs, am intrat într-însa şi m-am aruncat jos la pământ gol, ca viind ursul să mă mănânce. Şi făcându-se seară, au venit urşii şi m-au mirosit de la picioare până la cap şi acum socoteam că mă vor mânca. Iar ei după ce m-au mirosit peste tot trupul, m-au lăsat şi ieşind afară din viezuină, s-au dus nefăcându-mi nimic rău. Atunci am cunoscut că m-a miluit Dumnezeu şi ieşind de acolo am mers la chilia mea şi nu după multă vreme iar a început a mă supăra dracul curviei, atâta încât de multă supărare şi scârbă începuse a-mi veni gânduri de hulă împotriva lui Dumnezeu. Iar vrăjmaşul văzându-mă pre mine aşa de turburat, s-a prefăcut în chipul unei fete arabe, pre care o văzusem odată în vremea secerişului strângând spice pe urma secerătorilor şi ea venind la mine, a şezut în braţele mele. Iar mie aşa mi s-a întunecat mintea, încât mi se părea că săvârşesc păcatul trupesc. Şi scârbindu-mă foarte, cu mare mânie am lovit-o cu palma peste obraz şi îndată a fost nevăzută. Iar eu din lovitura aceea, doi ani n-am putut duce mâna la gură, de mare şi spurcată putoare nesuferită. Şi de mare scârbă şi împuţinarea sufletului îmi venea deznădăjduire. Şi de multă supărare, iar am mers în pustie, şi umblând eu aşa supărat prin a pustie am găsit un pui de aspidă şi prinzându-l l-am luat şi l-am pus pe trupul meu cel de taină şi-l frecam cu capul de trupul meu, că doar mă va muşca să mor şi nicidecum n-a vrut să mă muşte. Atunci am auzit glas de sus grăind şi zicându-mi mie: Pamvo, întoarce-te şi mergi la chilia ta şi nu te mai scârbi de acestea. Căci pentru aceasta te-am lăsat să fii întru aceste ispite, ca să nu te înalţi cu firea ta, socotindu-te cu gândul tău că eşti oarece mare, nici să socoteşti că vei putea face ceva fără ajutorul lui Dumnezeu. Ci de acum să-ţi cunoşti neputinţa ta şi să nu te nădăjduieşti în faptele şi în bunătăţile tale, ci întru mila şi ajutorul lui Dumnezeu. Şi aşa m-am întors şi am venit la chilia mea şi de atunci nu m-a mai supărat acel război, ci cu ajutorul lui Dumnezeu sunt în pace şi mi-am dat în seama lui Dumnezeu toată grija mea.

Un frate oarecare petrecând cu multe năpăşti de la neprietenul, cădea totdeauna în curvie şi petrecea nevoindu-se a nu-şi lăsa chipul călugăresc, ci făcea câte puţintică slujbă şi se ruga lui Dumnezeu cu suspinuri, şi zicea: Doamne, ori de voiesc, ori de nu voiesc, mântuieşte-mă. Şi zicea acestea în toate zilele şi de cădea în curvie şi de nu cădea, tot zicea. Iar odată a căzut în obiceiul păcatului noaptea şi s-a sculat şi îndată a început a cânta un canon. Iar dracul se mira de nădejdea lui şi de nemâhnirea lui şi s-a arătat lui în vederea ochilor şi i-a zis lui, când cânta: Cum nu te ruşinezi cu totul a sta înaintea lui Dumnezeu, sau a pomeni numele lui? Şi i-a zis fratele: Ştii că limba aceasta este nicovală, o dată vei lovi cu ciocanul şi o dată vei lua, iar eu voi răbda luptându-mă cu tine până la moarte, oriunde te voi ajunge în ziua de apoi. Şi cu jurământ îţi fac, ţie adeverinţă, că aşa să-mi ajute cel ce-a venit să mântuiască pre păcătoşi, că nu voi înceta pârîndu-te pre tine lui Dumnezeu, până ce te vei părăsi de a te lupta cu mine şi voi vedea cine va birui, tu, sau Dumnezeu. Dacă a auzit dracul acestea, a zis către dânsul:

Într-adevăr, de acum nu mă voi mai lupta cu tine, ca să nu-ţi agonisesc ţie cunună, luptându-mă cu tine pentru răbdarea ta; şi s-a dus dracul.

Un călugăr oarecare din monastirea părintelui Severian, a fost trimis la ascultare de părintele lui în laturea Eleteropolului. Şi a venit la oarecare bărbat iubitor de Hristos, având acel om numai o fată, iar muma fetei murise mai înainte de vreme. Şi a făcut acel călugăr, în casa acelui om, câteva zile, iar cel ce pururea urăşte binele creştinesc, diavolul, băga fratelui gânduri viclene şi-i da război de curvie spre fată şi cerca vreme îndemânatecă, ca să strice pre fecioară; şi diavolul care dedea războiu, a aflat şi vremea cea îndemânatică. Căci tatăl său se dusese la Ascalon pentru o treabă a lui. Iar dacă a văzut fratele că nu este nimenea în casa lor, decât numai el şi fata, a mers la dânsa vrând să o apuce cu sila, iar ea dacă l-a văzut pre dânsul turburat şi întru tot aprins de poftă, i-a grăit lui: Nimic să nu te turburi, nici să-mi faci mie ceva necuvios, că tatăl meu nici astăzi, nici mâine nu va veni. Ci întâi mă ascultă pre mine, ce-ţi voi grăi şi ştie Dumnezeu că şi eu cu osârdie voi face ceea ce pofteşti. După aceea cu smerenie a grăit către dânsul: Într-adevăr, părinte şi frate, câţi ani este de când eşti în monastirea ta? Iar el a răspuns: Şaptesprezece ani. Iar ea i-a zis lui: Dar ai ştiinţă ce este muierea? Şi i-a zis ei: Ba. Grăi lui fata: Dar voieşti să-ţi pierzi osteneala de atâţia ani într-un ceas? Şi câte lacrimi ai vărsat, ca să-ţi pui trupul tău curat înaintea lui Hristos şi acum pentru puţină dulceaţă voieşti să fii lipsit de acea osteneală multă? Însă ascultă, de vrei să curveşti cu mine, ai unde mă duce să mă ţii şi să mă hrăneşti? Şi a grăit fratele: Nu. Atunci a răspuns fata iarăş: Într-adevăr, nu mint ţie, că de mă vei spurca, o să fi vinovat de multe răutăţi. A grăit ei călugărul: Pentru ce? Răspuns-a ea: Întâiu o să-ţi pierzi sufletul tău, al doilea o să-ţi dai seama şi pentru sufletul meu. Ci şi aceasta să o ştii, sfinte părinte, că cu jurământ îţi spun ţie, că aşa să-mi ajute cel ce a venit să mântuiască pre cei păcătoşi, că de mă vei spurcà, singură cu o funie mă voi spânzura şi te vei afla că ai făcut şi ucidere, şi la judecata lui Hristos te vei judeca ca un ucigaş de suflete. Ci te rog, părinte, mai înainte până a nu fi tu vinovat de atâtea răutăţi, du-te cu pace la monastirea ta şi apoi mult te vei ruga întru rugăciunile tale şi prntru mine. Iar fratele, venind întru sine şi, s-a umilit şi îndată a ieşit din casa ei şi s-a dus la monastire, la părintele lui, a făcut metanie şi i-a spus lui toate. Şi s-a rugat părintelui, ca de acum să nu-l mai scoată din monastire afară. Şi a făcut în monastire trei luni şi s-a dus către Domnul.

Era un bătrân oarecare şi acesta avea un ucenic, care era luptat de dracul curviei, şi-l îndemna bătrânul, zicând: Rabdă, fiule, de vreme ce este război drăcesc. Iar el i-a răspuns lui: De acum nu mai pot răbda, Avvo, de nu voi merge să fac fapte. Şi s-a făcut bătrânul că şi el are luptă şi i-a zis: Şi eu aşişderea am război, ci să mergem împreună şi să facem fapta aceasta şi iar să ne întoarcem la chilia noastră. Deci, avea bătrânul un galben şi luându-l, îl ducea cu sine; şi dacă au ajuns la locul ştiut, grăi bătrânul către ucenicul său: Stăi afară şi să intru eu mai întâi, iar tu mai în urmă. Şi intrând bătrânul, a dat galbenul curvei şi o ruga să nu spurce pre ucenicul lui. Şi a dat curva cuvânt bătrânului, că nu va spurca pre fratele. Şi ieşind bătrânul, a zis fratelui: Intră. Deci, intrând el, i-a zis curva: Mai aşteaptă, frăţioare, că deşi sunt păcătoasă, însă am lege şi ni se cade nouă a o împlini mai întâi. Deci, i-a poruncit lui să stea de o parte şi să facă cincizeci de metanii şi ea într-altă parte aşişderea. Şi dacă au făcut douăzeci

sau treizeci de metanii s-a umilit fratele şi a zis în sine: Cum, rugându-mă lui Dumnezeu, voi să fac această faptă pângărită? Şi îndată a ieşit nespurcându-se. Şi văzând Dumnezeu osteneala bătrânului, a ridicat războiul de la fratele şi s-au întors la chilia lor slăvind pre Dumnezeu.

Erà un episcop oarecare şi i s-a întâmplat o boală cumplită, încât nu mai trăgea nimenea nădejde de viaţă. Deci era acolo o monastire de femei şi înştiinţându-se egumeniţa că nu mai trag nădejde de Episcopul lor, luând cu ea două bătrâne surori, a mers să-l cerceteze pre dânsul. Şi dacă a vorbit cu dânsa Episcopul, una din uceniţele ei stând la picioarele Episcopului, s-a atins de piciorul lui, vrând a pricepe cum îi este; iar acestuia din pipăit i-a venit război şi se ruga pre bătrâna, zicându-i: De vreme ce nu am pre cineva din cei adevăraţi să-mi slujească, lasă pe soru-ta să-mi slujească. Iar ea ne gândind ceva rău, a lăsat-o. Deci luând vîrtute de la diavolul, i-a zis: Fă-mi puţină fiertură să mănânc; şi i-a făcut precum i-a zis. Deci, mâncând el, s-a şi culcat cu ea şi a făcut păcatul; iar ea luând în pântece, au apucat-o clericii, zicându-i: Spune nouă, cine te-a făcut grea? Iar ea nu vrea să spuie. Deci, Episcopul le-a zis: Lăsaţi-o, că eu am făcut acest păcat şi ridicându-se din boală, a intrat în Biserică, a pus omoforul său pe prestol şi ieşind a luat un toiag în mâna sa şi a plecat la o monastire, unde nu-l ştia. Iar egumenul monastirei aceleia avea darul mai înaintei vederi; şi a cunoscut că va să vie Episcopul la monastire şi a poruncit portarului, zicând: Păzeşte, frate, că Episcopul va să vie astăzi aicea. Iar portarul socotea, că pe apă va veni şi n-a înştiinţat pricina. Iar egumenul înştiinţându-se a ieşit întru întâmpinarea lui şi sărutându-l pre dânsul, a zis: Bine ai venit, stăpâne Episcoape. Iar el foarte se mira, că a fost cunoscut şi vrea să fugă la o altă monastire, însă egumenul i-a zis: Oriunde vei merge, cu tine merg; şi rugându-l mult, l-a băgat în monastire. Deci Episcopul pocăindu-se cu pocăinţa cea adevărată, a şi răposat cu pace, încât şi semne s-au făcut la ieşirea sufletului lui.

Un sihastru oarecare din părţile Egiptului, şedea singur într-o chilie în pustie şi era vestit. Iar din lucrarea diavolului, o muiere neruşinată auzind pentru dânsul, zicea celor tineri: Ce îmi daţi voi mie, să surp pre sihastrul acesta? Iar ei s-au tocmit să-i dea ei orice. Şi ieşind ea seara, a venit la chilia lui, ca cum s-ar fi rătăcit şi stând la uşă, a bătut. Iar bătrânul ieşind şi văzând-o pre ea, s-a turburat şi a zis: Cum ai venit aicea? Iar ea plângând a răspuns: Rătăcindu-mă, am venit aicea, ci fă milă cu mine şi nu mă lăsa să mă mănânce fiarele. Şi făcându-i-se lui milă, a băgat-o înlăuntru. Apoi noaptea a început diavolul să-i samene gânduri ale curviei. Iar el cunoscând războiul vrăjmaşului, a zis întru sine: Meşteşugurile vrăjmaşului întunerec sunt, iar Fiul lui Dumnezeu lumină este. Şi sculându-se a aprins lihnariul (candela) şi fiindcă flacăra poftei încă creştea într-însul şi cumplit aprinsese pre bărbat, a zis iarăşi întru sine: Cei ce fac acestea merg în muncă. Deci, de aici te cearcă de poţi suferi focul cel veşnic; şi puindu-şi degetul său în focul lihnariului, nu l-a luat pre el până ce a ars cu totul; căci pentru mulţimea înfocării trupului arzând, el de foc nu simţa atâta. Deci, după ce au ars cel ce s-a pus întâi, apoi a pus pre cel al doilea, după aceea şi pre cel al treilea; şi aşa făcând până dimineaţă, pre toate degetele mâinilor lui le-a ars. Iar ticăloasa aceea văzând ce a făcut bătrânul, de frică a încremenit şi cu totul a amorţit. Deci tinerii cei ce se tocmiseră cu ea, făcându-se dimineaţă, au venit la sihastru şi l-au întrebat pre el, zicând: Venit-a aseară aicea o muiere? Şi a răspuns lor: A venit şi doarme înlăuntru. Iar ei intrând au aflat-o pre ea

moartă. Apoi, i-au zis lui: Avvo, a murit. Atunci bătrânul descoperindu-şi mâinile sale, le-a arătat lor, zicând: Iată ce mi-a făcut fiica diavolului, mi-a prăpădit degetele! Şi povestindu-le lor cele pentru sine, a zis: Scris este, nu răsplăti rău pentru rău, ci să ne rugăm ca să învieze. Şi făcând el rugăciune, a sculat-o pre ea şi a slobozit-o. Iar ea ducându-se, s-a înţelepţit de aici înainte.

Un frate călătoreà împreună cu altul şi i s-au biruit gândurile lui spre curvie şi mergând a vestit părinţilor, zicând: Ce voi face, că nu mi se mângâie inima mea, pentru aceasta că m-am plecat războiului vrăjmaşului; că sînt ca şi cum aş fi făcut păcatul. Şi au zis lui părinţii: Nu este păcat desăvârşit, că vrăjmaşul a venit să te ispitească, iar Dumnezeu te-a descoperit. Iar fratele auzind aceasta, nu se încredinţa, fiind biruit de scârbă. Şi i-au povestit lui părinţii, zicând: Doi fraţi trimişi fiind de la chinovie la un sat, călătoreau împreună. Şi asupra unuia s-a sculat războiu, de la diavolul, de cinci ori, ca să păcătuiască. Iar el sculându-se, făcea rugăciune şi nu s-a biruit de gânduri, dar s-a supărat tare. Deci, întorcându-se ei către părintele lor, era faţa fratelui aceluia turburată şi întrebându-se care este pricina turburării, a pus metanie, zicând: Roagă-te părinte, pentru mine, că am căzut în curvie, şi i-a povestit cum a fost luptat de gânduri. Iar bătrânul fiind văzător cu mintea, vedea pre capul lui cinci cununi şi i-a zis lui: Îndrăzneşte, fiule, că nu te-ai biruit ci mai vârtos ai biruit cu aceasta, că nu ai săvârşit păcatul. Deci şi tu frate, a zis bătrânul, îndrăzneşte şi nu te scârbi, că mare luptă este când omul având prilej, se înfrânează. Şi mare plată ia pentru aceasta. Că nu este război mai tare decât acesta şi mai iute. Pentru aceea şi a-l birui pre acesta este foarte greu şi cu osteneală. Că ce socoteşti pentru fericitul Iosif, oare fără osteneală a isprăvit el un lucru ca acesta? Nu, ci cu multă osteneală şi luptă şi ca într-o priveliştе era ceea ce se făcea şi însuşi Dumnezeu şi mulţimile sfinţilor îngeri priveau de sus spre nevoitorul luptându-se şi se lupta asupra lui diavolul cu toată oastea lui cea rea, aprinzând pofta bărbatului şi pre muiere mai mult sălbăticind-o. Deci, când a biruit nevoitorul, toate oştile îngerilor cu mare glas au dat laudă lui Dumnezeu, zicând: A biruit nevoitorul, făcând biruinţă străină. Deci, bine este, frate, a nu face răul nici cu gândul, iar de eşti ispitit nevoieşte-te, să nu te biruieşti şi să faci cu lucrul.

Din: Patericul *ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinţilor Bătrâni. S-a tipărit pentru întâia oară în zilele lui Grigore Dimitrie Ghica Voevod Domnul Munteniei. Cu osârdia şi binecuvântarea celui de atunci Mitropolit al Ungro-Vlahiei Kiriu Kir Grigore spre folosul şi îndemnarea celor ce vor să se îngrijească şi să se nevoească pentru a lor mântuire. În Bucureşti, la Sf. Mitropolie la anul 1828; S-a tipărit pentru a doua oară cu osteneala şi cheltuiala P. S. Antim Petrescu, fost Episcop al Rămnicului Noului Severin, iar acum a treia oară se tipăreşte de către Institutul de Editură Creştină al Sf. Episcopii a Rămnicului Noului Severin. Râmnicului Vâlcii, Tiparul Tipografiei Cozia a Sfintei Episcopii, 1930.*

VLAD LE LABOUREUR [23]

Taillé dans le bois dur est mon visage,
Je suis un laboureur, Vlad est mon nom.
Une corde m'attache à mon village,
A mon terrain, ma pioche et ma maison.

Je ne connais sous le ciel que la terre
Plus noire encore que le plus noir des pains.
– Dieu, donne-moi, pour que mon lieu se serre,
Deux boeufs, une charrue et mes deux mains.

ELIE LE BERGER [24]

Au bâton appuyé je suis tripède;
Dans mon manteau tout comme un ours velu,
Autour de moi, de tout temps se succèdent
Les brebis et les siècles révolus.

Et je me dis dans la nuit qui se voile
Que là-haut quelque berger irréel
Doit être en train de traire les étoiles
Pour que la voie lactée jaillisse au ciel.

JEAN LE PECHEUR [25]

Mon voisin Vlad ne connaît que son blé
Et son maïs qui sortent de l'argile;
Moi, je moissonne au loin le flot agile
Dans mon cours d'eau transparent ou troublé.

Le berger, lui, ne sait que son troupeau,
La brebis noire et l'agnelet stupide;
A la ligne, moi, je trais l'eau limpide
Et sais par coeur ce que dit le barbeau.

(Trad. par Hélène Vacaresco et N.–A. Gheorghiu)

Cu vreo doi ani înainte de moartea sa, Elena Văcărescu, care cunoştea proiectul unei Antologii a poeziei româneşti în limba franceză – alcătuită în colaborare cu Ion Ureche – mi-a încredinţat în manuscris câteva traduceri inedite din poeţi români. Cum ea nu le socotea definitive, am luat asupra mea sarcina de a le da o formă care să se apropie de aceea pe care ea însăşi ar fi dorit-o. Dintre aceste trei traduceri din Satul meu de Ion Pillat, cea dintâi îmi aparţine şi dacă este publicată în frunte, este numai pentru a respecta înlănţuirea lor firească din original. Celelalte două sunt datorate Elenei Văcărescu, deoarece modificările pe care mi-am îngăduit să le fac sunt aproape neînsemnate.

N.–A. G.

O CONFRUNTARE PIERRE JEAN JOUVE *

O Vierge noire dans un temple de vent clair
Etoile de la mer sur les lieux desséchés
Rire sour les piliers de marbre du coeur mort
Princesse du matin à la nuit désolée

Tu m'as connu à l'abandon sur un banc sombre
Ton fils et recevant ta tribulation
Pleurant, et depuis là les misères en nombre
M'ont retranché de la douceur de ton rayon.

O Vierge noire dans un temple de vent clair
Je te retrouve aux mains croisées de la mémoire
Chaque nuit je me trouve au banc comme une chair
Avant que le soleil ne soulève ses moires.

***

O, fecioară neagră, într-un templu de vânt
Stea a mării de pe pământuri zvântate de pe nisipuri
Surâs de sub stâlpi de marmoră ai inimii neînsufleţite
Prinţesă de dimineaţa până noaptea fără nădejde

Tu m-ai cunoscut la ceasul părăsirii pe o bancă uitată
Şi eram fiul tău şi-ţi înduram îndurerarea
Şi plângeam şi de-atunci nefericiri fără număr
M-au izgonit din bine-firea razelor tale

O, Fecioară Neagră, într-un templu de vânt
Te regăsesc mereu cu mâinile împreunate în aduceri-aminte
În fiecare noapte stau pe aceeaşi bancă uitată
Ca trupu-mi dinaintea trecerii soarelui.

(Trad. în româneşte de Virgil Ierunca)

* *La sugestia d-lui Al. Busuioceanu, redăm aici aceste fragmente din marele poem al lui Pierre Jean Jouve* Nuits des Saints *pe care l-am publicat în traducere românească în numărul trecut al* Caetelor *şi pe care îl însoţim şi de admirabila traducere în spaniolă a poetului român. Fericită coincidenţă – în timp ce noi ne străduim să tălmăcim în româneşte pe Jouve, dl. Al. Busuioceanu pregătea o traducere în limba spaniolă a poetului francez.*

***

Oh Virgen negra en templo de viento claro
estrella del mar sobre los sitios desecados
risa bajo el pilar de màrmol del muerto corazòn
Princesa de la manana a la noche desolada

Me has conocido infausto sobre un banco sombrio
tu hijo y recibiendo tu tribulaciòn
llorando, y desde entonces las miserias en numero
me han cercenado de la dulzura de tu rayo.

Oh Virgen negra en un templo de viento claro
vuelvo a hallarte en las manos en cruz de la memoria
Cada noche me hallo en el banco tal una carne
antes de que el sol no alce sus moarés.

Din Antologia: Pierre Jean Jouve,
în spaniolă de *Alexandru BUSUIOCEANU*
şi *Carlos Edmundo De ORY*

DAN BOTTA

PAVANĂ [26]

Dans de maree calme pe vesperale astre,
hiperbole, memorii de lunecări albastre,

dans cu linii rare, de trup absolute,
cu melodioase şi clar augurate volute.

Dans cu efemere murinde, cu efemera vie,
dans de extaz şi dans de melancolie,

cu insule pale pe sâni, cu grele lunule,
cu soare culcat în fântânile coapsei sătule.

Luna cu lauri albaştri,
ora brună, ora de nul ametist,
şi inima, inima, (o, ca un fum!)
Ce trist
ochi titanici se aprind în seara
de aur egal,
de aur regal:

Somnul pajurilor albe pe Sahara.

Amforă viu dorită, de virginală galbă,
e zona mea: arhaic şi limpede pământ,
Septentrionul palid şi Orion, la vânt
arida, liniştita de gânduri floare albă.

Galere duc, de aur, heraldica fereastră,
Egee cu safirul de indolentă seară:
e arhipelagul tracic?
Ori poate tu, o, clară
Minerva, cu ideea în flacăre albastră.

Mătasea dispariţiei la sud,
(chrysalidele lunii lacustre aud!)

Ale serii, ale mării, ale morţii degete,
saturnic inelate pregete.

Corbii mâinilor albaştri,
ciclul rar şi trist al irişilor–aştri,

colierul marilor amurguri,
scapere pe dantelate burguri.

Spre funeralii de oglinzi, atol,
înmărmuriri sub australul pol.

În alburi extreme de Thule aleasă,
mortuară mireasă!

CANTILENA

Death was in that poisonous wave,
And in its gulf a fitting grave
For him who thence could solace bring
To his lone imagining
whose solitary soul could make
An Eden of that dim lake.

Edgar POE.

Drumuri mediane,
Plaiuri şi savane,
Lande monotone
Lirice OEnone,
Duceţi-mi la vale
Albele ovale.

(Turma nici sublimă,
Nici savantă, ci
Oaia unanimă,
Clară ca de zi.)

Ceruri paralele,
Duceţi-mi cu ele
Ultim ciobănel,
(Frate mi-e şi el)
Cu ochii preaplini
De aquatici, trişti crini,

Flautele pline
De limpezi albine.

– Cioban ciobănel,
Inimă–inel,
De ce mi-ai lăsat
Vârfu-nsingurat?
Nu ne mai priveghezi
Dreptele amiezi,
Nopţile abstracte,
Astrele exacte,
Culmile lucide,
Pietrele aride?

– Sunt prea viu, prea trist,
Înger trismegist,
De amiaza pe ţeastă,
De seara pe castă,
De stânci detunate,
Reci halucinate
De seninătate.

(Creier unde ascunde
Apele profunde,
Lacul nins pe frunte...
Creier e de munte!)

– Nordic ciobănel,
Tristul meu model,
Cine te aduce
Pe cărări în cruce,
Sub limpedea punte
Cu seara pe frunte?

– Poate, călător
Liricul meu dor,
Stelele de apă,
Umbrele pe pleoapă,
Cornul depărtării,
Muzicile mării!

(Pe vântiri ascult
Orficul tumult,
Când şi-ardică struna
Fata verde, Una,
Duce-i-aş cununa!)

*

Palide OEnone,
Paludate zone,
Duceți-mi la vale
Tristele ovale.

(Lunile îndoaie
Seara liniștită,
Salcia de ploaie
Șerpii șui și-agită.)

Fruntea când amurge
Osul putred curge.
Cerul fals difuză
Somnul de ceruză.

Luna verde lasă
Bruma veninoasă

Îngeri cad, opale
Septentrionale.

– Ca oglinda-i pal
Misticul oval,
Și luna subțire
Mâna străvezie,
Și-n ochii vagi sufăr
Umbre de nenufăr,
Întoarce-te dar
La Gândul-amnar!

– Gerul să se-ntoarcă,
Viul Nord să-l toarcă,
Îndurata Parcă?
Oh, mă chiamă-ntruna
Palida, nebuna,
Fata verde Una,
Și-n mine se strânge
Piatra ei de sânge...

(Rar umblau pe vânt
Iazme ca de steme,
Tremurat pământ,

Vânat de blesteme!)

Și-a trecut pe ceață
Apătoasa față.

Și-a trecut pe lună
Rătăcita dună.

Cum spre somn dori
(Floarea mea de-o fi!)
Pajură–fântână,
Nesfârșita stână,
Plaiuri unde mint,
Austral argint –
Putredele ploi,
Lacul vechi din noi,
Acte grele, acte,
Moarte cataracte.

Liniști mari se-ntind
Dăruind, plutind,
Lobi de albă lume,
Somn mirat în spume,
Când s-aprind egali
Crini opheliali.

Cu lacrimă-naltă
Trestii vechi tresaltă
Cununata baltă...
Lespezi mari de apă,
Inima îngroapă,
Lacrima îngroapă.)

*

Ape albe cresc
În arhaic ropot,
Pe când mai ceresc
Tânguiosul clopot:

– Cioban ciobănel,
Limpede inel,
Trupul meu își frânge
Piersica de sânge,
Părul meu își lasă
Verde nebuloasă,
Limfa mea ascunde
Stele moi, profunde...

RUNE

TREPTE

Albe lespezi, voi
Somn dorit în drepte,
Logodite ploi
De orgoliu, trepte,

Pajuri pentru gând,
Liniştite semne,
Voi duraţi mergând
Stările solemne.

OGLINDĂ

Oglindă, lăcrimat cristal,
Ce ape moi în tine curg,
Spre golful certai săli de bal:
Atentul măştilor amurg!

ZĂPADĂ

Spre un narcis (castă pradă)
Achrylis dormi, să vadă.

– Preoteasă Achrylis,
Visul somnului nu-i vis!

La delirul răsărit
Spre azurul trist răŕit,
Nordul şi-a brodat pe uşă
O maramă de cenuşă...

Gerul e de vechi pământ,
Albi la nord doar crinii sunt.

– Doamnă de frumos fiord,
Adu-mi cerul monocord
Cerul Phrygiilor albe
Răsturnaţii sori în salbe!

– Preoteasă Achrylis,
Cerul pentru noi nescris,
Alb pluti-va de-i juca
Apele din umbra ta .

(Dansatoare de lumină,
Gerul e o floare lină!)

Achrylis dansă atunci
Dansul castelor porunci:

Somnul despletit în stele,
Fruntea palidei Cybele,
Volbura de munţi-pilaştri,
Arca zeilor albaştri.

Până s-a dorit egal,
Eroină de cristal,
Şi-a început încet să cadă,
Elegie de zăpadă.

*

La domeniul theobald,
Nici un zbor sunat de creste

Scutură safirul cald,
Domnul Phrygiilor peste

Achrylis sora de ceaţă
Moartă spre germana faţă.

MÂINI

Mâini, arc pentru albe geometrii,
Mâini, ceaţă subţire în care trupul tău înscrii,
Mâini, delte prin cari sufletul se împreună
Cu oarba şi dreapta genună.

Aştept de atâta vreme ediţia completă a operilor lui René Daumal, care întârzie din pricini mărunte. A apărut totuşi *Le Mont Analogue* şi mă grăbesc să cunosc acest testament spiritual – cum i se zice – al celui care a scris *La Seule. Muntele Analog* e un „*roman de aventuri alpine, non-euclidiene şi simbolic autentice*“ *(„l'Humour“* şi „*le sérieux*“ se întâlnesc la Daumal cât se poate mai firesc, în aşa fel că ai totdeauna impresia regăsirii unor minunate corespondenţe). Romanul e o aventură spirituală (desigur) descrisă cu mijloace imediate, mijloace de proză. o expediţie spre muntele analog, munte geografic necunoscut, însă real posibil: muntele înălţat undeva între Cer şi Pământ cu vârful inaccesibil şi poalele accesibile, munte unic într-un ocean îndepărtat şi secret pe care trăiesc posesorii adevărului. Muntele acesta „*trebuie să existe material, uman vorbind, fără de care situaţia noastră ar fi deznădăjduită*“. „*La porte de l'invisible doit être visible*“ – cum ni se spune mai categoric şi mai frumos. În căutarea lui pleacă expediţia condusă de Père Sogol (numele invers al Logosului) şi toate peripeţiile sunt descrise ca în Swift sau Jules Verne. În demersul acesta concret spre aflarea Muntelui Analog, Daumal recurge la înţelepciune şi simbol la caricatură sau legendă, fapt care departe de a împiedica face din această carte ciudată un „*récit véridique*“, aşa cum de altfel îşi spune. Pentru că înaintea simbolului e însăşi acţiunea, precisă, vădită. Muntele e undeva în Pacific însă nu poate fi zărit de navigatorii obişnuiţi deoarece lumina suferă o refracţie particulară care face de nevăzut Muntele Analog. Numai anumiţi navigatori, cei care vor în chip real să ajungă, să li se deschidă porţile, pot profita de anumite clipe prielnice – totdeauna în funcţie de ciudata refracţie a luminii – pentru a ajunge pe înălţimea făgăduinţii analogice. Expediţia Părintelui Sogol ajunge firește, după peripeţiile de rigoare, pe muntele căutat. Aici dă peste o castă superioară de oameni – „călăugele“ – care vor arăta expediţiei calea spre culmi, unde de altfel se găseşte „*préradam*“-ul, diamantul adevăratei avuţii.

„Povestirea“ se opreşte însă aici pentru că René Daumal lovit de viaţa de fiecare zi sfârşea pentru altă călătorie, cea de pe urmă. Într-o postfaţă făcută de soţia sa ni se arată şi sfârşitul aventurii aşa cum aceasta a fost povestită prietenului scriitorului René de Renéville, prin grija căruia, de altfel, a şi apărut această operă postumă. În ultimul capitol al cărţii René Daumal ar fi stăruit îndeosebi asupra unui stil al iniţierii, fapt cât se poate de semnificativ pentru acest scriitor pentru care literatura era verb. Pentru a atinge vârful, spunea el, trebuie să urci din refugiu în refugiu. Înainte însă de a părăsi un refugiu pentru a urca în altul trebuie să pregăteşti, să iniţiezi pe aceia care vor ocupa locul pe care-l părăseşti. Numai după ce ai realizat această învăţătură a celor ce vin poţi urca. Iată de ce înainte de a urca într-un refugiu superior, cei din expediţia Muntelui Analog vor fi trebuit să coboare pentru a dărui celor de sub ei învăţătura urcuşului. Există în această tehnică şi în această conştiinţă a datoriei de a iniţia pe

celălalt, cel ce osteneşte întru acelaşi urcuş, o dimensiune de înţelepciune pe care poetul René Daumal a verificat-o trăind şi a trăit-o generos. De altfel în notele cu care se încheie cartea şi care au fost găsite printre hârtiile scriitorului, această voinţă de învăţătură apare şi mai limpede: „*Lorsque tu vas à l'aventure, laisse quelque trace de ton passage, qui te guidera au retour: une pierre posse sur une autre, des herbes couchées d'un coup de bâton. Mais si tu arrives à un endroit infranchissable ou dangereux, pense que la trace que tu as laissée pourrait égarer ceux qui viendraient à la suivre. Retourne donc sur tes pas et efface la trace de ton passage. Cela s'adresse à quiconque veut laisser en ce monde des traces de son passage. Et même sans le vouloir on laisse toujours des traces. Réponds de tes traces devant tes semblabes*“. Există apoi în aceste ultime „hârtii“ ale scriitorului câteva rânduri care spun totuşi atât de mult pentru tâlcul urcuşului şi implacabilul căderii: „*On ne peut pas rester toujours sur les sommets, il faut redescendre. A quoi bon, alors? Voici: le haut connaît le bas, le bas ne connaît pas le haut. En montant, note bien toujours les difficultés de ton chemin; tant que tu montes, tu peux les voir. A la descente, tu ne les verras plus, mais tu sauras qu'elles sont là, si tu les a bien observées. On monte, on voit. On redescend, on ne voit plus; mais on a vu. Il y a un art de se diriger, dans les basses régions, par le souvenir de ce qu'on a vu lorsqu'on était plus haut. Quand on ne peut plus voir, on peut du moins encore savoir.*“ Grija pentru învăţătură ca dar sau comuniune cu celălalt, voinţa aceasta de responsabilitate întru înţelepciune e însă definitiv exprimată într-una din ultimele sale scrisori adresate soţiei lui, pe care aceasta o reproduce în „postfaţa“ cărţii:

„*Voici comment je me suis résumé ce que je voudrais faire comprendre à ceux qui travaillent ici avec moi:*

„*Je suis mort parce que je n'ai pas le désir,*
Je n'ai pas le désir parce que je crois posséder,
Je crois posséder parce que je n'essaye pas de donner;
Essayant de donner, on voit qu'on n'a rien,
Voyant qu'on n'a rien, on essaye de se donner,
Essayant de se donner, on voit qu'on n'est rien,
Voyant qu'on n'est rien, on désire devenir,
Désirant devenir, on vit.“

De la René Daumal poţi învăţa şi lucrul acesta e preţios într-o lume plină de falşi învăţători. Lecţia lui e totdeauna la înălţime.

*

S-ar putea ca opera cea mai de seamă a lui Drieu la Rochelle, de care mă apropii mereu mai mult din pricina descoperirii în el a unuia ce şi-a trăit lucid moartea, să fie cele 49 de pagini pe care fratele său le-a publicat în numai cinci sute de exemplare sub titlul – simplu – *Récit secret*. Paginile acestea, precedate de un verset de la Matei citire, constituie un fel de mare explicaţie cu viaţa prin intermediul obsedant al morţii. Povestea secretă e povestea morţii pe care Drieu o caută de copil şi pe care o găseşte, o cucereşte cu luciditate, cinism şi eliberare. Moartea lui Drieu la Rochelle e o ediţie definitivă în care inteligenţa trebuia să-şi ispăşească riscul de a se cunoaşte. Moartea a purtat-o Drieu pretutindeni, în raniţă, ca soldat în 1914, în care mai pusese şi o ediţie

ieftină din Pascal, în 1924 când dialoga cu Dada, într-o altă *Nouvelle Revue Française* în 1941 sau în dorința lui de a se alătura lui Malraux, în rezistență în anul de grație 1944. Pretutindeni în trecerile lui cu atât mai zgomotoase cu cât vroia să-și ocrotească nepotolirea de singurătate, Drieu încerca o formă de a muri. Moartea însă – așa cum ne-o dezvăluie această „poveste secretă" – a luat și formele precise, neocolite ale sinuciderii. Și despre acestea, acest testament și această mărturie spun totul, simplu, direct, însă cu acea elocvență a lucidității care pune pasiune în amănunt și tragic în propoziție.

„*Je suis né mélancolique et sauvage*" mărturisește dintru început Drieu pentru ca imediat să-și lege copilăria de apelul morții. „*Avant même d'être atteint et blessé par les hommes ou de nourrir les remords de les avoir blessés, je me dérobais à eux... Déjà je devinais, ou plutôt, beaucoup mieux que plus tard quand je fus sujet aux entraînements de monde, je savais qu'il y avait en moi quelque chose qui n'était pas moi et qui etait beaucoup plus présieux que moi. Je pressentais aussi que cela pourrait ce goûter beaucoup plus exquisement dans la mort que dans la vie et il m'arrivait de jouer non seulement à être perdu, à jamais échappé aux miens, mais aussi à «être mort». C'est une ivresse triste et délicieuse que d'être allongé sous un lit, dans une pièce silencieuse de la maison à l'heure où mes parents n'y étaient pas et de m'imaginer dans un tombeau*". Copil, Drieu încercă și alte mijloace concrete de a muri. El descoperă lama cuțitului de tăiat fructe pentru un desert burghez și-o apasă cât se poate asupra degetului până dă sângele. Nu-i e frică, și-acceptă frica și-și contemplă sângele într-un fel de confuzie dulce („*Je jouais avec mon sang pendant un moment, faisant perler goutte aprés goutte*"). Mai târziu, la șapte ani, el descoperă fatalitatea acumulată în lama unui cuțit îndreptat asupra inimii. Cu vremea, ideea sinuciderii apare clară. Sinuciderea ca leac metafizic a celor dintâi eșecuri și nu aceea pornită din curiozitate și vagă încântare ca mai înainte. Înainte era ceva nespus, nenumit, acum apare neantul. Cu toate acestea Drieu recunoaște mereu o puritate unică în gestul de a-și pune capăt zilelor. „*Il y a presque toujours, il y a peut-être toujours un élément de pureté dans le suicide*", –constata el, și nu numai pentru micile spirite, ci și pentru formele joase ale sinuciderii – sinuciderea ca act social – deoarece undeva apare un fel de uvertură transcendentală. Pentru Drieu, sinuciderea e strâns legată de prestigiul singurătății. Și Drieu e singurătate: „*Ne garderais-je pas toujours en éveil le goût et le besoin de la solitude? Il n'y a pas eu un jour dans ma vie, si plein et si heureux fût-il de la présence des êtres ou d'un être, et de mon adhésion riche et exuberante au monde immédiat, où je n'aie songé à la solitude, où je ne ma sois arrangé pour lui faire la libation de quelques minutes, quand ça n'eût été que dans les cabinets, une cabine téléphonique, une salle de bains, un couloir où je m'attardais un instant plus qu'il ne conviene à l'animal social. Eh bien! la solitude, c'est le chemin du suicide, du moins c'est le chemin de la mort... c'est déjà la pente par ou l'on se perd au monde.*" Mai târziu pe front – în primul război mondial – când Drieu devine un număr dintr-o gloată dezlănțuită, omul singur din el are revelația cruntă a pierderii identității reale: „*Faute de regard pour me discerner, je devenais indiscernable à moi-même. Cela me ramena tout d'un trait à cette mystique de la solitude, et de la perte à lui-même du solitaire dans sa solitude, et de l'extravasement à l'intérieur du moi de quelque chose qui n'est pas le moi. Puisque j'etais perdu, pourquoi ne pas me perdre davantage? Il n'y avait qu'un moyen de me guérir de la perte que je faisais de moi en tout, et de moi et de tout en rien,*

c'était de me perdre absolument". Și de data aceasta însă Drieu a continuat: „*Cette suprême solitude du suicide c'était encore trop pour moi; je préférais mourir avec tout le monde m'engouffrer dans la mort avec une pleine charretée de copains, si dédaignés, si méprisés l'instant d'avant*". Despre clipa aceasta a șovăielii într-un decor de pierdere universală și fără noimă, Drieu păstrează o amintire scumpă în care complezența față de sine e anulată de destinul ironiei colective: „*Je garde de la considération pour le personage que j'ai été à ce moment-là. J'aime ce gribouille délicat qui préfere sa petit mare personnelle à la grande panade collective, et qui entre les cent millions de balles qui vont dorénavant miauler autour de lui prétend d'abord en choisir une, comme un bijou dans un écrin. C'etait ainsi qu'agonisait l'individualisme, trois ans avant la Révolution d'octobre.*"

Apelurile la sinucidere se înmulțesc, devin manii, însă manii primejdioase așa cum primejdios devine jocul jucat de Drieu. E un joc serios în care, de pildă, neantul – așa cum numește el nesfârșirea de moarte – devine prezență apropiată, un ceva precis: „*C'était le soi dans le moi*" – spune el atât de just. Iată-l acum pe Drieu în ultimii doi ani ai ocupației. Iată-l pe Drieu, pierdut de lume, jucând rolurile prezenței, iată-l în negație afirmând, din dezamăgire predicând – și totul cu tristețea celor care nu mai plâng din pricina volumului lacrămilor: „*Dans les deux derniéres années de l'occupation, je vivais dans un charme de plus en plus captivant. Depuis longtemps je m'étais séparé de la foule et de tous ceux qui pensent selon la foule... Maintenant je me savais menacé, condamné par cette foule (je veux parler de la plus grande partie de ce qu'on est convenu d'appeler l'élite) instinctivement désireuse de punir ma rébellion ancienne. Ma solitude spontanée devenait une mise hors la loi. Ainsi s'accomplissait, de façon imprévue, – et outre mesure, ce qui m'émerveillait, car j'ai toujours été favorable à la démesure – mon voeu secret d'être privé de tout et arraché à tout. Ce n'était plus seulement en moi l'âge, la maladie, l'usure, tout mon ancien calcul, mais du dehors la société qui me poussait à la fin. C'était une conjuration de tout. Je notais les sympthomes de la révolution des évènements avec une volupté sourde; il me semblait manier les cartes d'une patience et y voir apparaître la figure fatale. Je mis du raffinement à jouer avec le sort. J'aurais pu facilement me retirer à temps, cesser d'écrire, de manifester – cela d'autant plus que ma perspicacité s'était de bonne heure exercée contre les déficiences et les erreurs de l'hitlérisme et qu'il eût été légitime de me dégager de la cause européenne si mal défendue. C'eût été mon devoir politique, mais je n'en voulus rien faire. Je me retenais de trop marquer dans mes propos et mes écrits tout le mépris que je prenais pour Hitler qui perdait l'Europe autant que ses ennemis. Je réprimais dans mon attitude cette indifférence dédaigneuse qu'un homme un peu sage est toujours contraint de ressentir pour ses amis et qui les égale bientôt à ses ennemis, dans son esprit sinon dans son coeur. Je pouvais quitter la France; je m'en allai mais pour revenir. Ce fut à Genève, bien reçu par les Suisses, bien abrité, bien pourvu d'argent pour demeurer là deux ou trois ans, qu'à l'automne de 1943 je décidai de rentrer et du même coup de me donner la mort en temps utile. Je voulais attendre le dernier moment et je l'attendis. J'étais parfaitement sûr de moi, je n'ai jamais eu un instant de doute ni d'hésitation. Cette certitude était une source incéssante de joie, c'était l'expression d'une foi sans défaut. Mon âme était exquisement en accord avec elle-même. Etait-ce que mon moi était passé virtuellement dans le soi?*"

Ultima zi din viaţa lui Drieu descrisă de el însuşi are ceva din eroismul lucidităţii care îşi acceptă – stoic – finitudinea. În ea tristeţea e de cristal iar vrerea de săvârşire – poem. Drieu, marele singuratec, pleacă ultima zi din viaţa lui pe bulevarde: „*Je voulus une dernière fois me livrer à l'ignoble foule humaine*". Drieu are nevoie de mulţimea aceasta pentru ocrotirea singurătăţii lui ultime. Singur, pe bulevardele Parisului acela înfrigurat, Drieu se pregăteşte să moară, citind decrepitudinea în lucruri şi oameni. Intră apoi pe aleea centrală din Tuilleries pentru a-şi face într-o clipă bilanţul dezamăgirilor („*J'avais été déçu par ma première communion, par la prière, par mon premier couchage et au bout d'un quart d'heure par la charge à la guerre – c'est encore le moment qui m'a le moins déçu par le fait de pouvoir un beau jour écrire enfin quelque chose de valable, par lés plus beaux paysages du monde*"). Totul e fără sens în Tuilleries („*Les arbres, le ciel, la belle avenue, tout cela me paraissait un peu malade, frappé de caducité, comme une Florence ou une Athènes qu'on quitte sans savoir si on les reverra jammais*").

Drieu are în Tuilleries acelaşi sentiment de zădărnicie ca la Verdun. Întâlneşte doi tineri îndrăgostiţi: el îl recunoaşte, e din rezidenţă, se uită la Drieu ca la un inamic. Drieu surâde. Câteva clipe mai târziu pe bulevardul Saint-Germain întâlneşte un abate „*de-ai lui*" care-i vorbeşte de „*inamicii noştri*". Drieu nici măcar nu mai surâde. Se întoarce acasă priveşte cu o voluptate intimă la obiectele din casă – amintindu-şi de prestigiul acestora pentru un Poe sau Baudelaire – şi odată aici: „*Enfin seul, à jamais seul. Je pouvais jouir comme je n'en avais jamais joui de ma solitude, et de son véritable caractère, enfin découvert, de chemin vers la mort*". Drieu se îndreaptă singur spre moarte pentru a se defini pre sine. Moartea e pentru el un pas mai aproape de veşnicie. Sinuciderea îi apare ca o asceză în care pune tot ceea ce are mai bun. El se pregăteşte pentru sinucidere ca pentru o taină mare. un singur regret, unul singur: acela de a nu fi destul de demn pentru această teribilă taină:

„*Je sais bien, en tout cas, une chose: c'est que, si fort que fût le désir de la mort en moi, j'ai eu à lutter contre un regret, un seul. Mais qui me dit que tout l'instinct de vivre ne se reformait pas dans ce regret? Je me disais que je n'étais pas assez mûr pour mourir, que je n'étais pas assez détaché en fait, que ma pensée n'avait pas assez évolué dans la voie de la délivrance.*"

Moartea lui Drieu are ceva din dificultatea unei rugăciuni.

*

Numărul din august al revistei *Les Temps Modernes* revistă întunecată de recentele „angajamente" politice ale lui Jean Paul Sartre – izbuteşte totuşi să înfierbânte conştiinţele nu numai literare ale Parisului din pricina publicării a două scrisori. A lui Camus către Sartre. A lui Sartre către Camus. („*Les précieux ridicules*"– constata, ridicul, o publicaţie franceză în legătură cu acest eveniment). Pentru că e vorba într-adevăr de un eveniment: ruptura unei prietenii care târa după sine un stil şi câteva poziţii – „situaţii", cum s-ar exprima autorul Zidului. Într-un număr mai vechi al revistei, Francis Jeanson a făcut o critică despre *L'Homme Révolte* a lui Camus în care criticul vorbea mai mult de Hegel şi de malgaşi. Camus s-a revoltat şi a scris lui Sartre o scrisoare care începe cu „*Monsieur le Directeur*"; şi în care pomeneşte nu numai despre „*frivolitatea*" articolului ci şi despre semnificaţiile lui mai adânci, exemplare. Dacă scrisoarea lui Camus rămâne în cadrul unei furii corecte, aceea a lui Sartre e o capodoperă de răutate, ironie, dar şi de onestitate intelectuală. Când am deschis numărul

acesta din *Temps Modernes* mărturisesc că nu mă aşteptam să nu mă alătur lui Camus. Îmi construiam chiar un pretex de a mă reapropia de Camus după decepţiile încercate cu *La Peste, Les Justes,* etc. În plus toate nesăbuitele rătăciri politice de ultimă oră ale lui Sartre mă fixau de la început împotriva lui. Cu neputinţă: scrisoarea lui Sartre e excepţională, şi dacă în orice caz nu e cea mai bună piesă de teatru, e infinit superioară preaneterminatei *Le Diable et le Bon Dieu.* Dincolo de răutatea lui de cristal minunat revărsată la modul epistolar, dincolo de ironia şi jocurile de argint viu ale inteligenţei, dincolo de senzaţia adevărului în răspuns – adevăr mult mai primejdios şi dificil decât în întrebare – apare „situarea" lui Camus făcută de adversarul lui, „situare" de care va ţine seama, negreşit, ori de câte ori se va lua în discuţie etica îndoielnică, dar atât de frumoasă, a celui ce-a scris cel mai bun roman din ultimii zece ani – *L'Etranger.* Ruptura prieteniei Sartre-Camus are desigur şi o implicaţie de ordin mai general, ea constituie însă o excepţională verificare de vigoare intelectuală a celor doi mari. Or, în ciuda şoaptelor şi pornirilor, Sartre rămâne o prezenţă. Are el pedagogia lui de a rămâne actual – poate numai actual – însă decis, tânăr, nesăcătuit ca orice mare şi inutil intelectual.

Virgil IERUNCA

MIHAIL SADOVEANU

În numărul din 1 iunie 1940 al *Revistei Fundațiilor Regale* – număr consacrat „restaurației" și „Voievodului Culturii" – în care se întâlnesc de altfel și Camil Petrescu și G. Călinescu, Cezar Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Perpessicius, Petru Comarnescu sau Nichifor Crainic – Mihail Sadoveanu scrie despre apa Nistrului. Și nu scrie așa cum scrie acum de nu-i mai recunoști proza – Mihail Sadoveanu scrie azi ca oricare „corespondent voluntar" al *Vieții Sindicale* – Ci așa cum știa să scrie acel ce a creat *Împărăția Apelor* și *Divanul persan.* După ce constată că *„hotarul vechii Moldove a fost ținut de voievozii întemeietori cu sabia"*, după ce pomenește de *„pustia căpcăunilor"* – Sadoveanu slujește azi căpcăunilor – prozatorul e atât de inspirat de apa Nistrului că părăsește mrejele prozei pentru a se avânta în poem. Și Sadoveanu scrie această:

INSCRIPȚIE

Pentru mazilii și răzeșii de la Nistru.

Doamne!
Dincolo de apa Răsăritului nu mai sânt oameni.
N-au pierit, ci li s-a veștezit surâsul.
În zarea curganelor cerul se umbrește
De aripa liliacului spaimei.
Între detunetele viforniței iernii și pojarul Sânzienelor.
Primăvara înflorește în pripă spre apa Răsăritului.

Poposit-au aici, cândva, coborând de la munți, bătrânii noștri,
Stătut-au strajă în marginea hoardelor,
Legea Domnului-Dumnezeu au pus hotar,
Aici au trăit, s-au bucurat, s-au întristat, au murit.
Subt brazdele grâului lor li s-au amestecat oasele,
Subt pășunile dumbrăvilor le-au putrezit inimile.
Când se-nfioară primăvara noastră aici,
Din oase și inimi zbucnesc flori,
Se leagănă-n lumină, zâmbind ochilor mei.

Vine în locurile noastre paserea străină,
Fâlfâie singură din loc în loc, suspinând un nume.
Nimeni nu-i răspunde: cel pe care-l chiamă demult s-a strâns.

Stă singură pe-un clomb, își ia zborul,
Cu ea trece și primăvara la apa Răsăritului.

Așa mă va chema pe mine
Când un om nou o va asculta și va contempla florile inimii mele.
Mă va chema, nu va răspunde nimeni
Și va trece spre viitor paserea singurătății.

Ci numai tu, o Doamne, ne vei aduna pe toți cei uitați,
Ne vei chema și vom răspunde în primăvara ta veșnică.

Mihail SADOVEANU

Pentru cel care a fost Mihail Sadoveanu, poemul acesta e mult prea grăitor. Pentru că el grăiește despre degradare și supușenie, despre „lumina de la răsărit", devenită slogan, despre, mai ales, o altă zodie a cancerului, zodie a rușinii.

„OPERA SECOLULUI XX“

Parisul a cunoscut în luna mai o mare efervescență spirituală. Scriitori, gânditori și artiști din toate colțurile apusului s-au reunit să vorbească și să apere libertatea propriei lor vocații, amenințată azi în lume de totalitarismul sovietic. Faptul că întâlnirea lor a avut loc la Paris e în firea lucrurilor. Parisul dă totdeauna libertății un tâlc precis. La Paris toată dificultatea și toate ocolurile de a defini libertatea cad. Există un climat al întrupării libertății ce ține de taină și de „bonjour“. Așadar cei câțiva s-au întrunit într-un sobor al protestului și într-o sărbătoare a măreției, pentru a protesta împotriva troglodiților Răsăritului și pentru a sărbători voința Apusului de a fi încă el acolo unde începe spiritul. „Opera Secolului al XX-lea“ a fost o întreită împlinire, pe plan pictural, muzical și de gândire. Îndeosebi în domeniul muzicii festivalul acesta demonstrativ a fost o izbândă reală. N-am putut asista, din păcate, nici la seara Schoenberg nici la acea a lui Stravinski, unde dirija însuși autorul lui *Sacré du Printemps* și nici la mult așteptata *Wozzeck* a lui Alban Berg. Am fost însă să mă minunez la seara consacrată lui Bela Bartok și n-am mai regretat pe Stravinsky.

Poate însă că „Opera Secolului al XX-lea“ n-a fost ea decât în ultima zi: ziua în care vorbea Malraux și în care nu vorbea William Faulkner. În ziua aceea de sfârșit de mai, blestemele lui Malraux și tăcerea de timidă participare a lui Faulkner – abia de a rostit câteva vorbe – alcătuiau limbajul unic al Apusului, limbaj de flacări și de tăcere. Dincolo de prezența apocaliptică a lui Malraux, dincolo de tăcerea adâncă dar vie a lui Faulkner, n-au mai rămas decât vorbe. Au vorbit așadar și Roger Caillois și Denis de Rougemont și Guido Piovene și Jeanne Hersch și Eugenio Montale și Stephen Spender.

S-ar putea foarte bine ca țăria Apusului să stea în divertimento-ul lui Bela Bartok, în mâinile de apocalips ale lui Malraux sau în ochii nedumeriți de minuni ai lui Faulkner.

V. I. [27]

MUSIQUE POPULAIRE ROUMAINE
PAR C. BRĂILOIU
(Musee de l'Homme)

Activitatea d-lui C. Brăiloiu face cinste României reale. Străduințele d-sale de a prezenta peste hotare muzica noastră populară merită a fi subliniate, cu atât mai mult cu cât competența și discreția cu care d. C.

Brăiloiu înțelege să lucreze sunt, și una și cealaltă exemplare. Albumul de muzică populară publicat la Musée de l'Homme care cuprinde 8 fețe de discuri dintre cele mai reprezentative pentru peisagiul folclorului nostru, constituie o adevărată încântare artistică și un adevărat serviciu adus artei și spiritualității românești.

Antologia sonoră alcătuită de d. C. Brăiloiu se datorește fie măiestriei desăvârșite a execuției, fie rarității instrumentului muzical (în cazul de față solzul de pește), fie altor considerente ce pun în joc tehnica sau stilul – după cum ne lămurește chiar d-sa într-o notă explicativă, ce însoțește albumul de discuri. Pentru a prezenta străinătății o alegere cât mai semnificativă a folclorului românesc, d. C. Brăiloiu s-a găsit în fața unei reale dificultăți, peste care însă a trecut cum nu se poate mai bine. D-sa s-a oprit la momentele esențiale ale vieții populare și vieții în general: nuntă, moarte, sărbătorile de iarnă sau cântece tipice pentru felul particular al românului de a se exprima. În plus, toate provinciile românești sunt prezente în alegerea făcută de d. Brăiloiu, ceea ce dă albumului de față o însușire de întreg, de tot și reprezentare. În sfârșit, *„această serie de documente îngăduie să se urmărească alterația progresivă a unei muzici arhaice, sub influența polifoniei moderne“*.

Iată acum textele muzicale și documentare propriu-zise: 1) *Cântec lung. Eu băgai cu cucu-n plug*, cântec oltenesc de cea mai pură expresie a cărui înregistrare e cu totul excepțională; 2) *Oltenește*, doină cântată din solz de pește cu o melancolie adevărat românească. Vorbind despre un joc al formulelor care duc la arhitectura ciudată a doinei, d. Brăiloiu adaugă această prețioasă explicație: *„Confinées dans une échelle diatonique restreinte, ces formules s'apparentent étroitement aux intonations flexes, médianies et terminaisons de la psalmodie liturgique romaine, à cela près, que l'on a affaire, ici, à une psalmodie fleurie, comportant, à côté de la récitation syllabique, force vocalises, gloussements („Gluckslaute“, dit Bartok) et parfois même, de brusques passages du chanté au parlé“*. 3) *Bocet* la moartea unei mame. Acest bocet cules și înregistrat de Tiberiu Brediceanu în 1937, are ceva din *„frica și cutremurarea de jale“* atât de specifică poporului român. O fiică își plînge mama dusă dintre cei vii și plânsetul ei are ceva din implacabilitatea muzicală și mohorîtă în aceeași măsură a destinului. Sunt clipe în care lacrămile înecă melodia. Pentru decența amărăciunii însă, pentru acea decență în care se poate citi împăcarea însăși cu voia nefericirii, lacrămile se îndepărtează pentru a lăsa cântecului libertatea lui întunecată de jale. Bocitoarei îi ține în strună un caval primitiv – o simplă țeavă de lemn străbătută de câteva găuri – prin care suflă însăși monotonia morții. Bocetul acesta spune infinit de mult despre situarea geniului popular în fața destinului și alegerea lui de către d. Brăiloiu constituie o bună dovadă din partea unui mare cunoscător, că folclorul românesc are în el o dimensiune unică de a pune-n joc destinul. 4) *Cântecul* cules din

regiunea Năsăudului de d. C. Brăiloiu, arată pe țăranul român cerând cucului – pasărea singurătății și codrului românesc – să-i cânte de rămas bun. Și acest disc, ca de altfel toate cele alese de d. Brăiloiu, e interesant, grăitor pentru resursele estetice și metafizice ale folclorului nostru. *Cântecul de nuntă, Plugușorul, Brâul sau Ciocârlia* (cîntată din nai) completează această antologie de sensibilitate românească pentru care toate cuvintele de bine se cuvin creatorului ei – d. C. Brăiloiu.

V. I.

AMINTIRI ÎN UNIFORMĂ
de Mihai NICULESCU

Tema admirabilei cărți a d-lui M. Niculescu, obligă încă o dată criticul literar să deosebească în fiecare pagină, autenticitatea faptelor de autenticitatea gândirii (și eventual al eticei) aceloraşi fapte. Scrupulul de onestitate – acela de a păstra „*pe cât e cu putință omenește*" – firea neschimbată a întâmplărilor (așa cum ni se anunță într-o scurtă introducere) – se vede periclitat, pe de o parte de stil pe de alta de filosofia dobândită ulterior, când faptele, așa cum totdeauna va fi destinul oricăror întâmplări din lume, se transformă în *sens* de a fi (fost) și în fel etic de comportare.

Am spus că *stilul* amenință povestirea faptelor. Nu stilul literar (care – atunci când fostul critic de la *Universul Literar* îl caută prea logic – e de-o supărătoare puritate), ci acela de-a trăi – prin rostire și prin gest – faptele ce survin. Autorul vrea să ne povestească existența sa din uniformă. Dar aceasta nu va putea angaja decât existența ce se refuză autenticității, existența epidermică, din care uniforma va părea „*o mască de vanitate*". În ciuda tuturora, adevărata povestire este a celuilalt erou, fără uniformă, „civilul" amenințat de orgoliul și de lipsa de sensibilitate a existenței în uniformă. Nu e o „amintire" a faptei, ci o evoluare a ei. În realitate, în loc de militarul autentic, găsim un scriitor ce înțelege că se poate trăi prin „*luare în joacă, răzbunătoare fără răutate și răscumpărătoare din pustiul unei îndeletniciri în care nimeni nu crede*"... „*Onest*", stilul cazărmii e altul; dar această onestitate e formalitate și nu stil. Adevăratul stil e totdeauna un mod de existență situată ce încearcă să scape determinantei sale. Trebuie să recunoaștem că deja autorul este favorizat de evenimentul epic al războiului, care desituează uniforma; mai bine zis, o transfigurează prin posibilitatea morții.

Dar și aici, moartea riscă să devină un loc comun și oamenii se „obișnuesc" cu ea, ca de-o banalitate. Totul e s-o scoți din mersul lucrurilor pentru a face din ea atitudine umană. Ceea ce dl. Mihai Niculescu reușește cum foarte puțini din scriitorii noștri.

Talentul acestei adevărate cărți din exil (exemplu de „amintire" a fostei existențe de „dincolo"), este de-a sacrifica prin stil povestiri ce la urma urmelor n-au nici o importanță (fiindcă „epic" fiecare din noi

trăiește fapte mai importante *acum* decât odinioară). Dar în același timp de-a înțelege trecutul prin „prezentul de conștiință", acel câmp al înțelegerii fenomenologice a faptelor reținute și proiectate de insul trăitor ca atare. Un trecut fixat în trecut, nu-i nici măcar istoric: e arhivă, e calendar rămas în urmă. Un trecut istoric, e un „prezent de cunoștințe": de aceea amintirea, fie ea a „uniformei" sau a „Ideilor" e operația de transcendență în timp, și salt de la faptă la conștiința faptei („firea" faptei).

Exemple sunt, de fapt, în toate paginile cărții: desigur uneori se povestește pur și simplu; dar totul e stricat de frumosul unei fraze, în care se ascunde deja o atitudine, o anticipare de înțelegere. De unde știe autorul că ofițerul Frunzescu, „*se făcuse ofițer fiind prea lucid ca să nu-i fie silă de pustiul unei vieți căreia nu-i simțea gustul*"...? etc. .

În realitate totul e proiectat sau prin prisma indiferenței („*fie ce-o fi*" – a soldatului român) sau prin a panicei interioare (spaima metafizică, frica celui ce-a înțeles din cărți sensul faptelor *ce vor veni* – și a căror povestire *exactă* e deja trăită neexact, nefaptic)...

Astfel, de la stilul (povestirii) la sensul acestei povestiri, dl. Mihai Niculescu ne redă o admirabilă „eroare", mai precis, o greșeală de-a fi a unui ofițer român într-un război, care, rămâne oricum un război pur și simplu. De aceea, el nu se putea povesti decât astfel, fără nimic de epic, fără nimic de ditirambic – ca în stilul (!) unui oarecare N. Govora – și fără nici o semnificație – patriotardă (sau „anti", ca în literatura lui Eusebiu Camilar)...

C. A.

P.S. O frază extrem de doveditoare pentru stilul d-lui M. Niculescu, stil care-i gândit lucid (poetul M. Niculescu este și admiratorul lui Valery), autentic trăit (Pârvan trăia printr-un stil prea construit, supărător uneori), filosofic dozat (psihologicul și metaficul în luptă conceptuală), semantic studiat,... ni-l dă fraza de la pagina 155: „*Urmarea nu putea să fie decât desfermecarea tainei, dorul răpus de dorință, starea civilă în locul stării de har a clipei veșniciei, recăderea în timp*".

LES CHAISES
de Eugen IONESCU

În aprilie a fost prezentată pe scena teatrului Lancry de la Paris de către compania Sylvain Dhomme-Roger Paschel (al cărui consiliu artistic e alcătuit din Arthur Adamov, J. Duvignaud, E. Ionescu, Monique Saint–Côme și Jean Tardieu), piesa d-lui Eugen Ionescu *Les Chaises*. De semnalat că în urma rezervei manifestată de săptămânalul parizian *Arts* față de piesa autorului român, același ziar publica într-unul din numerile sale viitoare câteva mărturii de simpatie pentru *Les Chaises*. În afară de acelea ale d-lor

Duvignaud şi Adamov sunt demne de citat acelea ale d-nei Clara Malraux şi ale d-lor Jules Supervielle, Samuel Beckett, Raymond Queneau şi Jean Pouillon.

În ziarul *Combat* din 23 aprilie autorul şi-a prezentat el însuşi această piesă în felul următor:

„Deux vieillards, accablés par une vie de désastres, n-ayant pour toute fortune que leurs désirs refoulés, leurs échecs, achèvent de se décomposer moralment.

Il n'y a pas, pour eux, de frontière entre le visible et l'invisible, l'intérieur et l'extérieur. Ils entendent des voix, ils reçoivent „du monde", ils entassent, sur le plateau, une quantité invraisemblable de chaises pour une foule d'invités qui semblent arriver de toutes parts et qu'ils sont seuls à voir.

Ces „invités" invisibles sont les angoisses, la vengeance inassouvie, la culpabilité, la lâcheté, la vanité, l'humiliation, la défaite des vieux. Ils sont les vieux eux-mêmes.

C'est donc devant leur propre conscience qu'ils espèrent, follement, se racheter. Mais le remords, implacable, symbolisé par les chaises vides, grandit, s'étend, remplit la scène, colle les vieux au mûts, les tue. C'est là ce que les spectateurs croiront voir. Ils comprendront aisément qu'il s'agit là d'un mal spirituel qui croît de l'intérieur, dévore. La foule invisible sera suggérée non seulement par les chaises vides, mais encore par des bruits, de la musique, des lumières et, principalement, par le jeu et la pantomine des comédiens Tsilla Chilton et Paul Chevalier.

J'ai essayé d'exprimer la décomposition morale de mes personnages, leur incohérence, par un semblant de langage *approprié, un parler détérioré qui ne se recompose et se retrouve qu'à certains moments (dans les scénes de confession publique, par exemple) de cette farce que j'ai voulue dramatique.*

Mais farce, aussi. Des êtres perdus dans l'incohérence, prisonniers d'un univers sans signification puisque arraché à toute réalité essentielle, ne peuvent être purement tragiques.

J'ai essayé de rendre sensible mon propre sentiment de l'irréalité du monde".

CRONICA POEZIEI. DRUMURI PRIN FURTUNĂ
de Aron COTRUŞ

Personalitatea poetică a d-lui Aron Cotruş – sărbătorit de curând, la Madrid, în cadrul unei frumoase manifestări de solidaritate românească, cu prilejul împlinirii a şaizeci de ani de viaţă – e una dintre cele mai caracteristice şi mai clar conturate din literatura noastră. E mai bine de un sfert de veac de când volumaşul intitulat simplu *versuri* şi tipărit în modesta colecţie a „Bibliotecii diecezene" din Arad releva numele acestui poet ardelean, al cărui fel de a spune era – şi a rămas – atât de străin curentelor şi modelor literare.

Încununându-l cu premiul ei, în 1925, Societatea Scriitorilor Români îşi justifica unul din rosturile ei esenţiale, printr-o consacrare cum nu se putea mai nimerită. Cine nu-şi aduce aminte măcar începutul acelui poem, cu o mişcare larg cumpănită, ca un zbor peste înălţimi:

O, plecările, plecările,
De prin toate ţările,
Peste toate mările,
Spre toate depărtările!

De la *Versuri*-le de odinioară şi până la ultima-i culegere, *Drumuri prin furtună*, apărută anul trecut, la Madrid, dl. Aron Cotruş a publicat numeroase alte volume de poezii şi a fost tradus în limbile: germană, polonă, maghiară şi spaniolă, traducându-şi el însuşi, în această din urmă limbă, *Rapsodia iberică*, tipărită în 1946, la Madrid.

Poetul a rămas credincios până azi sieşi, crescut parcă dintr-o dată omeneşte întreg şi neprefăcut, croindu-şi din poezie o soartă pe care o cutreieră cu versul lui ca un mers îndârjit, din vorbe în vorbe aspre şi colţuroase ca nişte steiuri de stâncă, în ritmuri grele, stăruitoare până la obsesie. Aspectul propriu-zis liric şi gratuit e foarte rar în această poezie, al cărei izvor nu trebuie căutat într-o inspiraţie solitară, ci dimpotrivă, într-un număr de teme care decurg toate din identificarea soartei poetului cu suferinţele neamului românesc. Aron Cotruş e unul din rarii poeţi ai exilului a cărui vehemenţă pedepsitoare nu sună fals, Cele mai frumoase versuri din *Drumuri prin furtună* îmi par acelea în care poetul ni se înfăţişează călcând în pasul istoriei neamului, cu care se simte solidar:

C-un pas în aste vremi ce-au fost să vină,
Cu altul: în miile de ani cari au fost.

Un argument retoric foarte des folosit şi banalizat, de aceea, cum este invocarea trecutului, capătă la Aron Cotruş o demnitate ce nu se poate contesta unei strofe ca aceasta:

Gându-şi caută-adăpost
în măririle ce-au fost
şi de luptă-ncins rămâne
pândind zilele de mâine...

Identificarea de soartă – despre care scriam – a poetului cu neamul său, merge foarte adânc, până acolo unde ea se confundă în matca obscură a legendei şi a mitului. Iată, într-o evocare memorabilă, statura de proporţii fantastice a poetului-cioban, pe care o recunoaştem şi autentificăm instinctiv: prin virtutea poetic meşteşugită a vorbelor, desigur, dar şi prin acel pipăit lăuntric, obscur, al înţelesurilor neîncăpute încă în cuvinte:

Arşiţe mă coc,
umbra-mi: greu cojoc,
parc-ar fi de foc,
parc-aş duce aşa
pe cărarea grea,

veacurile-n ea...

Rareori un poet a vibrat într-o intimitate atât de adâncă şi totală de soartă, cu sufletul necăjit al celor de-acasă, ca Aron Cotruş, în aceste câteva strofe desprinse din poemul intitulat *Haiducească*:

La graniţi ce se destramă
îţi laşi sângele drept vamă;
smulg vrăjmaşii şi dezleagă
ce-ai în gând, ce-ai în desagă...

Ca din piatră, ca din fum,
unde calci îţi iasă-n drum;
unde lucri, unde mături,
te trezeşti cu ei alături...

Iau măsura pasului,
gîndului şi glasului,
cuţitului din şerpar
şi focului din amnar...

Vreau sufletul să ţi-l prindă
din a ochilor oglindă,
şi-apoi luat, pe grea dobândă
ca pe-o vită să te vândă...

Să te vândă, să te ducă
ca pe-un rob, ca pe-o nălucă,
sub bătaia vântului,
spre fundul pământului...

Stau la pândă pe aproape,
vreau de vii să ne îngroape,
odată cu Dumnezeu,
unde-o fi lutul mai greu...

*

ANALIZA CUVÂNTULUI DOR
Poeme de Ştefan BACIU
(Editura Cartea Pribegiei, 1951)

Ultima culegere de poezii a lui Ştefan Baciu pe care am citit-o – mă aflam încă în ţară – a fost *Cetatea lui Bucur*. A trecut de atunci un răstimp pe care-l măsoară anii – vreo doisprezece – dar şi un altul ce nu mai poate fi numărat sau cuprins în vreun fel. Un răstimp străin, în care timpurile noastre sporesc fără noimă, parcă în gol. Acest straniu contrapunct, poetul *Analizei cuvântului dor* îl spune aşa, numai cu două versuri:

Aveam cu zece ani mai puţin,
Planeta cu vreo două sute...
(Elegia după-amiezii de duminecă)

Din *„nota autorului“* aflăm că poemele cuprinse în această culegere au fost scrise între anii 1939 şi 1951, deci multe din ele – lesne de recunoscut – în ţară. Este a douăsprezecea carte de poezii a lui Ştefan Baciu, – de la *Poemele poetului tânăr*, premiată de Fundaţiile Regale în 1935 – şi prima pe care o publică în pribegie. Poetul se află acum la Rio de Janeiro, cartea lui a fost tipărită în Argentina, iar cititorul, care semnează mai la vale, s-a întâlnit cu ea la Paris.

Prin intervenţia brutală a întâmplării, soarta scriitorului român a devenit planetară. Soartă tragică, fiindcă nici o ieşire nu e cu putinţă din cleştele alternativei de a pieri înăbuşit de lipsa aerului natal sau de a se adapta, cu riscul cine ştie căror grave falsificări şi mutilări ale propriei firi, într-un climat străin dacă nu chiar ostil şi în ritmul unor prefaceri aiuritoare.

E lesne de înţeles, de aceea, că tot ce s-a petrecut odinioară în spaţiul românesc familiar capătă pentru noi toţi, refugiaţii – poeţi şi nepoeţi deopotrivă – o însemnătate unică, vitală. Conştiinţa dureroasă a deposedării – nu de privilegii! – ci de acel drept elementar de a fi tu însuţi, în sensul şi în spaţiul destinului tău firesc, nu are nimic comun cu sentimentalitatea suspinătoare a regretului după *„a fost odată“*. Nu e deci de mirare că, în poemele lui Ştefan Baciu, amintirile româneşti – cele mai minuţios concrete şi mai prozaic amănunţite, uneori, se împletesc obsedant cu evocările exotice ale tânărului brazilian. Obiectele şi împrejurările mărunte ale traiului zilnic, care fac parte oarecum din noi, îi sunt acolo, pe ţărmul Amazonului, exterioare şi străine. Ritualul acelei intime sărbători zilnice care era în ţară „masa“, acum e „mâncare“, simplă satisfacere a unei nevoi fiziologice şi tot astfel „casa“ devine odaie anonimă, cameră de locuit; iar o dată cu desfermecarea vorbelor apare şi conştiinţa timpului socotitor ca o mustrare:

Încă o zi fără casă şi masă
(Doar cu odăi şi mâncare).
Suntem la anii când nu mai spui: lasă,
Mai trece un timp de-aşteptare.
(Încă o zi în exil)

Cu toată melancolia stăruitoare din poemele mai ales ale ciclurilor intitulate *Călătorii* şi *Analiza cuvântului dor*, rareori câte o notă de amărăciune sau de revoltă tulbură blânda consimţire a poetului la soartă, la frumuseţe, la poezie. Ştefan Baciu a rămas tot poetul tânăr, a cărui fantezie graţioasă ca şi a adolescentului de odinioară mă încântă, în *Autoportret la 33 de ani*, de pildă, din care iată o strofă caracteristică:

Sunt un tânăr destul de bătrân, un luptător utopic
Foarte bogat în imagini, foarte sărac în metal,
Uneori ies cu planurile mele la plimbare, sau cu morţii mei
la bal,

Şi fac cărămizi pentru o fabrică de zăpadă la tropic.

Tinerețea e de altfel unicul privilegiu şi o soartă statornică a poetului, neclintită prin curgerea anilor. Deviza supremei libertăți, totdeodată: „*libertatea de-a evada din cântecul tău*“, – superbă, cum numai o deviză de poet poate fi. Astfel, tristețea regăsirii în amintire şi exil a locurilor copilăriei, care ar putea fi apăsătoare şi rea, e răscumpărată prin grația aeriană a acestor strofe din *Revedere la Braşov,* care înnobilează tema preschimbând durerea în dor. Iată-le; cititorul va recunoaşte în ele prezența „dorului“, mai degrabă decât din „analiza“ poemului de-o dezarmantă platitudine care a dat titlul volumului:

Doar casele rămân din câte-o stradă
Din sunete ne-alegem cu un clopot
Şi când privim plecați pe balustradă,
La colț aleargă tinerețea-n tropot.

Iar din păduri, din verdea lor trufie
Reci crosnii dintr-o ramură rămân.
Un vânt îți cade-n pălărie,
Ca un canar fugit de la stăpân.

Tu eşti, oraşul meu, pierduta mea iubire?
Şi pietrele, cum văd, încărunțesc!
Pe-o poartă trec şi intru-n amintire
Dar peste noaptea mea reci umbre cresc.

Am întâlnit în poemul *Înger căzut* un vers, între toate, cu ajutorul căruia cred că se pot înțelege, ba chiar şi justifica – din punctul de vedere al artei poetului, cel puțin – anumite neajunsuri şi stridențe supărătoare, din poezia altfel atât de generos lirică şi de îndrăzneț articulată a lui Ştefan Baciu. Versul sună aşa:

Căci cântecele țipete sunt toate.

„Țipătul“ acesta, răzbunător sau simplu afirmativ, urlat ori numai şoptit, – fiindcă ați înțeles că nu intensitatea lui sonoră interesează aci, dar ceea ce trebuie spus pentru că nu poate fi răbdat – mi se pare că denumeşte de foarte aproape străfulgerarea bruscă a poeziei în răstimpul cuprins – cu vorbele lui Paul Valery – „*entre le vide et l'évènement pur*“. Din această stare imperativă de poezie, nespusă încă vorbelor se închiagă înfățişarea comunicativă a poemului scris, în care, dacă poezia este realizată, prezența „țipătului“ originar se poate urmări până la cele mai îndepărtate elaborări ale versificației.

Poezia aşa cum o cunoaştem este domesticirea cu mai multă sau mai puțină artă a „țipătului“, iar dacă acesta e la originea şi de esența cântecului, arta poetică în consecință a lui Ştefan Baciu – s-ar putea defini printr-o nerăbdare a creației sau elaborării, călcând în picioare

(ale... versului) silabele şi strivindu-le* cu nu ştiu ce volubilă nesinchiseală de copil teribil şi tot cu nepăsare – voită şi aceasta, ştiu chiar de la poet, din vremea când lucram împreună în redacția *Universului Literar* – luând în cârca versului cacofonii şi prozaisme, pe „*căci*“** şi pe „*care*“, „pentru că“ şi „în orice caz“, precum se va vedea din versurile următoare:

Ceasuri întregi jucam şah cu frunzele plopilor
Ceteam un vers vântului ştiut care-mi intra în odaie
*Număram oamenii fără grabă*** *ai acestei republici autonome*
Care e duminecă după-amiaza.
Aşteptam la colț de stradă un prieten
De care ştiam că nu vine deloc, sau foarte târziu,
Pentru că ştiam că la capătul aşteptării
Mă întâlnesc cu umbrele serii
Care în orice caz trebuiau să sosească.

(Elegia după-amiezii de Duminecă)

Să manifestăm pentru dragoste, iubito!
Să nu ne speriem de înțelesuri, de taine,
Când vom cădea răpuşi de plăcere ca de nişte gloanțe dum-dum
Care nu se văd, pentru că sunt însăşi plăcerea. (Manifest)

Însă astea sunt scorii, care nu stânjenesc mişcarea sporită a poemului, şi remarcabil e că stihuitorul ajunge teafăr la capătul lui, fără măcar să i se taie răsuflarea.

De când Verlaine a frânt gâtul elocvenței, mulțime de poeți s-au ales cu un soi de sperietură, care-i fac să scrie o poesie nevertebrată, cu articulații moi, şi să se ascundă pe după vorbe, de teama de a nu întâlni vreun subiect. Ştefan Baciu nu are – slavă Muzelor! – „complexul elocvenței“. Prejudecata poeziei „pure“ nu trebuie să ne împiedice de-a prețui robusta alcătuire a unor bucăți ca aceea intitulată *Între mine şi Cristofor Columb,* ca amplul ritm al unei versificări susținute de-o inspirație căreia nu şovăiesc a-i alătura calificativul „nobilă“. Pentru mine este una din revelațiile acestei cărți de poezie, dimpreună cu *Sub zgârie-norii din Rio de Janeiro,* din acelaşi ciclu, *Călătorii;* cu *Poetul la tropic, Pasărea măiastră* şi *Patria* din ciclul următor; asemuindu-se toate prin aceeaşi largă croială şi avântare de suflu liric. Altele, tot în acest din urmă ciclu, ca de pildă: *Încă o zi în exil* şi într-o oarecare măsură şi *Pasărea măiastră,* – c-o atmosferă ca de vrajă, cu ceva straniu şi neliniştitor care-mi aduce aminte de *Corbul*

---

* „*Pe un ban de fier* găurit *şi prefăcut*“. Versuri de acestea în care vocale aparținând la două silabe sunt înghesuite în una singură, pentru nevoile prozodiei, sunt prea numeroase ca să nu fie supărătoare.

** Tudor Arghezi spunea că vorba „*căci*“ ar trebui izgonită şi din proză, nu numai din poezie. Tot de la el mi-aduc aminte sfatul de a folosi cu băgare de seamă pronumele relativ „*care*“ şi nu mai mult decât o singură dată în aceeaşi frază.

*** Adică: „*Numărăm fără grabă oamenii acestei republici autonome*“.

lui Edgar Poe – dau un sunet mai intim, iar cântecul lor, ca fântâna Arethusei, nu începe tot în matca aparentă a poemului, ci curge mai departe în şoaptă, înăuntru.

S-ar cuveni să mă opresc la fiecare din cele douăsprezece bucăţi ale ciclului *Călătorii*, din care am menţionat mai sus două. Aceea cu care se deschide: *Pierde-Vară* e un model de reportaj liric, de peisaj filtrat prin sensibilitate. Altele: *Monaco, Lungano,* dar mai ales *Rio de Janeiro,* schiţă de pastel (mai potrivit mi s-ar părea să-i zică acuarelă), exemple de poezie picturală pură, cu o exuberanţă de culori încântătoare. Berna – pe care-o ştiu: cu perspectiva străzii pe care m-am dus la Bärengrabe, însemnată până-n fund cu fântâni şi animale groteşti în lemn multicolor, printre şiruri neîntrupte de muşcate aprinse la ferestre, deasupra trotuarelor ascunse subt bolţi pe stâlpi, urmându-se şi acestea neîntrerupt – îmi va rămâne legată în amintire de primul catren din *Berna* poetului:

Întotdeauna-i o fântână
Prin care timpul trece în pământ
Şi-ntotdeauna-i o tăcere
subt umbra bolţilor, în vânt.

Şi la fel Monaco, de-a lungul urcuşului spre fantastica grădină cu cactuşi, pe

...străzi pietruite cu umbră
Păzite de case cu numere moarte.

Biserica din Wassen n-am văzut-o, dar ştiu că e aşa cum spune Ştefan Baciu, în acest scurt poem, ca un zbor ce se tot înalţă, irezistibil, sub cer:

Trenul sfredeleşte norii
Şi nici stâncile nu-l mai opresc.
Şinele urcă, legând brăţări
De mâinile brazilor negri ce răsar
Din adânc, în adâncuri.
Trenul sfredeleşte lumina,
Zvâcnind ca un vuiet spre creste.

Şi deodată, apoi încă o dată,
Şi încă – printre pietre şi neguri
Subţirea clopotniţă ca un deget întins
Răsare
Apărând din zăpezi
Undeva, foarte aproape de nori, ca o chemare.

Acestuia îi voi adăuga măcar următoarea strofă de nesfârşită şi mereu reîncepută poezie din *Raron* (cu mormântul lui Rilke):

E-un drum întors. Când pasu-l suie
Coboară gândul lin la pas
Şi-n umbra care-ndată nu e
Tot miezul unui cântec a rămas.

Şi aceste două evocări din ţară, imagini atât de concret, aproape fizic, pătrunzătoare, în aerul jilav şi încropit al nopţilor braziliane:

Un răcoros fular de vânturi din munte
Spre nopţile aspre ca o pătură ţărănească

(*Pasărea măiastră*)

(*Poetul la tropic*)

Alte poezii, mai toate scurte, de câte trei şi patru strofe, perfecte, din primul ciclu (*Lecţia de singurătate*): *Nadeş T. F. F., Abecedar, Toamnă, Siesta* de-o voluptoasă fantezie, *Răspântie*, versiune mai concentrată decât *Autoportret la 33 de ani* şi mai unitară; *Dimineaţa când ies în oraş*, cu notaţii sprintene, acide, ale ultimei strofe, mai ales; *Lampa* şi două *Pontice: Mangalia* şi *Peisaj oriental*, cu distihul:

Un singur vers e-n stare să cuprindă
Aceste valuri care vin şi pier

– le menţionez numai, ca să mă opresc, înainte de a încheia, la două „*poeme de dragoste*", pe care le transcriu în întregime:

O POEZIE DE DRAGOSTE

Îmi aduc de tine aminte
Într-o noapte, într-o seară, într-o zi,
Într-un surâs rece, într-un sărut fierbinte
În cuvintele în care nu te pot desluşi
Îmi aduc de tine aminte.

E un vis, e doar o oglindă,
Şi-n toate te caut şi-n toate te pierd
Nici un braţ, nici un cer nu va şti să cuprindă
Obrazul acesta ce-l uit şi-l desmierd
E un vis, e doar o oglindă.

Te-am zărit, neclară ca steaua,
Prin ocheanul deschis, prin gândul pierdut.
Rochia ta gurii mele îi este perdeaua
Bătută de-un vânt abia cunoscut
Te-am zărit, neclară ca steaua.

Nu te uit, prin atâtea penumbre
Eşti un fum, eşti un foc, o pădure de taine,
Eşti un cer îmbrăcat în cămaşe de umbre,
Eşti o ploaie ce trece prin sânge şi haine –
Nu te uit prin atâtea penumbre.

TE AŞTEPT

Seara, vino câteodată în grădină,
Umbrele când sar din prun în prun
Şi când stele fără de lumină

Nu ştii de răsar sau de apun.

Treci cu rochia-ţi largă peste dealuri
Luna când albeşte între vii
Şi când vântul trece ca prin valuri
Printre merii albi şi ruginii.

Ca pe-un steag prin plopi răsfiră-ţi părul,
Neguri mari când lunecă pe văi.
Din fântâna nopţii cu ciubărul
Zâmbitori, voi scoate ochii tăi.

Te aştept! Prin tufe trece dorul
Peste câmp cu iepurii gonind
Bezna şi-a topit de mult mosorul,
Când ca-n sfeşnic zările se-aprind.

Aici îmi pare că „inspiraţia" îşi află sau îşi regăseşte toată plinătatea înţelesului. Inventivitatea neslăbită, mereu reluată a primului poem o măsoară un ritm încetinit, solemn, apăsat parcă de povara regretelor. E un poem de dragoste iubită, împrăştiată-n amintire, deşi nu sunt sigur că ea aparţine numai trecutului; dar e vorba de uitare şi de „atâtea penumbre"... Celălalt e un imn cosmic al dragostei neîntâmplate, o aşteptare uimită de toate vorbele încă nespuse.

*

BIOGRAFIE PENTRU RÂNDNELE
Zece poeme de Mihai TĂCUTU
(fără loc, 1952)

Acum doi ani apărea, sub numele Mihai Tăcutu, un volumaş de versuri intitulat *Atlantic.* Coperta nu purta altă indicaţie decât „1950", iar pe ultima pagină se putea citi: „*S-a cules şi imprimat de autor, în 48 de exemplare, pentru prietenii liberi*". Acelaşi Mihai Tăcutu publică acum o nouă culegere de poezii: *Biografie pentru rândunele*, tot în 48 de exemplare fără altă indicaţie decât „1952". Discreţia de care se înconjoară publicarea acestor plachete se potriveşte de altfel cu firea intimă şi tonul scăzut, ca de confesiune, ale unor versuri deloc orgolioase. Autorul *Atlantic*-ului şi al *Biografiei pentru rândunele* e fără îndoială un poet şi aceasta ne este deajuns.

Nedumerirea dureroasă a dezrădăcinatului, a cărui soartă abătută brutal de la fireasca-i împlinire îl azvârle ca pe o plantă, cu rădăcinile în vântul uscător al pribegiei, dădea tonul şi timbrul sufletesc al poziilor din *Atlantic.* Sentimentul singurătăţii fără leac se întovărăşea cu acel al unei perindări fără noimă, în versuri de-o emoţie stâmpărată şi justă în expresia ei adânc sugestivă:

Zilele mele călătoresc
cu vântul, cu valul, cu norul,
tăcute ca dorul şi reci ca izvorul
şi n-am cu cine să le-nsoţesc.

(*Călătorii*)

Cu toată nepăsarea, aprig resimţită, a cerului mereu primăvăratec din insula atlantică unde a poposit pribeagul, – şi care-i smulge ostila mărturisire:

Străinul soare mi-l urăsc cu jind

(*Popas*)

– fidelitatea vocaţiei poetice (singura ce nu-i poate fi răpită în totala lui părăsire) cuprindea măcar îndemnul dacă nu chiar chezăşia de a se proiecta cu încredere pestre vitregia timpului trecător:

ci-n vânt duşman, din pumnul plin de stele
eu tot mai semăn ceruri viitoare.

(*Semănătorul de stele*)

Această notă oarecum optimistă rămânea izolată, iar ecoul ei nu-l mai întâlnim în *Biografie pentru rândunele,* care, faţă de diversitatea aparentă a temelor din *Atlantic,* nu este decât reluarea, de-a lungul celor zece poeme câte cuprinde, a motivului unic prilejuit de prăbuşirea şi moartea unei rândunele pe insula poetului. Asemuirea soartei proprii cu aceea a pasării e uneori abia sugerată (p. 12):

Aude de-asupra chemări care plâng
şi ispitele orizontului suave,
dar inima, inima, cum bate
dedesuptul aripilor bolnave.

iar alteori limpede rostită (p. 19):

Adevărat că suntem la fel:
aripile care-au încetat să bată
ne-au lăsat inima speriată
de distanţele rămase fără ţel.

În ultima pagină, identificarea între destinul poetului pribeag şi al rândunelei săgetate e totală:

Nu vei mai sosi niciodată unde te mână gîndul,
biată pasăre ce tot te mai hrăneşti din anii ceilalţi:
în zadar vei osteni ascultându-l
şi-n zadar vei mai încerca să te-nalţi.

Această „*biată pasăre*", – cum am putea să nu ne recunoaştem soarta în zborul ei prăbuşit, toţi cei ale căror doruri de împlinire au rămas – cu vorbele poetului – ca nişte „*seminţe stricate de vreme*"?

Universala zguduire din temelii pe care o trăim – nu numai a aşezărilor politice şi sociale, dar a mentalităţilor şi a psihologiilor – odată cu sentimentul de a fi „*cei din urmă*" se răsfrânge în conştiinţa pribeagului, conştiinţă dureroasă a unei iremediabile perimări:

Noi suntem cei din urmă,
pe-ncetul ne gătim:

Nu ştii de răsar sau de apun.

Treci cu rochia-ţi largă peste dealuri
Luna când albeşte între vii
Şi când vântul trece ca prin valuri
Printre merii albi şi ruginii.

Ca pe-un steag prin plopi răsfiră-ţi părul,
Neguri mari când lunecă pe văi.
Din fântâna nopţii cu ciubărul
Zâmbitori, voi scoate ochii tăi.

Te aştept! Prin tufe trece dorul
Peste câmp cu iepurii gonind
Bezna şi-a topit de mult mosorul,
Când ca-n sfeşnic zările se-aprind.

Aici îmi pare că „inspiraţia" îşi află sau îşi regăseşte toată plinătatea înţelesului. Inventivitatea neslăbită, mereu reluată a primului poem o măsoară un ritm încetinit, solemn, apăsat parcă de povara regretelor. E un poem de dragoste iubită, împrăştiată-n amintire, deşi nu sunt sigur că ea aparţine numai trecutului; dar e vorba de uitare şi de „atâtea penumbre"... Celălalt e un imn cosmic al dragostei neîntâmplate, o aşteptare uimită de toate vorbele încă nespuse.

*

BIOGRAFIE PENTRU RÂNDNELE
Zece poeme de Mihai TĂCUTU
(fără loc, 1952)

Acum doi ani apărea, sub numele Mihai Tăcutu, un volumaş de versuri intitulat *Atlantic.* Coperta nu purta altă indicaţie decât „1950", iar pe ultima pagină se putea citi: „*S-a cules şi imprimat de autor, în 48 de exemplare, pentru prietenii liberi*". Acelaşi Mihai Tăcutu publică acum o nouă culegere de poezii: *Biografie pentru rândunele,* tot în 48 de exemplare fără altă indicaţie decât „1952". Discreţia de care se înconjoară publicarea acestor plachete se potriveşte de altfel cu firea intimă şi tonul scăzut, ca de confesiune, ale unor versuri deloc orgolioase. Autorul *Atlantic*-ului şi al *Biografiei pentru rândunele* e fără îndoială un poet şi aceasta ne este deajuns.

Nedumerirea dureroasă a dezrădăcinatului, a cărui soartă abătută brutal de la firească-i împlinire îl azvârle ca pe o plantă, cu rădăcinile în vântul uscător al pribegiei, dădea tonul şi timbrul sufletesc al poziilor din *Atlantic.* Sentimentul singurătăţii fără leac se întovărăşea cu acel al unei perindări fără noimă, în versuri de-o emoţie stăpânită şi justă în expresia ei adânc sugestivă:

Zilele mele călătoresc
cu vântul, cu valul, cu norul,
tăcute ca dorul şi reci ca izvorul
şi n-am cu cine să le-nsoţesc.

(*Călătorii*)

Cu toată nepăsarea, aprig resimţită, a cerului mereu primăvăratec din insula atlantică unde a poposit pribeagul, – şi care-i smulge ostila mărturisire:

Străinul soare mi-l urăsc cu jind

(*Popas*)

– fidelitatea vocaţiei poetice (singura ce nu-i poate fi răpită în totala lui părăsire) cuprindea măcar îndemnul dacă nu chiar chezăşia de a se proiecta cu încredere pestre vitregia timpului trecător:

ci-n vânt duşman, din pumnul plin de stele
eu tot mai semăn ceruri viitoare.

(*Semănătorul de stele*)

Această notă oarecum optimistă rămânea izolată, iar ecoul ei nu-l mai întâlnim în *Biografie pentru rândunele,* care, faţă de diversitatea aparentă a temelor din *Atlantic,* nu este decât reluarea, de-a lungul celor zece poeme câte cuprinde, a motivului unic prilejuit de prăbuşirea şi moartea unei rândunele pe insula poetului. Asemuirea soartei proprii cu aceea a pasării e uneori abia sugerată (p. 12):

Aude de-asupra chemări care plâng
şi ispitele orizontului suave,
dar inima, inima, cum bate
dedesuptul aripilor bolnave.

iar alteori limpede rostită (p. 19):

Adevărat că suntem la fel:
aripile care-au încetat să bată
ne-au lăsat inima speriată
de distanţele rămase fără ţel.

În ultima pagină, identificarea între destinul poetului pribeag şi al rândunelei săgetate e totală:

Nu vei mai sosi niciodată unde te mână gîndul,
biată pasăre ce tot te mai hrăneşti din anii ceilalţi:
în zadar vei osteni ascultându-l
şi-n zadar vei mai încerca să te-nalţi.

Această „*biată pasăre*", – cum am putea să nu ne recunoaştem soarta în zborul ei prăbuşit, toţi cei ale căror doruri de împlinire au rămas – cu vorbele poetului – ca nişte „*seminţe stricate de vreme*"?

Universala zguduire din temelii pe care o trăim – nu numai a aşezărilor politice şi sociale, dar a mentalităţilor şi a psihologiilor – odată cu sentimentul de a fi „*cei din urmă*" se răsfrânge în conştiinţa pribeagului, conştiinţă dureroasă a unei iremediabile perimări:

Noi suntem cei din urmă,
pe-ncetul ne gătim:

Stingheri, perechi, sau turmă,
să ducem tot ce ştim
(*Legat*)

– scria autorul *Atlantic*-ului. Şi tot acolo întâlneam strofele de o luciditate dezafectată, a căror intitulare – *Senin* – o îngăduia totuşi stoica consimţire la soartă a poetului:

Luptele termine-le
altul ne-nceput în lupte.
Gând înalt cu braţe rupte
măsurând ruinele,

Eu, din pragul porţii lor,
închid ochiul dinspre veacuri,
vindecat de multe leacuri
şi-mpărat al morţilor.

Tema e reluată în poemul pe care-l socotesc cel mai realizat (pag. 31-33) din *Biografie pentru rândunele*. Este şi aci vorba de înţelepciuni „moarte", de „*prietenii care n-au minţit niciodată*".

Cu gesturi de dincolo de viaţă
ei m-au legat în lanţul de mii de oase
pe care-l ducem fără să-l cunoaştem
şi mi-au scuturat în poale toate fructele cerului.

Dar de astă dată îmi pare că numai deznădejdea posacă semnează bilanţul socotit cu neîndurare; iar splendida imagine finală e poate singura şansă de răscumpărare, prin harul poeziei, din eşecul unei trăiri faustiene:

Furat de porţile înţelept deschise
şi de dorul de-a izvorî din mine ca dintr-o crustă,
am simţit sporind neliniştitul orgoliu
al celor ce cred în mai mult decât azi.
Am sperat zadarnic că mă vor înfia,
că vor recunoaşte târziu
nevăzuta, mohorîta cunună pe frunte
şi că voi creşte şi eu, cândva, peste moarte,
ca umbrele ce se urcă fantastic pe ziduri
când s-a sfârşit untdelemnul din candeli.

*

YSTUD, POEME AMARE
de George CIORĂNESCU
gravuri de Ilia (fără loc şi dată)

Mai degrabă decât de influenţe mai mult sau mai puţin asimilate, în „poemele amare" ale lui George Ciorănescu, cred că s-ar putea vorbi de unele asemănări care le îngăduie situarea într-un climat liric amintitor pe alocuri de fantezia verbală a lui Minulescu şi de ironia percutantă a lui Topârceanu, cu momente sau note barbiene uneori, alteori argheziene. Autorul lor are un fel propriu, iar neajunsurile sau

zvăpăielile versurilor lui nu trebuie apreciate ca trăsături epigonice, dar ca note întregitoare în alcătuirea unei fizionomii poetice cu mijloace personale de expresie. Deşi neadaptate încă deajuns felului pe care vor să-l spună, nedumerite parcă asupra rostului lor şi dezorientate, socotesc totuşi că „proprietatea" acestor mijloace nu poate fi pusă la îndoială.

Lipsa de căldură lirică a versului poetului "ystudan" mi se pare şi cel mai grav neajuns al lor: au ceva dur şi sticlos, de prismă care răsfrânge lumina, dar nu lasă căldura să treacă. Iată, într-un *raccourci* remarcabil ceea ce aş numi „povestea omului":

Cânt de spaimă
viaţa
desaga-şi dezleagă.
Iată haina albă
a zilelor calme,
bluza pentru lucru,
fracul marital,
strofa bucuriei
pânza deznădejdei
ale tale-s toate.
Pe deasupra,
încă
ţine giulgiul morţii.

Fiece vers – de o acuitate epigramatică – evocă un episod din aventura-cea-de-toate-zilele a insului omenesc, a fiecăruia dintre noi. Cu tot relieful perfect în care se încheagă şi se conturează, poemul rămâne departe, văzut ca printr-un ochian întors, într-o nemişcare de piatră, neînfiorat de vreo vibraţie sau fără ca mişcarea lui interioară să-i depăşească limitele formale.

Odată cel puţin, totuşi, obiecţiile şi rezervele notate până acum încetează; stihuitorul întâlneşte poezia, iar emoţia acestei întâlniri ni se comunică:

Hiii! gândul sângerat mă poartă în ţară, la ţară.
În porţi fără poartă
Câini de mult morţi urlă-a pustiu
U-uuuu! fratele iezilor, fiul vâlcelelor e-n ţară străină
dar inima lui, golaşe, e cuib pe sub streşini.
Orişice gând, pălămidă, îl doare.
Fratele nostru e singur şi inima lui e cu morţii.

Demn de remarcat e că poetul izbuteşte aci mai mult decât un câştig de la puţin la ceva mai mult: o schimbare de semne, o pozitivare, făcând virtute sau calitate lirică din ce era, în exemplul de mai-nainte, neajuns şi cusur. Căldura lăuntrică a emoţiei organizează şi întăreşte cu o suflare de viaţă sobră economia celor şapte versuri, înlesnind astfel comunicarea.

Mai probant şi, ca exemplu de *poezie,* mai realizat şi mai complet încă, mi se pare poemul de la pag. 31-33, pe care-l transcriu în întregime. (Există şi aci un imagism excesiv şi o abundenţă verbală asemănătoare, răscumpărate însă prin ceea ce lipsea versurilor cu semnul „minus“ din „povestea omului“: prin poezie):

Oţelul din paragini nu a rănit retina.
Sclipirea-nfrântă-n prisma-i de pumnal de panoplie.
În spulber vântu-şi poartă mantaua cenuşie
Croind fantome nopţii din viscolu-n ruine!

Cînd luna încolţeşte pe boltă muşuroaie
şi-şi plimbă goliciunea-n iatacu-i de atlas,
câneştii ţurţuri gerul începe să-şi ogoaie
sub zările de chiciuri, lunecător popas.

Atuncea funigeii se-nchiagă-n trup de fată
şi nevăzute dalte cioplesc în forme moi
picioare arcuite în purităţi de sloi
şi sâni arcaţi şi fragezi, zăpadă afânată.

Crai nou îi scaldă faţa cu degete subţiri
topind în colţul buzei surâsul cristalin,
stelaţii ochi în cioburi, beţie de senin,
şi fulguirea pleoapei, mătase în scrâşniri.

Ce dor ascuns zăpada în năluciri o schimbă
fecioara mea polară de legănări bolnavă,
stăpână pe troiene şi-ntre troiene sclavă
pe care renii minţii o ling cu aspră limbă.

Te hăituieşte-un viscol de mult stârnit în mine
Şi-ţi simt de plumbul poftei aripa tot mai grea.
În patul văgăunii podit cu muşchi de nea
ţi-oi pângări înghetul încremenit în vine.

Înţepeniţi pe ceruri s-au scorojit şi norii
în noaptea boreală, lăptoasă cununie,
când licurici al gheţii, plutesti, scornire vie
pe pârtiile iernii, în razele–aurorii.

Mărturisesc că primele două strofe mă nedumeresc fără să mă satisfacă total şi voi stărui asupra lor, vers cu vers – poate disproporţionat, – înainte de-a arăta cât mă încântă celelalte cinci. Acordul şi timbrul particular al poemului sunt date odată cu primul vers: ascuţime, duritate, luciu, scânteiere, răceală etc. după logica asociativă a senzaţiilor, – peisagiul fiind al unei nopţi de iarnă. Păcat numai că, de la încremenirea sticloasă a primelor două versuri, la ampla mişcare a celor următoare, sunt nevoit a trece ca de pe un trotoar pe altul, fiindu-mi cu neputinţă să-mi închipui perspectiva în care s-ar putea întâlni.În treacăt, relev desfăşurarea romantică a imaginii din versurile 3 şi 4, numărând cu părere de rău până la urmă,

două perechi de versuri ce aparţin pare-mi-se numai formal aceleiaşi strofe.

Din strofa următoare, primele două versuri nu-s de păstrat: al doilea pentru că e banal;primul, fiindcă imaginea nu se realizează (verbul „*încolţeşte*“ presupune că e folosit într-un înţeles şi cu o funcţie tranzitivă – de „a face să încolţească“ – pe care nu le are, nici nu le poate primi). Din versul al patrulea îmi place „*lunecător popas*“, prin alăturarea sugerată a mişcării de nemişcare.

Cu vorbele: „*Atuncea funigeii se-nchiagă-n trup de fată*“ începe – şi urmează până la ultimul vers – un poem de splendori verbale în care aflu prilejul unei voluptăţi repetate cu fiece nouă lectură.

Nu e nevoie de scrutare psihanalitică a celor 5 strofe, ca să ghiceşti îndărătul fastului amăgitor de imagini cristaline, limpezi şi reci, tumultul sângelui înteţit de patimă şi exasperarea până la demenţă a simţurilor ardeiate de anticipările violului. Profunzimea de alb ivernal, sclipitor şi orbitor, aruncată ca un văl străveziu, dar tocmai de aceea mai aţâţător, peste goliciunea trupului de fată închipuit, e încântătoare – citiţi: înşelătoare – dar numai ochiului. S-ar zice că realitatea viscerală se străvede asemeni unui filigran prin aceea izvorâtă din ea, topind ca pe-o zăpadă imaginile în care încearcă, pe măsură ce şi le făureşte, să-şi stâmpere dogoarea.

„*Ce dor ascuns zăpada în năluciri o schimbă*“! Ascuns? da, însă numai dorul, căci dorinţa am văzut cât e de străvezie prin vălul ţesut de fulguirea scânteietoare a imaginilor. Versul acesta îmi pare ca o aspiraţie sau ca un regret după ce nu poate fi. Să se fi gândit oare autorul lui la un poem al dorului, pe care ar fi vrut şi n-a izbutit să-l scrie, în locul acestuia de patimă, pe care l-a scris?

Cert este că vorbelor nu le mai ajung vorbele, care-şi fac de cap, asmuţite de întărâtarea simţurilor, într-o prefigurare a îmbrăţişărilor şi a împreunării. Sub invocarea lui „*Crai nou*“ şi la mângâierile lui, – ale astrului îngheţat? zadarnică travestire! – surâsul fetei se topeşte, ochii-i se fărâmă în cioburi. Remarcabilă pentru paroxismul verbal, dar şi ca efect poetic, mi se pare evocarea pleoapei printr-o imagine diafană, asociată cu acea neverosimilă „scrâşnire“ mătăsoasă! Cu toată stridenţa gramaticală a unei astfel de improprietăţi, versul întreg e una din cele mai frumoase „găselniţe“ de poet.

Intensitatea lirică a poemului culminează în strofa următoare, al cărui ultim vers va întâmpina, probabil, destulă rezistenţă până să fie „omologat“. În atmosfera de senzualitate care scaldă întreg poemul, îndrăzneala metaforei „*renii minţii*“ va apărea totuşi riguros exactă şi venind anume la locul ei, în acel vers. Toată strofa îmi pare admirabilă, iar celelalte patru, care preced şi urmează, îi fac o demnă însoţire.

Mihai NICULESCU;

N.R. Redactorii *Caetelor de Dor* nu-şi însuşesc întru nimic observaţiile cronicarului asupra ultimei plachete de versuri, observaţii pe care le socotesc mult prea îngăduitoare.

BIBLIOGRAFIE

E. M. CIORAN: *SYLLOGISMES DE L'AMERTUME* – (Ed. Gallimard. Collection „Les Essais", LII, Paris, 1952). După *Precis de Décomposition*, silogismele acestea amare vin să accentueze moralistul din E. Cioran. Grupate în mai multe „capitole" – *Atrophie du Verbe – l'Escroc du Gouffre – Temps et Anémie – Occident – Le Cirque de la Solitude – Religion – Vitalité de l'Amour – Sur la Musique – Vertige de l'Histoire – Aux Sources du Vide* – silogismele acestea completează gândirea și fraza lui Cioran. Despre acest din urmă volum al autorului *Cărții Amăgirilor*, Guy Dumur scria în *Combat* din 10 aprilie 1952: *„Sûr de détruire un certain nombre d'erreurs vénérables et de vérités confortables à tous, E. M. Cioran brûle les étapes, se penche à terre ou lève les yeux au ciel pour montrer tour à tour la poussière et les étoiles. C'est d'un Pascal qui n'a point le temps de coudre ses pensées dans ses habits et les publier..."*

E. M. Cioran: *LETTRE SUR QUELQUES IMPASSES* în *La Table Ronde februarie 1952 pp. 83-96*. Sub forma unei epistole Emil Cioran își inițiază un prieten imaginar și din provincie în legătură cu literatura, renunțarea și revenirea la literatură, itinerariu dificil și plin de semnificații: *„L'Homme m'attire* – scrie autorul silogismelor amărăciunii – *et m'épouvante, je l'aime et je le hais, avec une véhémence qui me condamne à la passivité. Je ne conçois pas qu'on puisse entreprendre quoi que ce soit pour le sauver ou le perdre, pour l'écarter de sa fatalité. Il fera de son mieux pour se détruire ou moisir. Faut-il être naïf pour le défendre! Heureux ceux qui, à son égard, éprouvent un sentiment net! Ils périront* sauvés. *A ma honte, je vous avouerai qu'il fut un temps où j'appartenais moi-même à cette catégorie d'hereux. Le destin de l'homme, je le prenais à coeur. Je devais avoir vingt ans, votre âge. «Humaniste» à rebours, je me figurais – dans mon orgueil encore intact – que devenir l'ennemi du genre humain était la plus haute dignité à laquelle on pût aspirer. Depuis, trop faible pour persévérer dans une telle illusion, j'ai du la nuancer, l'abandonner ensuite, pour, en fin de compte, me contenter de la modestie du dégoût, de l'équivoque et de l'ahurissement."*

E. M. CIORAN: *AVANTAGES ET INCONVENIENTS DE L'EXIL* în *La Table Ronde, Nr. 52, aprilie 1952, pp. 136 – 139*. Considerațiile acestea asupra exilului arată, în ciuda despărțirii de imediat, că autorul acelui neprețuit *Précis de décomposition* vibrează la fatalitatea de a fi situat. Două „constatări" îndeosebi apar aici esențiale: *„Qui abandonne sa langue pour en adopter une autre change d'identité, voire de déceptions si sous quelque forme qu'il se présente, et quelle qu'en soit la cause, l'exil à ses débuts est une école de vertige".*

E. M. CIORAN: LE SECRET DE GOGOL în *Combat, din 28 februarie 1952*. Cu prilejul centenarului lui Gogol, d. E. Cioran publică un mare și interesant articol asupra sciitorului rus în care arată că asemenea oricărui mare creator, Gogol va trebui să plătească pentru faptul de a fi văzut just. Despre singurătatea lui Gogol, deosebită de aceea a lui Kierkegaard sau Swift, rânduri pline de adevăr.

DABO (Pliegos de poesia) care apare la Palma de Mallorca, publică din chiar primul ei număr un poem de d. Alexandru Busuioceanu intitulat: *Obscura fuente viva.* Revista prezintă cititorilor săi, într-o notă bibliografică, pe poetul român de limbă spaniolă.

DONA ENDRINA, nr. 4, revistă de poezie care apare la Guadalajara în Spania, sub direcția lui Antonio Fernandez Molina publică la loc de cinste poemul d-lui Alexandru Busuioceanu, *Virgen loca.*

AMBITIO (Cuadernos de Poesia y Polemica) care apare la Zaragoza publică un poem *Idolo Amarillo* al d-lui Alexandru Busuioceanu.

DEUCALION una dintre cele mai serioase reviste de literatură care apare în Spania sub direcția lui Angel Crespo, publică în numărul 6 fragmente dintr-un *Breviario de arhitectura y metafora* de d-l Alexandru Busuioceanu.

PLATERO (revistă de versuri și proză) care apare la Cadiz, publică în numărul 14 (februarie 1952) un poem: *Il passante hablaba consigno* de dl. Alexandru Busuioceanu.

AGLAE (Antologia – Cordoba, 1952) publică alături de Miguel Hernandez, Rafael Laffon, Jacinto Lopez, Gorgé și alți poeți de seamă ai Spaniei, un poem excepțional de dl. Alexandru Busuioceanu – *Profecia* – pe care îl redăm în întregime, pentru tâlcurile lui metafizice profunde:

Un dia est mundo, que nada sostiene en su orbita
mas que un numero exacto y la violencia de su velocidad,
se enredara en su propria perfeccion,
eu un imprevisto nudo de sus rayos,
y caera sin resplandor, sin ruino ni esperanza
– apenas un punado de ceniza –
en la confusion eterna de la nada.

Entoces habra astros que notaran quiza una subita inquietud,
una fugaz fisura en el diamante de sus ejes,
una ligera nube o un atomo de polvo
en el camino puro de la perennidad,

habra algun astrologo dentras de una luneta,
que apuntara alegre el misterioso eclipse
y trazara en parabolas de oro fronteras nuevas
a lo etéreo absorto en el equilibrio de su inmensidad

y habra alguna estrella en un balcon del cielo,
sonandose en vuelo, ella sola, libre,
como un ser sin forma, sin peso, sin edad,
mirando con anhelo al perfecto mundo inalcanzable,
que nada estorbara
mas que aquel extrano punado de ceniza
cayendo tristemente, lento oscuro,
en el vacio azul, inerte y profundo.

R. LARRIEUX et R. THOMAS: *HISTOIRE ILLUSTRES DE LA LITTERATURE ESPAGNOLE, Paris. Didier, 1952.* La pagina 409, cititorul român are bucuria să găsească figurând printre cei mai de seamă poeți contemporani spanioli pe compatriotul nostru Alexandru Busuioceanu. În plus, un portret al poetului, desemnat de D. Busuioceanu.

MIRCEA ELIADE, *IPHIGENIA. Editura „Cartea Pribegiei", Valle Hermoso – Argentina, 1951. „Public cu bucurie dar şi cu strângere de inimă această piesă de tinereţe, care plăcea atât, când a fost scrisă, prietenilor mei Haig Acterian, Mihail Sebastian, Constantin Noica şi Emil Cioran. Doi dintre cei mai buni prieteni, Acterian şi Mihail Sebastian – nu mai sunt printre noi. Închin lor acest text pe care l-am iubit împreună în amurgul tinereţei noastre"* – scrie autorul într-un „cuvânt de lămurire". *Iphigenia* a fost scrisă în decembrie 1939 şi deşi receptată de Comitetul de Lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti în martie 1940, n-a putut fi reprezentată decât la 10 februarie 1941. De râvna de tipăritură românească a d-lui Grigore Manoilescu – prin grija căruia apare azi cartea aceasta – nimeni mu va trebui să contenească a pomeni.

MIRCEA ELIADE, *LE TEMPS ET L'ETERNITE DANS LA PENSEE INDIENNE.* Extrasul acesta din *Eranos–Jahrbuch XX,* Rhein Verlag, Zurich, 1952, aduce contribuţii deosebite în problema de specialitate care conferă autorului un loc aparte în rândul gânditorilor.

MIRCEA ELIADE, *MYSTIQUE ET CONTINENCE.* Extras din *Etudes Carmélitaines,* studiul d-lui Mircea Eliade deosebit de interesant prin aceea că îşi propune să arate în ce măsură castitatea sau sexualitatea comportă, la primitivi, valori magico-religioase.

MIRCEA ELIADE, *LE BOUDHISME ET L'OCCIDENT în Combat din 7 august 1952.* Autorul discută această problemă la lumina ultimelor contribuţii şi luând ca pretext ultima carte a savantului iezuit P. Henri de Lubac, *La rencontre du Boudhisme et de l'Occident.*

TERRE ROUMAINE – Supplément de la revue PREUVES. Sub acest titlu revista franceză *Preuves* întemeiată sub auspiciile Congresului pentru Libertate şi Cultură ai cărui preşedinţi de onoare sunt Benedetto Croce, John Dewey, Karl Jaspers, Salvador de Madariaga, Jacques Maritain şi Bertrand Russel, al cărui preşedinte al Executivului este Denis de Rougemont şi al cărui secretar general este Nicolas Nabokov, a publicat în

numărul ei din aprilie 1952 o serie de mărturii ale câtorva scriitori români în exil. După o prezentare a României (care a dat loc la o întâmpinare în *Le Populaire* a d-lui Şerban Voinea şi la o cinică „nedumerire" a ziarului *La Nation Roumaine*) au urmat colaborările d-lor Mircea Eliade, E. M. Cioran, Jeanne Nicolesco, Sorana Gurian şi Jean Rounault. În articolul său intitulat *Examen leprosorum* dl. Eliade arată situaţia teribilă a culturii noastre din pricina ocupantului sovietic, încheind cu această constatare definitivă: *„On disait autrefois: la paix est indivisible. On ne s'est pas encore rendu compte que la dignité humaine et l'intégrité spirituelle sont également indivisibles".* *Comment on devient fataliste* se intitulează apoi excepţionalul articol al lui Emil Cioran, care dovedeşte că atunci când Cioran se întoarce cu faţa spre România, verbul lui devine tărie, incendiu şi descântec – descântec topit oarecum în ironie şi paradox. Jeanne Niculescu prezintă în *Panait Istrati ou l'impossible pureté* imaginea acelui răzvrătit fără leac care a fost autorul „Prezentării haiducilor". Într-un articol despre *Mihail Sadoveanu grand prix Staline*, d-na Sorana Gurian face un portret just al celui care a fost Mihail Sadoveanu, iar dl. Jean Rounault ne dă în câteva din extrasele unui foarte interesant şi semnificativ *Jurnal în România* momente din degradarea la Bucureşti a acestei trinităţi a servitudinii: Aragon, Elsa, Eluard.

ION STEGARU: *DIN POEZIA REZISTENŢII ROMÂNEŞTI;* ONOFREI PUŞCĂRIAŞUL: *POEME DIN ÎNCHISOARE. Cu o prezentare de Victor Buescu, Lisabona 1952.* Prin grija d-lui V: Buescu apar acum două culegeri de poeme scrise de cei ce suferă în ţară. După excepţionalul poem *Adio Libertăţii* publicat în numărul 2 al *Luceafărului – revista scriitorilor români în exil,* sub numele de Valeriu Anghel şi care în realitate ascunde pe unul dintre cei mai mari poeţi români în viaţă, culegerea de faţă apare ca mai puţin izbutită, nu însă mai puţin necesară. Reţinem îndeosebi poemul lui Onofrei Puşcăriaşul intitulat *Ast'noapte, Iisus...* care singur preţuieşte cât întreaga plachetă şi pe care îl reproducem în întregime:

Ast'noapte, Iisus mi-a intrat în celulă.
O, ce trist, ce înalt era Crist!
Luna-a intrat după El în celulă
Şi-L făcea mai înalt şi mai trist.

A stat lângă mine pe rogojină.
– „Pune-mi pe răni mâna ta!"
Pe glezne-avea urme de răni şi rugină,
Parcă purtase lanţuri, cândva...

Mâinile Lui păreau crini pe morminte,
Ochii adânci ca nişte păduri.
Luna-L bătea cu argint pe veşminte,
Argintându-I pe mâini vechi spărturi.

Oftând, şi-a întins truditele oase
Pe rogojina mea cu libărci.
Prin somn lumină, dar zăbrelele groase
Lungeau pe zăpada Lui vărgi...

M-am ridicat de sub pătura sură:
– „Doamne, de unde vii? Din ce veac?“
Iisus a dus lin un deget la gură
Şi mi-a făcut semn ca să tac...

Părea celula munte, părea căpăţână,
Şi mişunau păduchi şi guzgani;
Simţeam cum îmi cade tâmpla pe mână,
Şi-am adormit o mie de ani...

Când m-am trezit din grozava genună,
Miroseau paiele a trandafiri.
Eram în celulă şi era lună,
Numai Iisus nu era nicăiri...

– „Unde eşti, Doamne?“ – am urlat la zăbrele.
...Din lună venea fum de căţui.
M-am pipăit, şi pe mâinile mele
Am găsit urmele cuielor Lui...

Nu împărtăşim din introducerea d-lui Victor Buescu asemuirea celor doi poeţi români cu aceşti „Jean Noir“ (= Jean Cassou) şi „François Colère“ (= Louis Aragon) ai Rezistenţei noastre“(pag. 10). Şi aceasta pentru că numele lui Aragon a terfelit noţiunea însăşi de a rezista, cuvântul lui devenind o simplă unealtă a ruşinii.

ORBIS. *Bulletin International de Documentation Linguistique, – Tome I nr. 1, 1952,* Din strădaniile profesorului Sever Pop care a izbutit să creeze la Louvain un „Centru Internaţional de Dialectologie Generală“ apare acum şi primul număr al buletinului Centrului în care sunt prezentaţi viitorii colaboratori ai acestei serioase publicaţii ştiinţifice. Dintre români fac parte: Victor Buescu, Al.Busuioceanu, Gheorghe Caragaţă, Petre Ciureanu, Ion Guţia, N.I.Herescu, Petru Iroaie, Dem.St.Marin, Grigore Nandriş, Octavian Nandriş, Teodor Onciulescu, Sever Pop, Ion Popiceanu, Emil Turdeanu.

RAUL OTERO REICHE. *AMERICA*, tălmăcire de ŞTEFAN BACIU. Colecţia *Înşir'te Mărgărite*. Rio de Janeiro, 1952. Poetul Ştefan Baciu consacră numărul 2 din lucrările Cercului Cultural Andrei Mureşianu, traducerii pentru prima oară în româneşte a unui poet bolivian şi a unuia dintre cei mai reprezentativi ai continentului sud-american. „*Scriitorii pribegiei*“ – scrie d. Ştefan Baciu într-un binevenit «cuvânt înainte» – *ca de altfel toţi pribegii, s-au pomenit, aproape de la o zi la alta pe pământul Americii schimbând Carul Mare cu Crucea Sudului, mişcându-se într-o geografie morală şi fizică nouă cu desăvârşire pentru sufletul românesc.*“ În cadrul acestui orizont lărgit, iniţiativa d-lui Ştefan Baciu de a traduce în româneşte unul din poemele cele mai reprezentative ale unuia dintre cei mai reprezentativi poeţi sud-americani, ni se pare cât se poate de îndreptăţită.

ION V. EMILIAN. *HONNEUR ET PATRIE. Innsbruck, 1952.* Ridicându-se împotriva acelora care fără chibzuinţă şi pricepere vorbesc uneori în presa occidentală despre România ca despre „*cel mai docil dintre sateliţi*“, autorul spulberă această legendă sprijinit de fapte concrete. Dragostea lui de a restabili adevărul şi de a spăla faţa ţării de calomniile delicate ale presei occidentale, trebuie subliniată cu toată căldura. Subliniată trebuie apoi şi atenţia camaradului francez „*care luptând în 1917 alături de soldaţii români la Mărăşeşti şi socotind de atunci România ca o a doua patrie*“ a binevoit să facă traducerea textului român.

LA REVUE DE CULTURE EUROPEENNE. nr. 3, mai 1952. În acest număr, de semnalat, alături de Salvador de Madariaga şi Giovanni Papini, un articol al d-lui Mircea Eliade despre *Simbolismul Centrului*, un articol al d-lui Gino Lupi intitulat *Le complexe spirituel d'un simple: Tudor Arghezi*, precum şi patru traduceri din Arghezi datorate d-lui J. Elbe.

ÎNDREPTAR, anul II, nr. 4, martie 1952: Mircea Eliade semnează un articol pe marginea traducerii unui volum de eseuri în limba spaniolă de către Vintilă Horia. În acelaşi număr două poeme de Al. Gregorian, un lung studiu de d. Petru Iroaie despre *Cotruş, trubadur spaniol.* Reţinem îndeosebi din *Întrebarea* d-lui George Racoveanu această concluzie plină de tâlc: „*Când ne vom întuma acasă – câţi ne vom mai întuma – să nu intrăm deodată în ţară. Să ne oprim la graniţă (pe malul Dunării, ori după cum va fi locul) şi să trimitem mai întâi iscoade. (Am stat noi atâţia amar de ani în străinătate, – mai putem zăbovi la graniţă o săptămână, două!) Să trimitem, deci, iscoade; oameni care să tragă cu urechea, să ia seama, să aducă vorba... Şi numai după aceea să intrăm. Fără zgomot. (De se va putea; pe vreme de noapte)*“. *Anul II nr. 5, aprilie 1952:* Reţinem articolul d-lui N.I.Herescu *Eterne învăţăminte* cu prilejul împlinirii unui pătrar de veac de la moartea lui Vasile Pârvan. „*Pârvan – scrie dl.N.I. Herescu – este neostenitul săpător, care a scormonit în lung şi-n lat pământul patriei, spre a scoate din el amintirile cele mai scumpe, cele mai nobile ale românismului: amintirile romane. Săpăturile lui Pârvan au adus la lumina soarelui numeroasele mărturii – marmore, statui inscripţii, care vorbesc lumii, în eternitate, de spiţa latină a românilor*“. *Anul II, nr. 7, iunie 1952:* D.Alexandru Busuioceanu publică un capitol dintr-o lucrare inedită despre *Dacia în cultura medievală spaniolă.* În acelaşi număr un articol cald şi preţios al d-lui Emil Panaitescu *Biruit-au gândul. Anul II, nr. 8, iulie 1952*: Dl. Alexandru Busuioceanu publică două traduceri din Sfântul Ioan al Crucii, dintre care una a fost citită de traducător la solemnitatea ce a avut loc la mormântul Sfântului Juan de la Cruz, cu prilejul deschiderii Congresului de poezie, la Segovia, la 17 iunie 1952. Iniţiativa de a traduce din acest mare poet face cinste d-lui Al.Busuioceanu care e cum nu se poate mai nimerit pentru această faptă înaltă.

PATRIA, februarie – martie 1952. Dl. D. C.Amzăr publică un articol deosebit de important intitulat *Elegia română. O poezie românească necunoscută de la 1840.* E vorba de o descoperire făcută de d.Amzăr în bibliotecile germane: o poezie românească pe care a găsit-o publicată în româneşte şi în nemţeşte de un călător german, J.G.Kohi în volumul *Reise in Ungarn – Das Banat, die Pusten und die Plattensee,* Dresden und Leipzig, 1842, pp. 178 – 180, sub titlul *Elegie a urmaşilor coloniştilor romani în Dacia*

despre prăbuşirea Imperiului Roman. Poezia aceasta al cărui autor e anonim – şi despre identificarea căruia d. Amzăr făgăduieşte că se va ocupa într-un studiu viitor – e cu atât mai actuală cu cât e un fel de *„plângere colectivă a neamului întreg"*, plângere pe care acelaşi neam şi-o îndreaptă azi spre soarta nefericirii lui. Într-adevăr această coincidenţă de destin apare limpede în versurile următoare:

„Patria iubită iat-o am pierdut-o
Sabia, duşmani din mâini ne-au răpit-o.
Plângeţi dară, plângeţi, plângeţi cu-ntristare,
Căci ce aţi pierdut voi nu mai are-aflare
Plângeţi şi voi oase, române mormânturi
Pre noi care suntem străini în pământuri.
Plângeţi pre ai voştri următori nepoţi
Cari în ţări străine se gonesc de toţi.
. . . . . .
Plângeţi şi voi dealuri, şi voi munţi, cu jale
Râuri şi izvoare ce curgeţi pre vale.

BIBLIOTECA ROMÂNĂ din FREIBURG: CREŞTEREA COLECŢIUNILOR pe ianuarie – iunie 1951. Cu o îngrijire şi cu o dragoste de carte cu totul deosebită, iniţiatorii Bibliotecii Române de la Freiburg publică un catalog de noi achiziţii. Încă un prilej de a saluta acest harnic aşezământ de lumină.

ÎNŞIR'TE MĂRGĂRITE, Anul II, nr. 5, ianuarie – martie 1952: Numărul acesta bogat apare pentru a comemora un an de trudă şi entuziasm pentru litere în depărtata Argentină. Pentru întocmirea lui, toate cuvintele de bine redactorilor lui. Sumarul e important: dl. N. I. Herescu semnează un articol deosebit de actual – *Eminescu, epuratul* în care e arătată soarta pe care opera celui mai de seamă poet român o îndură sub regimul ocupaţiei sovietice. Interesante chiar şi amintirile lui Pamfil Şeicaru despre *Începuturile revistei Gândirea*. Proza e reprezentată de d-nii Grigore Cugler (cu totul deosebit, scriind mereu cu gândul la Urmuz), Vintilă Horia, *Ultima Revoluţie* sau Virgil Henni Stahl, *Vă plac cireşile*?. Poezia e prezentată mai ales prin Ştefan Baciu, Aron Cotruş, Constantin Amăriuţei, Vasile Posteucă, I.G.Dimitriu, Grigore Minieru şi un excepţional poem al lui Horia Stamatu, *Balada Învierii; Anul II, nr. 6*: Numărul comemorează pe I.L.Caragiale despre care scriu d-nii Grigore Nandriş şi Nicolae Novac. Poezia e bine reprezentată prin d-nii Alexandru Busuioceanu, Vasile Posteucă, al cărui poem intitulat *Moarte* e printre cele mai izbutite ale poetului bucovinean, Eugen Relgis, Ştefan Baciu. Binevenită apoi, reproducerea a trei poeme a trei poeţi de acasă, D.N.Teodorescu, Aurel Marin şi Ion Sofia Manolescu precum şi traducerile din Novalis, Hölderlin, Brentano, Storm ale d-lui I. G. Dimitriu. Cu totul aparte poemul d-lui Al.Busuioceanu *Amintire de departe* pe care îl reproducem în întregime:

„Cerul tău, ca un obraz de copil
între mângâierile sânului tău
de miresme şi roade

Trupul tău, snop auriu
cu cingătoare subţire de mac
şi cicoare

Părul tău, despletit în holde de grâuri
în ape de soare spălat
şi în râuri

Glasul tău, în buciume lungi pe ponoare
turmele albe chemând
de mioare

Mâinile tale, în podgorii de toamnă
fluturând înfloritele tale năframe
de Doamnă

Trupul şi sufletul tău, azi călcate
de păroasele labele lor
în băltoace şi sânge purtate."

LIBERTATEA, anul II, nr. 9-10, martie–aprilie 1952. Sub semnătura Lucia A. Popovici găsim un foarte interesant reportaj despre Muzeul de Artă Veche Românească din Morcote în Elveţia. Muzeul acesta e opera unui elveţian, Albert Rieder, care a trăit în România şi care îndrăgind arta românească a realizat o adevărată comoară de românesc. Muzeul de la Morcote în care sunt adunate obiecte ce vorbesc străinilor despre sufletul şi frumosul românesc e o izbândă rară.

ROMÂNIA MUNCITOARE. Meritul d-lui Eftimie Gherman de a da exilului românesc singura revistă de probleme sociale şi muncitoreşti este considerabil. În plus, nici preocupările culturale nu lipsesc, aşa cum o putem constata la rubrica de „Fapte şi însemnări".

CUGET ROMÂNESC, anul II, nr. 1, ianuarie – februarie 1952. Dl. D.Găzdaru semnează un articol despre *Contribuţia românilor la progresul cultural al slavilor*. Nu mai puţin interesant e articolul redacţional despre *O datorie de onoare faţă de memoria lui Dragoş Protopopescu. Anul II, nr. 2, martie – aprilie 1952.* Arhitectul Ovidiu Coatu face consideraţii atât de necesare aici despre *Biserica românească.* De reţinut apoi cronica d-lui Dem.Gh.Nolla despre *Iphigenia* a lui Mircea Eliade. Deosebit de importantă este apoi antologia de texte româneşti pe care ne-o aduce în fiecare număr *Cuget Românesc*. Românii pribegi vor aprecia îndeosebi antologia din *nr. 3, mai–iunie* 1952, unde putem citi unul dintre cele mai frumoase poeme ale d-lui N:I.Herescu, *Testament*, precum şi câteva poeme, atât de greu de găsit, de Panait Cerna şi Octavian Goga. Cu privire la această antologie, rămâne inexplicabilă pentru noi ignoranţa redactorilor revistei care în numătul de pe martie – aprilie au redat un poem al unuia dintre cei mai de vază poeţi reperist, A.Toma (autorul însuşi al „marşului Republicii Populare Române").

DESTIN, nr. 3 aprilie 1952. D. George Uscătescu scrie despre *Revolta Elitelor*, D. C.L.Popovici despre *Problema viitorului culturii europene,* iar D.Mircea Eliade despre *Catastrofă şi mesianism*. Revista se completează cu o traducere a d-lui Victor Buescu din Camoens, un articol al d-lui Grigore Gafencu despre *Învăţămintele istoriei*, un comentariu despre *Un aport românesc la morfologia politică a renaşterii* şi cu o notă elogioasă (inexplicabilă din partea unui om de gust ca dl. C. L. Popovici) despre *Pictorul Berea la Madrid.*

ROMÂNIA, anul IV, nr. 4-5, aprilie–mai 1952. Reţinem articolul d-lui J. N. Monzatti despre *Un artist genial,* Sergiu Celibidache, artist care face cinste artei româneşti peste hotare. În restul numărului: Al. Frâncu, Valentin Gane (care prezintă ultima carte de poeme a lui Ştefan Baciu), Stan Ionescu.

LIBERTATEA ROMÂNEASCA, anul I, nr. 2-3, iunie 1952. Numărul 2 din revista d-lui Horia Stamatu, aduce colaborările d-lor D. D. Anastase, Mihail Fotin Enescu, O. Buhociu, Gh. Bumbeşti, Alexandru Randa, Radu Negoiescu şi R. P. Amalio Orduna. Reţinem din acest număr un text în versuri şi proză, al d-lui Horia Stamatu închinat eroilor din război şi în care se pot citi versuri de frumuseţea şi adâncimea acestora:

„Doar morţii sunt cu noi
Greu ne dor umerii
Cu aripile smulse.
Aşa ne-a fost dat:
Sfâşiaţi,
sângerând,
Să nu ne târâm în
ţărână.
Dar a venit ceasul
Să ne strângem în sobor cu morţii.
Toată suflarea ce se stinge şi se aprinde
În acelaşi Cuvânt,
Să fie la soborul nostru.
Vii, morţi din pământ,
Morţi, vii de pe pământ,
De n-aţi auzit, auziţi !
Suflarea stirpei noastre
Încălzeşte azi iarba pământului,
Trup din trupul nostru îngraşă pământul
Cugetul ne cheamă, din noapte
Amintindu-ne cine suntem".

VERS, anul II, nr. 1 ianuarie–martie şi aprilie–iunie 1952. Străduinţele d-lui Nicolae Novac de a face să apară prima revistă de literatură în Statele Unite merită toate cuvintele de bine. Colaborează şi într-un număr şi în celălalt d-nii Vasile Posteucă, Ştefan Baciu, Stefăniţă Nicoară şi Claudiu Isopescu căruia redactorul revistei n-ar trebui

să-i îngăduie paranteze facile pline de răutate şi gratuite la adresa unor reali intelectuali români din pribegie.

VATRA aprilie, iunie şi iulie 1952. Mereu vie, săracă, deci demnă de subliniat. Numărul din iunie reproduce un articol al lui Octavian Goga scris la moartea lui Caragiale – lucru care e cât se poate de binevenit la comemorarea autorului *Făcliei de Paşti.*

ROMÂNUL, anul II, nr. 2, martie–aprilie 1952. D. Vintilă Horia semnează un interesant şi necesar articol intitulat *De la ignoranţă la neobonjurism.*

CURIERUL CREŞTIN. Buenos–Aires, anul II, ianuarie–martie 1952. Buletinul Bisericii Unite din Argentina are un sumar dintre cele mai bune din publicaţiile care apar în exil. Piesa de căpetenie o constituie „fragmentele de jurnal" ale lui Vintilă Horia. De subliniat apoi un preţios text *Despre italieni* al scriitorului Th. Scorţescu, din nefericire atât de rar prezent în publicaţiile din exil, precum şi textul d-lui Grigore Manoilescu *Din viaţa cuviosului Irimia Valahul.*

CREDINŢA, nr. 8, mai–iunie 1952. Foaia bisericii ortodoxe române „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena" din Londra publică în acest număr un foarte frumos poem *Ctitorii* de dl Al. Gregorian.

BUCIUMUL, iulie 1952. Buciumul, publicaţie religioasă a bisericii române din Paris, a apărut acum aproape un secol sub direcţia Arhimandritului Iosafat Snagoveanul. *„Buciumul* – după cum ni se spune într-un cuvânt înainte – *reapare, deci, ca o necesitate organică în această avalanşă de frământări şi are pe frontispiciul ei – Dezrobire şi libertate pentru ţară, credinţă în biserica neamului, armonie şi unitate naţională"*. În primul număr semnează: preot Virgil Pârvănescu, Eftimie Gherman, N. Dianu, Ion Dragu, Leon Negruzzi. Există şi o poezie de dl. Victor Buescu. În numărul următor semnează în plus d. Mircea Eliade un judicios articol intitulat *Opiumul Boborului.*

DACIA. Serie nouă, nr. 8, Rio de Janeiro, 1952. Revista apare după o îndelungată întrerupere. Semnează în acest număr: Aron Cotruş, Faust Brădescu, I. G. Dumitriu, etc...

FIDES ROMANA. Cahiers de témoignage chrétien roumain, ianuarie–februarie 1952. O publicaţie de cultură în care semnează R. P. Frederic Tailliez, Horaţiu Borza, Onisifor Bădiţă, Jelea Iancu. Interesante lămuriri despre descoperirea unei biblioteci româneşti la Universitatea din Strasbourg, urmate de catalogul acestei biblioteci.

AMERICA, anul XLVII, nr. 59, iulie 24, 1952. Dl. Vasile Posteucă prezintă *Psaltirea* tradusă recent de dl. Grigore Manoilescu şi apărută în editura „Cartea Pribegiei".Poetul bucovinean scrie dintru început: *„Mărturisesc, şi sper să nu supăr cu aceasta pe nimeni, că cea mai dragă carte pe care am recenzat-o în aceşti ani ai pribegiei, e tocmai această* Psaltire".

ORIZONTURI, anul IV, nr. 1 şi nr. 2. Reţinem din primul număr *Contribuţii la bibliografia Bucovinei şi a câtorva autori bucovineni* de dl. Victor Bendescu, iar din numărul al doilea, în afară de *Glossarium*-ul d-lui Mircea Eliade (îndeosebi considerațiile despre baroc) studiile de istorie a românilor, datorate d-lui N.Beldiceanu.

ALMANAHUL FRIBEGILOR ROMÂNI PE ANUL 1952. Almanahul acesta, alcătuit la Paris de d-nii Pompiliu Păltânea şi Constantin Arsenie, este cât se poate de util îndeosebi prin materialul documentar de care dispune. Cititorul poate găsi aici texte de Eminescu, Bălcescu, Odobescu, Ovid Densuşianu şi lucrul acesta merită toată lauda acelora care, având un text românesc, nu ţin lumina sub obroc, ci o răspândesc printre pribegi.

NOTE

[1] Fragmentele intitulate *Jurnal la Cordoba*, datate *octombrie 1944*, fac parte din *Jurnalul portughez* al lui Mircea Eliade. Ele au fost publicate în traducerea spaniolă a respectivului jurnal – *Diario Portugués* (1941–1945). Traduction del rumano de Joaqúim Garrigós. Editorial Kairós, Barcelona, 2001 la Anexa IV (pp. 270–291), cu titlul *Diario de Cordoba* (Octubre, 1944). În cuprinsul jurnalului propriu-zis, în luna octombrie 1944 se regăsesc, succint menţionate, etapele itinerariului portughez dezvoltate în fragmentul publicat prima dată în *Caete de dor*.

[2] Poezia *Jălanii*, a fost inclusă de autor în volumul *Cartea anilor* (Editura *Jurnalul literar*, 2000, p. 33), unde este datată 1949.

Strofa 1, v. 2 – în volum: „*Voi amfore – adânci, dimineţilor, serilor*“
în revistă: „Voi amfore – adânci, dimineţilor *serile*“.
Probabil, greşeală de tipar.

[3] Publicată ulterior în volumul *Atol* (Universitatea din Lisabona. Colecţia lectoratului român, 1953, p. 47, Lisabona) unde este menţionată apariţia poeziei, prima dată, în *Caete de dor*, nr. 5, 1952, cu variante:

Strofa 4, v. 2 – în revistă: *Găsită ieri, cătată de milenii*;
în volum: *Găsită căutată* de milenii.
În volum, versul 4 al ultimei strofe nu se mai repetă.

[4] *Rada*, din volumul *Flori de mucigai*.

[5] Psalm din volumul *Cuvinte potrivite* [„Pribeag în şes, în munte şi pe ape“].

[6] *Îngerul din odaie*, din volumul *Poeme cu îngeri*, 1927.

[7] *Trupul, cetate a timpului*, din volumul *Urcuş*, 1937.

[8] *Moină*, din volumul *Plumb*, 1916.

[9] *Amurg antic*, din volumul *Plumb*, 1916.

[10] *Orizonturi în ceaţă*, constituie replica lui C. Amăriuţei la observaţiile lui Ştefan Theodorescu din articolul publicat în revista *Orizonturi*, anul IV, nr. 1, 1952. Articolul lui Ştefan Theodorescu, ca şi traducerea sa din Heidegger au fost publicate în *Caete de dor*, Paris, 1951–1960, vol. I, 1951: Editura *Jurnalul literar*, 2000, pp. 272–276.

[11] Fragment din textul publicat în *Saeculum*, an I, nr. 2, martie-aprilie 1943, pp. 38–57.

[12] Constantin Dumitru Amzăr.

[13] Desigur, Virgil Ierunca.

[14] Constantin Amăriuței.

[15] Textul lui Mircea Vulcănescu ca și, parțial, textul de prezentare al lui Virgil Ierunca, au fost republicate în *Jurnalul literar*, an. VIII, nr. 43-48, noiembrie 1997, pp. 1, 9.

[16] Poezia a fost republicată în volumul: N. Caranica, *Cartea anilor*, Editura *Jurnalul literar*, 2000, p. 35 cu variante.

Strofa 4, versul 2 – în volum: „Cu lacrimi *voi* spăla cerul Parisului"
– în revistă: „Cu lacrimi *vor* spăla cerul Parisului".
Strofa 6, versul 1 – în volum: „Hrăni-voi *deci mulțimile* cu lotuși"
– în revistă: „Hrăni-voi *mâine gloatele* cu lotuși".

[17] Poezia a fost republicată în volumul *Cartea anilor*. Editura *Jurnalul literar*, 2000, p. 34.

[18] Ștefan Baciu. *Invocație*. Poezie neidentificată în volumele: *Analiza cuvântului dor*, *Ukulele*, *Călătorii*.

[19] *Esențial*. Poezie neidentificată în volumele: *Analiza cuvântului dor, Ukulele, Călătorii*, ceea ce înseamnă că nu toate poeziile lui Șt. Baciu, publicate în revistele exilului au apărut în volumele ulterioare.

[20] Poezia a fost publicată în volumul *La apus de cuvânt*, Editura „Revista scriitorilor români", 1970.

[21] Titus Barbu este Titus Bărbulescu.

[22] Poezia a fost republicată în volumul *Atol*. Poeme. Universitatea din Lisabona. Colecția lectoratului român, Lisabona, 1953, p. 53, unde strofele 4 și 5 sunt inversate.

[23] *Vlad le laboureur* din volumul *Satul meu*, col. „Cartea Vremii", Fundația Culturală, București, 1925.

[24] *Elie le Berger* din volumul *Satul meu*, col. „Cartea Vremii", Fundația Culturală, București, 1925.

[25] *Jean le Pecheur* din volumul *Satul meu*, col. „Cartea Vremii", Fundația Culturală, București, 1925.

[26] Poeziile lui Dan Botta fac parte din volumul *Eulalii*, 1930.

[27] Virgil Ierunca.

Cronica periodicelor românești în exil: *Caete de Dor, nr.5*. „Ultimul număr aduce un bogat și prețios material literar semnat de domni: Mircea Eliade, Alexandru Busuioceanu, Victor Buescu precum și poezii de N. Caranica, Victor Buescu, Ion Pârvulescu, N. A. Gheorghiu, Ion Velicu, C. Amăriuței, V. Voiculescu, G. Bacovia etc. Domnul Const. Amăriuței încearcă să facă o descriere fenomenologică a „miticismului" sub titlu: *Mitică sau Logosul parazitar*. Cu aceeași metodă de reducție filosofică creează o nouă categorie – puțin cam ironică – în dialogul: *Orizonturi în ceață* căutând să răspundă domnului Theodorescu la critica pe care acesta o face sistemului filosofic inaugurat de dl. C. Amăriuței. Această categorie însă valabilă numai pentru autor, este destinată de data aceasta să-i dovedească că orice conversiune operată forțat are darul de a dispare. În numărul de față încercăm să dovedim veridicitatea acestei afirmații, arătându-i domnului Amăriuței că *Orizonturi* nu se află în «ceață» tot așa după cum dorul de metafizică al caietelor pariziene nu dispare, o dată cu eclipsele pe cari le-ar străbate". (*Orizonturi*, an IV, nr. 1, ianuarie-martie, 1952, p. 144, Stuttgart)

Semnalări: Caete de dor, Paris, 5 febr. 1952. „Revista d-lor Virgil Ierunca și C. Amăriuței aduce, ca de obicei, o seamă de contribuții alese. Se poate discuta asupra anumitor teze filosofice – cultura este în primul rând dialog -, se pot refuza anumite interpretări, dar nu se poate nega înalta ținută a publicației. Reținem: *Jurnal la Cordoba*, de Mircea Eliade, unde erudiție, sentiment și acut spirit de observație se echilibrează armonic; studiul *Mitică sau Logosul parazitar* de psihologie a lichelei – mulțime [sic!], de C. Amăriuței; un dialog, pe tema raportului artă–viață, de Al. Busuioceanu; versuri de Victor Buescu, N. Caranica, N. A. Gheorghiu, Ion Velicu, Ion Pârvulescu, precum și câteva traduceri în franceză, din Arghezi, Voiculescu și Bacovia." (Adrian Popa, *Vatra*, an II, nr. 4, aprilie 1952, Roma).

„*Caete de Dor*, prezentate impozant, sunt demne de toată lauda. Un regal literar cu contribuții prețioase din lumea noastră și la care s-ar adăuga entuziasmul d-lor Virgil Ierunca și Constantin Amăriuței. Din paginile acestei reviste respirăm un aer de intelectualitate neforțată. Excepțional de frumos e „Jurnalul" d-lui Mircea Eliade, apoi paginile de proză traduse din opera d-lui Busuioceanu, *Despre spiritul românesc*, al regretatului M. Vulcănescu, la fel *Foiletonismul lui Gr. Alexandrescu* datorită d-lui N. A. Gheorghiu sau *Bacovia* de Amăriuței: poeziile, originale și cele traduse în limba franceză de dl. N. A. Gheorghiu, sunt alese. Notăm ca o perlă literară traducerea d-lui V. Ierunca din Pierre Emmanuel (Cântare lui Hölderlin, atât de scump nouă); versurile d-lor Vintilă Horia și Posteucă sunt încântătoare; mult avânt liric în poezia d-nei Y. Rossignon; poezie dură, stâncoasă semnează V. Țară; multă simțire în *De dragul tău* a d-lui Buescu etc., etc... Cronicile și notele dau prestigiul revistei pariziene și pe ambii redactori îi felicităm frățește. (*Înșir-te Mărgărite*, an II, nr. 7-8, iulie-decembrie 1952, Rio de Janeiro)."

„*Caete de Dor*, nr. 5, Paris, 91 pag. Această revistă beletristică progresează în felul ei. Cu ultimul exemplar realizează un tot mai mare număr de pagini și un conținut tot mai heteroclit. Dorim *Caetelor de Dor* să oglindească cu același succes crescând

felurimea apetenţelor spirituale ale medianei pariziano-române; şi le mai dorim să nu se certe cu *Orizonturi*, că mai frumos le şade pacea. N. Caranica, Ion Velicu etc. semnează poezii originale." (*România Viitoare*, 1952, p. 50).

„*Caete de Dor*, Paris, 6 septembrie 1952. Publică, prezentat de Virgil Ierunca, un text inedit – *Despre spiritul românesc* – al lui Mircea Vulcănescu, «*filosoful clipelor de prielnicie, care răsplătea din plin economia expresiei prin adâncimea spuselor*». Tot material rar, în această revistă de nobilă ţinută literară: «O seamă de cuvinte pentru multe feluri de patimi şi războaie ale curviei ce se ridică asupra robilor lui Dumnezeu», din *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinţilor Bătrâni... tipărit pentru întâia oară în zilele lui Grigore Dimitrie Ghica Voievod, domnul Munteniei*, cu arome de limbă şi stil. Titus Bărbulescu urmăreşte «dimensiunea balcanică» (pitorescul, anecdoticul, plasticul) şi în ciclul ermetic al poeziilor barbiliene. Influenţa lui Ion Barbu e vădită în versurile mai multor colaboratori şi ale «redactorului» C. Amăriuţei. Partea de «poezie» a acestui număr e ilustrată de numele cele mai valabile, pe tărâm liric, ale refugiului." (*Vatra*, an II, nr. 11, noiembrie 1952, Roma).

„*Caete de Dor*, nr. 6, Paris, 1952. Din păcate, nu ne-a fost dat să vedem şi să putem urmări mai îndeaproape această revistă care ne sosește extrem de neregulat. De la numărul 4 – primul pe care l-am văzut – la acest caiet, simpatica şi interesanta revistă a d-lor. Virgil Ierunca şi Const. Amăriuţei, a făcut un progres uriaş. Şi din toate punctele de vedere. Bogăţia şi varietatea materialului precum şi seriozitatea şi nivelul major de la care sunt privite şi discutate problemele, fac această revistă extrem de preţioasă. *Caetele de Dor* se bucură, de asemeni, de colaborarea celor mai aleşi şi distinşi mânuitori ai condeiului pe care-i avem în exil. Subliniem din acest număr studiul d-lui Mircea Vulcănescu: *Despre spiritul românesc*, alături de însemnările d-lui Virgil Ierunca, cuprinse sub titlul: *Carte de citire*. Alte articole la fel de interesante, mai semnează d-nii: Al. Busuioceanu, N. A. Gheorghiu, Titus Bărbulescu şi C. Amăriuţei. Numărul acesta excelează însă prin poezia de calitate, ce publică. Ne-a făcut în special mare bucurie lectura lectura versurilor Yvonnei Rossignon cât şi frumoasele bucăţi din ciclul *Cântece din fluer* ale d-lui Vasile Posteucă. Poezie bună mai semnează d-nii: Vintilă Horia, Ştefan Baciu, I. G. Dimitriu, Victor Buescu şi C. Amăriuţei, Vasile Ţârâ, N. Caranica, A. I. de Bodisco etc. Nu ştim însă, dacă, ceea ce scrie şi publică dl. Ion Pârvulescu, poate fi numit pe drept cuvânt, poezie. O cronică şi o bibliografie bogată, încheie paginile acestui număr mare şi frumos." (*Vers*, an III, nr. 1, 1953).

„*Caete de Dor*, nr. 6, Paris, 1952. La Paris, *Caetele de Dor* (au apărut numai şase numere) sunt mult apreciate şi gustate. D-nii *Virgil Ierunca* şi *C. Amăriuţei* au dat o nouă strălucire formei de expresie, sublimând-o pe creste de fermecătoare îndrăzneală şi finețe. Suntem în *Caetele de Dor* acasă cu Blaga şi T. Arghezi. Cu retrăirea pe plan filosofic a lui Eminescu. Desigur, sărăcia, lipsa de ajutor din partea celor «ce au», opreşte să apară regulat aceste minunate eşarfe ale dorului românesc. Amăriuţei bolnav, consumându-se în sfintele febre ale gândului eliberat. Ierunca, purtându-şi mândru sărăcia şi neînchinarea convingerilor. Şi sunt bani pentru multe care aproape nu trebuiesc." (Vasile Posteucă, *Anul literar, cultural, publicistic*, în Almanahul „America", 1952).

SUMAR
Nr. 5 şi Nr. 6

Notă asupra ediţiei.....5

CAETE DE DOR
Nr. 5

Mircea ELIADE. Jurnal la Cordoba.....7
N. CARANICA. Jălanii – *versuri*.....24
Victor BUESCU. Antiteze, Sonetul lui Arvers.....25
Alexandru BUSUIOCEANU. Caietele spaniole. Ceaţa.....27
Ion VELICU. Imn către sexul dimpotrivă – *versuri*.....31
N. A. GHEORGHIU. Sonet, Toledo.....32
Constantin AMĂRIUŢEI. Mitică sau logosul parazitar.....33
Ion PÂRVULESCU. Florile lui Zochar, Îngerul n-a strigat – *poezii*.....46
Tudor ARGHEZI. Rada (Traducere de **Antoine Golea**),
Psaume (Traducere de **Ion URECHE**).....47
Pierre Jean JOUVE. Noaptea sfinţilor, Pătimiri, Marial, Spune Maria
(În româneşte de **Virgil Ierunca**).....49
Victor BUESCU. Eminescu continuă.....66
C. AMĂRIUŢEI. Fast, Goliciune transcendentală, Exil, Celălalt exil,
Regăsirea Ilenei Cosânzene, Gloria Deo, Dor în Miază-Iarna – *poezii*.....69

CARTE DE CETIRE

Virgil IERUNCA despre **Maurice Blanchot, André Gide, J. P. Sartre,**
Jean Paulhan.....72
V. VOICULESCU. L'ange dans la maison, La chair cité du temps (Traducere
de **Iulian Petrescu**).....77
G. BACOVIA. Mauvais temps, Coucher le soleil antique (Traducere
de **N. A. Gheorghiu**).....78

POVESTEA VORBEI

G. BACOVIA. Decembre, Furtună.....79

DIALOG

C. AMĂRIUȚEI. Orizonturi în ceață.....81

O SEAMĂ DE CUVINTE

C. NOICA. Pe marginea *Învățăturilor lui Neagoe Basarab* (fragment).....84

CRONICA

D. C. AMZĂR. La moartea lui P. P. Negulescu.....86
C. D. Simplă notă despre Mircea Eliade.....88
V. I. Cartea Pribegiei.....92
Mihai NICULESCU. Cronica poeziei. A murit un sfânt.....92
C. A. Au commencement etait la fin.....97
C. A. Obscuritatea artei abstracte.....98
V. I. A murit un poet.....100

BIBLIOGRAFIE

Cărți și reviste.....102

CAETE DE DOR
Nr. 6

Mircea VULCĂNESCU. Despre spiritul românesc.....109
Yvonne ROSSIGNON. (Rugăciune), Crepuscul, Copilărie pierdută,
Amintire, Umbre...Umbre și tăceri – *poezii*.....113
Vintilă HORIA. La capătul luptei – *versuri*.....116
Vasile ȚÂRĂ. Răzmerița.....117
Alexandru BUSUIOCEANU. Caietele spaniole, Joe Bousquet.
Realismul său magic.....119
N. CARANICA. O Steaua, Un vânt – *poezii*.....124
Ștefan BACIU. Invocații, Esențial – *poezii*.....126
Antoineta de BODISCO. Țărm danubian – *versuri*.....128
I. G. DIMITRIU. Regina mea din Saba – *versuri*.....129
N. A. GHEORGHIU. Filoelenismul lui Grigore Alexandrescu.....130
Vasile POSTEUCĂ. Creștet, Atemporar, Taine, Plecare, Toiag, Belșug,
Drum întors, Cântece din fluier – *poezii*.....138

C. AMĂRIUȚEI. Rătăcire, Pregeneze,
Peregrinările spătarului Vrana (fragmente) – *poeme*.....
Titus BĂRBULESCU. Rânduri despre Ion Barbu și dimensiunea balcanică.....146
Ion PÂRVULESCU. Stihiile, April, Spălătorul de ferestre,
„Vânătorulu Euthanasiu" – *poeme*.....
Titus BARBU. Sonet.....155
C. AMĂRIUȚEI. G. Bacovia.....157
Victor BUESCU. De dragul tău – *versuri*.....158
PIERRE EMMANUEL. Cântare lui Hölderlin
(În românește de **Virgil Ierunca**).....160

O SEAMĂ DE CUVINTE

Pentru multe feluri de patimi și războaie ale curviei
ce se ridică asupra robilor lui Dumnezeu.....176

Ion PILLAT. Vlad le laboureur, Elie le berger, Jean le pecheur
(Traducere de **Hélène Vacaresco** și **N. A. Gheorghiu**).....184
O confruntare **Pierre Jean JOUVE**
(Traducere în românește de **Virgil Ierunca**; traducere în spaniolă
de **Al. Busuioceanu** și **Carlos Edmundo de Ory**).....185

POVESTEA VORBEI

Dan BOTTA. Pavană, Cantilena, Rune.....187

CARTE DE CETIRE

Virgil IERUNCA despre **René Daumal, Drieu la Rochelle, Camus**
și **J. P. Sartre**.....194

ARHIVE

Mihail SADOVEANU. Inscripție.....200

CRONICA

.....202
V. I. Opera secolului XX.....202
V. I. Musique populaire roumaine par C. Brăiloiu.....

C. A. *Amintiri în uniformă* de Mihai Niculescu.....204
Les chaises de Eugen Ionescu.....205
Mihai NICULESCU. Cronica poeziei: *Drumuri prin furtună* de Aron Cotruș; *Analiza cuvântului dor* de Ștefan Baciu; *Biografie pentru rândunele* de Mihai Tăcutu; *YSTUD – Poeme amare* de George Ciorănescu.....206

BIBLIOGRAFIE

Cărți și reviste.....220

NOTE ȘI COMENTARII

Note.....231
Semnalări în presa din exil.....233

ÎN EDITURA
„JURNALUL LITERAR“
au mai apărut:

– Paul Goma – *Basarabia.*
– *Nicolae Rădescu în corespondența secretă a exilului.* Vol. 3.
– Octavian Vuia – *Aducere-aminte. Publicistică.*
– Sorana Gurian – *Ochiurile rețelei.* Vol. I.
– Dorina Grăsoiu – *Caragiale în presa vremii.*
– Ileana Corbea și Nicolae Florescu – *Resemnarea cavalerilor. Reevaluări critice și memorialistice ale literaturii exilului.*
– Diana Cristev – *Idei și rituri funerare greco-romane.*
– Horia Stamatu – *Evo Zenovius. Eseuri.*
– Ilie Mihalcea – *Nevoia de neuitare. Interviuri, comentarii, anchete.*

Printed and bound in Romania
by punct

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ
REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI

ființa românească
revistă de cultură

PARIS
FUNDATIA REGALA UNIVERSITARA CAROL I
1963

ROMÂNUL

ORGAN AL LIGEI ROMANILOR LIBERI

APARE LUNAR • NEW YORK CITY • OPT PAGINI

CETITI IN CORPUL ZIARULUI:

Articole semnate de:	*la pag.*
MIRCEA ELIADE	2
VASILE MUSI	3
J. N. MANZATTI	4
VINTILA HORIA	4
1 DECEMBRIE 1918	3
PROFETII DE PESTE VEAC: NICOLAE BALCESCU	5

ROMÂNIA

APARE LUNAR
No. 30 Anul III

REDACTIA SI ADMINISTRATIA:
157 West 57th Street, New York 19, N.Y., U.S.A.

15 Octombrie 1958

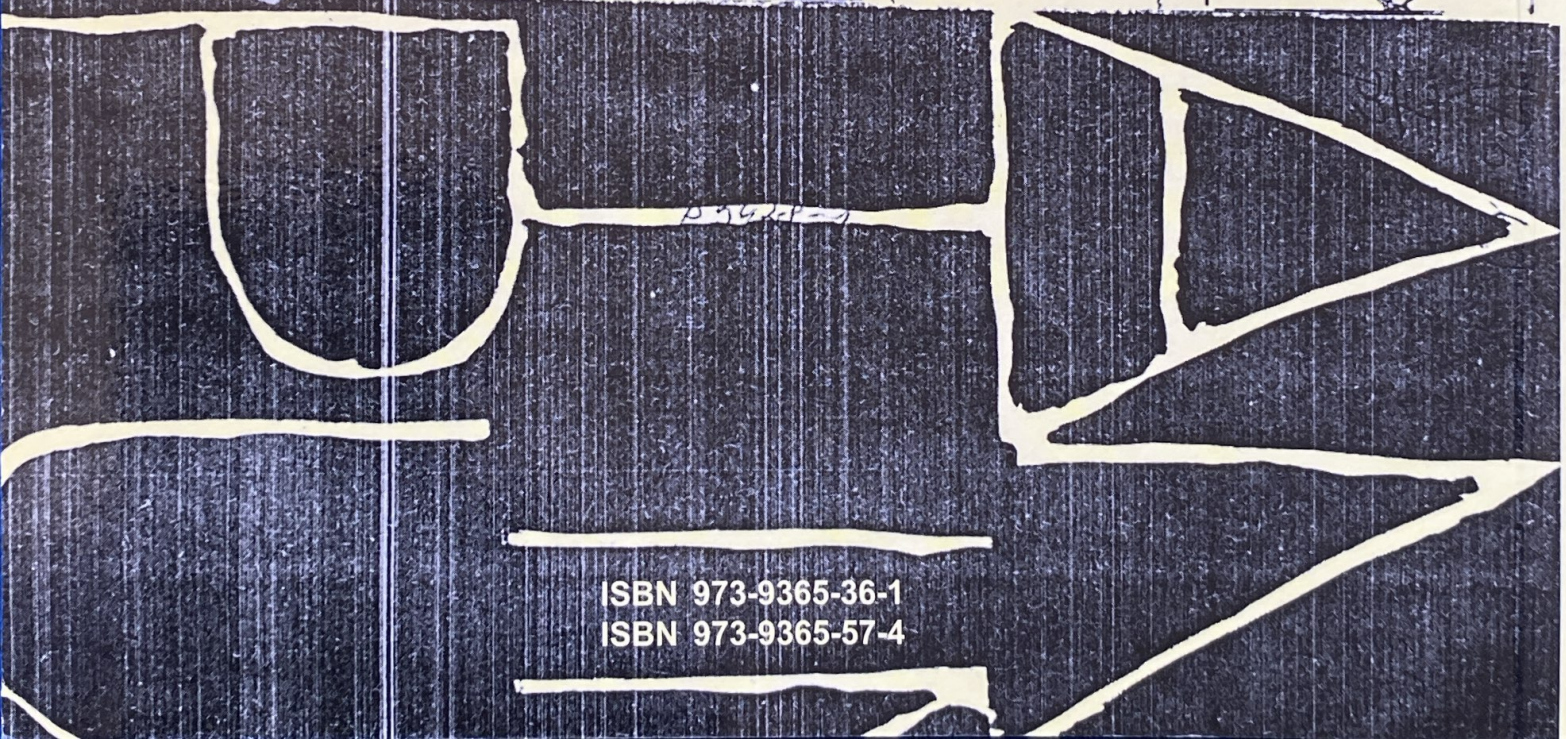

ISBN 973-9365-36-1
ISBN 973-9365-57-4